

Naša GOSPA

LIST KATEDRALNE ŽUPE - DUBROVNIK

godišće XVI - broj 43 - prosinac 2010. - ISSN 1330-7908

Crkveni pjevački zbor u stolnoj crkvi 29. lipnja 2010. Snimila Berta Kopic.
Maturanti Biskupijske klasične gimnazije Ruđera Boškovića 28. travnja 2010. Snimio Ivo Marlais.

SADRŽAJ

Božićni ciklus u kršćanskom životu

Navještaj božićne svetkovine	4
Što je to Rimski martirologij?	4
Božićna čestitka	5
Božić	5
U sej vrijeme godišta u četiri dubrovačke inačice	5
Iščekivanje Novorođenčeta	10
Borovi	10
Badnjak i veselice	10
Tražitelji istine	11
Savjeti svetih mudraca	11

Odgovornost za prisno zajedništvo

Smisao ženidbenoga života	12
Jezikoslovci o razvodu i rastavi	16
Sveti Pavao o ženidbi	17
Rekli su o braku i supružnicima	17

Iz života Katedralne župe

Prema socijalnoj slici gradske jezgre	18
Knjiga o kršćanstvu na Dančama	19
Susret obitelji u katedralnoj kući u Grgurićima	20
Katedralni nogometaši najbolji u Biskupiji	20
Korosante i procesija po Gradu	21
600 malih pjevača i 13 dječjih zborova u Maloj braći	22
Otkriveno poprsje rektora dubrovačke Katedrale	23
Antunovo u Gradu	23
Don Stankovih 17 profesorskih godina na Pločama	23
Vjeroučitelj u dubrovačkoj Gimnaziji	24
Dubrovačka biskupija dobila dva svećenika	25
Ljetovanje djece i mladih u Dubrovačkom primorju	25
Zahvala banjolučkoga biskupa	26
Blagdan Marije Petković	26
Vidjeti nevolju i priskočiti	27
Proslava Velike Gospe 2010.	28
Medalja odličnoga strijelca	30
Blagdan svete Male Terezije	32
Domovina se voli pravednošću i radom	32
Džardin malobraćanina Damira	34
Vatikanski ministar vanjskih pohodio crkve u našoj Župi	35
Vratiti sakralnost svetištu Katedrale	35
Samozatajni redovnik – nadareni umjetnik	36
Proslava dara svjetlosti	37
Ususret Ruđerovoj godini	38

Ususret 1040. Festi svetoga Vlaha

Sedam desetljeća od hodočašća bl. Alojzija Stepinca sv. Vlahu ..	39
Stepinac je u Dubrovniku osudio komunizam, fašizam i nacizam ..	40
Milozvučje o dubrovačkome genomu	41
Naša Župa dobila povelju Unescoa	43
Povelja pripada svim Parčevim štovateljima	44
Usađivati ljubav prema Gradu i Festi	44
Hodočašće u Svetu Zemlju	45

Odgaj u školi

Ima li riječ svoje dostojanstvo?	47
Molitva za povratak riječi	48
Riječi moja budi široka	48
Poštuj dijete	50

Jezični savjeti

Jezik na uzdi	50
---------------------	----

Ljudi koje pamtimo: žrtve Dakse – korak bliže istini

697 umorstava i ubojstava bez kazne	51
Umirali su pjevajući Tebe Boga hvalimo	59
Otok bumerang	60
Identifikacija pogubljenih na Daksi analizom DNK	61
Ukop oca Petra Perice	65
Svjedok riječju, življenjem i krvlju	66
Pokrenuti postupak za proglašenje blaženim	67

„Pravo na rođenje u učenju Crkve” (4)

Sustavno iznošenje katoličke nauke i mnoštvo činjenica ..	68
Izvor kvalitetnih argumenata i poziv na zalaganje	68

Iz župnih matica

Kršteni, vjenčani, pokopani	70
-----------------------------------	----

Naši pokojnici

Ivana Prohaska	71
Otišla je k Tati	71
Vjernik i trubadur	72
Rade Petrić	72
Na sprovodu Ivane Obad	73
Na rastanku s Ninom Obradovićem	73

Stvaralaštvo mladih

Što sam naučio u Zagrebu	74
Putovanje kroz povijest	76

Baština

Dum Stijepo Gradić	76
O gradnji četvrte prvostolne crkve (1667.-1713.)	78

Razgovor ugodni

Pedeset godina pjevanja u Katedralnome zboru	81
O kalendaru 2011. godine	81
Blagoslov kuća i obitelji u Gradskoj župi 2010.	82
Autori	82

Na naslovnici: Gospa s Isusom, detalj središnjeg dijela triptiha Nikole Božidarevića (1460.-1518.) za obitelj Bunić, Dubrovnik, oko 1500., tempera i pozlata na platnu, sada u Dominikanskom muzeju. Snimio Božo Gjukić 7. prosinca 2010. Marija na prijestolju s Djetetom na krilu okružena je anđeoskim glavicama, pod nogama joj istaknut mjesečev srp, simbol neoskrvrnenoga začeca. Odjevena je u zlatni plašt. Majka je preko njegove desne noge položila ruku, a drugom, u kojoj je vidljiv ljiljan, pridržava ga s leđa. Krist podiže desnu ruku na blagoslov, a u lijevoj priljubljenom uz tijelo drži križ.

Na zaslovnici: Tijelovska procesija kreće iz Gospe. Snimio Ivo Marlais 3. lipnja 2010.

„Naša Gospa”, list Katedralne župe Gospe Velike u Dubrovniku, izlazi od travnja 1995. ISSN 1330-7908. Nakladnik: Gradski župni ured, Kneza Damjana Jude 1, 20000 Dubrovnik; nasa.gospa@gmail.com. Glavni i odgovorni urednik: don Stanko Lasić (stanko.lasic@du.t-com.hr). Uredništvo: Ivo Marlais (foto.studio.placa@du.t-com.hr), Ljiljana Stjepanović, Berta Kopic, Mirjana Kaznačić, Viktor Lenert, Erzebet Đanić i Tonči Batinić. Prijelom: Daniel Bubnjarić. Tisak: Tonimir, Varaždinske Toplice.

Navještaj božićne svetkovine

Proglašava se na Badnji dan prije mise

Vjekovima nakon stvaranja svijeta, kad je na početku Bog stvorio nebo i zemlju i oblikovao čovjeka na svoju sliku;

stoljećima nakon Potopa, kad je Svevišnji stavio dugu u oblake kao zalag mira i Saveza;

dvadeset i jedno stoljeće nakon što je Abraham, naš otac u vjeri, krenuo iz Ura Kaldejskoga;

trinaest stoljeća nakon izlaska izraelskoga naroda iz Egipta pod Mojsijem;

oko tisuću godina od Davidova pomazanja za kralja;

sedmice šezdeset i pete po Danijelovu proročanstvu;

olimpijade sto devedeset i četvrte;

od utemeljenja Rima godine sedamsto pedeset i druge;

četrdeset i druge godine vladanja cara Oktavijana Augusta,

kad je mir bio po svoj zemlji,

Isukrst, vječni Bog i Sin vječnoga Oca,

hoteći svojim premilosnim dolaskom posvetiti svijet,

začet po Duhu Svetomu, i pošto je proteklo devet mjeseci

po začecu

postavši Čovjek, u Betlehemu Judinu porađa se od Marije Djevice:

POROĐENJE GOSPODINA NAŠEGA ISUKRSTA U TIJELU.

prema *Martyrologium Romanum*, 2005., i

Petar Vlašić, *Evangelistar*, Dubrovnik, 1921.

Srebrna zvijezda ispod oltara u špilji Rođenja u kripti Crkve Kristova rođenja u Betlehemu označava mjesto za koje se vjeruje da je na njemu blažena Djevica Marija rodila Isusa.

Što je to Rimski martirologij?

U najstarije doba kršćanstva počela se čuvati uspomena na one koji su ubijeni radi svoje vjere, a prozvani su *mučenici* (grčki *martyr* svjedok). Svaka mjesna Crkva imala je svoj svjedokoslovnik - martirologij, to jest popis mučenika, mučnikoslovlje. Ubrzo je osobitu važnost dobio nadnevak smrti kao njihov dan rođenja za Nebo, te im se tada počeo slaviti spomen i to osobito na mjestu ukopa.

Kardinal Cesare Baronio je sastavio, a papa Grgur XIII. godine 1586. objavio knjigu *Rimski martirologij* u koju su skupljeni svi za koje je Crkva pojedinačno utvrdila da su sigurno u Nebu i dodijelila im naslov blaženika ili svetca, neovisno o tome jesu li umrli mučeničkom smrću (pa imaju i titulu mučenika i na njihove dane je misno ruho crvene boje) ili od godina i starosti (pa nisu mučenici i na njihove dane je misno ruho bijele boje). Tu su onda dodani i ostali blagdani Isusa Krista i njegove Majke.

Najnoviji Rimski martirologij objavljen je 2001. godine (dopunjeno izdanje 2005.), čime je prestao vrijediti onaj iz 1956., koji je valjalo dopuniti prema odredbama Drugoga vatikanskog sabora, a osobito nakon brojnih proglašenja blaženim (beatifikacija) i svetim (kanonizacija) koje je učinio papa Ivan Pavao II. Iz tog su izdanja isključeni oni svetc i blaženici o kojima nema sigurnih povijesnih podataka. Sadašnji Martirologij sadržava sedam tisuća natuknica. Za svaki dan u godini navodi se blagdan ili spomen koji se taj dan slavi ili može slaviti. Uz ime svetca nalazi se kratka bilješka koja donosi mjesto smrti, oznaku je li svetac ili blaženik, naslov njegova crkvenog položaja (apostol, crkveni naučitelj, mučenik, misionar, papa, biskup, opat, prezbiter, đakon, djevica, redovnik) i opisuje njegovu nadarenost i djelo.

U Istočnoj Crkvi martirologiju odgovara *sinaksar* (od grčkog *sinagein* skupiti zajedno).

U bogoslužju, poglavlje za pojedini dan iz Martirologija čitalo se u časoslovu uz prvi čas i to za sljedeći dan. Nakon Drugoga vatikanskog sabora prvi je čas ukinut pa navještanje iz Martirologija više nije službeno predviđeno premda je u brojnim krajevima i crkvama ostao običaj navijestiti barem Isusovo rođenje na Badnjak, kao što je to učinjeno u Evangelistaru koji je 1921. objavljen u Dubrovniku za cijelo hrvatsko jezično područje.

Božićna čestitka

Svim župljanima i čitateljima Naše Gospe
radost i mir Božjega dolaska među ljude:

Na dobro vam došlo sveto porođenje Isusovo!

Neka vas Božićno svjetlo obasjava kroz sve dane nove
2011. godine!

don Stanko Lasić
Uredništvo Naše Gospe
Župno pastoralno vijeće
Župno ekonomsko vijeće

Božić

Svake Svete Noći On dođe k' o dijete
I legne u jaslne na bijelom oltaru,
A kad ga kroz crkvu o ponoći nose,
Rado gleda bake kako suze taru.

Veselo se smješka kad mu ljube noge
(One što na križu bijehu popljuvane),
On, zacijelo, znade tlapnju naše djece,
Da poljubac majčin liječi srca rane.

U jaslama drži ruke raširene
Kao da mu dušu želja mori neka,
Kao da bi htio da Ga netko digne,
Kao da povratak još nečiji čeka.

O, te ruke drage, ruke raširene,
Na zagrljaj sveti svaku dušu sile.
Niti jedan čas se sklopit' nisu htjele,
Pa ni onda kad su žute, mrtve bile.

Nepomičan tako leži kroz dva tjedna,
A narodi k Njemu sa svih strana stižu.
O, zašto On uvijek nepomičan leži
U jaslama, na oltaru i na križu?

Rajmund Kupareo (1914.-1996.)

U sej vrijeme godišta u četiri dubrovačke inačice

Pjesma *U sej vrijeme godišta* jedna je od najpopularnijih i najdugovječnijih božićnih pjesama, čije se inačice u božićno vrijeme pjevaju od srednjega vijeka do danas (uz jezične prilagodbe) po cijeloj Hrvatskoj. Njezin latinski izvornik *In hoc anni circulo* (prema prvom stihu) ili *Verbum caro factum est* (prema pripjevu) spjevao je nepoznati pjesnik u Njemačkoj u XII. stoljeću kao pohvalu o rođenju Gospodina Isusa Krista. I u svijetu postoji mnoštvo inačica ove pjesme i to više od bilo koje druge. Jedva da ikoji europski jezik nema stari prijevod. Na njemački je prepjevana kao *In des Jahres Zirlikeit*, a na engleskom je znana pod nazivima *In the ending of the year* i *Now the circling year hath given*.

Sve poznate hrvatske inačice metrički slijede latinski uzor: kitice se sastoje od po tri sedmerca sa samoglasničkim srokom i pripjeva koji je sedmerački ili osmerački. Tako prva tri retka svake kitice paze na suzvučje na kraju stiha, a četvrti je shvaćen kao pripjev. U podlozi je najstarijih hrvatskih inačica vjerojatno ikavsko srednjočakavsko

narječje, na što upućuju primjeri za odraze slova jat (i, e, ije). Najstariji hrvatski zapis pjesme očuvan je na glagoljici, ima naslov *Pesana na rojstvo Hrsto*, potječe s kraja XIV. stoljeća i sadržava 20 četverostiha (katrena). U Korčulanskom latiničnom zborniku iz XV. stoljeća pjesma *U sej vrime godišća* ima 32 kitice.

Premda je korčulanski zapis mjestom nastanka blizu dubrovačkome podneblju, zbog njegove čakavštine i ikavice (nasuprot štokavštini i ijekavici koje su već tada prevladavale u Dubrovniku), ne može se tvrditi da su se baš ti stihovi pjevali na dubrovačkom području. No, koliko je ta pjesma do danas raširena na dubrovačkom području, svjedoče dvije činjenice. Prva je jezikoslovna: ta se pjesma naziva općom imenicom – pijeće. Takav tretman čini je jedinstvenom među svim ostalim pjesmama kojima treba navoditi naslov ili dodatan opis da bi ih se jednoznačno opisalo: kad se reče himna, treba dodati: hrvatska ili svetoga Vlaha, kod svih ostalih pjesama treba navesti početni stih, samo je za tu pučku božićnu pjesmu dovoljno reći: pijeće. Druga je činjenica povijesno-liturgijska: premda je Tridentiski sabor odredio da u Rimskom misalu ostane samo pet posljednica (za Uskrs, Duhove, Tijelovo, Žalosnu Gospu i Dušni dan), nakladnici triju dubrovačkih lekcionara /knjige za misna čitanja/: 1784., 1841. i 1921. dodali su i šestu – pijeće. Zato se u nekim župama Dubrovačke biskupije još očuvao običaj da se, kao i ostale posljednice, pijeće tj. svih trideset kitica pjeva u cijelosti prije aleluje i evanđelja na polnočki i drugim svečanim božićnim misama. Zbog svoje sraslosti s božićnim ugođajem, pijeće je postalo i ostaje simbol dubrovačkoga božićnog identiteta.

Treba napomenuti da ni misal na hrvatskom, koji je oko 1570. prepisao dubrovački benediktinac dum Ivan Drkoličić, kao ni najstariji tiskani dubrovački evanđelistar (Rim, 1641.) ne donose *U sej vrijeme godišta* kao liturgijsku pjesmu. No, ako već tada nije bila, ona je u međuvremenu očito postala toliko popularna da je uvrštena u izdanje lekcionara u XVIII. stoljeću.

Dr. Kristina Štrkalj-Despot iz Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje smatra da je najstarija štokavska inačica mlađa od polovine XVI. stoljeća, no njezin tekst do danas još nije utvrđen.

Pjesma kronološki opisuje Isusovo rođenje i događaje koji mu slijede, s time da svaka strofa tematizira neku od poznatih biblijskih slika vezanih uz taj događaj (rođenje, pojava zvijezde repatice, polaganje u jaslne, anđeoski pjev, objavu rođenja pastirima, poklon pastira, obrezanje, poklon triju kraljeva i darove itd.).

Donosimo usporedni dubrovački tekst pijeća iz XVIII., XIX. i XX. stoljeća, sve prema današnjem pravopisu. Note su objavljene u *Našoj Gospi* br. 41 (prosinac 2009., str. 11). Masnim su slovima otisnute razlike u odnosu na danas uvriježeni tekst.

Pjesna božićna na ponoća (1784.)	Na dan Božića pjesan (1841.)	Pijeće (1890.)	Pučka božićna pjesma (1921.)
<p>1 U sve vr'jeme godišta Mir se sv'jetu navješta: Porodenje Djetića Svetom Djevom Marijom.</p> <p>2 Od pričiste Djevice I nebeske kraljice, Andioske cesarice, Svete Djeve Marije.</p> <p>3 Bog vječnoga rođenja Oda svoga stvorenja Rađa se zječ spasenja Svetom Djevom Marijom.</p> <p>4 Po kreposti višnjega Bez djela čovječega Zače sina Božjega Sveta Djeva Marija.</p> <p>5 Djevstvo v'jek ne zahodi Božja Mati er ishodi Čudo tim neg izvodi Sveta Djeva Marija.</p>	<p>1 U sej vr'jeme godišta Mir se sv'jetu naviješta: Porodenje Djetića Od Djevice Marije.</p> <p>2 Od pričiste Djevice I nebeske kraljice, Anđeoske cesarice, Svete Djeve Marije.</p> <div data-bbox="602 466 1114 924" data-label="Image"> </div>	<p>1 U sej vr'jeme godišta Mir se sv'jetu nav'ješta: Porodenje Djetića Od Djevice Marije.</p> <p>2 Od pričiste Djevice I nebeske kraljice, Andioske ćesarice, Svete Djeve Marije.</p>	<p>1 U sej vr'jeme godišta Mir se sv'jetu naviješta: Porodenje Djetića Od Djevice Marije.</p> <p>2 Od prečiste Djevice I nebeske kraljice, Anđeoske cesarice, Svete Djeve Marije.</p> <p>Betlem u Maloj braći. Snimila Berta Kopic 3. siječnja 2010.</p>
<p>6 Djeva Sina porodi, Đavlu silu ugvoždi, A krstjane oslobodi Sveta Djeva Marija.</p> <p>7 U jasli ga stavljaše, Majka mu se klanjaše, Ter ga slatko ljubljaše, Sveta Djeva Marija.</p> <p>8 Andjeli mu služahu, Novu pjesan pojahu, Svoju milost prosjahu Svetom Djevom Marijom.</p> <p>9 U ponoć' se Bog rodi, Nebo s' zemljom pogodi; Pravi Čovjek ishodi Svetom Djevom Marijom.</p>	<p>3 Djeva Sina porodi, Đavlu silu svu slomi; Ter krstjane oslobodi Sveta Djeva Marija.</p> <p>4 U jasli ga stavljaše, Majka mu se klanjaše, Ter ga slatko ljubljaše, Sveta Djeva Marija.</p> <p>5 Anđeli mu služahu, Novu pjesan pjevahu, U njeg' milost prosjahu I u Djevice Marije.</p> <p>6 U ponoć' se Bog rodi, Nebo i zemlju pogodi; Bog i Čovjek ishodi Od Djevice Marije.</p>	<p>3 Djeva Sina porodi, Đavlu silu svu slomi; A kršćane oslobodi Sveta Djeva Marija.</p> <p>4 U jasli ga stavljaše, Majka mu se klanjaše, Ter ga slatko ljubljaše, Sveta Djeva Marija.</p> <p>5 Anđeli mu služahu, Novu pjesan pjevahu, U njeg' milost prošahu I u Djevice Marije.</p> <p>6 U ponoć' se Bog rodi, Nebo i zemlju pohodi; Bog i Čovjek ishodi Od Djevice Marije.</p>	<p>3 Djeva Sina porodi, Đavlu silu svu slomi; A kršćane oslobodi Sveta Djeva Marija.</p> <p>4 U jasli ga stavljaše, Majka mu se klanjaše, Ter ga slatko ljubljaše, Sveta Djeva Marija.</p> <p>5 Anđeli mu služahu, Novu pjesan pjevahu, U njeg' milost prošahu I u Djevice Marije.</p> <p>6 U ponoć' se Bog rodi, Nebo i zemlju pohodi; Bog i Čovjek ishodi Od Djevice Marije.</p>
<p>10 Božanstvo ne raščini Er se čovjek učini, Ni čovječstvo pričini Svetom Djevom Marijom.</p> <p>11 Slava Bogu višnjemu, Gospodinu našem, I čovjeku smjernomu Svetom Djevom Marijom.</p>	<div data-bbox="632 1583 925 1920" data-label="Image"> </div> <p>7 Zv'jezda isteče Danica Kad porodi Djevica, Anđeoska cesarica Sveta Djeva Marija.</p>	<p>7 Zv'jezda isteče Danica Kad porodi Djevica, Andioska ćesarica Sveta Djeva Marija.</p>	<p>Sv. Josip, zaštitnik Hrvatske, s malim Isusom u naručju, kako ga je 1902. u kamenu isklesao Marin Radica (1863.- 1904.). Nalazi se u dupki istočnoga pročelja dubrovačke Katedrale, lijevo od glavnoga ulaza. Snimio Božo Gjukić.</p> <p>7 Zv'jezda isteče Danica Kad porodi Djevica, Anđeoska cesarica Sveta Djeva Marija.</p>

Pjesna božićna na ponoća (1784.)	Na dan Božića pjesan (1841.)	Pijeće (1890.)	Pučka božićna pjesma (1921.)
12 Svako sv'jeta stvorenje Sadar ima smirenje, Uz Božije rođenje Svetom Djevom Marijom.	8 Svako sv'jeta stvorenje Sadar ima smirenje, Uz Božije rođenje Po Djevici Mariji.	8 Svako sv'jeta stvorenje Sada ima smirenje, Uz Božije rođenje Po Djevici Mariji.	8 Svako sv'jeta stvorenje Sadar ima smirenje, Uz Božije rođenje Po Djevici Mariji.
13 Oci u Limbu bivahu Kad te glase slišahu ; Od veselja uzigrahu Svetom Djevom Marijom.	9 Oci u Limbu bivahu Kad te glase slušahu; Od veselja uzigrahu Slaveć Djevu Mariju.	9 Oci u Limbu bivahu Kad te glase slušahu; Od veselja uzigrahu Slaveć Djevu Mariju.	9 Oci u Limbu bijahu Kad te glase slušahu; Od veselja uzigrahu Slaveć Djevu Mariju.
14 U tamnosti er stahu A svjetlosti ne imahu Božjeg' Sina čekahu Svetom Djevom Marijom.	10 U tamnosti er stahu A svjetlosti ne imahu Božjeg' Sina čekahu Po Djevici Mariji.	10 U tamnosti er stahu A svjetlosti ne imahu Božjeg' Sina čekahu Po Djevici Mariji.	10 U tamnosti jer stahu A svjetlosti ne imahu Božjeg' Sina čekahu Po Djevici Mariji.
15 Kîm obeća Bog dati Sina svoga poslati, Iz tamnila ustati Svetom Djevom Marijom.	11 Kîm obeća Bog dati Sina svoga poslati, Iz tamnila ustati Po Djevici Mariji.	11 Kîm obeća Bog dati Sina svoga poslati, Iz tamnila ustati Po Djevici Mariji.	11 Kîm obeća Bog dati Sina svoga poslati, Iz tamnila ustati Po Djevici Mariji.
16 To željahu imati Božjeg' Sina gledati, Ter ga slatko uživati Svetom Djevom Marijom.	12 To željahu imati Božjeg' Sina gledati, Ter ga slatko uživati S' svetom Djevom Marijom.	12 To željahu imati Božjeg' Sina gledati, Ter ga slatko uživati S svetom Djevom Marijom.	12 To željahu imati Božjeg' Sina gledati, Ter ga slatko uživati Svetom Djevom Marijom.
17 Andio pride s' svjetlosti, Ter pastirom navijesti, Privelike radosti Svetom Djevom Marijom.	13 Slava Bogu višnjemu, Gospodinu našem, I čovjeku smjernomu Po Djevici Mariji.	13 Slava Bogu višnjemu, Gospodinu našem, I čovjeku smjernomu Po Djevici Mariji.	13 Slava Bogu višnjemu, Gospodinu našem, I čovjeku smjernomu Po Djevici Mariji.
18 O past'jeri, tecite, Vašeg' kralja vidite Pravog' Boga častite Svetom Djevom Marijom.	14 Andeo pride nebeski, I past'jerom navijesti, Privelike radosti Po Djevici Mariji.	14 Andio pride nebeski, I past'jerom navijesti, Privelike radosti Po Djevici Mariji.	14 Andeo pride nebeski, Ter past'jerom navijesti, Prevelike radosti Po Djevici Mariji.
19 Tad past'jeri podoše, Božjeg' Sina iznađoše Na koljena padoše Svetom Djevom Marijom.	15 O past'jeri, tecite, Vašeg' kralja vidite Pravog' Boga častite S' svetom Djevom Marijom.	15 O past'jeri, tecite, Vašeg' kralja vidite Pravog' Boga častite S svetom Djevom Marijom.	15 O past'jeri, tecite, Vašeg' kralja vidite Pravog' Boga častite Svetom Djevom Marijom.
20 Slavu višnju vidiše Ter se vele čudiše Bogu se pokloniše Svetom Djevom Marijom.	16 Tad past'jeri podoše, Božjeg' Sina iznađoše Na koljena padoše Pred Djevicom Marijom.	16 Tad past'jeri podoše, Božjeg' Sina iznađoše Na koljena padoše Pred Djevicom Marijom.	16 Tad past'jeri podoše, Božjeg' Sina iznađoše Na koljena padoše Pred Djevicom Marijom.
21 Kralj u jasli ležaše Živine ga poznaše I suknom ga obvijaše Sveta Djeva Marija.	17 Kralj u jasli ležaše Živine ga poznaše A suknom ga obvijaše Sveta Djeva Marija.	17 Kralj u jasli ležaše Živine ga poznaše A suknom ga ovijaše Sveta Djeva Marija.	17 Kralj u jaslim ležaše Živine ga poznaše A suknom ga ovijaše Sveta Djeva Marija.
22 Krepost kaže nebesku U ubošku odječku Izgled dava čovjeku Svetom Djevom Marijom.	18 Krepost kaže nebesku U ubošku odjeću Izgled dava čovjeku Po Djevici Mariji.	18 Krepost kaže nebesku U ubošku odjeću Izgled dava čovjeku Po Djevici Mariji.	18 Krepost kaže nebesku U ubošku odjeću Izgled dava čovjeku Po Djevici Mariji.

Pjesna božićna na ponoća (1784.)	Na dan Božića pjesan (1841.)	Pijeće (1890.)	Pučka božićna pjesma (1921.)
23 Po porodu osmi dan Bi Djetićak obrezan Tere Jezus bi zazvan Svetom Djevom Marijom.	19 Po porodu osmi dan Bi Sin Božji obrezan Krvim polit oni dan Prid Djevicom Marijom.	19 Po porodu osmi dan Bi Sin Božji obrezan Krvi polit oni dan Pred Djevicom Marijom.	19 Po porodu osmi dan Bi Sin Božji obrezan Krvlju polit oni dan Pred Djevicom Marijom.
24 O svet' Ime spasovno Nebu i zemlji obradovno Samu paklu strahovno Svetom Djevom Marijom.	20 Slava Bogu višnjemu, Gospodinu našem, I čovjeku smjernomu Po Djevici Mariji.	20 Slava Bogu višnjemu, Gospodinu našem, I čovjeku smjernomu Po Djevici Mariji.	20 Slava Bogu višnjemu, Gospodinu našem, I čovjeku smjernomu Po Djevici Mariji.
25 Nova zv'jezda ishodi Sv'jetu biljeg izvodi Da se Jezus porodi Svetom Djevom Marijom.	21 Od istoka tri Kralja Vele dan' su jezdili Da bi Boga vidjeli I Djevicu Mariju.	21 Od istoka tri kralja Vele dan' su jezdili Da bi Boga vidjeli I Djevicu Mariju.	21 Od istoka Kralja tri Vele dan' su jezdili Da bi Boga vidjeli I Djevicu Mariju.
26 Put Betlema idaše Kralja tri ter vodaše Sta, vrh gdje on bivaše Svetom Djevom Marijom.	22 Zv'jezda provod bijaše Kâ im pute skazaše Gdje Sin Božji rodi se Od Djevice Marije.	22 Zv'jezda provod bijaše Kâ im pute kazaše Gdje Sin Božji rodi se Od Djevice Marije.	22 Zv'jezda provod bijaše Kâ im pute kazaše Gdje Sin Božji rodi se Od Djevice Marije.
27 Kad ga kralji vidiše Smjerno se pokloniše Dare mu otvoriše Svetom Djevom Marijom.	23 Prida nj kadar dođoše Zlatne krune skidoše Na koljena padoše Prid Djevicom Marijom.	23 Preda nj kada dođoše Zlatne krune skidoše Na koljena padoše Pred Djevicom Marijom.	23 Preda nj kada dođoše Zlatne krune skidoše Na koljena padoše Pred Djevicom Marijom.
28 Zlato prida kralj Gašpar A Melkior mire dar Ter tamjana Baldasar Svetom Djevom Marijom.	24 Zlato prida kralj Gaspar A Melkior mire dar Ter tamjana Baldasar Prid Djevicom Marijom.	24 Zlato prida kralj Gašpar A Melkior mire dar Ter tamjana Baldasar Pred Djevicom Marijom.	24 Zlato preda kralj Gašpar A Melkior mire dar Ter tamjana Baldasar Pred Djevicom Marijom.
29 Mira kaže čovika , Zlato kralja velika, Tamjan Boga od vika Svetom Djevom Marijom.	25 Mira kaže čovjeka, Zlato kralja velika, Tamjan Boga od vika Svetom Djevom Marijom.	25 Mira kaže čovjeka, Zlato kralja velika, Tamjan Boga od vika S svetom Djevom Marijom.	25 Mira kaže čovjeka, Zlato kralja velika, Tamjan Boga od v'jeka Svetom Djevom Marijom.
	26 Djetić dare kâd primi Milost kraljom udili Da bi Boga ljubili I Djevicu Mariju.	26 Djetić dare kad primi Milost kraljem udili Da bi Boga ljubili I Djevicu Mariju.	26 Djetić dare kad primi Milost kraljem ud'jeli Da bi Boga ljubili I Djevicu Mariju.

Pjesna božićna na ponoća (1784.)	Na dan Božića pjesan (1841.)	Pijeće (1890.)	Pučka božićna pjesma (1921.)
30 Kad se u templo stavljaše Simeon ga grljaše Ter ga blagoslivljaše Svetom Djevom Marijom.	27 Slava Bogu višnjemu, Gospodinu našem, I čovjeku smjernomu Po Djevici Mariji.	27 Slava Bogu višnjemu, Gospodinu našem, I čovjeku smjernomu Po Djevici Mariji.	27 Slava Bogu višnjemu, Gospodinu našem, I čovjeku smjernomu Po Djevici Mariji.
31 O Jezuse prislatici, O Živote naš svaki Daj nam duši v'jek laki Svetom Djevom Marijom.	28 O Jezuse prisladki, Vr'jeme mirno daj nami A dušu nam sahrani Po Djevici Mariji.	28 O Jezuse prislatici, Vr'jeme mirno daj nami A dušu nam sahrani Po Djevici Mariji.	28 O Isuse preslatki, Vr'jeme mirno daj nami A dušu nam sahrani Po Djevici Mariji.
32 Božjeg' Sina hvalimo Koga porod častimo Sveto Trojstvo slavimo Svetom Djevom Marijom. Amen.	29 Božjeg' Sina hvalimo Koga porod častimo Sveto Trojstvo slavimo S' svetom Djevom Marijom.	29 Božjeg' Sina hvalimo Koga porod častimo Sveto Trojstvo slavimo S svetom Djevom Marijom.	29 Božjeg' Sina hvalimo Koga porod častimo Sveto Trojstvo slavimo Svetom Djevom Marijom.
	30 Jezusovo porođenje Svijem-nam bilo na spasenje! Sin' Božiji, budi hvaljen Po sve v'jeka v'jeka. Amen.	30 Jezusovo porođenje Sv'jem nam bilo na spasenje! Sin' Božiji, budi hvaljen Po sve v'jeka v'jeka. Amen.	30 Isusovo porođenje Sv'jem nam bilo na spasenje! Sin' Božiji, budi hvaljen Po sve v'jeka v'jeka. Amen.
<i>Vandeeja i kgnighe apostolske,</i> Ragusa, 1784., str. 13-15.	<i>Evangelija i kgnighe apostolske,</i> U Dubrovniku 1841., str. 11-12.	Stijepo Skurla – Vice Palunko, <i>Vrt bogoljubnosti,</i> U Dubrovniku 1890., str. 369-375.	<i>Evangelistar,</i> U Dubrovniku 1921., str. 7-8.

Iščekivanje Novorođenčeta

Predbožićno vrijeme bilo je hladno i vjetrovito, a u nekoliko navrata je i sniježilo. Stariji su ovo vrijeme gledali s nevjericom i čuđenjem, ali je djeci bilo vrlo zanimljivo. Oni su često iz kuća i toplih komina [*kuhinja*] istrčavali, igrali se sa snijegom i grudali. Kad bi ozebli, tada bi trčali natrag u komin, da se malo ugriju i da igru ubrzo ponove.

Kad bi se pojavilo „zubato“ sunce igra bi dulje trajala dok se ne bi čuo glas pojedine majke, koja je svoje dijete pozivala na jelo ili kojekakvu ispomoć. Djetetu je bilo teško rastaviti se od sudrugova i igre, ali je požurilo kući, jer je bilo opasno čekati drugi poziv.

Nekoliko dana prije Božića trebalo je usjeći badnjak. On je trebao biti debeo i prilično velik. Obično bi ga se postavljalo pred vrata, da ga prolaznici i posjetitelji mogu vidjeti i s drugima uspoređivati. Pričalo se je čiji je najveći i najljepši, kao što se kod klanja svinja pronosilo čija je bila najteža.

Trebalo je također svakome obiteljskom članu nabaviti nešto novo kao božićni dar, o čemu bi se roditelji dugo dogovarali. Kad bi se na Badnjak dijelili darovi, djeca su znatiželjno gledala na tuđe darove i mislila kako je njegov dar manji, neznatniji. Ipak su na koncu svi bili zadovoljni.

Proslava Božića počinjala je na Badnji dan uvečer.

Kad bi se svi ukućani sabrali u kominu, otac bi unio badnjak i pozdravio nazočne: „Dobra večer! Sretno vam porođenje Isusovo!“ Potom je kod vatre odložio badnjak i blagoslivljao ga žitom i vinom govoreći: „Koliko mi tebi zrna, toliko ti nama uboraka!“ i „Koliko mi tebi kaplji, toliko ti nama litrača!“ te ga primakao ognju.

[Uborak je mjerna jedinica za žito u Dubrovačkoj Republici, posuda u koju stane oko 11 kg žita, a litrača je mjerna jedinica za tekućinu, vinska posuda od deset litara.]

Uzeo je zatim ožeg [žarač, željeznu šipku za razgrtanje žara], malo žerave, stavio grumen tamjana i najprije je blagoslovio ukućane, a zatim bi u pratnji manje djece pošao blagosloviti staje i sve domaće životinje. Nakon povratka, otac bi čestitao Božić i sjeli bi za posnu večer (obično bakalar) tako započinjući blagdan Božića.

Poslije su se pohađali susjedi radi čestitanja, započinjalo bi pjevanje, nekada i pucanje, i to je bila priprema, bdjenje za ponoćnicu.

Djeca su se posebno veselila, jer su prigodom posjeta i čestitanja dobivala smokava, oraha, mjendula [badema], rogača i pokoju jabuku.

Ni oni nisu išli spavati, a ako bi koje dijete zaspalo, budili su ga za ponoćnicu koja se po davnašnjem običaju slavila u četiri sata ujutro, a pohađalo ju sve što je moglo hodati.

Na putu u crkvu bilo je vrlo romantično gledati kako ferali [svjetiljke] iz svih pravaca, a osobito oni preko polja, žure prema matici [župnoj crkvi].

Kad bi u dupkom punoj, urešenoj i jarko rasvijetljenoj crkvi zabrujale orgulje i kad bi se zapjevalo „U sej vrijeme godišta“ pjevala je oduševljeno čitava crkva, a djeca su otvorenih ušiju slušala i netremice gledala premda nisu puno razumjela. Osjećala su se kao u raju, pa im je bilo žao da je to oduševljenje prebrzo prestalo.

Sva su se djeca nastojala probiti do jaslica i kad su uspjela naći Maloga Isusa na slami bila su tako oduševljena prizorom da se nisu dala otrgnuti. Često su ih roditelji morali odvlačiti pa je bilo suza i glasnoga plača jer su htjeli neizostavno i Maloga Isusa sobom ponijeti.

msgr. dum Ivo Bjelokosić (1917.-2001.)

Napomene

Gornji tekst je drugo poglavlje iz dum Ivove knjige *Svećenik matični broj St. Grad. 2019*, Dubrovnik, 2002., str. 14-15. Budući da je on u Čilipima živio do 1930., kad je pošao u Sjemenište, riječ je o opisu Badnjaka i Božića u Čilipima u trećem desetljeću XX. stoljeća, premda u autobiografskoj cjelini iz koje je uzet ovaj ulomak on opisuje svoje rođenje na Ivanjdan 1917.

U Čilipima se pijeće (U sej vrijeme godišta) tradicionalno pjevalo prije polnočke u cijelosti (svih 30 kitica). Tek je nedavno uvedeno da se ono lomi i pjeva u tri dijela tijekom polnočke.

Borovi

Vječno su zeleni k'o da je proljeće!
Ispili su boju svježih morskih trava.
Uz brijeg se penju, otkud mjesec dolijeće,
Poneki na hridi sunča se i spava.

Iz njihova rebra lađe se rađaju,
A mreže se bojom ponose od kore.
O, zar se igdje ptice slađe svađaju
Nego na tebi, crni naš bore?

Na Božić se šutke do sela dovuku...
Stari se k'o badnjaci uz žeravu griju,
A mladi se u srebro i zvijezde obuku
I s djecom se radosno nad jaslama smiju.

Rajmund Kupareo

Badnjak i veselice

Badnjak je dubovo [hrastovo] drvo [deblo] koje je domaćin pažljivo birao. Ušeko bi ga tri-četiri dana prije Badnjega dana da ga slučajno ne bi iznenadilo grubo vrijeme. Biro je lijepo, šesno stablo i onoliko veliko da ga može sam na vratu doma donijet. To je bilo deblo dva-tri metra dugačko. Nije ga se smjelo pilom prepilit nego junački šekirom obalit i ponosno na ramenu doma donijeti. Badnjak je bio ponos domaćina i kuće pa se njemu poklanjala velika pažnja. Uz badnjak su se pripremale i veselice. To su dubove cjepanice ili oblice koje su se nalagale na ognjištu uz badnjak, a bilo hi je onoliko koliko je bilo muškijeh glava u kući ili u zajednici. Badnjak se stavjo na ognjište na Badnji dan predvečer, tako da je debji kraj bio prislonjen uz oganj i polako bi dogorijevo kroz božićno vrijeme. Veselice bi se posložile uz badnjak, a između njih badnjak bi se zakitio grančicama lovorike, masline i prutom loze. Badnjak nikako nije mogo bit od grane, nego jedino od debla koje je uspravno raslo. Kad bi badnjak izgorio, pokupilo bi se malo ugljena od njega i to bi se čuvalo u kući kano blagoslov. A u potonje vrijeme badnjak se samo dobro nagori, a ondarke se od njega iscjepaju paličice koje se kasnije o Vodokršću [Bogojavljenju] nosi i ostavlja u baštini. U rêk [dio panja od masline, ispod zemlje, množina reče] kakve stare masline, uz lozu, smokve... zapravo u svakoj baštini po jedna paličica.

Tridesetih godina dvadesetoga stoljeća nastupile su velike promjene. Umjesto ognjišta [otvorene vatre] u komine su se počeli graditi špaheri [štednjaci]. Trebalo je odgovoriti novom vremenu, badnjak se promijenio. Badnjak se više nije cijepo pa se naglo smanjio. Posto je onoliki koliki je mogo stat u ložište od špahera. Umjesto na otvorenu vatru, stavjo bi se na špaher gdje bi stojo do blagoslova koje bi uslijedilo iza Vodokršća. Naložio bi se kad prođe svećenik s blagoslovom. Svi običaji su se i dalje obavljali na isti način. Badnjak se na Badnju večer unosio u komin, a na Staru godinu ponovo bi se obavio blagoslov badnjaka i to se zvalo „obnovit badnjak“. Osim na Staru godinu, obnova badnjaka se obavljala i uoči Vodokršća, ali taj običaj je već davno prestao. Za obnovu badnjaka pripremale su se nove veselice jer bi prethodne izgorjele.

Drvo badnjaka u staro je doba bio znak moći domaćina, ponos njega i njegove kuće (zajednice). Badnjak bi dogorijevo gotovo cijelo božićno vrijeme i živo bi ga obilježio. U nova doba posto je tek puki simbol. Božićna setemana [tjedan], blagdani sv. Stjepana, sv. Ivana, Mladenci (Nevina dječica) i Stara godina, također su krcati božićnim događanjem koje prate osobiti pučki običaji, na primjer blagoslov vina na Ivanjdan, šibanje djece na Nevinu dječicu, kolendavanje tj. čestitarski ophod od kuće do kuće kao i blagoslov kuća i stanova.

Pero Baule

Tražitelji istine

Bogojavljenje je otajstvo Gospodinova očitovanja svim narodima. Njih predstavljaju mudraci koji su došli s istoka da se poklone židovskom kralju (usp. *Matej 2*, 1-2). Evanđelist Matej koji izvješćuje o tome događaju ističe kako su došli do Jeruzalema slijedeći zvijezdu, koju su ugledali netom što se pojavila na nebu i koju su tumačili kao znak rođenja kralja kojeg su proroci navijestili, to jest Mesije. Stigavši, međutim, u Jeruzalem, mudraci su trebali upute svećenika i pismoznanaca kako bi doznali točno mjesto kamo se trebaju uputiti, to jest Betlehem, Davidov grad (usp. *Matej 2*, 5-6; *Mihej 5*, 1). Zvijezda i Sveto pismo bili su dva svjetla koja su vodila mudrace, u kojima vidimo primjere istinskih tražitelja istine.

Oni su bili mudraci koji su proučavali zvijezde i poznavali povijest narodâ. Bili su učeni ljudi u širem smislu. Promatrali su svemir smatrajući ga gotovo velikom knjigom punom znakova i Božjih poruka za čovjeka. Stečeno znanje, stoga, nisu smatrali svrhom samome sebi, nego su bili spremni uzdići svoj pogled dalje, prema božanskim otkrivenjima i pozivima. Nisu se, naime, stidjeli tražiti upute od židovskih vjerskih poglavara. Mogli su reći: učinimo to sami, ne trebamo nikoga, izbjegavajući, prema današnjem načinu razmišljanja, svaku „kontaminaciju” između znanosti i Božje riječi. Mudraci međutim slušaju proroštva i prihvaćaju ih; i, tek što se ponovno zaputiše k Betlehemu, iznova ugledaše zvijezdu, gotovo kao potvrdu savršenog sklada između čovjekova traženja i Božje istine, sklada koji ispuni radošću srca tih istinskih mudraca (usp. *Matej 2*, 10). Vrhunac njihova puta traženja bio je kad se nađoše pred „djetetom s Marijom” (*Matej 2*, 11). Kaže Evanđelje da „padoše ničice i pokloniše mu se”. Mogli su ostati razočarani, štoviše, sablažnjeni. Međutim, kao pravi mudraci, otvoreni su otajstvu koje se očituje na iznenađujući način; i sa svojim simboličnim darovima pokazuju da prepoznaju u Isusu Kralja i Božjeg Sina. Upravo se u toj gesti ispunjavaju mesijanska proroštva koja naviještaju da će se svi narodi pokloniti Bogu Izraela.

Posljednji detalj potvrđuje da su, kod mudraca, razum i vjera bili sjedinjeni: riječ je o činjenici da „upućeni zatim u snu da se ne vraćaju Herodu, otiđoše drugim putem u svoju zemlju” (*Matej 2*, 12). Bilo bi nešto sasvim prirodno da su se vratili u Jeruzalem, u Herodovu palaču i hram, kako bi i druge upoznali sa svojim otkrićem. Međutim, mudraci, koji su izabrali za svoga vladara Djetešce, čuvali su to otkriće u tajnosti, po uzoru na Mariju, ili bolje, na samoga Boga i, kao što se pojaviše, tako i nestadoše u tišini, zadovoljni, ali također promijenjeni susretom s Istinom. Otkrili su novo lice Boga, novo kraljevstvo: kraljevstvo ljubavi. Neka nam Djeвица Marija, uzor prave mudrosti, pomogne da budemo istinski tražitelji istine o Bogu i da budemo kadri živjeti uvijek duboki sklad između vjere i razuma, znanosti i objave.

U Vatikanu 6. siječnja 2010.

Benedikt XVI.

Savjeti svetih mudraca

Recite nam vi kojima je srce
neobična postala zvijezda:

Kako razbiti dane što se ušančiše u mjesece,
a mjeseci u dugih godina gnijezda?

Kako izići iz začarana kruga
i prevariti vrijeme

što nam oči pijeskom straha zasu?

– Nadom, samo nadom!

Karavana nije duga,
možete je prijeći u laganu kasu.

Recite nam vi, koji ste ipak bili ljudi
i na čas u uspjeh svog puta kolebali:

Kako očaje odalečit' iz grudi

što na nas su od mladosti vrebali?

Kako srce nadi, a nadu drugima predati?

– U zvjezdano nebo gledati,
samo gledati!

Rajmund Kupareo, 1976.

Smisao ženidbenoga života

Tri su glavna stadija čovjekove opstojnosti: u utrobi devet mjeseci, na Zemlji do devedesetak godina i na drugom svijetu svu vječnost. Na ovoj su zemlji tri glavna praga ljudskoga života: rođenje, vjenčanje i umiranje. Ovdje govorimo o ženidbi, o cilju i smislu ženidbene zajednice.

Bračni pojmovi

Zâruke, vjèridba, pròsidba ili prštenovânje jest dogovor, obećanje, javno iskazana namjera da će se mladić i djevojka uzeti. Simbolizira ga mladićeva predaja zaručnikkoga prstena djevojci.

Vjèrenik ili zâručnik: mladić koji je dao vjeru djevojci da će je uzeti za ženu, isprobao njezinu ruku.

Vjèrenica ili zâručnica: djevojka koja je pod vjerom, vjerena, zaručena, obećana za udaju.

Vjèrnost: svojstvo onoga koji je vjeran, privržen, odan: Bog prema čovjeku u održavanju obećanja; vjernik prema Bogu; katolik prema Papi; bračni drugovi jedno drugomu.

Žènik, mladòženja ili đuvèglja: čovjek koji se ženi.

Nèvjesta ili mlâda: djevojka na dan vjenčanja i prvo vrijeme nakon toga.

Mlâdènci: mladoženja i mladenka, upravo vjenčani par.

Mûž: 1/ čovjek koji je godinama odmakao od mladića, momka; 2/ oženjen čovjek; 3/ seljak.

Žèna: ljudska osoba kojoj je organizam prikladan da zanese, nosi, rodi i doji dijete: mlada, dobra, slobodna, vjerna, lijepa, pobožna. U užem smislu: udana žena, supruga, „bolja polovica“.

Hrvatska riječ **brâk** dolazi od staroslavenskoga glagola brati (uzimati). Kao što postanak same riječi kaže, srž braka nije biti izbirljiv – u prvome planu nije više biranje, izbor, probir ili odabir s kim ću – jer mu je to prethodilo – nego *uzimanje*, preuzimanje odabranoga/e u nedjeljivo zajedništvo, svečano obećanje da ću s njim/njom živjeti, ljubiti i poštovati tu osobu s kojom od sada tvorim naravnu i zakonito osnovanu zajednicu, temelj nove obitelji.

Snimio Darko Orlović.

Brak je od 1946. prevagnuo kao izraz za zakonom priznato združenje muškarca i žene radi osnivanja obitelji. Do tada se rabila riječ ženidba. Sada je ženidba u kanonskom pravu isto što i brak, zajednički život muža i žene koji su se pred Bogom uzeli, zakleli i žive svoje zajedništvo kao sakrament. No, ženidba se u svakodnevnom govoru svela na sadržaj sličan vjenčanju ili udaji, tj. sam čin ili obred stupanja u brak.

Čudo izbora. Mi ne biramo ni oca ni majku. Ni roditelji ne biraju nijedno dijete. Samo Bog bira svoju majku da se Sin Božji začne po Duhu Svetom i rodi u vremenu od Djevice Marije. Ali mladić bira djevojku za suprugu, djevojka bira mladića za supruga, između milijuna, i dogodi se, i to ne rijetko, da se radikalno razidu sa svim posljedicama raspada obitelji, nezadovoljstva do očaja.

Obitelj dolazi od obitavati, obitavalište: zajednička kuća, stan, stol i postelja, zajednička imovina, nepokretna „suha zemlja“ i pokretna „suha lova“.

Zákonit znači po zakonu države ili Crkve. Kad stoji u dokumentu da je dijete „civilno zakonito“... (*pro foro civili*), znači da crkveno nije zakonito. Za crkveno vjenčanje donose se svi civilni dokumenti. I neka svi podatci u civilnim i crkvenim ispravama budu ujednačeni: ime, prezime, roditelji, datum i mjesto rođenja itd. Sredi to sada, o svadbi, a ne o svađi za zemlju!

Žènidba je zakonom priznata trajna i isključiva veza među supružnicima; združenje muškarca i žene u svrhu osnutka obitelji; vjenčanstvo, bračna zajednica. U kršćanstvu je ona i sakrament, sveto otajstvo među vjernicima. Sljedeće, uže, značenje ženidbe je sam čin koji se obavlja pri stupanju u brak, tj. vjenčanje ili sklapanje braka: oženiti se djevojkom.

Ūdaja: stupanje ženske osobe u brak s muškarcem. Udati se znači **dâti se u** neku kuću, obitelj, i to svojevolutno, bezuvjetno, iz ljubavi prema izabranom muškarcu, uz uzajamna prava i obveze koje se polažu prisegom pred oltarom: Tako mi Bog pomogao...

Isključivo uzajamno **prâvo** na tijelo supružnika; uzajamna **òbveza** da obitavaju obiteljski zajedno, da se uzajamno poštuju, da djecu rađaju i odgajaju. Netko je duhovito rekao: „Brak je prepoloviti prava, a udvostručiti dužnosti“. I jest tako.

U sakramentnom braku postoji pravo na prirodni užitak, ali i dužnost na prirodni zadatak. Nije Bog stvorio užitak bez zadatka. Svaki bračni čin treba biti otvoren

životu, donošenju života. I svako začeto čedo ima pravo na život, početno biti rođeno, a zatim dolično odgojeno. Roditelji smrtno griješe kada dijete, iz bilo kojega razloga, hotimično pobacuju. I svi oni koji u tome sudjeluju. Nije dijete dio ženina tijela, kao nokat ili kao otpad koji se odbacuje ili „pobacuje“ ili nečist da se od djeteta „očisti“. Crkva ima najstrože kazne za pobačaj: „Tko sudjeluje u vršenju pobačaja, upada, ako dođe do učinka, u izopćenje unaprijed izrečeno“ (*kanon* 1398). I taj pobačaj nije samo kad je trbuh već narastao, nego kad se raznim tabletama ili drugim načinima plod utrobnosti istjeruje, pomeće, kad mu se ne dopušta da se ugnijezdi i razvija ili kad, između začeca i rođenja, bilo koji zahvat nerođeno ljudsko biće nasilno ili neprirodno izbacuje iz trudnoće. Pravi vjernici poštuju zakon rađanja i odgoja djece!

Ne pobacuje se ni hendikepirano začeto čedo. Kada se dogodi da se dijete u 3. godini povrijedi i ostane invalid, zar ga imaš pravo ubiti? (Po novim naopakim zakonima EU, postoji to „pravo“ ako je parlamentarno „izglasano“; ali po takvim zakonima postoji i „pravo“ koje je prava protunaravna perversnost da se „žena ženom ženi“, a „muško za muško udaje“.) Kad se čovjek odijeli od Boga i Božjega zakona, nema zla u koje ne će srljati.

Crkva drži i naučava da je normalno i moralno u braku ono što je po naravi uređeno, kao naravni bračni čin, naravno začecje, naravno nošenje, naravno rađanje, naravno dojenje. Što majka dijete dulje doji, to je dijete normalnije i pameću zdravije. Sve što je izvan naravnoga zakona, prirodna, nije ni normalno ni moralno, ni naravno ni prirodno.

Vjenčanje: vijenac od ruža na glavi zaručnice na dan njezine udaje. Vjenčanje pred oltarom, s rukom na križu ili na evanđelju. Ima i posebnih osoba i predmeta prozvanih po tom *vijencu*: vjenčani kum, vjenčana haljina. To je vjenčanje posebna nagrada za njih dvoje vjenčanika, ali više od nagrade, to je njihov novi zadatak. U mladenke je na glavi *vijenac*, ali će od sada njih dvoje vjerenika biti supružnici i s novim potomcima koji dođu od njih biti u obiteljskom vijencu, u krugu uzajamne vjenčane ljubavi. To simbolizira i vjenčani **přstěn**, zatvoreni krug, iz kojega i u kojem ne smije biti preljuba, prijevare, nevjernosti. Djelitelji sakramenta ženidbe jesu oni koji sklapaju ženidbu; svećenik na vjenčanju ima ulogu svjedoka, on samo asistira pristanku supružnika i daje im blagoslov u ime Crkve.

Svđba ili veselje je svečanost vjenčanja sa svatovskom povorkom i gozdom – pirnom trpezom (blanak oko sopre): svadbovati, ženidbovati, pirovati. **Svāt** je zaručnikov pratitelj koji ide po djevojku za udaju (stari svat, barjaktar, ploskar, djever, djeveruša, kum, komordžija, prvjenac, pobratim, dolibaša, buklijaš, skrinjonoša, ruhonoša, torbonoša i drugi „kićeni svatovi“, perjanici). **Pirnici** su sudionici veselja koji dočekuju svatove u nevjestinu domu, a **pristaše** pirnici što dođu nepozvani.

Za sretan brak i bračni život glavni je uvjet: **čisti** do braka, **vjerni** do groba!

Brak sklopljen u Crkvi za krštenike je sakrament (otajstvo, svetinja, prisega), u kojem ženik i nevjestica ugovaraju, obećaju i pristaju živjeti kao supružnici dijeleći skladnosti i protivnosti, zdravlje i bolesti, uspjehe i neuspjehe. On je i izvor i sredstvo svetosti supružnika i kršćanskih obitelji.

Stoga taj sakrament, zbog odraza na društvo i Crkvu, ima najviše članaka u crkvenom Zakoniku: čak 111 (*kanoni*: 1055-1165). Na studiju teologije poseban je predmet: *Ženidbeno pravo*. Svi drugi sakramenti imaju znatno manje odredaba: krštenje – 30; potvrda – 18; Euharistija – 62; pokora – 39; bolesničko pomazanje – 10; sveti red – 47. Sveti Pavao za brak kaže: „Otajstvo je to veliko“ (*Efežanima* 5, 32). Isus – Crkva.

Ženidba mijenja personalni status. **Osobno stanje** jesu norme, koje uređuju pravnu i poslovnu sposobnost osobe. Po mnogim zakonodavstvima u to ulazi i ženidbeno i uopće obiteljsko pravo, a po nekima i nasljedno pravo. Ženidbom se otvara stranica obiteljskoga stanja, a ženidbeni status, kao i roditeljski, nameće niz obveza.

Brak sklopljen između nekrštenika nije sakrament, ali u pravilu je i on **nerazrješiv**.

Ulazak u brak u skladu je s čovjekovom naravi, predstavlja ostvarenje ljudske žudnje da se ne bude sam, nego nadopunjen sebi bliskim i ravnopravnim bićem, s kojim se živi u tjelesnom i duhovnom zajedništvu, dobru i zlu, smijehu i suzi, imanju i nemanju, čudi i strasti. Ta i takva čovjekova **narav** ujedno je i prvi izvor prava.

Naravni zakon je udioništvo razumna stvorenja u vječnom zakonu, svim bićima otiskuje određene sklonosti prema njihovim činima i svrhama; svjetlo razuma kojim spoznajemo što moramo činiti, a čega se kloniti. To svjetlo i taj zakon Bog je dao čovjeku kad ga je stvorio. Sveopći je i nepromjenljiv. Obuhvaća najopćenitije zapovijedi koje su svima poznate i zaključke bliske načelima. Urezan je u ljudsku narav da bi čovjek, razmišljajući, primijetio kako Bog želi da se djeluje u ovome svijetu. Određuje što je pravilno ili pogrešno na osnovi opće čovječnosti koju dijele sva ljudska bića, uočavajući svrhe koje dijelimo sa svim živim stvorenjima (očuvanje vlastitoga bića), sa životinjama (razmnožavanje i podizanje potomstva) i s drugim ljudima (spoznavanje istine o Bogu i življenje u ljudskom društvu). Uređuje sve za čim čovjek teži po svojoj naravi.

Govorimo o dvije temeljne ljudske i vjerske značajke braka i bračnoga života. To su jednobračnost i nerazrješivost.

Prva istina o ženidbi: jednobračnost

JEDNOBRAČNOST: jedan brak ili jedna ženidba, jedna udaja. Do smrti jednoga od bračnih drugova. Kad jedno umre, drugo nije više pravno vezano uz pokojnika/cu. U takvu slučaju može se muž ženiti ili žena udati, čak i više puta, ovisno o smrti supružnika.

Kršćanska vjera uči da nije muškarac vrijedniji da bi mogao istodobno imati više žena, a isto tako ni žena da bi imala više muškaraca. Nego: jedan prema jedan. Zato su ljubavnici, prilježnici, neobveznici... nedostojni onih koji drže do Boga, do sebe i svoje zadane riječi. Ženidbenom vezom, a onda i posteljom, povezuje se i spaja samo dvoje. Ta jedincatost obuhvaća ženidbenu ljubav, međusobno usklađivanje, povjerljivost i dijeljenje čitava života.

Sakramenti krštenja, krizme i svetoga reda primaju se samo jednom u životu. I sakrament ženidbe obično se prima samo jednom u životu. Sakramenti ispovijedi, pričesti i bolesničkoga pomazanja primaju se više puta u životu.

„Sakramenti svetoga reda i ženidbe u službi su zajednice, usmjereni su spasenju drugih. A ako pridonose i osobnom posvećenju, to se zbiva po služenju što se iskazuje drugima“ (*Katekizam Katoličke Crkve*, br. 1534).

Brak je Božja ustanova. Bog je na početku svijeta stvorio čovjekovo tijelo iz propadljivog **praha zemljanoga** i udahnuo mu **besmrtnu dušu**. Kad je Bog stvorio prvoga čovjeka, onda je rekao: Nije dobro da je čovjek sam, načinit ću mu družicu, koja će biti njemu slična i ravna po naravi i dostojanstvu, a različita po tjelesnom ustroju i duševnoj strukturi. Bog je ustanovio ženidbu u zemaljskom raju kad je blagoslovio prve ljude: Plodite se i množite i napunite zemlju, i sebi je podložite (*Postanak 2, 28*). Sam je, dakle, Bog i stvorio i zaručio i vjenčao prvi bračni par i odredio im zadaću. I sve ugradio u ljudsku narav kao zakon, pravilo.

Po duši je čovjek Božja slika i prilika, to jest po **razumu** i **slobodnoj volji**. Po tim dvjema kvalitetama čovjek je **odgovoran** pred Bogom i pred drugima. Bog je čovjeku **dao** 10 prstiju na rukama, 10 prstiju na nogama, 10 tjelesnih sustava: živčani, mišićni, koštani, krvni, dišni, reproduktivni, kožni, probavni, s unutarnjim i vanjskim izlučivanjem, mokraćni.

Tako mu je Bog **zadao** 10 zapovijedi da po njima razumno živi: 1/ Boga **poštuj**, 2/ **Ne psuj**, 3/ Zahvalno **svetkuj!** Eto tri. 4/ Roditelje **poštuj**, 5/ Drugoga ni sebe **ne ubij**, 6/ **Bludno ne griješi** ni sa sobom ni s drugima, 7/ **Ne kradi**, 8/ **Ne laži**, 9/ **Ne poželi bludjeti** i 10/ **Ne poželi krasti!** Eto ih svega deset! Zna ih svako dijete u prvom razredu osnovne. Životinje nemaju ni razuma ni slobodne volje, ni zapovijedi, ni odgovornosti. One imaju prirodne nagone ili porive. Četiri su temeljna nagona i u životinja i u ljudi: 1. nagon za životom, 2. za pićem, 3. za hranom, 4. za razmnožavanjem. S obzirom na razmnožavanje u neslobodne životinje nema ni pobačaja ni demografskih problema, prirodni red. A u slobodna i moralna čovjeka ima i pobačaja i tzv. „demografskih problema“ – veliki nered. Toliko je svakovrsni bludni grijeh preplavio zemlju da mu se svijet u praksi i zakonima prilagođava, ne prizna ga grijehom, hvali ga i ponosi se njime. To je kao da se netko hvali zaraznom bolešću! Čovjek se procjenjuje koliko se svjesno i savjesno ravna po Božjem zakonu, i koliko može kontrolirati nagon.

Ako tomu grijehu popusti iz pokvarene volje, rađa se požuda, ova rađa naviku, a ova opet nuždu! (sv. Augustin). Tako na kraju kaže da ne može živjeti bez grijeha! Bog je ljude stavio na kušnju. Nisu Bogu okrenuli lice nego leđa, njegovu zapovijed prezreli. Čovjeku je kazna u znoju, besplodnu radu i u tome da ga životni suputnik, „meso od njegova mesa“ (*Postanak 2, 23*) – ne razumije, ne ljubi i ne poštuje. Ženi je kazna u odnosu na muža i u bolnu rađanju i odgajanju djece, i kad nije shvaćena i voljena.

Bog je stvorio jednoga Adama i jednu Evu. Bog nije **stvorio** samo jedno biće muško i jedno biće žensko, nego on čovječanstvo stalno **uzdržava** na bračnom načelu: jedan muškarac – jedna žena. Zato je u svijetu po Božjem planu i računu otprilike toliko muških, koliko ženskih.

Čovječanstvo se tako množi da to ne ovisi čak ni o muškarcu i ženi. Kad bi to ovisilo o njima, onda bi ravnoteža bila posve poremećena. Tako novine donose da u Indiji ima na desetke milijuna muških više, u Kini još više, jer je uvedena mogućnost da roditelji mogu doznati dočekuju li muško ili žensko i mogu pobačiti koje hoće, jer po državnim zakonima ne smiju imati više od jednoga ili dvoje. Bog nikomu nije dao da u obitelji odlučuje hoće li roditi muško ili žensko. Pa se dogodi da bude pet ženskih, nijedan dječak. Ili pet muškića, nijedna curica. Ali u selu ima po prilici jednak broj muških i ženskih u rasponu od nekoliko godina. U župi je taj broj još izjednačeniji, u narodu još više, a u svijetu pogotovo. Tu ravnotežu remete ratovi u kojima većinom ginu muškarci, ali nakon rata općenito je primijećeno da se više muškaraca rađa, da se nadoknadi ratni gubitak. Što misliš ravna li svime time Stvoritelj ili tzv. „slučaj“? „Priroda“?

Bog je i tebe stvorio da ti dâ suprotno biće. Jesi li naišao na pravu, na pravoga?

Isus je uzdigao brak na sakrament. Prvi Isusov nastup nakon krštenja i kušnje bijaše nazočnost na jednoj seoskoj svadbi na kojoj je ponestalo vina. Na svadbi je bila i Isusova Majka i nekoliko Isusovih učenika. Marija je primijetila da nema vina, rekla je Isusu i ocijenila da bi se Isus mogao snaći. Zato je preporučila slugama da učine što im Isus kaže. On im je rekao da napune bunarskom vodom posude pred kućom, „do vrha“. Blagoslovio vodu, naložio da se nosi kućnomu domaćinu (*Ivan 2, 1-11*). Isus je donio najveći dar (600 litara), našu vodu pretvara u vino, kao što i naše vino pretvara u svoju presvetu Krv. Isus je učinio svoje prvo javno čudo, na zagovor majke Marije, u Kani. Svojom nazočnošću Isus je uzdigao ženidbu na sakrament/otajstvo. Blago onomu tko može pozvati Isusa na svoju svadbu. I njegovu Majku. I apostole. Tužna je kuća koja ne može pozvati Isusa na svadbu. Ima jedna narodna blagoslovna molitva za jelo: „Dodi, Isuse, i gostom nam budi, blagoslovi sve što ovaj stol nudi!“ Ako ne možeš zapamtiti onu dužu, službeniju molitvu, nauči ova dva stiha. Neka ti budu iskrena misao kad god je zboriš. I ne zalijeći se u tanjur dok je ne izmolite svi zajedno.

Isus često rabi sliku svadbene radosti da opiše kraljevstvo nebesko (*Matej 22, 1-14; Luka 14, 15-24*).

Tajna molitve. Budući da je brak – ženidba i udaja – Božji plan i Božja volja, onda je ne samo korisno nego i nužno uključiti se iskrenom molitvom u taj Božji program. Moli Boga da te svojim putovima dovede pred tvoju životnu družicu ili nju k tebi. Neka to bude po tvojoj molitvi, makar ti se učinilo da je sve ispalo – „slučajno“!

Zapamti: Dijete je Božji dar, a ne Božji dug. Nije ti Bog dužan dati dijete. Ako hoće, hoće. Budi mu zahvalan/na i na jednome i na drugome. Stoga je molitva bitna sastojnica ženidbe, rađanja i odgajanja djece. A Bog uslišava naše molitve na četiri načina, odgovarajući:

Da – kad je po njegovoj volji!

Ne – kad je protiv njegove volje!

Snimio Darko Orlović.

Čekaj – dok bude njegova volja.

Ako ispuniš uvjete, zavjete – dat će ti po svojoj svetoj volji.

Tajna začeca. S obzirom na začeca, ti se o tome ništa ne pitaš. Začneš, ne znaš ni da si začela, pogotovo muž ne zna. Ne znaš je li začeto jedno ili dvoje? Je li muško ili žensko? Bolesno ili zdravo? Ne znaš hoćeš li normalno roditi ili spontano pobačiti. Ne pitaš se ni o plodu utrobe svoje, a da se pitaš o svome ženidbenom drugu? A otprilike je 20% brakova neplodnih. Možda je u tebi razlog, a ne u njoj. Ovisi i o drogama, zlim pokusima, već učinjenu pobačaju. U Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo kažu da najviše ovisi o neodržavanju higijene kod prvih spolnih odnosa, da je to najčešći uzrok kasnije neplodnosti, zbog prenošenja gljivica, bakterija... Kako se dobna granica stupanja u prve spolne odnose pomiče naniže, mediji ih ne uče tuširanju, roditelji zabijaju glavu u pijesak, škola o tome „ništa ne zna“, vjeroučitelji pretpostavljaju nevinost u toj dobi... A sve se to događa u našem katoličkom narodu!

Dijete se rada organski posve kompletno sa svih 10 tjelesnih sustava odnosno sa 6.125 dijelova tijela, a duhovno s čistom, praznom pločom, u koju roditelji upisuju slova, riječi, rečenice, jezik, ljubav, razmišljanje, svih 10 Božjih zapovijedi. Stoga mala moli kako mama moli. Mali psuje kako tata psuje. Mali krade kako tata krade, mala laže kako mama laže.

Famozna ovca Dolly, skinuta s aparata 2003., kad je klonirana 1997. godine, počela je ne s prvom minutom svoga života, nego s punih šest godina one ovce od koje je nastala, klonirana. Znanstvenici pri kloniranju još nisu kadri „vratiti sat“ oplodnje na nulu.

A Bog u svakom ljudskom začecu „vratiti sat“ na prvu sekundu života djeteta. Svako dijete počinje svoj vlastiti život od svoje prve minute, a ne s 27 ili 34 godine svoje majke.

Posvojenje. Ima nemali broj bračnih partnera koji nemaju djeteta pa se odluče na uzimanje tuđega djeteta kao svoga (posvoje, posine, pokćere). Pa kada se tako pokažu velikodušnima, onda im ponekada Bog daruje vlastito dijete, i više njih. Iskrena očinska i majčinska ljubav zna ići iznad veza tijela i krvi i prihvatiti djecu drugih obitelji pružajući im ono što je potrebno za život i puni razvoj. Ako ne možete imati djece, a zapne s papirologijom za posvajanje – udomi! Ionako će svako dijete jednom otići od tebe, nisi njegov vlasnik, a udomiteljstvom možeš sada omogućiti djetetu bolje uvjete rasta i više ljubavi i odgoja nego u domu. Pa dok potraje.

Druga istina o ženidbi: nerazrješivost

Isus je jednom rečenicom obuhvatio obje ženidbene istine:

Prva: „Stvoritelj od početka muško i žensko stvori ih i reče: Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu; i dvoje njih bit će jedno tijelo. Tako više nisu dvoje, nego jedno tijelo.“ (*Matej 19, 4-6a*)

I druga: „Što, dakle, Bog združi, čovjek neka ne rastavlja“ (*Matej 19, 6b*). Valjano sklopljen i izvršen brak nerazrješiv je, nerazvediv, svojstvena mu je nepovrjediva čvrstoća. Izvršen, znači dogodio se bračni čin. Valjana i dovršena ženidba ne može se razriješiti nikojom ljudskom silom.

Valja razlikovati: rastavu, razvod i ništavost braka.

Rastava je razdvajanje muža i žene od stola i postelje (*separatio tori et mensae*), ali ne s nakanom prevjenčanja.

Budući da je bračni par dužan živjeti zajedno u obitelji, ne može se rastaviti i, bez obzira na krivicu, pohađati svete sakramente, ispovijed i pričest ili kumovati, bez dozvole mjesnoga biskupa. Na primjer, jedno počini preljub i nastane u obitelji živi nered. Što će druga nevinna strana? Ili jedno toliko zapne za neki svoj „hobi“ da zanemari ženidbenog druga. Teško je održati brak kad nestane ljubavi, a gotovo nemoguće kad nestane poštovanja. U takvim slučajevima nekada može biti bolje da svatko pođe u svoj kut ringa, na svoju stranu, dok se ne smiri i shvati: ipak mi je bolje bilo dok smo bili sretni; idemo poći ponovno. Tako je ovo razdruživanje supružnika bez formalnog razvrgnuća ženidbene veze moguće rješenje nepodnošljiva bračnog odnosa. To odvajanje može biti na određeno ili na neodređeno vrijeme, u odnosu na postelju ili na zajedničko stanovanje, jer se zbog otežanoga zajedničkog života, nevjernosti jednoga od supružnika ili ako on/a poludi, otpadne od vjere itd. ženidba ne može razriješiti. Dakle, rastava sama po sebi nije grijeh nego može biti razborit, pravedan i miroljubiv čin, sve dok joj nakana nije postići tjelesno jedinstvo s trećom osobom.

Razvod je razvrgavanje zakonite veze na građanskom sudu (*divortium*). Sudbeno poništenje valjane ženidbe. Bračni par postaje slobodan za drugu civilnu ženidbu. To se ne može ni na koji način odnositi ili primijeniti na Božji i crkveni zakon nerazrješivosti izvršena braka. U Crkvi nema razrješnja, razvrgnuća, razvoda, poništenja braka. Civilni zakon kako vjenčava, tako razvjenčava i prevjenčava. Crkva kako vjenčava, tako ne razvjenčava. Tako na primjer vjenčaš se u Pravoslavnoj Crkvi, valjano, i onda to razvrgneš, baš razvedeš, a ne samo rastaviš, prema pravoslavnim zakonima (preljub, muž nestao u ratu, ali nije dokazano da je umro, žena u umobolnici – 12 je takvih slučajeva), Katolička Crkva ne prizna takvo razvjenčanje, pa takve razvjenčane ne može ni vjenčati.

Ima u Hrvatskoj gradova gdje je više od 40% brakova razvedenih, razvjenčanih i prevjenčanih, civilno. U nekim zapadnim zemljama još više.

Ništavost braka. Crkva dakle pozna rastavu od stola i postelje, a ne pozna razvod, rastavu braka po građanskim kriterijima.

Katolička Crkva nema ovlast razriješiti ženidbu između *krštenih* osoba, koja je valjano sklopljena i u kojoj je obavljen bračni čin. Ali postoje neki slučajevi, tako rijetki da su prave iznimke što potvrđuju pravilo, u kojima se može razriješiti brak ako *oba* bračna druga nisu kršćani. Odluka o takvim slučajevima u cijeloj Crkvi pridržana je isključivo Papi.

Pavlovska povlastica (*privilegium paulinum*: *Prva Korinćanima* 7, 10-15): Ženidba sklopljena između dvoje nekrštenih razrješuje se pavlovskom povlasticom u korist vjere stranke koja je primila krštenje, samim činom kojim ta stranka sklopi novu ženidbu, ako se nekrštena stranka rastala (*kanon* 1143,1). Smatra se da se nekrštena stranka rastala ako ne želi s krštenom strankom zajedno živjeti ili ne želi zajedno živjeti u miru bez vrijeđanja Stvoritelja, osim ako joj ta pošto se krstila nije dala opravdan razlog da se rastavi (*kanon* 1143,2). Dakle oboje nekršteno, te se jedno krsti, a drugo ne pristaje na zajednički život. Kršćanska vjera (*favor fidei*, tj. pogodnost ili prednost vjere) omogućuje da se ta osoba, ako je nedužna, nanovo vjenča.

Jezičoslovci o razvodu i rastavi

„Rázvod“ je na hrvatskom jeziku prvenstveno razgraničenje međa (Istarski razvod), a danas najčešće znači razvođenje (kabela, žica, vodova), dok bi ga u smislu razrješnja ženidbenog veza trebalo zamijeniti izrazom „rastava braka“. Upravo to predlaže Vladimir Brodnjak u *Razlikovnome rječniku srpskoga i hrvatskog jezika* (Zagreb, 1991., str. 460). U hrvatskom jeziku „razvedena“ može biti obala, a žena može biti „rastavljena“; „razveden“ može biti kabel ili govor, dok muškarac čiji je brak prestao postojati može biti „rastavljen“.

Zato jezičoslovci kažu da riječ „razvod“ ne treba vezivati uz sudsko okončanje braka kad ta riječ ima drugo osnovno značenje i izvedenice iz toga, primjerice razvodna ploča, razvođe (porječja ili sliva), razvodnik (vojni čin) itd.

Petrovska povlastica (*privilegium petrinum*) odnosi se na sve druge slučajeve. Na primjer, neizvršenu ženidbu između krštenih ili između krštene i nekrštene stranke može, zbog opravdana razloga, razriješiti rimski prvosvećenik na molbu obiju stranaka ili samo jedne od njih, makar druga stranka bila protivna (*kanon* 1142). Ili: kad se nekršteni, koji ima više žena, krsti, može zadržati jednu od njih, otpustivši ostale (*kanon* 1148,1). Ili: nekrštena stranka koja, pošto se krsti u Katoličkoj Crkvi, ne može obnoviti zajednički život s nekrštenim ženidbenim drugom „zbog ropstva ili progonstva“, može sklopiti drugu ženidbu, premda se i druga stranka u međuvremenu krstila (*kanon* 1149).

Međutim, Crkva pozna **ništavost ženidbe**. To jest slučaj da je ženidba od samoga početka ništava, nevaljana, bezvrijedna, pa je u posebnom sudbenom postupku Crkva takvom samo proglašava. Na primjer zbog raznih zapreka koje ženidbu čine nevaljanom (*Zakonik kanonskoga prava* nabraja ih više: nedostatak dobi, nemogućnost bračnoga čina, već valjana ženidba, nekrštena osoba, sveti red, svečani doživotni zavjet čistoće, otmica, brakoubojstvo, krvno srodstvo u izravnoj liniji, svojbina, javno ćudoređe, vjenčanje pred nezakonitim svećenikom, zatajenje psihičke bolesti i slično).

Zašto Crkva naučava nerazrješivost braka? Zato što je ženidba savez muške i ženske osobe pred Bogom da će živjeti u zajedništvu koje je po svojoj naravi usmjereno: na **dobro** supružnika (međusobna ljubav, pomoć i usavršavanje, zadovoljenje nagona u službi života); na **rađanje** djece i na **odgajanje** djece. To je troje smisao ženidbe. Vječnost ti ovisi o vremenu. Sutra o danas. Drugi život o ovome životu.

Promisli i Bogu se uteci!

Kad polaziš u rat, moli se jedanput. Kad ideš na more, moli se dvaput. Kad se ženiš, moli se triput. Blago onom tko tako čini jer o tvome bračnom drugu ovisi većinom i tvoja životna sreća. (Nikola Buljan, *Katolička djevojka i katolička majka*, Zagreb, 1938., str. 3)

Ako je dijete na putu, sama ta činjenica nije dovoljan razlog da se stupa u brak. Ako je dijete začeto, dužan si ga priznati i za njega plaćati uzdržavanje do djetetove

punoljetnosti. Civilni zakoni su to danas dobro razradili. Nije ni potreba ni nužda da radi jednoga nepromišljena čina sebe i svoga sudionika doživotno osudiš za boravak u istom prostoru, ako vas ne veže ništa osim posljedica toga snošaja.

Statistike o broju propalih brakova su neumoljive. Vjerojatnost da ćete zajedno dočekati starost zadnjih se godina drastično smanjuje. Uspjeti u braku znači imati velikodušnosti, suosjećanja, dragosti, a ne samo strasti; znati slušati, a ne samo zapovijedati; ljubav nisu samo nježni poljupci i užitak, ljubav je i vjernost u kušnjama, ljubav je i postojanost u nevoljama. Ako sada već imaš zrna ili gromade sumnje, presijeci čvor. Povuci se! Vrati prsten. Bolje je sada raskinuti zaruke nego sutra kršiti bračne zavjete i razarati brak. S godinama onaj drugi ne će postati manje osoran, ne će biti manje sklon piću, manje sklon rasipnosti, kocki, laganju. Ako su rupe koje sada u njemu/njoj vidiš takve, lijepo se pozdravite, a ne srljajte u ženidbu! Nemoj danas prigušiti fitilj pa da taj dinamit samo tinja čekajući kad će prasnuti. Grijech je, pred Bogom i pred ljudima, sklapati brak znajući da se time u naš krug, što ga simbolizira prsten, kao naš zatvoreni intimni prostor od zlata, unosi nagazna mina pa da ona prasne za koju godinu i razori ti svijet, a djecu iz toga braka učini prilično nesigurnima i nesretnima.

Nije sramota razvrgnuti zaruke kolika je šteta biti nevjeran u braku i njega razoriti. Ženidba je sakrament, svetinja. I ne živi se samo na dan vjenčanja, u veselju svadbe i zanosu medenoga mjeseca nego dok nas smrt ne rastavi. Ako misliš da to ne možeš, ili da onaj s kim si sada nije tvoj pravi suputnik/ca za to, da nije onaj tko će uz tebe uvijek biti supružnik/ca, reci sebi: „Dosta je bilo zavaravanja!“, reci mu/joj: „Želim ti svako dobro i sreću, ali ja nisam za tebe; ne ćemo se vjenčati.“

Brak jest rizik, kao što je rizik svako zvanje, ali isplati se u njega ući. Samo ne bilo s kim. I kod izbora bračnoga druga vrijedi što krojači i stolari znaju reći: Tri put mjeri, jednom reži!

Vjernik se na ženidbu sprema i molitvom. Ne ovisi sve o nama i našim izborima. Zato se treba predati u Božje ruke. I nastojati uvijek biti razborit i pravedan. Ako je volja Božja ženidba, onda je volja Božja i konkretna zaručnica i konkretan zaručnik!

Abrahamov sluga Eliezer moli Boga da mu pošalje pravu ženu, Rebeku, koja će otići za patrijarhova sina Izaka (*Postanak* 24). I Bog ga je uslišao: ona se javila na bunaru da napoji ne samo njega nego i njegove deve.

Tobija je sa Sarom iskusio moć zaručničke molitve i mogao sretno kliknuti: „Blagoslovljen si, Bože, jer si me razveselio i jer se nije dogodilo čega se bojah, nego si nam iskazao svoje bogato milosrđe“ (*Tobija* 8, 16).

Sve je to svetopisamski objavljeno i vjernicima dano za pouku i pomoć.

Dragi čitatelju, zaručnice/zaručnice, kršćanski mužu i ženo, Bog vam svaku sreću dao!

biskup Ratko Perić

mostarsko-duvanjski biskup i trajni apostolski upravitelj
trebinjsko-mrkanski; biskupija.mostar@gmail.com

Sveti Pavao o ženidbi

Dobro je čovjeku ne dotaći ženu. Ipak, zbog bludnosti, neka svaki ima svoju ženu i svaka neka ima svoga muža. Muž neka vrši dužnost prema ženi, a tako i žena prema mužu. Žena nije gospodar svoga tijela, nego muž, a tako ni muž nije gospodar svoga tijela, nego žena. Ne uskraćujte se jedno drugome, osim po dogovoru, povremeno, da se posvetite molitvi pa se opet združite da vas Sotona ne bi napastovao zbog vaše neizdržljivosti. Ali to velim kao dopuštenje, ne kao zapovijed. A htio bih da svi ljudi budu kao i ja; ali svatko ima svoj dar od Boga, ovaj ovako, onaj onako.

Neoženjenima pak i udovicama velim: dobro im je ako ostanu kao i ja. Ako li se ne mogu uzdržati, neka se žene, udaju. Jer bolje je ženiti se negoli izgarati.

A oženjenima zapovijedam, ne ja, nego Gospodin: žena neka se od muža ne rastavlja – ako se ipak rastavi, neka ostane neudana ili neka se s mužem pomiri – i muž neka ne otpušta žene. Ostalima pak velim – ja, ne Gospodin: ima li koji brat ženu nevjernicu [*nekršćanku*] i ona privoli stanovati s njime, neka je ne otpušta. I žena koja ima muža nevjernika te on privoli stanovati s njome, neka ne otpušta muža. Ta muž nevjernik posvećen je ženom i žena nevjernica posvećena je bratom. Inače bi djeca vaša bila nečista, a ovako – sveta su. Ako li se nevjernik [*nekršćanin*] hoće rastaviti, neka se rastavi; brat ili sestra u takvim prilikama nisu vezani: ta na mir nas je pozvao Bog. Jer što znaš, ženo, hoćeš li spasiti muža? Ili što znaš, mužu, hoćeš li spasiti ženu? U drugome svatko neka živi kako mu je Gospodin dodijelio, kako ga je Bog pozvao.

Jesi li vezan za ženu? Ne traži rastave. Jesi li slobodan od žene? Ne traži žene. Ali ako se i oženiš, nisi sagriješio; i djevica ako se uda, nije sagriješila. Ali takvi će imati tjelesnu nevolju, a ja bih vas rado poštedito.

Misli li tko da je nepriličan prema svojoj djevicu kad je preživotan i s njome mora biti, neka čini što je nakanio, ne griješi: neka se uzmu. Tko je pak nepokolebljivo stalan u srcu te nema potrebe, a u vlasti mu je volja pa to odluči u svom srcu – čuvati svoju djevicu – dobro čini. Tako, tko se oženi svojom djevicom, dobro čini, a tko se ne oženi, bolje čini. Žena je vezana dokle živi muž njezin. Umre li muž, slobodna je: neka se uda za koga hoće, samo u Gospodinu. Bit će ipak blaženija ostane li onako, po mojem savjetu.

Prva Korinćanima 7, 1-17. 27-28. 36-40

Rekli su o braku i supružnicima

- Bolje je sjediti u kutu na tavanu nego u zajedničkoj kući sa svadljivom ženom. Lakše je stanovati u pustinji, nego sa ženom svadljivom i gnjevljivom. (Biblija, *Mudre izreke* 21, 9.19)
- Ženska mudrost sagradi kuću, a ludost je rukama razgrađuje. (Biblija, *Mudre izreke* 14, 1)
- Ženidba neka bude u časti među svima i postelja neokaljana! Jer bludnicima će i preljubicima suditi Bog. (Biblija, *Hebrejima* 13, 4)
- Ako se želiš oženiti, oženi se sebi ravnom. (Publike Ovidije Nazon)

- Kao što pobjednik nosi ime po bitki, tako i žena nosi prezime po pobijedom muškarcu. (sv. Jeronim)
- Ne stoji kuća na zemlji nego na ženi. (hrvatska poslovice)
- Žena se smije kad može, a plače kad hoće. (francuska uzrečica)
- Od kuće kapljive i od žene svadljive, oslobodi nas, Bože! (dubrovačka poštapalica)
- Isto su oganj, žena i more, a istom riječi ih vezat ni'ko ne more. (dubrovačka poštapalica)
- Drži oči širom otvorene prije vjenčanja i napola sklopljene nakon. (Benjamin Franklin)
- Muškarac je u pravilu zadovoljniji ako ima objed na stolu nego ako mu žena govori starogrčki. (Samuel Johnson)
- Ženidbom žena postaje slobodna, a muškarac gubi slobodu. (Immanuel Kant)
- Ženidbe se sklapaju na nebu, a ostvaruju na zemlji. (Moritz Gottlieb Saphir)
- Holofern ima prednost pred drugima, koji nakon ženidbe izgube glavu, a zadrže ženu. Holofern je barem izgubio obje u istom trenutku. (Moritz Gottlieb Saphir)
- Ženidba je kao i smrt: rijetko u nju pripremljeni. (Niccolò Tommaseo)
- Čednost, a ne dragocjenost ženu resi. (Ante Starčević)
- Upoznaju se tri tjedna, vole se tri mjeseca, svadaju se tri godine, podnose se trideset godina, i djeca iznova. (Hippolyte Adolphe Taine)
- Ženidba je dugi razgovor prošaran raspravama. (Robert Louis Stevenson)
- Ženidba je omiljena jer spaja najveću količinu iskušenja s najviše mogućnosti. (George Bernard Shaw)
- Dobar je brak onaj u kojem svatko imenuje onoga drugoga čuvarom svoje usamljenosti. (Rainer Maria Rilke)
- Ako je žena u krivu, moli je za oprostjenje ako želiš živjeti u miru! (Francis de Croisset)
- Mnoge žene uzajme srce od muškarca, ali su rijetke one koje ga zadrže u posjedu. (Halil Džubran)
- Ljubav koja se svednevice ne obnavlja postaje navikom i zapada u ropstvo. (Halil Džubran)
- Kad se zaljubljenici grle, oni zapravo grle ono što ih spaja. (Halil Džubran)
- Muškarac koji ženi ne oprost lakše mane ne će nikad uživati u njezinim plemenitim vrlinama. (Halil Džubran)
- Plemenitost se ne sastoji u tome da mi ponudiš nešto što očarava moj pogled nego da mi ponudiš zjenicu oka svojega. (Halil Džubran)
- Najljepša je istina da nema ponavljanja u riječima „Volim te!“, jer nadolazi novi čas u vremenu, druga točka u prostoru i izjave nemaju isto značenje kao i prije. Ljubav nikad nije dosadna u jednoobličnosti svojih izražavanja. Pamet je promjenjiva u svom načinu govora, ali srce nije. (Fulton Sheen)
- Pravi pokazatelj muškarčeva značaja je zdravlje njegove žene. (Cyril Connolly)

Prema socijalnoj slici gradske jezgre

Centar za socijalnu skrb je ustanova u sustavu socijalne skrbi. Pruža različite vrste pomoći građanima koji zbog nepovoljnih društveno-gospodarskih okolnosti, nesređenih obiteljskih odnosa ili drugih osobnih poteškoća nisu u mogućnosti sami niti uz pomoć članova obitelji zadovoljiti osnovne životne potrebe, postići skladne odnosa s članovima obitelji ili uspješno ispunjavati obveze prema osobama o kojim su dužni skrbiti.

Posebno područje rada Centra je zaštita prava i interesa ranjivih skupina, kao što su maloljetna djeca bez roditelja ili bez odgovarajuće roditeljske skrbi, osobe lišene poslovne sposobnosti, osobe s posebnim potrebama, žrtve obiteljskoga nasilja, djeca i mladež s poremećajima u ponašanju, osobe bez sredstava za život, obitelji pod rizikom, stare i nemoćne osobe bez zakonskih obveznika uzdržavanja.

Sve usluge Centra su besplatne i za njih nije potrebna nikakva uputnica.

Suradnja s udrugama i drugim ustanovama

U obavljanju svoje djelatnosti Centar za socijalnu skrb u Dubrovniku nužno i često surađuje s drugim pružateljima socijalnih usluga, kao što su *ustanove socijalne skrbi*: Dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi Maslina, Dom za stare i nemoćne osobe u Dubrovniku, Dom za stare i nemoćne osobe Domus Christi, Centar za rehabilitaciju Josipovac u Mandaljeni; *organizacije civilnog društva* – udruge Lukernica, Dva skalina, Rina Mašera, Udruga gluhih, Udruga tjelesno invalidnih, Udruga multiple skleroze; *humanitarne organizacije* Crveni križ i Karitas; *vjerske ustanove* (Biskupski ordinarijat, župni uredi), *javne ustanove* (vrtići, škole, Dom zdravlja, Opća bolnica, Obiteljski centar), pravosudna tijela (Državno odvjetništvo, Općinski i Županijski sud); jedinice lokalne samouprave na području naše nadležnosti: Grad Dubrovnik i općine: Konavle, Župa dubrovačka, Dubrovačko primorje, Ston, Janjina i Mljet.

Udruge se tek odnedavna pojavljuju kao pružatelji socijalnih usluga i to u onom dijelu gdje su određene usluge usklađene i nadopunjuju usluge koje pruža centar za socijalnu skrb.

Kroz takvu suradnju stvara se široka mreža potpore i pomoći za rješavanje životnih poteškoća, ujedinjaju se različiti resursi (informacije, znanje, vještine materijalni i ljudski resursi) i lakše se zadovoljavaju različite potrebe građana.

Najveća potreba i očekivanja Centra od nevladinih udruga su projekti za organiziranje slobodnog vremena mladih, savjetovanišne usluge i potpora obiteljima.

U tijeku je reforma sustava socijalne skrbi. Cilj reforme je povećati dostupnost, kvalitetu i primjerenost socijalnih

usluga korisnicima putem razvoja mreže socijalnih usluga na razini lokalnih zajednica i županija. Centru za socijalnu skrb za to je potrebna pomoć nevladina sektora, volontera i svih koji su spremni i voljni pomoći ljudima u različitim poteškoćama u životu.

Korisnici socijalne skrbi s područja Gradskoga kotara Grad

Centar za socijalnu skrb u Dubrovniku pokriva područje bivše Općine Dubrovnik [*područje Dubrovačke biskupije bez pola Pelješa, Korčule i Lastova*]. Stalnu pomoć (500 kuna mjesečno) dijeli na 289 adresa, od toga na području Gradskog kotara Grad [*Katedralne župe*] 33. Od korisnika unutar Zidina, 27 je samaca i šest obitelji s ukupno 48 članova.

U kategoriji tih korisnika stalnih pomoći, osam je samaca nesposobnih za rad i privređivanje, a 19 ih je radno sposobnih prijavljenih na Zavod za zapošljavanje.

Od šest obitelji koji su korisnici stalne pomoći, tri su samohrane majke.

Od ukupnog broja korisnika odnosno članova 15 je djece i to šestero djece do 15 godina, a devet starije od 15 godina. Djeca kao članovi obitelji imaju pravo na dodatke stalnoj pomoći nositelju do završetka redovitoga obrazovanja.

Tuđu pomoć i njegu kao novčano pravo (doplatak 350-500 kuna) koristi 51 osoba. Od toga, 15 ih živi samo, a 36 u obitelji.

Osobnu invalidninu (625 ili 1250 kuna) koristi 16 osoba. Na nju imaju pravo osobe s najtežim smetnjama u tjelesnom ili mentalnom razvoju, ako je oštećenje nastalo prije 18 godine života.

Pomoć za stanovanje koristi 14 osoba. To pravo služi za režijske troškove stanovanja a financira ga Grad Dubrovnik.

U socijalnim ustanovama smješteno je ukupno 17 starijih i nemoćnih osoba. Od toga broja 12 ih nema djecu niti zakonske obveznike uzdržavanja.

Privremeno uzdržavanje (alimentaciju) koristi samo jedna samohrana majka.

Pomoć i njegu u kući starijim i bolesnima prima sedam osoba. Pomoć pruža Dom za stare i nemoćne osobe, a troškove snosi Zaklada Blaga djela.

U 2010. godini *jednokratne novčane pomoći* pružene 24 osobama u novcu, 10 u obući i odjeći i šest u naravi (prehrana).

Na području Gradskoga kotara Grad 32 osobe su pod *skrbništvom* (24 u obiteljima, a osam u socijalnim ustanovama), a tri osobe su pod *roditeljskom skrbi*.

Neke od oblika socijalne skrbi koriste četiri osobe ovisne o drogama.

Nema podataka o primateljima *naknade do zaposlenja* (350 kuna mjesečno za nezaposlene s tjelesnim ili mentalnim oštećenjem nakon završenoga obrazovanja) ni naknade za roditelja-njegovatelja (2500 kuna mjesečno za dijete s višestrukim oštećenjima zdravlja).

U Dubrovniku 6. srpnja 2010.

Katica Raič
diplomirana socijalna radnica,
ravnateljica Centra za socijalnu skrb Dubrovnik

Knjiga o kršćanstvu na Dančama

Danče su hridovito mjesto na kraj mora, između Pila i Lapada, a ispod Gradca, na kojem se nalaze: crkva podignuta kao odgovor na svjetsku pošast kuge, samostan časnih sestara, zvonik na preslicu poznat po svim morima i oceanima svijeta, groblje (epidemijsko od XV. stoljeća, a gradsko od XIX.) i kupalište. Da je tamo bio i prvi dubrovački lazaret (karantena za zaražene) i prostor za gubavce podsjeća još uzrečica „odvesti koga na Danče” koju je 1884. zabilježio Pero Budmani, a znači izmučiti koga do smrti, umoriti ga.

Reprezentativno i luksuzno izdanje monografije *Crkva i Samostan svete Marije na Dančama* objavljeno je u proljeće 2010. u nakladi Družbe sestara franjevki iz Dubrovnika i Matice hrvatske Ogranak Dubrovnik. Petsto i pedeseta obljetnica postojanja zavjetne dubrovačke crkve iz 1457. bila je povod da tridesetak autora u bogato ilustriranom izdanju na 255 stranica kroz šest poglavlja donese niz znanstvenih priloga o povijesti samostana i njegovih dumni Dančarica, o njihovu redovničkom životu, arhitekturi, zavjetnim pločicama, legatima, svjedočanstva o zagovoru Gospe od Danača na svim morima svijeta, izvrsnim slikama Dubrovačke slikarske škole, kao i poeziju onih koji su nadahnuće za svoje stihove pronašli na Dančama.

U crkvi Svete Marije od Danača čuvaju se remek-djela hrvatske rane renesanse: poliptih Gospa s Isusom Lovra Dobričevića i poliptih Gospa s Isusom u naručju Nikole Božidarevića (naslovnica Naše Gospe br. 41, za Božić 2009.). Uz Katedralu, zbornu crkvu Sv. Vlaha i fratarske samostane, crkva Sv. Marije na Dančama postala je mjesto kojeg su stanovnici Republike kao i stranci posebno darivali. Na početku su franjevačke trećoredice, skromne djevojke zvane dumne, nastanjivale to područje, a kasnije se ustrojila redovnička zajednica Družbe sestara franjevki

Gospa s Djetetom nad glavnim ulazom u crkvu Svete Marije na Dančama. Snimio Božo Gjukić.

kao izvorna hrvatska redovnička zajednica iz Dubrovnika. Samostan je poznat i kao zavjetno svetište pomoraca.

Knjiga je predstavljena javnosti 11. svibnja u vrtu dančanskog samostana. Pa premda se to dogodilo izvan područja Gradske župe, vrijedi zabilježiti i čestitati sestrama s Danača na tom pothvatu jer se one revno mole za sve naše pomorce, a same su redovite posjetiteljice Katedrale i već desetljećima vode i kućanstvo otaca franjevacu u Male braće.

Sažeto je o knjizi rekla poglavarica časnih s Danača, s. Ružica Barić: „Prožimanje božanskoga i ljudskog iščitava se na svakoj stranici i kad govori o životu i djelovanju sestara ili kad opisuje bogatstvo i ljepotu umjetničkoga izričaja slike ili građevine. I dok primjerice čitamo o vrijednim umjetninama, otkrivajući pojedinosti s kojima se prvi put susrećemo, ne možemo ne vidjeti tolike redovnice koje ponizno i s ljubavlju upiru pogled u lik Majke Marije, Isusa, Ivana Krstitelja, sv. Antuna, i tolikih, čijim posredovanjem traže Božju blizinu. Jednako tako čitajući o graditeljstvu i kiparstvu crkve i samostana, otkrivamo da je jedini smisao i svrha postojanja te ljepote ljudskoga izričaja udomiti dušu koja traži Boga.”

Predstavljanje monografije. Snimio Ivo Marlais.

Susret obitelji u Grgurićima

Tridesetak obitelji Dubrovačke biskupije koje posljednjih godina aktivno sudjeluju u aktivnostima koje organizira Vijeće za obitelj okupile su se 30. svibnja u katedralnoj kući, Gospinu domu u Grgurićima na Susretu obitelji. U prijepodnevnom dijelu programa predavanje je održao mladomisnik don Marin Lučić. Misao-vodilja njegova predavanja bila je biblijska misao: Bog je prvo ljubio nas (*Prva Ivanova* 4, 10). Govoreći o naizgled dalekom Bogu od kojeg ljudi možda imaju strah ili ga predočavaju kao onoga koji im šalje patnju, ukazao je na činjenicu kako je Bog došao među ljude reći im: Ne bojte se! Tu Božju ljubav iskazanu i preko križa potrebno je stalno posvješćivati kako bi život vjerničkih obitelji bio doista kršćanski.

U tijeku predavanja za roditelje bilo je posebno organizirano čuvanje djece. Euharistiju je slavilo više od stotinjak okupljenih. Susret se nastavio zajedničkim objedom kojeg su sudionici sami pripremali, zatim poslijepodnevnom druženjem i slobodnim aktivnostima za djecu i roditelje. Domaćin i biskupijski delegat za obiteljski pastoral don Stanko Lasić pridružio se sudionicima nakon redovitih prijepodnevni dužnosti u dubrovačkoj Prvostolnici.

Katedralni nogometaši najbolji u Biskupiji

Ekipa katedralne župe Gospe Velike s voditeljem Perom Biočićem i župnikom don Stankom Lasićem, dubrovačkim dekanom, predstavljala je Dubrovačku biskupiju na završnici Katoličke malonogometne lige od 4. do 6. lipnja u Mostaru gdje su osvojili drugo mjesto. Ekipu čine: Mario Biočić, Ivan Pavlina, Stjepan Srhoj, Saša Stanišić, Hrvoje Cvjetković, Maroje Brbora, Damjan Šulić (ujedno najbolji strijelac), Darko Stanić i Petar Kuzman.

Finale na razini Biskupijske lige odigrano je 29. svibnja u Športskoj dvorani u Gospinom polju između ekipa Katedralne župe i župe Sv. Križa iz Gruža. Utakmica je završila izjednačeno 2:2 (1:1), da bi nakon redovitih jedanaesteraca rezultat bio i dalje izjednačen 5:5. Nastavilo se izvođenjem jedanaesteraca na ispadanje i obranom tek trećeg jedanaesterca Matea Saulana ekipa Katedrale odnijela je pobjedu s rezultatom 9:8. Najboljim strijelcem proglašen je Damjan Šulić iz pobjedničke ekipe, pokal za fair-play dobila je trećeplasirana ekipa župe Sv. Nikole iz Cavtata. Na četvrtom mjestu završili su malonogometaši župe Sv. Vlaha iz Stona, a na petom župa Gospe Karmelske iz Pločica. Suci finalne utakmice bili su: Mato Obšivač i Mato Bajurin.

Prije završnih utakmica svi sudionici okupili su se na misnom slavlju koje je u Svetištu Gospe od Milosrđa predvodio don Petar Palić. A prije finalne utakmice svjestan pojačanih napetosti kod igrača, molitvu na igralištu predvodio je voditelj Katoličke malonogometne lige za Dubrovačku biskupiju Krešimir Marković. Utakmice je pratio i delegat za pastoral mladih don Ivan Bolkovac. To je četvrta sezona kako se u Dubrovačkoj biskupiji održava

Dječaci pred Gospom – tu se kuje najbolji nogomet u Biskupiji. Snimila Marta Jovanović.

Katolička malonogometna liga, a tijekom proteklih mjeseci odigrane su utakmice po dekanatima koji su prijavili ekipe.

Korosante i procesija po Gradu

Koròsānte, Koròsanātā, je višestoljetni dubrovački izraz za Tijelovo. Ta imenica ženskoga roda pojavljuje se samo u množini, a nastala je od iskvarenoga latinskog *Corpus sanctum* ili talijanskoga *corpo sante* (sveto Tijelo). Blagdan Tijelova slavi se od 1264. godine. Na taj se dan pobožno i s poštovanjem po ulicama i trgovima nosi uzvišeni Sakrament, Kristovo tijelo, znak jedinstva, veza i zaljubljenosti, kruh jakih (*Psalam 78, 25*), okrzepljujuća hrana (*Prva o Kraljevima 19, 8*).

Za klanjanje i tijelovski ophod posvećena hostija stavi se u pokaznicu (monstrancu, ostenzorij). Unutar jajolikog okruženja, zaštićena prozorskim staklom, nalazi se mjesečasta „kopča” ili polumjesec (lat. *lunula*) u koji se udjene hostija. Redovito se izrađuje od plemenitih kovina.

Povrh plašta (pluvijala, svečanoga, bogatog urešenog bogoslužnog ogrtača koji seže od vrata do gležnja) nositelj

pokaznice obično preko ramena stavi naplećnik (humeralni veo) i njime, a ne golim rukama, dodiruje pokaznicu. Nad Svetoostajstvom se, na 4, 6 ili 8 štapova nosi nebica (baldakin).

Središnju proslavu Tijelova u Dubrovniku na sam blagdan navečer, u četvrtak 3. lipnja 2010. predvodio je don Josip Barišić, čilipski župnik. On je u suslavlju tri svećenika predslavio euharistiju u Gospi, a zatim i ophod gradskim ulicama: od Trga Marina Držića, Ispred Dvora, Ulicom od Puča i natrag Placom. Procesija se zaustavila pred donjim ulazom u crkvu Svetoga Frana i na taraci crkve Svetoga Vlaha.

Kako uči Tridentski sabor, nakon posvećenja kruha i vina, u sakramentu euharistije uistinu, stvarno i bitno pod prilikama tih vidljivih stvari nalazi se naš Gospodin Isus Krist, pravi Bog i pravi čovjek. Nije međusobno suprotstavljeno da sam Spasitelj stalno sjedi na nebesima zdesna Ocu, a da isto tako bude svetoostajstveno prisutan i nama nazočan svojim bivstvom i na mnogim drugim mjestima, način postojanja koji se riječju jedva može izraziti, a koji je ipak Bogu moguć (usp. *Matej 19, 26; Luka*

18, 27); to možemo spoznati mišlju prosvijetljenom vjerom i to moramo najpostojanije vjerovati.

To je svetootajstvo na Posljednjoj večeri ustanovio naš Otkupitelj kad je poslije blagoslova kruha i vina jasnim i nedvojbenim riječima posvjedočio da apostolima daje vlastito tijelo i krv (*Matej 26, 26-29; Marko 14, 22-25*) te zapovjedio da se u njegovu primanju štuje spomen na njega (*Luka 22, 19*) i naviješta njegova smrt dok sam ne dođe suditi svijetu (*Prva Korinćanima 11, 26*). On je naime želio da se to sveto otajstvo uzima kao duhovna hrana kojima će se duše hraniti i jačati, i kao zalag kojim se oslobađamo od svakidašnjih grijeha i branimo od smrtnih grijeha. Želio je da to bude zalag naše buduće slave i vječne sreće i da sa svakim od nas bude povezan kao s udovima jednoga tijela najtješnjom vetom vjere, nade i ljubavi, kako bismo svi isto govorili i kako među nama ne bi bilo raskola.

Čitav i potpuni Krist nalazi se pod prilikama kruha i pod svakim dijelom tih prilika, isto tako čitav pod prilikama vina i pod svakim njihovim dijelom.

Budući da je Krist naš Spasitelj rekao da je uistinu njegovo tijelo ono što je pružao pod prilikama kruha, zbog toga je u Katoličkoj Crkvi uvijek bilo uvjerenje da se posvećenjem kruha i vina čitava podloga kruha pretvara u bivstvo tijela našega Gospodina, a čitava podloga vina u bivstvo njegove krvi. Tu je pretvorbu Crkva u pravom smislu nazvala transspustancijacijom (promjenom biti).

Kristovi vjernici kod štovanja presvetoga Svetootajstva iskazuju bogoštovanje koje se treba iskazivati pravome

Snimio Ivo Marlais.

Bogu. Mi, naime, vjerujemo da je u njemu nazočan isti onaj Bog za kojeg je vječni Otac rekao: „Nek pred njim nice padnu svi anđeli Božji“ (*Hebrejima 1, 6*), komu su se mudraci poklonili padnuvši ničice (*Matej 2, 11*), komu su se poklonili utopljenici na lađi (*Matej 14, 33*), izliječeni gubavci (*Luka 5, 12; 17, 16*), strankinja (*Matej 15, 25*), slijepac od rođenja (*Ivan 9, 38*), žene pokraj Groba (*Matej 28, 9*) i apostoli u Galileji (*Matej 28, 17; Luka 24, 52*).

600 malih pjevača i 13 dječjih zborova u Maloj braći

Na Zlatnoj harfi u Dubrovniku 5. lipnja sudjelovalo je šestotinjak sudionika iz trinaest župa, dvanaest iz Splitsko-makarske nadbiskupije i jedne iz Šibenske biskupije. Nažalost, ni jedna iz Dubrovačke biskupije.

Dvadeset i peta jubilarna Zlatna harfa koja se za Splitsko-makarsku nadbiskupiju održava svake godine na drugom mjestu u subotu 5. lipnja okupila je dječje crkvene zborove i njihove voditelje u Dubrovniku i u Vinjanima. Na dubrovački dio programa pristiglo je šestotinjak sudionika u

Dječji zborovi od Opuzena, Makarske, Runovića, Prološca, Imotskog do Splita, Klisa, Kaštela i Primoštena u Maloj braći 5. lipnja 2010.

trinaest zborova. Susret je započeo koncelebriranim misnim slavljem u crkvi Male braće koje je predvodio mladomisnik fr. Ivan Režić, župni vikar u Imotskom. Ispunivši crkvu do posljednjeg mjesta i pjevajući zajedno bogoslužne pjesme dječji su zborovi dali posebnu ljepotu tom slavlju. Nakon mise i izvlačenja redosljeda nastupili su sljedeći dječji zborovi: zbor župe Uznesenja Blažene Djevice Marije iz Kaštel Lukšića s voditeljicom s. Terezinom Bašica, zbor Gospe Fatimske iz Splita kojeg vodi s. Pavla Njegovec, zbor župe Sv. Dominika iz Splita sa s. Leonijom Bralić, zbor župe Sv. Stjepana iz Opuzena kojeg vodi s. Marinela Delonga, zbor župe Sv. Marka iz Makarske sa s. Gracijom Akmažić, zbor župe Gospe od Karmela iz Runovića s Marijom Biočić i Anetom Babić, zbor župe Uznesenja BDM iz Klisa s voditeljicom s. Anitom Perkušić, zbor župe Sv. Mihovila iz Prološca kojeg vodi s. Filipa Smoljo, jedan zbor iz dviju župa Sv. Ivana iz Mravinaca i Bezgrešnog začeca

BDM iz Kučina koji je ujedinila voditeljica s. Dulcinela Plavša, zbor Gospe od Loreta iz Primoštena s voditeljicom s. Lidijom Grgat, zbor župe Sv. Franje iz Imotskog pod vodstvom s. Sofije Vuković i zbor konkatedralne župe Sv. Petra iz Splita sa s. Eudoksijom Franić. Zborovi su otpjevali po jednu pjesmu na temu ovogodišnje Zlatne harfe "Gospodin je pastir moj." Gvardijan samostana fr. Stipe Nosić i pokrajinska zastupnica za Splitsko-makarsku nadbiskupiju s. Nedjeljka Milanović – Litre na završetku susreta u samostanskoj crkvi podijelili su predstavnicima svih zborova priznanje za nastup. Ovogodišnja harfa bila je i svojevrsna molitva djece za djevojčicu Žanu Lelas da prohoda što su označili posebnim plakatom uz oltar. Djeca i njihovi voditelji prije povratka u svoje župe obišli su neke dubrovačke znamenitosti i upoznali se s nekim detaljima bogate povijesti grada podno Srđa. Zlatna harfa je susret dječjih crkvenih zborova koji je na inicijativu fr. Miće Pinjuha, započeo 1. srpnja 1984. godine u hercegovačkoj župi Kočerin. Od 1985. taj se projekt proširio na cijelo hrvatsko govorno područje od Subotice preko Baranje, Slavonije, Zagreba, Istre, Rijeke, do Dalmacije, Kotora, Bosne i Hercegovine.

Festival nema natjecateljski karakter, ali na njemu svaki zbor pokaže temeljitost rada u tijeku cijele godine. Cilj ovih glazbeno-liturgijskih manifestacija je njegovanje i promicanje liturgijskog pjevanja u Crkvi, a glavni organizatori su: Vijeće franjevačkih zajednica u RH i BiH i Institut za crkvenu glazbu "Albe Vidaković" iz Zagreba.

Angelina Tadić

Otkriveno poprsje dugogodišnjega rektora dubrovačke Katedrale

Spomen-obilježje dum Pavu Poši, svećeniku i prepozitu Stolnoga kaptola Dubrovačke biskupije, hrvatskom rodoljubu i svjedoku vjere naših dana, otkriveno je 12. lipnja u njegovu rodnom Pupnatu na Korčuli, pokraj župne crkve Gospe od snijega, u povodu 30. obljetnice smrti. Na postolju piše: „Don Pavo Poša (1900-1980) hrvatski domoljub i mučenik za vjeru“.

Dum Pavovu glavu je prema fotografijama i opisu ljudi iz Pupnata u ljeto 2009. u glini modelirao akademski kipar

Ivo Didović iz Lumbarde. Glava i pločica s natpisom su izliveni u Veloj Luci. S obzirom na malu udaljenost ljevaonice, silikonski otisak portreta uzet je izravno s glinenog modela u ljevaonici pa gipsani odljev ne postoji. Postolje je izradio klesar Đani Farac Šapić iz Korčule od stijene s Dubova iznad Pupnata. Spomenik je podignut kao trajni znak zahvalnosti dičnome mještaninu i za uzor budućim naraštajima, a otkrili su ga pupnatski župnik i organizator svečanosti don Mato Aračić i bivši pupnatski župnik msgr. don Ante Marković. Pod misom koja je prethodila otkrivanju spomenika propovijedao je današnji rektor Katedrale i dubrovački dekan dr. Stanko Lasić.

Na otkrivanju su nastupili Tereza Kesovija koju je kao dijete dum Pavo poučavao glazbi, Hrvatsko glazbeno kulturno društvo Sveta Cecilija iz Korčule i Crkveni zbor *Stope* iz Blata, dok se fr. Drago Kolimbatović prisjetio svojih susreta s dum Pavom i dramatičnih vremena koja su katolički vjernici proživljavali pod komunizmom.

Dum Pavov zapis o tome kako su ga Udbini agenti htjeli linčovati u Korčuli te kako su ga prebili u Gružu i u Herceg-Novom 1953. objavljeno je u *Našoj Gospi* br. 41 na str. 76-86. Msgr. Poša je od 1950. do 1965. bio rektor dubrovačke Katedrale.

Antunovo u Gradu

Fr. Diego Deklić blagoslivlje djecu na Svetoga Antuna 13. lipnja 2009.

Don Stankovih 17 profesorskih godina na Pločama

Nakon 17 godina koliko je držao vjeronauk u Gimnaziji na Pločama, don Stanko od školske godine 2010./2011. više ne predaje vjeronauk u Gimnaziji Dubrovnik. Ostao mu je župni vjeronauk za prvopričesnike i krizmanike te pojedinačni vjeronauk za one koji se kao odrasli spremaju primiti sakramente inicijacije (krštenje, potvrdu, ispovijed i pričest ili samo neki od njih) te pripreme za ženidbu.

O tom događaju don Stanko kaže: „Treba ustupiti mjesto mladima. Drago mi je što sam tolikim naraštajima uspio približavati ljepotu katoličke nauke, i na području vjerskih

Don Stanko i vjeroučenice u Gimnaziji 15. lipnja 2010.

istina i na području čudoređa. Dubrovačka gimnazija izdanak je drevne dubrovačke prosvjetne tradicije koja je povijesno zajamčena od XII. stoljeća, a u doba Austrije svjedodžba te gimnazije vrijedila je više nego fakultetska diploma danas. Rad u Gimnaziji smatrao sam važnim dijelom svoga poslanja kao svećenika i gradskog župnika. Nezaboravni su trenutci provedeni s tim mladim Dubrovčanima, i u učionici i na hodočašćima, od Rima do Švicarske.“

Na pitanje koji će naraštaj pamtiti, odgovara: „Svaki. No, ako treba izdvojiti povratnu informaciju, onda bih rekao da mi je najdraže oprostajno pismo maturanata četvrtog B iz 1997./98.: ‘Na dugim putovanjima, u životnim vrtlozima, po najdražim obalama i najljepšim cestama, s Vama, don Stanko, plovili smo mi. Za Vas nas veže posebna nit. Idemo dalje, otkrivamo novi svijet; neki drugi krajevi čekaju na nas, neki drugi ljudi... Možda otkrijemo smisao života i vratimo se natrag. A možda nam se nikad više ne sretnu puti. No, uvijek će u našem srcu biti mjesta za Vaš topli osmijeh. Za vječno sjećanje (iako materijalne stvari nisu duga vijeka), Vaš 4. B.’“

Vjeroučitelj u dubrovačkoj Gimnaziji

U školskoj godini 1993./94. uveden je školski vjeronauk u srednje škole. Imenovan sam vjeroučiteljem u Općoj gimnaziji u Dubrovniku i tu sam službu obavljao 17 godina. U međuvremenu sam predavao desetak godina u Osnovnoj školi Marina Getaldića, a neko vrijeme i u Medicinskoj školi. Kad se sve to zbroji, više od dvije tisuće djece i mladih imalo je priliku upoznati temelje vjere na kojima će postupno izgrađivati svoj odnos prema Bogu molitvom, nedjeljnom Misom, sakramentima, dobrim djelima i čestitim životom. Program vjeronauka obuhvaća poznavanje Biblije, crkvene povijesti, kulturne i sakralne baštine, povijest Crkve u Hrvata i njezinu ulogu u očuvanju nacionalnoga identiteta i kulture.

Moja iskustva su pozitivna i zahvaljujem Bogu što sam imao priliku tolike godine biti u stalnom kontaktu s mladima, pratiti njihov rast i dozrijevanje i veseliti se njihovim uspjesima. Imao sam pred sobom nadarene mladiće i djevojke većinom odlikaše koji su pokazivali zanimanje za vjerska pitanja i životne probleme pa je bilo lakše ostvariti postavljene ciljeve. Najbolje to svjedoči tridesetak maturalnih radova iz vjeronauka koje sam vodio.

Nastojao sam da sat vjeronauka bude oslobođen straha od svakodnevnih ispitivanja i ocjenjivanja, u opuštenijem ozračju i duhovnoj intonaciji. Sat je počinjao kratkom

molitvom, a nekada i Srednjim časom iz Časoslova, kratkim biblijskim tekstom ili životopisom svetca toga dana ili tjedna. Radni dio sastojao se od izlaganja teme i sažetka od pet rečenica koje je trebalo zapisati u bilježnicu. Radni listić sadržavao je odgovor na pitanja koja je trebalo dopuniti ili između tri ponuđena odgovora odabrati točan.

Zadnji dio sata bio je posvećen razgovoru o aktualnim pitanjima Crkve i društva uklopljenih u temu vjeronaučnoga programa.

U sklopu vjeronauka više puta godišnje pohodili bismo Katedralu, ostale crkve, samostane i crkvene muzeje, a barem jednom godišnje i pravoslavnu crkvu, sinagogu i islamsku zajednicu.

Od 1994. godine s prvim razredom Opće gimnazije organizirano je zborovanje u Austriji koje je trajalo nekoliko dana s obilaskom Beča i Graza, a na povratku su mladi pohodili Bleiburg i molili za sve žrtve Bleiburga i Križnog puta. Trajalo je to nekoliko godina.

No hodočašće u Rim nije prekidano nijedne godine od 1994. do 2010., uglavnom u uskrsnom tjednu, s glavnim točkom sudjelovanja u Općoj audijenciji s Papom. Posebno je zapamćeno ono 1995. godine kada je Sveti Otac Ivan Pavao II. izriječkom pozdravio 65 mladih u narodnim nošnjama dubrovačkog kraja, a oni oduševili sudionike audijencije na Trgu sv. Petra i u Bazilici gdje nas je Papa primio. Osim Rima mladi su pohodili Loreto, Asiz, Subiaco, Veneciju, Padovu i Firenzu. Godine 1998. mladi su pohodili Švicarsku i u srpnju na planinskim vrhovima Svetoga Bernarda iznad Ženeve osjetili ljepotu snježnoga ugođaja i grudanja. Više puta mladi su pohodili Južnu Italiju i molili na grobu sv. Nikole u Bariju te blaženog Jakova Zadranina u Bitettu.

Ne treba zaboraviti ni hodočašća na Široki Brijeg u Hercegovini te u Mariju Bistricu 1998. godine kad je proglašen blaženim kardinal Alojzije Stepinac, a na povratku su mladi s Papom bili u Splitu i Solinu.

Putovanja i hodočašća mladi su doživljavali kao veliki dar njihovih roditelja koji su to dijelom financirali, ali i kao priliku za bolje poznavanja uloge Crkve i Pape koja se najbolje doživi na općoj audijenciji u Vatikanu.

Zapravo sam najviše ponosan što su mi mnogi od njih otkrili kako sam bio posrednik da se zaljube u Vječni

Mladi u Rimu ispred katakomba Sv. Kalista 6. IV. 2010.

Grad, Svetu Rimsku Crkvu, njezinu sveopćost (katolicitet) katakombe, pragove apostola, dožive središte kršćanstva i vide Petra naših dana. Odanost Rimu značajka je pravoga katolika i konstanta dubrovačkoga identiteta, a naša zemljopisna blizina i suvremena sredstva putovanja omogućili su da to iskustvo bude dohvatljivo mnogim vjeroučenicima. Zato su po povratku kao sebi upravljene mogli osjećati riječi pape Ivana VIII. hrvatskom knezu od 7. lipnja 879.: „Ljubljenom sinu Branimiru. Čitajući pismo Tvoje plemenitosti sjajnije od svjetla smo upoznali, kolika je Tvoja vjera i iskrena pobožnost prema Crkvi sv. Petra i Pavla i Nama. A jer Božjom pomoći kao vjerni sin sv. Petra i Nas ponizno ispovijedaš i želiš biti poslušan, ovim pismom Našega apostolstva dostojno zahvaljujemo Tvojim plemenitosti i očinskom ljubavi kao predragoga sina, koji se vraća u krilo sv. Apostolske Stolice, majke Tvoje, s čijeg su prečistog vrela Tvoji oci pili medonosne rijeke svetog propovijedanja, primamo i duhovnim rukama grlimo te, apostolskom dobrotom negujemo, da posjedujući milost i blagoslov Božji svetih apostola Petra i Pavla, apostolskih prvaka, uvijek budeš čio i siguran od vidljivih i nevidljivih neprijatelja, koji nikada ne prestaju zasijedati na ljudsko spasenje, te željnu pobjedu nad neprijateljima lakše izvojuješ, jer kako budeš nastojao, da se sam Bogu ponizno pokoriš i slušaš njegovu svetu nauku i kako budeš iskazao za ljubav Božju dužnu počast njegovim svećenicima i službenicima, tako ćeš nesumnjivo biti pobjednik i gospodar nad svima svojim neprijateljima i buntovnim protivnicima. ... I budući da si nas zamolio da bismo te blagoslovili, učinili smo to rado kad smo čitali misu pred žrtvenikom sv. Petra, da uzmogneš ovdje sretno vladati, a po smrti da se na nebesima raduješ za sve vijeke.”

Mladi su s malim zadovoljni, a najdraže im je biti zajedno, razvijati zajedništvo i svjedočiti ga što se najbolje čini na hodočašćima i zborovanjima.

Zahvalan sam Bogu što sam smogao snage i hrabrosti poći na tolika duga putovanja s mladima koji nisu bili punoljetni i preuzeti odgovornost za njih umjesto njihovih roditelja. Velika je milost da se nijednom nije dogodilo ništa nezgodno i opasno i da je sve proteklo u najboljem redu. Svaki put na povratku kleknuo sam pred oltar Majke Božje Gospe od Porata i izrekao zahvalnu molitvu.

Gimnazijske godine su nezaboravne za učenike, ali i za profesore i vjeroučitelje – što vrijeme dalje odmiče postaju još draže. Zahvalan Bogu za pamet i snagu, kolegama profesorima na suradnji, ravnateljicama i ostalom pomoćnom osoblju u Gimnaziji na susretljivosti, a posebno svim naraštajima koje sam imao priliku poučavati i neizmerno voljeti, obećavam da ću ih i ubuduće pratiti svojim molitvama i nositi duboko u srcu.

U Dubrovniku 30. studenoga 2010.

don Stanko Lasić, kateheta

Dubrovačka biskupija dobila dva svećenika

Na Svetoga Petra i Pavla, 29. lipnja 2010. u stolnoj crkvi Gospe Velike apostolski upravitelj Dubrovačke biskupije nadbiskup Želimir Puljić za svećenike Dubrovačke biskupije zaredio je đakone Hrvoja Katušića iz Mandaljene i Marinka Šljivića iz Kraljeve Sutjeske. U koncelebraciji i polaganju ruku na nove prezbitere sudjelovalo je četrdesetak svećenika, a među njima i nekoliko iz Splita gdje su novoređenici studirali teologiju.

Za prezbitere Dubrovačke biskupije na Petrovdan 2010. zaredeni su đakoni Hrvoja Katušić i Marinko Šljivić. Snimila Berta Kopic.

Svećenik je svjedok Isusa Krista, osoba koja privodi ljude Bogu, navješta im Božju poruku, služitelj svetih otajstava: krštenja, euharistije, pomirenja i bolesničkoga pomazanja.

Don Hrvoje je slavio mladu misu u zavičajnoj župi 11. srpnja, a don Marinko 25. srpnja.

Ljetovanje djece i mladih u Dubrovačkom primorju

„Gospin dom“, kuća dubrovačke Katedralne župe smještena u Grgurićima kraj Slanoga, ugostio je ovog ljeta od 13. lipnja do 10. srpnja četiri skupine djece i mladih iz Banjolučke biskupije iz župa: Drvar (24), Glamoč (20), Trn (13) i Ljubija (14). Djecu i mlade pratili su njihovi župnici: don Ivo Martinović, don Marko Crnjak, fr. Ivo Srezović i don Marko Vidović. Svaka skupina sama je organizirala pripremu hrane i pića.

U program sedmodnevnog boravka bio je uključen duhovni i rekreativni dio: zajednička molitva i misa, a glavna točka dnevnoga reda bilo je plivanje što je nekima, koji to prije nisu znali, omogućeno da sada nauče.

Svaka je skupina jedan dan provela na izletu u Dubrovniku u razgledanju gradskih zidina, crkava, samostana i ostalih znamenitosti.

Svi su sudionici izrazili želju da ponovno dođu u Gospin dom i zahvalni su Katedralnoj župi koja im je bez ikakve materijalne naknade omogućila nezaboravno ljetovanje

Djeca i mladi iz Glamoča sa svojim i dubrovačkim gradskim župnikom.

na moru. To je ujedno konkretan oblik pomoći opstanku malobrojnih Hrvata koji još uvijek žive na području Banjalučke biskupije nakon što ih je većina protjerana u prošlom ratu i do danas se nije vratila.

don Stanko Lasić

Blagdan Marije Petković

Spomen blažene Marije Petković Propetoga Isusa, hrvatske blaženice i redovnice iz Dubrovačke biskupije proslavljen je koncelebriranom euharistijom u Gospi 9. srpnja 2010. Uz asistenciju ministranata, dominikanskih novaka i suslavlju četiri svećenika, misu je predvodio i propovijedao don Marin Lučić. Na glavnom oltaru bile su izložene moći nebesnice iz Blata.

U Gospi 9. VII. 2010. Snimila Berta Kopić.

Zahvala banjalučkoga biskupa

Broj: 510/10
Banja Luka, 5.8.2010.

Mons. don Stanko Lasić
koadjutorski župnik
Kruza Darnjuna Jula 1
HR-20 000 Dubrovnik

Predmet: Zahvala

Poštovani i dragi mons. dr. Lasiću,

zahvaljujući Vašoj izuzetnoj, velikodušnoj bratskoj pomoći, moglo je oko 90-oro simpatične djece iz osobito stradalnih župa moje biskupije: Ljubija, Ravski, Trn, Glamoč i Devar zajedno sa svojim župnicima – u anijama – besplatno boraviti u Vašoj kući u Slavome od 13. lipnja do 11. srpnja 2010. godine. Tako su mogla uživati Božje ljepote mora i okolina.

Kako sam obavijšten, „sva je protoklo u najboljem smislu“, na veliko zadovoljstvo kćerke Vase dobronje.

Od srca zahvaljujem Vama osobno, kao i Vašoj župi za ovo Divno djelo krćanske ljubavi!

Molim Gospodina da Vam sa djela Vase solidarnosti i namu obilno nagradi! A mi ćemo pamtiti Vase dobrotu i karizati čemo o njoj drugima.

Uz izraz osobnog poštovanja, srdačno Vas pozdravljam kao i sve Vase župljane i druge Vase i naše prijatelje!

Vat u Kristu oclani

Franjo Komarica
• Franjo Komarica, biskup banjalučki.

Prigodan recital izvele se četiri vjeroučenice četvrtog razreda koje su taj dan pod Euharistijom izrekle svoj DA i tako postale prve članice skupine „Biseri Očeva Milosrđa“. Gabrijela, Karla, Ana i Petrunjela pripremale su se za ovaj događaj od veljače, raznim aktivnostima i susretima na kojima su bile redovite i vrijedne. Biseri Očeva Milosrđa nastaju i vode se tragom Blaženice, one žele u svojoj okolini i na svoj način svjedočiti i pružati milosrđe svima koje susreću. Nadamo se da će zagovor blažene Marije Propetog Petković koju želimo nasljedovati učiniti da se naš broj povećava i da zaista budemo Očevi biseri milosrđa razasuti po našoj župi, gradu pa i cijelom svijetu.

s. Jelena Krilić, jelenakrilic@yahoo.com

Sestra Jelena s izvođačicama recitala 9. srpnja 2010. Snimila Berta Kopić.

Vidjeti nevolju i priskočiti

U nedjelju najbližu otvorenju Ljetnih igara, Hrvatska je televizija i ove godine prenosila nedjeljnu euharistiju u 10 sati iz naše Župe. Propovijedajući o čitanjima 15. nedjelje kroz godinu, Župnik je istaknuo:

Snimila Berta Kopic.

Nedjeljna Misa nepresušni je izvor naše duhovnosti i duhovna okrepa za cijeli tjedan. Ona je temelj našeg zajedništva koje je iskreno, spontano, univerzalno. Danas smo s mnogima zajedno slikom, riječima, srcem. Poput milosrdnoga Samarijca i mi odavde vidimo one koji se osjećaju iznemogli u bolnicama, osamljeni u staračkim domovima, sami po kućama, izranjeni u Domovinskom ratu, ostavljeni na milost i nemilost međunarodnim sudovima, osuđeni u zatvorima. Svima želimo kapljom ulja ublažiti boli i zaviti rane, a gutljajem vina probuditi volju za životom koji može podariti samo Isus Krist.

Današnje prvo čitanje (*Ponovljeni zakon 30, 10-14*) i evanđelje (*Luka 10, 25-37*) povezuje nit koja nam ukazuje na to da je Isusovo djelovanje kruna i ispunjenje djela starozavjetnih velikana: danas je ta poveznica starozavjetnog i evanđeoskog ulomka motiv zapovijedi i zakona.

Na sami spomen zapovijedi u čovjeku se rađa otpor. Osobito u ovo vrijeme odmora htjeli bismo se osloboditi svake stege. Htjeli bismo se barem na neko vrijeme predati igri, zabavi i opuštanju. Sinoć smo svjedočili otvaranju Ljetnih igara: mjesec i pol dana umjetnici su na neki način zakonodavci u Gradu. Odmor je dobar i čovjeku potreban, ali ni na odmoru se ne može prestati biti čovjek, Božja prilika, Kristov vjernik.

Kao vođa i odgajatelj Božjega izabranog naroda i Mojsije je svjestan čovjekova otpora zapovijedi i zakonu, pa ističe da zapovijed kojom Bog svoj narod obvezuje nije preteška ni predaleka. Mojsije kaže: „Riječ je posve blizu tebe, u tvojim ustima i u tvome srcu da je vršiš”.

Današnji evanđeoski ulomak osvjetljava samu bit evanđelja, „dobre vijesti”, a prisposoba o Milosrdnom Samarijcu jest upravo najuvjerljivije naviještanje dobra i dobrote.

Središnji je lik židovski zakonoznanac. To je pripadnik društvene i duhovne elite. Njemu je zakon, kao što se vidi iz odgovora koji je dao Isusu, doista „u ustima”, rekli bismo „u malom prstu”. No, je li mu i u srcu – da ga provodi?

Nakon što je naizust izdeklamirao formulu središnje zapovijedi Božjega zakona, odmah je požurio s pitanjem „Tko je moj bližnji?”, a njegovu pitanju cilj nije produbiti poznavanje zakona nego opravdati se, zapravo naći ispriku da ga ne bi cjelovito provodio.

Isus u prisposobi odnose prikazuje zaoštreno, kako bi njegova pouka bila što uočljivija. Čovjek izranjen od razbojnika, polumrtav čeka tko će mu pomoći. Pokraj njega prolaze svećenik i levit, dakle elitni pripadnici njegova naroda, ljudi koji su na osobit način njegovi bližnji. Zaobilazeći izranjena i polumrtva čovjeka oni su zacijelo našli neko opravdanje i ispriku. Možda bi, pomažući mu, dotakli i krv, a to bi ih moglo učiniti ‘nečistima’ u zakonskom smislu i tako dovesti u pitanje dopuštenost sudjelovanja u nekim obredima.

Nailazi i jedan Samarijac, pripadnik susjednog naroda, kojega Židove mrze i preziru. I on bi mogao naći opravdanje i ispriku: prije svega, nesretnik nije njegov sunarodnjak, prije prolaznika stranca nesretniku su dužni pomoći njegovi sunarodnjaci. Osim toga, Samarijac se između Jeruzalema i Jerihona zacijelo nije zatekao kao turist, nego nekim važnim poslom: nitko se bez ozbiljne potrebe ne bi zaputio onamo gdje će nailaziti na mržnju i prezir. Na kraju, ako pride nesretniku izlaže se i znatnome trošku. Isus međutim o Samarijcu kaže: „vidje ga, sažali se pa mu pristupi i povije rane zalivši ih uljem i vinom.”. On, koji po uobičajenim mjerilima nije bližnji, svoju hranu i svoje piće pretvara u lijek za unesrećenoga, ne traži opravdanje ni ispriku. Pružajući pomoć unesrećenomu, Samarijac – osim troška – sigurno podnosi i druge žrtve, u najmanju ruku donekle mu se remeti plan putovanja, ali on ne kalkulira: pomoći čovjeku u nevolji za njega je najvažnije.

Mudrijaša-pismoznanca Isus na kraju svoje prisposobe tjera da sam odgovori na vlastito pitanje „Tko je moj bližnji?”. On sada daje odgovor, koji ćemo radije nazvati točnim nego pravilnim. Moramo naime uočiti da taj odgovor ipak sadrži djelomično okretanje glave i ‘zaobilaženje’. Pismoznancu

Snimila Berta Kopic.

je na prvome mjestu uvjerenje da je njegovo vjerovanje superiorno samarijskom vjerovanju, jer on pravilnije tumači Sveto pismo nego što ga tumače Samarijci, pa preko njegovih usta ne može prijeći ni imenica 'Samarijac'. Zato njegov iznuden odgovor na pitanje „Tko je od ove trojice bio bližnji onomu koji je upao među razbojnike?!“ ne glasi: „Samarijac“, nego „Onaj koji mu iskaza milosrđe“.

Slušajući ovaj dojmljivi i dirljivi evanđeoski ulomak vrlo se lako možemo svrstati među one što zaobilaze bit pouke sadržane u Isusovoj prisposobi o Milosrdnom Samarijcu. Isus naime ovu prisposobu nije izrekao zato da bismo se svrstali na njegovu stranu protiv pismoznanca. Bit Isusove poruke sadržana je u onoj završnoj riječi: „Idi pa i ti čini tako!“.

Nije li svatko od nas gotovo svakodnevno u dilemi – vidjeti tuđu nevolju pa priteći u pomoć ili okrenuti glavu i zaobići onoga tko je u nevolji?

Možda ne susrećemo svakodnevno čovjeka izranjena od razbojnika, no nemojmo Isusa hvatati za slovo! Isusova prisposoba zapravo obuhvaća cjelinu i naše današnje situacije, pa je stoga itekako aktualna. Podjela uloga nije određena: gotovo svi se zatječemo u ulozi pismoznanca: znamo što je pravilno, a rado tražimo i nalazimo isprike. Nisu danas, nažalost, rijetki ni oni izranjeni i napušteni: Nije li sličan razbojniku onaj tko lihvarskom kamatom goni u očaj nevoljnika kojemu je posudio novac uz kamatu od desetak posto mjesečno? Nije li sličan razbojniku i onaj tko divljom vožnjom obori prolaznika?

Prije nekoliko dana čuo sam za slučaj koji dobro ilustrira Isusovu prisposobu što samo je danas čuli. Dvoje mladih, mladića Irca i djevojku iz Berlina, netom što su izašli iz autobusa i na propisanome pješačkom prijelazu pošli preko ceste oborio je nesavjesni vozač. Vjerojatno je bilo i domaćih ljudi koji su ondje izašli iz autobusa i mogli vidjeti prometnu nesreću (a hvalimo se da smo 90% katolička zemlja!), no zanimljivo je da je upravo jedna švedska obitelj, koja tu nije planirala izaći, odmah zamolila vozača da stane kako bi pružili pomoć unesrećenim mladim ljudima! Nisu li ti Švedani bili njihovi milosrdni samarijci? Na njih se eto mogu doslovno primijeniti riječi iz Isusove prisposobe: „Vidješe i sažališe se.“. Švedani su na licu smjesta pružili pomoć teško ozlijeđenome mladiću, koji je ubrzo prebačen na Hitnu pomoć, a zatim su se pobrinuli i za prijevoz djevojke, koja je bila lakše ozlijeđena. Tko je dakle bio bližnji unesrećenim turistima? Nisu nam poznate sve okolnosti slučaja, ali nam je iz mnogih drugih slučajeva poznato da naši ljudi često okrenu glavu, jer ne žele biti možda pozvani svjedočiti pred policijom ili pred sudom (možda će izgubiti puno dragocjenog vremena, možda će se morati nekome zamjeriti?), pri tome zaboravljajući da će unesrećenome biti otežano ili čak onemogućeno ostvariti svoje pravo na obeštećenje.

Doista, kad slušamo i razmatramo Isusove prisposobe nije li nam prva – često i posljednja – misao divljenje ljepoti tih prisposoba? A Isus nije iznosio prisposobe iz estetskih pobuda. Bitna je njihova zahtjevnost, a ne književna vrijednost.

Kad je sveti Petar shvatio da je poslan ne samo Židovima nego i Nežidovima, Isusa im nije predstavio kao vrhunskoga pripovjedača nego kao onoga „koji je, jer Bog bijaše s njime, prošao zemljom čineći dobro“ (*Djela apostolska* 10, 38). Da, Bog je bio s Isusom, a Isus htjede biti s nama. Tko god, umjesto udobne uloge pismoznanca, prihvati ulogu samarijca može s pravom držati da je Isus s njim! Ako mu je Božja zapovijed ljubavi u srcu, onda to i nije preteško.

U Gospi 11. srpnja 2010.

don Stanko Lasić, župnik

Proslava Velike Gospe 2010.

Uznesenje na nebo blažene Djevice Marije naslovnik je dubrovačke prvostolnice Gospe Velike, a slavi se molitvama i zavjetima Gospi od Porata, ophodom i blagoslovom s čudotvornom slikom toj zaštitnici gradske župe i dubrovačke luke. Slavlje je počelo trodnevnicom: u četvrtak 12., petak 13. i subotu 14. kolovoza u 18.30 molila se krunica s litanijama, a u 19 sati bila je sveta Misa. Sve tri večeri propovijedao je dr. otac Niko Bilić, isusovac, na temu „Marija u Bibliji“. Katedrala i Katedralna župa ovogodišnjom je svetkovinom Velike Gospe započela trogodišnju pripremu za proslavu tristote obljetnice otvaranja sadašnje katedrale. Dogodine će tema trodnevnica biti Marija u vjeri Crkve, a 2012. Marijino uznesenje na nebo – istina vjere.

Život Djevice Marije od anđelova navještenja do Kalvarije Propovjednik je jednostavnim biblijskim riječima uklopio u naš vjernički život u kojem Gospina vjera ostaje trajno nadahnuće i primjer za nasljedovanje u svakodnevnim prilikama i okolnostima koje treba sagledavati Marijinim prihvaćanjem, predanjem u Božju volju i spremnim odgovorom na ponuđeni Božji plan.

U četvrtak 12. kolovoza u 20.30 ispred Katedrale uslijedio je koncert Ženskoga zbora Stope iz Blata na Korčuli pod vodstvom s. Danijele Škoro, redovnice iz Družbe Kćeri milosrda. Bila je to promocija njihova nosača zvuka „Moja ljubav si ti“ koji sadržava jedanaest pjesama s duhovne scene i tradicionalnih napjeva.

Drugi dan trodnevlja pred Gospom je, u pratnji nekoliko pjevačica, u 20.30 nastupio mladi glazbenik Antonio Tkalec iz Varaždina koji je velikodušno zaželio koncertom duhovne glazbe u Dubrovniku, Postranju i Čilipima pokazati kako su sjeverna i južna Hrvatska blizu ako ih povezuje kršćanska ljubav.

Ženski zbor Stope iz Blata pred Katedralom
12. kolovoza 2010. Snimila Berta Kopic.

Crkveni pjevački zbor Stolne crkve u procesiji Gospe od Porata 15. kolovoza 2010. Snimio Ivo Marlais.

U subotu, također u stolnoj crkvi, bio je koncert dr. Darka Kristovića na orguljama, Gospi u čast. Taj liječnik i glazbenik već više godina Prvostolnici i svom rodnom gradu daruje vrstan koncert na orguljama. Nakon toga, od devet navečer do ponoća molitveno bdjenje za našu Biskupiju predvodio je msgr. don Toma Lučić.

U nedjelju 15. kolovoza, na sam blagdan, svete su mise slavljene u 6, 7, 8, 9, 10 i 11.30 ujutro, a koncelebrirana

Katedralni mješoviti zbor pred Gospom 15. kolovoza 2010. Snimio Ivo Marlais.

misa bila je ispred Katedrale u 19 sati. I nju je predvodio otac Niko Bilić istaknuvši da Dubrovnik sa slikom Gospe od Porata stoljećima svjedoči pobožnost, pouzdanje i zahvalnost za tolika dobročinstva koja dobiva po Marijinu zagovoru. Najbolje to svjedoče zavjetni darovi kojima je slika Gospe od Porata okružena kao i molitve koje se svakodnevno Gospi upravljaju pred njezinim oltarom i slikom i zapaljene svijeće koje po cijeli dan gore. Pozvao je sve da nastave to čašćenje zbog kojeg je njemački isusovac Wilhelm Gumpfenberg 1657. svrstao „čudotvornu sliku blažene Djevice od dubrovačke luke“ među sto najčjuvenijih marijanskih svetišta kršćanskoga svijeta.

Mnoštvo vjernika, Dubrovčana i njihovih gostiju, uputilo se potom sa slikom Gospe od Porata Placom, ispred Kneževa dvora, Gradske vijećnice, Luže, ispod Zvonika, ulicom Svetoga Dominika u gradsku luku gdje smo se pomolili za sve naše pomorce, ribare, brodove i brodice te

Na Velikome mulu u Gradskoj luci 15. kolovoza 2010. Snimio Ivo Marlais.

se kroz Vrata od Peskarije vratili na ishodišni Trg Marina Držića. U ophodu su sudjelovali svećenici i redovnici, redovnice, članovi Bratstva Presvetog Sakramenta, ministranti i predstavnici gradske i županijske vlasti.

Ove godine sliku Gospe od Porata nosili su kapetani duge plovidbe: Ivica Ljuban, Ivo Bošković, Leon Bjelokosić i Stijepo Brailo te zapovjednik broda Ivo Herendija.

Prisjetili smo se tada i molitvenoga žara unatrag 19 godina, kad je, 1991., nakon desetljeća komunističke zabrane, obnovljena ta procesija i kad smo molili za mir, protiv rata što je već kucao Gradu na vrata.

Dan je bio sunčan i ugodno topao. Najčasnija crkva u Biskupiji cijelo je prijepodne bila puna vjernika i hodočasnika od kojih su mnogi pristupili sakramentima ispovijedi i pričesti. I ove godine štovatelji su paljenjem svijeća u čast Gospi, sabranom molitvom i sudjelovanjem u euharistiji posvjedočili svoju odanost i zahvalnost Gospi od Porata.

Slika Gospe od Porata ostala je izložena bližem čašćenju vjernika, ispred svoga oltara, sve do Male Gospe.

Stari dubrovački lekcionari blagdan Velike Gospe nazivaju: Uznesenje blažene Djeve Marije (1570.), Uzvišenje blažene Djeve Marije (1641., 1784. i 1841.), Uzvišenje blažene Marije Djeve (1786.) i Uznesenje blažene Djevice Marije ili Velika Gospa (1921.), a za blagdan Male Gospe imaju: Porodenje svete Djeve Marije (1570.), Porodenje blažene Djeve Marije (1641., 1784. i 1841.), Porodenje blažene Marije Djeve (1786.) i Rođenje blažene Djevice Marije ili Mala Gospa (1921.).

don Stanko Lasić, župnik

Vjernici na večernjoj misi u čast Velike Gospe 15. kolovoza 2010. Snimila Berta Kopic.

Medalja odličnoga strijelca

U rujnu 1963. pozvan sam u vojsku i raspoređen u 135. pješačku brigadu u Vranje, na jugu Srbije, u klinu između Kosova i Makedonije, na lijevoj obali Južne Morave. Do tada sam bio završio sjemenišnu gimnaziju u Dubrovniku i prve dvije godine teologije u Zadru (jer su komunističke vlasti bile zatvorile Bogosloviju u Splitu) pa sam zbog vojske, koja je trebala trajati dvije godine, prekinuo studij. Bio sam „septembarska“ [rujanska] generacija. One koje su novačili u ožujku nazivalo se „martovskom“.

U travnju te godine država je promijenila naziv iz FNRJ u SFRJ, a u Rimu je objavljena čuvena okružnica *Pacem in terris* pape Ivana XXIII. o nužnosti mira među narodima. Dva mjeseca kasnije blaženi Ivan XXIII. je umro, a naslijedio ga je papa Pavao VI. Dok sam bio u vojsci Konrad Adenauer je prestao biti njemački kancelar (15. X. 1963.), ubijen je američki predsjednik John F. Kennedy (22. XI. 1963.), umro je indijski premijer Nehru (27. V. 1964.), Malta je stekla samostalnost, održana je Druga konferencija nesvrstanih u Kairu, Hruščova je na čelu SSSR-a naslijedio Brežnjev (14. X. 1964.), a Amerikanci su počeli rat u Vijetnamu (7. II. 1965). Na mene je najveći trag ostavilo to što je, dok sam bio u vojsci, Drugi vatikanski sabor 4. prosinca 1963. odlučio da se latinski jezik u liturgiji zamijeni narodnim, što je i provedeno od 7. ožujka 1965. pa sam tako u vojsku otišao dok se misa govorila na latinskom, a na povratku me dočekala euharistija na hrvatskom. Progon crkvenih službenika nije više bio onako sustavan, sirov i okrutan kao prethodnih dvaju desetljeća, ali je Aleksandar Ranković još uvijek bio na čelu tajne terorističko-političke policije Udbe, a kaznionica na Golom Otoku i „kazneno-popravni domovi“ u Lepoglavi i Staroj Gradišci imali su dupkom popunjene kapacitete. Trebalo je jako dobro paziti što se govori. Komunistička država imala je plan širenja marksizma i socijalizma na sve zemlje u razvoju koje su se oslobađale kolonijalizma i osamostaljivale pa je u tu svrhu sve frčalo od izraza Pokret nesvrstanih, nadblokofske podjele, Treći svijet, miroljubiva aktivna koegzistencija, samit, plenum itd.

Ispovijest jednoga vojnika

Toga se ljeta, dakle, nakon praznika, nisam vraćao u bogosloviju, nego sam se u rodnim Jarama spremao za vojsku. Prije puta trebalo je napraviti drveni vojnički kovčeg propisanih dimenzija s ključem. Na put me ispratila sestra koja je nosila kofer prva četiri kilometra koja smo pješačili. Putovanje sam nastavio autobusom do Mostara i zatim vlakom preko Sarajeva, Kraljeva, Niša do Vranja kamo sam stigao 28. rujna 1963. Bio sam raspoređen u „četu automatičara“ [strojničarsku satniju], u drugi vod.

Prvog dana bilo je šišanje na golo, kupanje i oblačenje u vojničko odijelo. Jedno odijelo smo dobili za svaki dan, a drugo za nedjelju i blagdane kad se moglo izaći u grad. Osim toga zadužio sam automat s kožnom torbom za okvire, dvije pričuvne cijevi za puškomitraljez, „gasmasku“ [plinsku masku], metalnu kutiju za „redenike“ [nabojnjače], „ašovčić“ [vojničku lopaticu] i šatorsko krilo. Sve to težilo

Vojnik u Vranju početkom 1964.; don Stanko 2010.

je oko 20 kilograma. Vojničke cipele bile su duboke, a umjesto čarapa dobio sam tzv. šuferice tj. komade bijelog platna kojima se omotalo stopala i gležnjeve. Šuferice smo sami prali i sušili, a jednom tjedno davali smo robu na pranje i subotom popodne dobivali čistu. Kupanje je bilo zajedničko subotom poslijepodne u posebnoj prostoriji, a svako jutro umivali smo se hladnom vodom od obraza do pojasa.

Dnevni program počinjao je u 5.30, pola sata bilo je predviđeno za umivanje i fiziološke potrebe, a nakon toga pola sata trčanja i tjelesnih vježbi. Prije doručka trebalo je pospremiti postelju što je oduzimalo puno vremena jer nije bilo madraca nego slamarica koju se moralo izravnati do maksimuma. Doručak je bio u 7 sati, najčešće bijela kava s umjetnim mlijekom i četvrtina kruha s malo pekmeza, a nekada je bila tzv. popara, toplo jelo načinjeno od stara kruha, poparena i zamašćena.

U 8 sati trebalo je stati na zbornom mjestu s potrebnom opremom, a nakon smotre „komandir čete“ [zapovjednik satnije] Radomir Ratković, s dvojicom „rezervnih oficira“ [pričuvnih časnika] i „desetarima“ [desetnicima] poveo bi vojsku na mjesto gdje se izvodila nastava. Prvi sat bio je moralno-politički koji je vodio zapovjednik ili njegov zamjenik, a potom su „desetari“ predvodili dvosatni „strojevi“ korak s kraćim odmorom. Ako se nastava odvijala unutar „kasarne“ [vojarnje] to je bilo upoznavanje s oružjem, rasklapanje i sklapanje. Vrlo često išli smo na cjelodnevnu nastavu na obližnje vojno vježbalište Bunuševac i tamo ostajali sve do 13 sati. Prva tri mjeseca, kao mladi vojnici, dobivali smo tzv. užinu, odrezak kruha i komadić mesa. Kako je ručak bio tek u 14 sati jedva bismo izdržali. Gladni smo se vraćali u „kasarnu“. Nije bilo izbora, pojeli bismo sve što je bilo u „činiji“ [zdjelici], a svatko je dobio jednako. Ponedjeljkom je bio grah za ručak i tome smo se veselili, a miris graha osjećali s udaljenosti od jednog kilometra. I stvarno je uvijek bio izvrstan.

Poslije ručka bio je odmor i slobodno vrijeme, a nakon toga čišćenje oružja ili čišćenje kruga tako da je svatko bio zaposlen. Služba požarnog [vojnika dežurnog u smjeni] u hodniku kod oružja trajala je dva sata, i po danu i po noći. Redari su se u spavaonicama također mijenjali i sve je bilo uredno i čisto. Mlada vojska u prvih nekoliko mjeseci nije išla na stražu nego kasnije, kad je prošla tromjesečnu osnovnu izobrazbu. A cjelokupna je izobrazba trajala deset mjeseci. Poslije toga moglo se koristiti dopust,

tzv. odsustvo, to jest posjet rodnom mjestu u trajanju od dvadeset dana plus dani putovanja. U mjesecu rujnu, nakon što su se svi vratili s dopusta, uslijedila je „prekomanda“ [premjesta] u neku drugu „kasarnu“ i grad, a neki su ostajali u istom gradu i nisu više morali s mladom vojskom prolaziti izobrazbu, nego su održavali stražu ili bili u nekoj radnoj skupini. Mene je zapao Niš. Pola godine proveo sam u radnoj skupini radeći u jednoj vojarni kao ložač, a zadnja tri mjeseca bio sam kočijaš na jednom gospodarstvu i brinuo se o dva konja i kolima. Imao sam sreću da je vojni rok skraćen i moj naraštaj je bio prvi koji je služio samo godinu i pol, do 12. ožujka 1965. Otpušten sam kao običan vojnik.

Što je bilo najteže u vojničkom životu?

Na prvo mjesto stavio bih dosadu koja je započinjala svaki dan moralno-političkom nastavom. Uglavnom se odnosila na novinske vijesti i komentare, a voditelj je u nedostatku pripreme znao zadužiti i pokojeg vojnika da umjesto njega održi sat. Sjećam se da je najčešći izraz bila „miroljubiva koegzistencija“ koju ni predavač ni neki vojnici nisu mogli ni izgovoriti ni razumjeti. Dosadan i težak bio je tzv. „strojevi“ [vojnički, paradni, strojni] korak jer je trajao dva sata. Kad nije bilo što drugo na rasporedu, pristupalo se dugotrajnom čišćenju oružja.

Barem jednom tjedno na rasporedu je bilo kopanje rovova i pravljenje grudobrana, puzanje s cjelokupnom opremom, pješačenje i po nekoliko kilometara s cjelokupnom opremom, a potom vojna vježba. Nakon takve cjelodnevne vježbe vojnici bi se tako umorili da bi pri povratku padali od umora, a neki i od alkohola koji su kriomice kupili u selu i posebnim prijevozom prebacivali u vojarnu. Ja bih tada izdržao, ali kada bih došao u vojarnu i odložio oružje zaspao bih stojeći naslonjen na „šoške“ [stalak za držanje pušaka, postolje s utorima za cijev i kundak, soška, soha] i odspavao pola sata. Vojnici su se najviše bojali tzv. noćne uzbune u kojoj je trebalo što prije ustati, obući se, uzeti oružje i izaći na zbornu mjesto. Bilo je i smiješnih situacija jer bi u brzini neki obuli jednu svoju, a drugu tuđu cipelu ili obje lijeve pa je tek kasnije, kad se razdanilo, moglo doći do zamjene. Naporne su bile i vojne vježbe koje su trajale nekoliko dana i održavale su se pedesetak ili više kilometara od vojarnе. Po cijele noći ostajalo bi se vani i pod šatorskim krilom na kiši. Mokri i promrzli čekali smo jutro kad je vježba završavala. Kad bismo se vraćali u vojarnu osjetili bismo olakšanje kao da dolazimo doma. Nekoliko smo puta imali gađanje iz svih vrsta oružja. Bio sam odličan strijelac. Medalja koju sam dobio još je kod mene, ali sve do sada nisam bio smogao hrabrosti ikome je pokazati.

Što je bilo lijepo i nezaboravno u toj i takvoj vojsci?

Najljepša su bila večernja okupljanja na igralištu nas četrdesetorice svećeničkih kandidata iz svih krajeva ondašnje države i svih biskupija i redovničkih zajednica. U manjim skupinama potiho smo molili krunicu i razgovarali. Nakon napornoga dana jedva bismo čekali večer i naše molitvene sastanke i ugodne razgovore. Družili smo se i po danu i tijekom nastave jer nas je u svakoj četi bilo po nekoliko.

Zapovjednici su znali tko smo jer su im bili dostavljeni takvi podatci. No, sjemenišna klasična gimnazija i studij filozofije nisu se priznavali. A možda su se moji podatci nakon premještaja u Niš zagubili pa je jednoga dana moj pretpostavljeni starješina razglašujući pred dvjesto vojnika koliko smo škole završili i kojeg smo zanimanja, uz moje ime pročitao: „dva osnovne, zemljoradnik“. Neki vojnici, koji su me poznavali, pogledali su me s nevjericom, a ja sam ostao miran. Pa neka mi je „obrisao“ 12 godina školovanja! Imao sam blizu 24 godine i znao što hoću od života.

Poniženja je bilo napretek. Nikada, tijekom vojnoga roka nisam imao priliku ući u ured niti mi je ikada ponuđen kakav intelektualni rad nego samo služba pomoćnika na mitraljezu koja je u tom rodu vojske bila i najteža, čak teža od one koju je imao „nišandžija“ [strijelac] koji je nosio puškomitraljez težak 12 kg. Moje opterećenje bilo je puno teže jer je oprema pritiskala oba ramena, struk i ruke metalnom kutijom.

Nekoliko puta godišnje dolazio nam je svećenik iz Niša koji nas je potajno ispovijedao i duhovno ohrabrivao, a mi smo svakodnevnom molitvom jačali volju da ustrajemo na započetom svećeničkom putu. I baš služeći vojni rok, učvršćivali smo svoje zvanje i u teškoćama pronalazili snagu da ne odustanemo.

Zato mi je taj dio vojničkoga života ostao u najljepšoj uspomeni koju sam sve ove godine nosio u duši i nisam se mogao osloboditi želje da još jednom posjetim mjesto gdje sam proveo godinu dana vojske, vojarnu u Vranju.

U Vranju nakon 46 godina

U drugoj polovici kolovoza ove godine autom (polo iz 2003.) krenuo sam na dugi put preko Crne Gore, Srbije i Kosova do Vranja. Motivacija je bila velika i putovanje je tamo i natrag trajalo punih dvadeset sati, cijeli dan i noć s tim da sam u Vranju ostao tri sata. Kad sam 20. kolovoza

Bivši vojnik pred vojarnom u Vranju 20. kolovoza 2010.

2010. stigao u grad u kojem se gotovo sve promijenilo, nisam se mogao snaći i pronaći vojarnu jer je tada bila izvan grada, a sada je okružena stambenim zgradama i autobusnim kolodvorom. U vrijeme mojega vojnog roka grad je imao 18, a sada je narastao na 55 tisuća stanovnika.

Vojarna je ostala nepromijenjena. Pred glavnim ulazom predstavio sam se stražaru i zamolio kratko razgledanje, ali bez uspjeha. Pokušao sam još jednom iznijeti svoje razloge ovog posjeta i daljinu puta, ali mi je rečeno da je to još uvijek vojni objekt pa nikome nije moguće ući bez posebnoga dopuštenja. Molio sam da barem uđem na igralište, ali ni to nisam uspio. Nije mi preostalo drugo nego obići okolo i razgledati koliko se moglo kroz željeznu ogradu. Unutra nije bilo vojnika ni časnika nego samo zastarjeli strojevi i vojni kamioni. Ipak, vojarna je i danas pod vojnom upravom i na glavnom ulazu stražare vojnici.

U gradu koji pamtim po starim sokacima, uskim ulicama i dućanima, brojnim slastičarnama i kavanama, nisam našao ništa osim novih zgrada koje se ne uklapaju u prostor, a glavna ulica kojom smo nekada stizali u grad potpuno je izmijenjena i neprepoznatljiva. Prekratko sam se zadržao da steknem objektivnu sliku, no čini mi se da je ista ostala samo rodna kuća poznatoga književnika Borislava Stankovića (1876.-1926.).

Pohod Vranju bio je za mene poseban doživljaj i na tom dugom putovanju osjećao sam se kao na nekom hodočašću. Vojnički život za sve nas ondašnje svećeničke kandidate bio je pretežak i pun iskušenja, ali i nezaboravan. Kad god se sastanemo svih ovih godina česta tema razgovora je upravo to što smo tada živjeli i trpjeli, a što je uvelike utjecalo na naše svećeničko zvanje i čvrstu odluku da ustrajemo. Dvije godine, ili malo manje koliko smo proveli u vojsci, prekidalo je naše školovanje, ali tadašnja vojska za nas je bila velika životna škola koju smo uspješno završili pa stoga ne ću odbaciti medalju odličnog strijelca jer me ona podsjeća da sam tada pogodio u pravu metu svećeničkoga zvanja.

don Stanko Lasić

Blagdan svete Male Terezije

U dubrovačkoj Katedrali svečano se slavi sveta Terezija od Maloga Isusa, najmlađa crkvena učiteljica. Uoči blagdana, na obljetnicu njezina ulaska u Nebo, 30. rujna bila je krunica s litanijama u 17.30 sati, u 18 sati sveta misa i propovijed, a nakon mise blagoslov roditelja. Predvodio je don Marin Lučić.

Na blagdan Svetice ruža, u petak 1. listopada 2010. svete mise su slavljene u 7.30. i 10 sati ujutro te svečana euharistija s blagoslovom djece i darivanjem ruža ženama i majkama u 18 sati koju je predvodio msgr. don Toma Lučić.

Sveta Terezija je rođena u Alençonu u Francuskoj, ali je veći dio kratkoga života (rođena 1873., umrla 1897.) provela u normandskom gradu Lisieuxu gdje je kao petnaestogodišnjakinja postala karmelićanka. Poznato je njezino autobiografsko djelo *Povijest jedne duše*. Tijekom zadnjeg ljeta na Zemlji pisala je: „Željela sam pronaći dizalo koje bi me podiglo do Isusa, jer ja sam premalena

da bi se mogla uspeti napornom stazom savršenstva. Stoga sam u Svetom Pismu tražila neki znak toga dizala i onda sam ga našla: *Tko god je malen, pustite ga k meni*. Ali, želeći znati, moj Bože, što ćeš učiniti onom najmanjem koji se odazvao tvojem pozivu, nastavila sam tražiti i evo što sam otkrila: *kao onoga koga majka miluje, tako ću i ja tebe utješiti; bit ćeš donesen na prsi i oni će te klečeći milovati*. Dizalo koje me mora dignuti u nebo, Tvoje su ruke, Isuse! A zato nije bilo potrebno da odrastem, nego sam morala ostati malena.“

Terezija je proglašena svetom 1925. Već sljedeće godine (1926.) osoba koja je htjela ostati anonimna darovala je dubrovačkoj Katedrali njezin kip od gipsa, visok 128 cm. Smješten je na oltaru Navještenja. Od tada je dubrovačka prvostolnica i središte čašćenja svete Male Terezije. Taj kult osobito je promicao dum Ivo Ferranti (v. *Našu Gospu*, br. 41, str. 74-76), a u Dubrovniku je od 1928. do 1942. izlazio mjesečnik *Glasnik sv. Terezije od Maloga Isusa*.

Domovina se voli pravednošću i radom

Proslava državnih blagdana s pravom uključuje svetu Misu za Domovinu kao izraz zahvalnosti svima koji su umom, djelima, ljubavlju, a osobito krvlju, učinili da ona bude slobodna, napredna i blagoslovljena.

Iskazujemo zahvalnost svima koji su toga sudbonosnog dana 1991. u podrumu Inine zgrade u Zagrebu hrabro i odlučno proglasili neovisnost: prvome predsjedniku dr. Franji Tuđmanu, saborskim zastupnicima, dragovoljcima, braniteljima, Hrvatskoj vojci i policiji, a svetom Misom na Dan neovisnosti pridružujemo i pouzdanu molitvu da naša Domovina u svojoj punoljetnosti duhovno preporođena započne novo razdoblje slobode, neovisnosti, domoljublja, rodoljublja, demografskoga i gospodarskog rasta, oslobođena tereta vlastohleplja, krađe i otimačine, prodaje nacionalnog bogatstva, svakodnevnih afera i optužbi, izdaje junaka, zaborava branitelja i stradalnika Domovinskog rata. Kad govorimo *Kruh naš svagdanji...* molimo da nam ga Bog udijeli radom vlastitih ruku i znojem našega lica.

Prva Isusova rečenica koju je zapisao evanđelist Matej izrečena je na rijeci Jordanu kad je Isus došao da ga Ivan krsti. Kad se Ivan nećkao da Isusa krsti kao ostale, Isus mu je rekao: „Pusti sada! Ta dolikuje nam da tako ispunimo svu pravednost“ (*Matej 3, 15*).

Drugu rečenicu koju je Matej zabilježio, Isus je izrekao u pustinji, napasniku đavlu kad ga je izazivao da kamenje pretvori u kruh: „Ne živi čovjek samo o kruhu, nego o svakoj riječi što izlazi iz Božjih usta“ (*Matej 4, 2*).

Naša društvena zbilja u ovom trenutku obilježena je vapajem za pravednošću i za svagdanjim kruhom kojega sve to više nedostaje, pa ću se na to osvrnuti.

Isus stavlja prošnju za kruh na dolično mjesto u temeljnoj molitvi koju je sastavio za svoje učenike, ali ta prošnja dobiva mjesto iza ispovijedanja vjere u Očevu apsolutnu dobrotu i žarke želje da s Očevom pomoći uspijemo da se naša volja stopi s njegovom voljom. Isusu je

Snimila Berta Kopic.

bilo važno raspršiti u dušama učenika tjeskobu: „Nemojte dakle zabrinuto govoriti: Što ćemo jesti? Ili: što ćemo piti? Ta sve to istu neznabošci. Zna Otac vaš nebeski da vam je sve to potrebno. Tražite stoga najprije Kraljevstvo i njegovu pravednost, a sve će vam se ostalo nadodati“ (Matej 6, 31-33).

No mi smo svjesni da Otac nebeski nama to dariva posredovanjem drugih, pojedinačno ili skupno kroz strukture ljudi. I uključivanjem nas samih. To je jasno iz riječi što molimo za *kruh naš* i da ga Otac *dâ nama*, a ne samo kao pojedinci, za *kruh moj* i da se *dâ meni*.

Očito je da tu treba najprije izreći riječ rad. Bog nas je stvorio na svoju sliku da pretvaramo kamen u kruh u službi ljubavi, solidarnosti, pomoći svima, da svi vidjevši dobra djela, slave nebeskog Oca.

Na prvim stranicama Svetoga Pisma nalazi se poruka koju bismo mogli nazvati „prokletstvom rada“ kad je Bog nakon prvog grijeha čovjeku rekao: „Zemlja neka je zbog tebe prokleta: s trudom ćeš se od nje hraniti svega vijeka svoga. U znoju lica svoga kruh svoj ćeš jesti dokle se u zemlju ne vratiš.“ (Postanak 3, 17). S kruhom je dakle neizbježno povezan čovjekov rad koji uključuje dozu truda i napora, barem kapljicu znoja.

Ali mi kršćani vjerujemo da je Isus Krist skinuo prokletstvo rada i navijestio Evanđelje rada, to jest radosnu vijest o radu koji nije više svezan s prokletstvom nego s blagoslovom spasenja. Srž Evanđelja rada je u tome da je Isus Krist svojim životom među ljudima posvjedočio nadljudsku vrijednost ljudskog rada, jer je najveći dio života proveo kao tesar u Nazaretu.

U vrijeme kad je Sin Božji postao čovjekom i živio kao Isus iz Nazareta, u čovječanstvu je prevladao robovlasnički sustav. Tjelesni rad nije se držao dostojnim slobodna čovjeka, to je u pravilu nametnuto robovima koji se smatraju vlasništvom slobodnih ljudi, nekako kao domaće životinje.

Isus uspostavlja dostojanstvo tjelesnog rada i od njega počinje civilizacijski obrat u tom pogledu. Kad su prvi kršćani pali u napast da besposličare čekajući skori Kristov drugi dolazak, sv. Pavao oštro zapovijeda: „Tko ne će raditi, neka i ne jede“ (Druga Solunjanina 3, 10).

Sv. Benedikt, čiji su monasi oblikovali zapadnu civilizaciju, zadao je svojim redovnicima geslo: *Ora et labora*, tj. moli i radi, u kojoj je radu za kruh svagdanji dana usporedna vrijednost uz molitvu za kruh.

Ne smije se zaboraviti ni da prva stranica Biblije opisuje kako je Bog šest dana radio stvarajući svijet, a sedmi dan počinio i učinio taj dan danom odmora od rada. Bog je prve ljude stvorio na svoju sliku i priliku i naložio im da radom sebi podvrgnu zemlju (Postanak 1, 28). Iz svega se jasno vidi da je čovjekovu radu bitna društvena dimenzija jer je poruka o radu upućena i muškarcu i ženi. To pak sa sobom donosi i potrebu suradnje i neminovne podjele rada, pravilno vrednovanje svačijeg uloga, ali i nužnost da se prilikom raspodjele plodova rada ne gleda samo na učinak koji je tko proizveo nego i na pravo da svatko od svoga rada može živjeti i uzdržavati svoju obitelj.

Od velike je vrijednosti kad se čovjek u procesu rada ne osjeća samo kao kotačić stroja, nego kad svoj ulog u radnom procesu u svakom času shvati osobno – kao nešto čime pomaže i potvrđuje svoju obitelj, bračnoga druga i djecu, svoj grad, narod, državu.

Kad u Očenašu molimo za svagdanji kruh, ne molimo samo za materiju. Mi molimo za to da srcem budemo svi tako prisutni u procesu dobivanja kruha da to možemo doživjeti kao međusobno darivanje. A budući da ima i takvih koji sami ne mogu zaraditi kruh, svjesno moleći za naš kruh tj. njihov kruh, zapravo molimo da u nama neprekidno vlada međusobna ljubav i sućut i samilost, svijest da smo svi sinovi jednoga Oca i da Otac hoće da se djeca međusobno pomažu te da se nitko ne osjeti poniženim zato što je manje moćan i manje spretan. Takav odnos pun ljubavi i brige za drugoga, kad se pretječemo u ljubavi, sigurno je već početak Božjega kraljevstva među nama. Na to je Isus mislio kad je rekao: „Tražite najprije Božje kraljevstvo i njegovu pravednost“.

Isus je rekao: „Ja sam kruh živi koji je s neba sišao. Tko bude jeo od ovoga kruha živjet će uvijek“ (Ivan 6, 31) Moleći u Očenašu za naš svagdanji kruh ne molimo samo za tjelesni kruh, nego i za to da se stalno hranimo Kristom. I to ne molimo samo svaki za sebe, nego za svu Crkvu, za svu zajednicu Tijela Kristova, za misno zajedništvo, da možemo svetu Misu slaviti dostojno i plodno, tako da to već sada bude početak života koji će trajati vječno.

Na današnji dan kad slavimo neovisnost Republike Hrvatske spominjemo se i hrvatske kraljice Jelene koja je umrla na današnji dan 976. godine. Zbog njezine dobrote prozvana je majkom sirota i udovica i sagradila dvije crkve u Solinu, od kojih je jedna, Gospe od otoka, najstarije Marijino svetište u Hrvata.

Dan neovisnosti pada u listopadu koji je posvećen Majci Božjoj. U ovim vremenima liberalizma i okrutnog kapitalizma koji zahvaća Hrvatsku i radnike tretira kao što su nekada tretirani robovi, hrvatska država i Crkva u Hrvata, a to znači najprije svatko od nas, moramo započeti temeljitu duhovnu obnovu i molitveni pokret Majci Božjoj da nam pomogne oduprijeti se novom kolonijalizmu i očuvati nacionalni identitet u kojem su kršćanske vrijednosti – zalag bolje budućnosti.

U Gospi 8. listopada 2010.

don Stanko Lasić

Džardin malobraćanina Damira

Prigodom prve obljetnice smrti fr. Damira Cvitića, 10. listopada 2010. u crkvi Male braće, gvardijan dr. fr. Stipe Nosić predstavio je knjigu *Fra Damirov vrt* koju je napisao s 43 suradnika. Knjiga obuhvaća 230 stranica, a prikazuje fr. Damirov „vrt“ te izvještava o njegovim stvarnim vrtovima i o onome što je u njima bilo, ali mnogo više o onim drugim „živim vrtovima“ ljudskih duša u kojima je radio i o kojima se brinuo. U njoj su i fr. Damirovi opisi razdoblja iz služenja vojske i dramatičnoga bijega iz nje 1991. u Vukovaru. O fr. Damiru je pisano u *Našoj Gospi* br. 41, str. 39-40, no tek uz ovu knjigu možemo nazrijeti bez kakvog smo čovjeka prerano ostali.

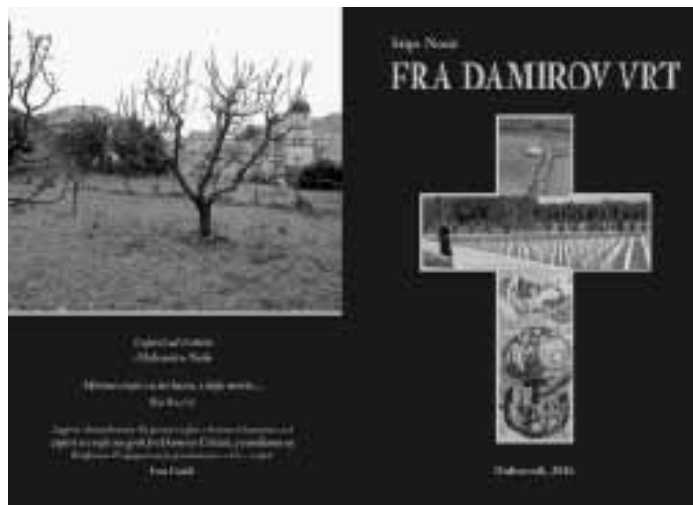
Tijekom 13 godina svećeničkoga života najduže je djelovao upravo u našoj Župi, u Samostanu Male braće (2000.-2006.). Javljao se na Radio Dubrovniku, predavao vjeronauk u Klasičnoj gimnaziji, uveo dobrovoljno darivanje krvi u samostanskom klaustru uz blagdan sv. Antuna, priredio nekoliko vjeronaučnih priručnika, otvorio web stranicu www.malabraća.hr, hrabro i nedvosmisleno upozoravao na vjersku situaciju u našem Gradu:

„Iznenadim se koliko ima srednjoškolaca koji nikad nisu nogom stupili u unutrašnjost samostana, kao što se iznenadim brojem onih koji nikada nisu bili u Konavlima ili u Primorju. Je li i to pokazatelj neke vrste nezainteresiranosti i samodostatnosti? Mnoge od njih prvi sam put uveo u samostanske prostorije i vrt. Mnogi s predrasudama i neizvjesnošću ulaze k nama, a onda se iznenade kad vide da smo i mi fratri – normalni ljudi... Dođu i nekatolici i oni koji ne idu na vjeronauk (neki su mislili da njima nema pristupa u crkvu i samostan...). Smatram da tu moramo još više poraditi. Moramo se učiti kulturi suživota jedni s drugima. I mi iz crkvenih krugova moramo više prihvaćati i ne bježati od onih koji se ne deklariraju vjernicima, a opet i oni bi trebali dopustiti da ima netko drukčiji od njih. Mjesta na Stradunu, u Gradu, u Hrvatskoj i na ovom planetu ima za sve – samo ako naše pameti i srca nisu tijesna.

Prolazeći danju ispred crkve Svetoga Vlaha, ako pogledamo u prozore, vidjet ćemo sivilo. Ako uđemo unutra, vidjet ćemo prekrasne vitraje s bogatim i poučnim sadržajem. Tako je i s crkvenim – biblijskim naukom: promatran izvana djeluje siv i hladan, njegovu ljepotu i smisao moguće je vidjeti u punini tek iznutra.

Kad bih išta mogao promijeniti glede vjeronauka u školi, to bi bilo ukidanje ocjena, barem u ovakvu obliku. Dogodi se ponekad intervencija ‘zabrinutih’ roditelja: ‘Pa moje je dijete svaku nedjelju na misi – kako može imat vjeronauk 4?’ Napominjem da ja vjeru ne ocjenjujem: moju i svačiju vjeru jedini Bog može ocjenjivati. Mi u školi ocjenjujemo svladavanje ono malo teorije što je učenicima prenosimo, i eventualno njihov odnos prema predmetu. U Dubrovniku je velik broj vjeroučenika, a znatno manji broj vjernika, i tu ponekad nastaje kratak spoj. Ocjenjivanje tomu pridonosi, jer je većina navikla da ima pet iz vjeronauka.

Danas sve više običaji zamjenjuju vjeru. Ja sam živio u vremenu kada se vjera nerijetko morala živjeti bez običaja; neka bude dosta spomenuti da sam sve osnovno i srednje školovanje svakoga Božića bio u školi, a da ne govorim o vremenu provedenom na odsluženju vojnog roka. Negdje sam pročitao zanimljivu definiciju: tradicija je živa vjera

mrtvih, a tradicionalizam je mrtva vjera živih. Ima puno tradicije i tradicionalizma, a jako malo žive vjere. Mislim da dolazi vrijeme kada ćemo morati početi razlikovati pripadnost kršćanskoj vjeri od pripadnosti kršćanskoj tradiciji ili kulturi. Vjera je vrlo zahtjevnost, i teško je danas biti vjernik u pravom smislu te riječi. To ne znači da nije moguće. Puno je lakše održavati običaje: npr. na Badnjak jesti bakalar, a vjera je dopustiti da taj Bog koji dolazi – Emanuel doista bude ‘Bog s nama’ u svakom času našega života; običaj je upisati vjeronauk ili primiti sakramente, a vjera je praktični svakodnevni život po vjeri, i to ne nekoj privatnoj, u kojoj ja biram ono što se meni sviđa, nego onoj cjelovitoj koja nam je objavljena. Običaj je grlićanje za Sv. Vlaha, i vjera me osposobljava da pazim na riječi koje izlaze iz mogega grla. Dogodi se da se zanosimo statistikama, a u mnogim primjerima ona je samo statika – mrtvo slovo na papiru. Dostatno je prošetati Gradom u najudarnijim terminima za život vjernika – večer i noć uoči najvećih vjerskih blagdana: događanja koja nemaju nikakve veze s vjerom, a velika većina njih će vam reći da su vjernici i da slave Božić ili Uskrs. A da i ne govorimo o rječniku: uočio sam u ovome kraju pojavu, kako kod starijih, tako i kod mladih a koja u drugim našim krajevima nije tako izražena; to je zaklinjanje Bogom za svaku sitnicu. Prečesto se čuje ono za mene zgražajuće: ‘Boga mi!’, i to kao zalag za raznorazne izjave koje nemaju nikakva smisla. Poštenu čovjeku zakletva nije potrebna, a kamoli zakletva Bogom. I zato – odnos prema običajima je dobar, a odnos prema vjeri znatno slabiji.“ (ožujak 2005.).

Fr. Berard Barčić, autor knjige „Poratna sjećanja jednog franjevca“ (o drugom svjetskom ratu i poraću na Badiji), koji je 22. rujna 2010. ušao u stoprvu godinu života, napisao je o knjizi: „Vjerujem da će pomoći dobronamjernim čitateljima, osobito redovnicima, a napose malobraćanima naše Provincije da nasljeđuju našeg Damira. Meni je ovih dana spomenuta knjiga služila za meditaciju. Pokojnog Damira poznavao sam, onako nekako iz viđenja, jer nisam s njime živio u nekom samostanu. Ovom knjigom Damir je za mene otkriće. Možemo se ponositi pokojnikom, a Bogu biti zahvalni za dar Damira. Umro je u 39. godini života, u dobi u kojoj drugi počinju stvarati, kao da su oganj i svetost spržili njegov život.“

Gvardijan Male braće, svjestan da takva životna dosljednost itekako privlači i očito nadahnut primjerom Cvjetića svetoga Franje, prikupio je u knjizi spontana

svjedočanstva suvremenika i prijatelja o jednostavnom redovniku koji je bez velike pompe hrabro živio svoju vjeru. Džardin fratara crnijeh, najveća poljodjelska površina unutar Zidina, ona što se prostire iza Samostana sv. Frana sve do ispod Minčete, koju je fr. Damir marljivo obnavljao i u nju bio naselio kunjeje [kuniće], fadžane [fazane], guske i drugu perad, s najglasnijim kokotićem [malim pijevcom] koji je budio pola Grada, a najbolje se čuo ispod Svete Marije (od Kaštela), bila je poveznica s duhovnim vrtom, predmetom apostolskoga djelovanja brata Damira. Jer baš kao i zemljani vrt, čak i više, treba njegovati onaj duhovni – besmrtnu umsku i razumsku dušu, budući da ona oblikuje i oživljava ljudsko tijelo, pa se i o njezinim docima, puču, međama, raštjelu, sjedilu, odrini i glorijetu valja stalno brinuti.

Knjiga se za 50 kuna može naručiti putem e-maila mala.braca@du.t-com.hr. Cjelokupni utržak bit će uplaćen Misiji Kimbulu u Kongu u kojoj djeluje fr. Ilija Barišić, a koju već nekoliko godina pomaže Samostan Male braće.

Vatikanski ministar vanjskih poslova pohodio četiri crkve u našoj Župi

Nadbiskup Dominique François Joseph Mamberti rođen je 7. ožujka 1952. u Marakešu u Maroku. Završio je politologiju i pravo. Godine 1981. postao je svećenik na Korzici, a od 1986. u diplomatskoj je službi Svete Stolice. Služio je u papinskim predstavništvima u Alžiru, Čileu, Libanonu, Ujedinjenim narodima, Sudanu i Somaliji, a od 15. rujna 2006. tajnik je Svete Stolice za odnose s državama. To je položaj koji u svjetovnim vladama odgovara dužnosti ministra vanjskih poslova, dakle je po svjetovnom protokolu treća osoba Svete Stolice, nakon Pape (poglavarava svojevrzne države) i Državnoga tajnika (predsjednika vlade).

U sklopu službenoga posjeta Republici Hrvatskoj, nakon Zagreba gdje se sastao s državnim i crkvenim vodstvom, u subotu 23. listopada 2010. nadbiskup Mamberti posjetio je Dubrovnik. U njegovoj pratnji bili su apostolski nuncij u Hrvatskoj nadbiskup Mario Roberto Cassari i msgr. Henryk Mieczysław Jagodzinski, savjetnik u Državnom tajništvu Svete Stolice. Nadbiskup Mamberti razgovarao je s apostolskim upraviteljem Dubrovačke biskupije msgr. Želimirom Puljićem i gradonačelnikom Androm Vlahušićem koji ga je upoznao s tijekom radova na postavljanju spomenika papi Ivanu Pavlu II. i izgradnji Križnog puta na serpentinama uz Srđ.

Msgr. Mamberti je posjetio stolnu crkvu Gospe Velike, zbornu crkvu Sv. Vlaha te samostane i crkve Male braće i Sv. Dominika. Kroz Grad ga je provela gospođa Ileana Grazio, a kroz Samostan bijelih fratara fr. Stjepan Krasić. Ondje se susreo s dominikanskim iskušenicima i izrazio zadovoljstvo zbog tolikoga svećeničkog podmlatka koji se odgaja u Dubrovniku u svjetlu apostolskog djelovanja i spasenja duša. Istaknuo je važnost stalnoga i plodnog promišljanja odnosa vjere i razuma koji zaokuplja misao sv. Tome Akvinskoga, Ivana Pavla II. (*Fides et ratio*) i Benedikta XVI. Mladim je fratrima poručio da s pouzdanjem u Boga ustraju u zvanju koje danas nailazi na brojne izazove i iskušenja.

U popodnevним satima nadbiskup Mamberti je, nakon pet dana u Hrvatskoj, iz Čilipa odletio prema Rimu.

Evo što je o trenutcima provedenim s nadbiskupom Mambertijem zabilježila naša župljanka koja mu je pokazivala Grad:

Vratiti sakralnost svetištu Katedrale

Bila sam uzbuđena i počašćena kad su me iz Biskupijske kurije zamolili da kao turistički vodič povijesnom jezgrom Grada provedem msgr. Dominiquea Mambertija, tajnika za odnose s državama Svete Stolice, i njegovu pratnju u kojoj su bili apostolski nuncij u Hrvatskoj msgr. Mario Roberto Cassari i apostolski upravitelj Dubrovačke biskupije msgr. Želimir Puljić te nekoliko svećenika.

Gosti su se 23. listopada 2010. iskrcali iz automobila na Pilama gdje sam ih čekala. Msgr. Mamberti me se odmah vrlo dojmio: čovjek vedra izraza, prodorna pogleda i ugodna glasa. Premda je njemu materinji jezik francuski, govorili smo talijanski. Nakon međusobnoga upoznavanja krenuli smo po određenom programu. Gosti su pažljivo slušali moje kratko uvodno izlaganje o povijesti Dubrovnika, a visoki gost iz Vatikana pozorno je promatrao Zidine i Minčetu, kao i kip svetoga Vlaha poviše Vrata od Pila. Pred planom Grada na kojem je prikazano bombardiranje Dubrovnika za vrijeme Domovinskoga rata malo se duže zadržao slušajući podatke o razaranjima i poginulima. Placa nas je dočekala okupana u suncu, a msgr. Mamberti odmah je primijetio starinsku Onofrijevu česmu, ali se nismo mogli zaustavljati jer je u Klarisa bio zakazan susret visokoga gosta i pratnje s dubrovačkim gradonačelnikom dr. Androm Vlahušićem. Nakon sastanka posjetili smo Franjevački samostan. Visoki gost je bio zadovoljan vidjevši da se obnavljaju zidne slike u klasturu. Posjet samostanskoj knjižnici uz tumačenje oca Prelje Đurašaja izazvalo je posebno zanimanje msgr. Mambertija za fond knjiga koje se dobro čuvaju.

Dobro obaviješten o ponosu dubrovačke znanosti, msgr. Mamberti je zaželio da mu se pokaže Ruđerova rodna kuća te sve nas iznenadio viješću da Vatikanske pošte pripremaju izdati posebnu marku u povodu tristote obljetnice rođenja Ruđera Boškovića.

Nadbiskup Mamberti s pratnjom u Bijelijeh fratara 23. listopada 2010. Foto: www.dominikanci.hr

Posjet crkvi Svetoga Vlaha bio je kratak jer smo stigli upravo prije početka jednog vjenčanja, ali visoki je gost pomno promotrio mali kip sv. Vlaha na glavnome oltaru.

Na putu prema Katedrali, gdje smo se najduže zadržali, zastali smo ispred Biskupske palače, a msgr. Mambertija je zanimalo koliko dugo traje njezina obnova.

U Katedralu smo ušli kroz sjeverna vrata i našli se odmah pred glavnim oltarom. Visoki gost zadržao je pogled na Tizianovu poliptihu, a bilo je očito da mu se nisu svidjele, kao ni dubrovačkim vjernicima i mnogim turistima, „faraonske stolice“ u prezbiteriju. To je primijetio i nadbiskup Želimir Puljić i odmah nadodao kako je on želio sagraditi na tome mjestu oltar sličan onom sv. Ivana Nepomuka, ali da se nije dospjelo.

Visoki gost je pozorno promatrao Moćnik stolne crkve čiji sadržaj svjedoči o vjekovnoj vjeri Dubrovčana.

Pri izlasku iz Katedrale msgr. Mamberti je uočio ogoljenost nekih zidova na kojima su samo čavli bez slika, što gotovo uvijek primjećuju i turisti. Preduhitrla sam pitanje rekavši da će uskoro ondje visjeti slike što Dubrovčani odavno očekuju.

Budući da je vrijeme bilo ograničeno, msgr. Mamberti želio je još pogledati Dominikanski samostan.

Susret s msgr. Mambertijem i njegovom pratnjom ostat će mi u najljepšoj uspomeni kao najdraži posao obavljen u ulozi turističkoga vodiča.

Ileana Grazio, prof.

Samozatajni redovnik – nadareni umjetnik

U splitskom dominikanskom samostanu Svete Katarine kraj Srebrnih vrata Dioklecijanove palače, u Galeriji fr. Vinka Draganje, 11. studenoga 2010. otvorena je izložba umjetničkih radova fr. Marka Bobaša, priora samostana Sv. Dominika u Dubrovniku. Tridesetak radova prikupio je, priredio i izložbu otvorio bivši provincijal fr. Iko Mateljan. Naslovio ju je: *Umjetnički govor iz svete tišine*. Kao njegov školski kolega, suradnik i brat u Redu propovjednika, fr. Iko je u prigodnom slovu povezoao Markov umjetnički rad s povijesnim zalaganjem dominikanaca za istinu i ljepotu.

Religiozna umjetnost i njezin vrhunac, sakralna umjetnost, po svojoj se naravi odnosi na beskrajnu Božju ljepotu i nastoji je izraziti ljudskim djelima. Zato je usmjerena prema Bogu i promicanju njegove hvale i slave; tako se u istinskim ostvarenjima sakralne umjetnosti otkriva iskra koja ljudska srca obraća Bogu.

O fr. Markovu umjetničkom djelu govorio je njegov srednjoškolski profesor umjetnosti, akademski slikar Josip Botteri Dini. Istaknuo je kako Marko Bobaš specifičnim izražajem približava i povezuje prostorne i vremenske udaljenosti među ljudima. „Reljefi, slike, crteži i instalacije oca Marka Bobaša poziv su na promišljanje o davnom vremenu crkvenoga jedinstva, stilskom likovnom izrazu u sakralnoj umjetnosti i o mogućoj sintezi predromaničke i suvremene likovne umjetnosti nadahnute Svetim Pismom. On lovi životne trenutke nastojeći zabilježiti stanje čovjekove duše.“

Kod Marka se osjeća blagi utjecaj Picassa, ali i ranokršćanske umjetnosti, srednjovjekovnih stećaka te Dubrovačke slikarske škole. A dio toga duguje i vlastitom iskustvu. Naime, rođen je u Brajkovićima pokraj Travnika 18. lipnja 1952. Osnovnu školu pohađao je u Hanoj Biloj 1960.-68., a Dominikansku klasičnu gimnaziju u Bolu na Braču 1968.-1972. U rujnu 1972. u Dubrovniku započinje godinu kušnje u Dominikanskome redu, a nastavlja je u Chieriju pokraj Torina gdje je studirao filozofiju 1973.-77. Teologiju je slušao u Bolonji 1977.-1980. Za đakona je zaređen 22. travnja 1979. u Bolu. Poput svetoga Frana želio je ostati trajni đakon, ali se ipak predomislio pa je 9. kolovoza 1981. zaređen za svećenika u rodnom mjestu. Živio je u dominikanskim samostanima u Dubrovniku (1972., 1986.-1991. i od 2008. do danas), Gružu (1981.-1986.), Korčuli (1992.-2003.), Bolu (2003.-2008.) i Zagrebu (1980.-1981.). Markova su djela prožeta simbolikom i velikom jednostavnošću.

Na otvaranju izložbe našlo se osam akademskih slikara zainteresiranih vidjeti što radi neakademski obrazovan umjetnik. Gledali su i komentirali: neobično i zanimljivo. Svečanost je svojom umjetnošću obogatila Markova obitelj: rođena sestra časna Fabiola; brat fr. Mirko, franjevac Bosne Srebrne; brat fr. Anto, dominikanac iz Korčule i pjevač duhovnih skladbi te brat Jadranko, gitarist i otac obitelji iz Varaždina. Markova druga obitelj, dominikanska-samostanska, pripremila je izložbeni prostor, večeru za goste koji su izdaljega pristigli u Split i bogati treatment [čušćenje] za sve nazočne.

Umjetničke radove fr. Marka Bobaša nije dosta pogledati nego ih valja uistinu pažljivo promotriti. Kao što je čovjek Božje djelo i njegova slika, tako su i umjetnička djela odraz, slika umjetnika. Slike su mu ikonografski čvrste, mirne

Marko Bobaš, Autoportret.

i ozbiljne (Portret), a crteži i reljefi stripovski razigrani, udareni i udarom šokirani (Obraćanje sv. Pavla).

Iako se Marko ne ponavlja u svojim radovima, prepoznatljiv je na svakome od njih. U njemu se kriju smirenost redovnika koji zove na meditaciju i nemir umjetničkoga dara koji goni na djelovanje. Sve je to dobro izraženo u njegovu volu, simbolu sv. Luke evanđelista. Ne znaš je li se spremio za skok naprijed ili je upravo zakočio da ne bi iskočio. Možda je baš to sam Marko, napet između dvije ljepote: umjetnosti, koja se pokazuje i one druge, nenametljive, koja se teže primjećuje, a dublje usrećuje.

don Toma Lučić

Proslava dara svjetlosti

Palimo ove svijeće zbog čuda, djela izbavljenja i ustanka koje si učinio u doba naših otaca, posredstvom svojih posvećenih svećenika. Tijekom svih osam dana Hanuke njihov je plamen svet i nije nam dopušteno rabiti ga kao rasvjetu, nego ga smijemo samo gledati radi hvaljenja Tvoga Imena, Tvojih čuda, čudesnih djela spašavanja i Tvoga divnog djelovanja.

(Talmud, Soferim 20 – blagoslov pri paljenju
blagdanskim svijeća za Hanuku)

Svaki čovjek, u skrovitosti svojih misli, poput djeteta ljubi svjetlo i plaši se mraka. Stoga je svjetlo najljepši dar koji možemo primiti. Židovstvo drži neupitnim da je Tora (biblijsko Petoknjžje) upravo ona velika svjetiljka koja svakom čovjeku pokazuje nepogrešivi put pravednosti. U najtamnije doba godine židovski vjernici slave blagdan Hanuke, a i kršćani slave blagdan Božića, koji označava Isusovo rođenje, jer je za svakog kršćanina Isus najveće svjetlo. Jednako kao Židovima Tora, tako kršćanima Isus osvjetljava put pravednosti. I poganski predci i jednih i drugih plašili su se zimskoga mraka i hladnoće te su na različite načine obilježavali zimski solsticij, prijelomni astronomski trenutak u kojemu se dani počinju produljivati, a noći skraćivati, obećavajući novo ljeto, toplinu, hranu i preživljavanje. Stoga nije slučajno što i blagdan Hanuke i blagdan Božića padaju u doba kada se prema građanskome kalendaru slavi nova godina. Jer, najčešće ne pomišljamo na to da je doba nove godine različito u različitim narodima i kulturama. U gregorijanskome kalendaru, kao najraširenijem svjetskom kalendaru, od Rimljana smo naslijedili novu godinu koja pada prvoga siječnja, a zimski solsticij je samo desetak dana prije toga. Tako je vjerojatno i to, nama danas uobičajeno novogodišnje doba, povezano s početkom postupnog godišnjeg rasta dana i opadanja noći, s dolaskom svjetlosti.

Blagdan Hanuke traje osam dana, kao sjećanje na čudo svjetla koje se dogodilo u Hramu, nakon ponovnoga posvećenja oltara poslije njegova poganskoga oskvrnuća. Povijesnu priču o tomu može svaki katolički vjernik pronaći u svojoj Bibliji: to su dvije knjige o Makabejcima (posebno u *Prvoj* 5, 52-59, a u *Drugoj* 1, 18-36 i 10, 1-8). Židov, pak, premda povijest Makabejaca drži bitnim dijelom svoje povijesne baštine, makabejske dogodovštine ne može pronaći u svojoj hebrejskoj Bibliji (ili njezinim prijevodima), jer knjige o Makabejcima nisu ušle u hebrejski biblijski kanon, nego se drže povijesnim knjigama.

Hanukija je svijećnjak odnosno svjetiljka s devet mjesta za paljenje plamena: najčešće se pale svijeće, ali i maslinovo ulje, osobito u većim hanukijama u sinagogama i na javnim prostorima. Tijekom Hanuke pomoćnom se svijećom, šamašem, svakoga dana pali po jedan plamen više.

A kako je sve počelo? Židovska država, više nikada posve stabilna nakon povratka dijela Židova iz babilonskoga ropstva, godine 332. prije kršćanske ere pala je pod munjevito proširenu vlast Aleksandra Makedonskoga. Njegovim židovskim podanicima nisu bile uskraćene vjerske slobode, jer je gradio univerzalno carstvo mnogih naroda, kultura i religija. No kasnije je njegov seleukidski nasljednik Antioh IV. Epifan toliko ograničio židovske vjerske slobode da se pod prijetnjom smrtno kazne nisu smjeli održavati ni osnovni vjerski obredi: slavljenje šabata (Dana Gospodnjeg), obrezivanje dječaka osmoga dana po rođenju, prehrana prema vjerskim odredbama. Nasilnim unošenjem kipa Zeusa Olimpijskog i sam jeruzalemski Hram bio je obesvećen, kao dom jednoga jedinoga, posve duhovnoga Boga, stvoritelja svemira i čovjeka. Sve je to vodilo odnarođivanju i stapanju Židova s Grcima, prihvatanju poganskih bogova i običaja.

Nakon dugoga dubokog narodnog nezadovoljstva, pod vodstvom Jehude Makabija (Jude Makabejca) izbio je 167. prije kršćanske ere trogodišnji uspješni ustanak: Hram je oslobođen i obredno očišćen. Da bi ga se ponovno posvetilo, bilo je potrebno neoskvrnuto maslinovo ulje. Međutim, u Hramu je pronađen samo jedan vrč ulja zapečaćen pečatom velikog svećenika, što je potvrđivalo da nije oskvrnut poganskim obredima. Ulja je dostajalo samo za jedan dan gorenja menore, zlatnoga hramskog svijećnjaka. Oslobođitelji Hrama zapalili su ga u svijećnjaku, proslavljajući time ponovno posvećenje oltara. Bilo je to 25. dana mjeseca kisleva, prema židovskome kalendaru. I ulje je nakon toga prvog dana čudom gorjelo još sedam dana. Slavljenci su se obradovali znaku koji im je potvrdio da su se od poganskog nasilja oslobodili Božjim čudom.

U znak sjećanja na te događaje, svake se godine od 25.

Uobičajeni svijećnjak za Hanuku starijeg tipa i za veće prostore je u obliku menore, a od izvorne, hramske menore razlikuje se samo brojem mjesta za svijeće: na hanukiji je osam mjesta uz jedno za pomoćnu svijeću, dok menora ima sedam krakova, a u naše doba na njoj se ne pale svijeće. Prva menora, svijećnjak iz jeruzalemskog Hrama, opisana je u Knjizi Izlaska 25, 31-40, te predstavlja tradicijski simbol židovstva i židovskog naroda; stoga je našla mjesto u središtu grba Države Izrael.

kisleva nadalje tijekom osam dana po židovskim domovima i na ulicama pred njihovim kućama pale svjetla objavljujući radost zbog čuda svjetlosti. Svakoga se dana u posebnim blagdanskim svijećnjacima, hanukijama, uz blagoslov za paljenje blagdanskoga svjetla, tradicijski pali po jedno svjetlo više. Pripaljuje se devetom svijećom, takozvanim slugom, jer svjetlo Hanuke je posvećeno i ne smije se izravno dodirivati. Stoga hanukije u kojima se pale svijeće uvijek imaju po devet mjesta: osam namijenjenih svijećama za Hanuku, a devetu za slugu, *šamaša*. Prve večeri pali se jedna svijeća ili zdjelica s uljem, sve do osme koja se pali posljednje blagdanske večeri i kojom započinje posljednji dan proslave. Time svjetlo raste tijekom osam blagdanskih dana. Dok ta svjetla gore ne smije se u domu obavljati nikakav rad, nego obitelj sjedi okupljena, promatra svjetla i pjeva blagdanske pjesme. To je doba večernjeg obiteljskog okupljanja, veselja i igara, a tradicijski se – zbog čuda ulja – pritom jedu jela pržena u dubokom ulju.

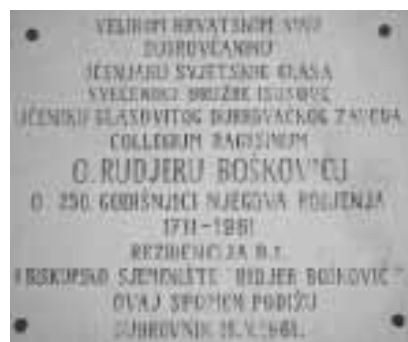
Hanuka je, uz proljetni Purim, jedan od dvaju takozvanih malih blagdana, a oba slave čudo izbjavljenja od istrebljenja: Purim (koji je opisan u biblijskoj knjizi Ester) spas od tjelesnog istrebljenja židovskog naroda, a Hanuka od duhovnog istrebljenja. Jer doista, židovstvu bi puko tjelesno preživljavanje, uz zaborav na Boga i odgovornost koju je On stavio pred židovski narod, bilo gore od smrti. Stoga je blagdan Hanuke ujedno proslava života židovskog naroda, koji je unatoč tolikim strašnim povijesnim ugrozama i gubitcima djelovanjem Božjeg čuda sačuvan do danas.

Julija Koš
voditeljica knjižnice Židovske općine Zagreb;
7palmtrees@gmail.com

Ususret Ruđerovoj godini

Genij je došao na svijet u Gradu, u današnjoj Boškovićevoj ulici, prije tri stotine godina – u ponedjeljak 18. svibnja 1711. kao osmo od devetero djece u roditelja Nikole Boškovića i Pave rođene Bettera.

Prije pola stoljeća, 18. svibnja 1961. 250. obljetnicu njegova rođenja Biskupsko sjemenište (koje je tada imalo 125 sjemeništara) i Gimnazija Ruđera Boškovića obilježili su postavivši spomen ploču na prvom katu stubišta Dubrovačkoga kolegija: „Velikom hrvatskom

sinu, Dubrovčaninu, učenjaku svjetskog glasa, svećeniku Družbe Isusove, učeniku glasovitog dubrovačkog zavoda Collegium Ragusinum o. Rudjeru Boškoviću...“.

Klasičara je danas sve manje, Sjemeništa više nema; mnoga Ruđerova djela još nisu prevedena na hrvatski; kako ga onda proučavati?

U 60 godina redovničkoga i svećeničkoga života, rodni je Grad posjetio jedan jedini put, 1747., ali mu je uvijek bio na raspolaganju i od pomoći kao znanstvenik, rodoljub i diplomat.

Matematičar, astronom, fizičar, arhitekt, arheolog, meliorator, pjesnik... pokopan je u crkvi Svete Marije Podone u Milanu. Na zidu između sakristije i oltara sv. Bernarda u dubrovačkoj Katedrali mramorna ploča podsjeća da se „svugdje pokazao revnim za kršćanske kreposti i pravu vjeru“, da je „slavom svoga imena pribavio novu čast Domovini“ pa mu je zato iskazana javna počast u Prvostolnici i po odluci Senata uklesan taj spomen.

Ploče u Sjemeništu i Katedrali. Snimio Božo Gjukić.

Ruđer Bošković bio je na licu prvih hrvatskih novčanica od 1, 5, 10, 25, 100, 500, 1000, 2000, 5000 i 10000 hrvatskih dinara što su u njegov Grad, tada pod opsadom, stigle potkraj 1991. Na nižim apoenima dan izdavanja je 8. listopada 1991. (sada Dan neovisnosti), a na višim 15. siječnja 1992. (sada Dan međunarodnoga priznanja).

Sedam desetljeća od hodočašća bl. Alojzija Stepinca sv. Vlahu

Festa 2011. godine bit će prigoda obnoviti ponos i svijest kako se svetcem postaje na ovoj Zemlji, u dnevnim kušnjama i odlučnom življenju krsne vjere. Tu nam, naime, spoznaju ostavlja činjenica da je Festu prije sedamdeset godina predvodio hrvatski metropolit, zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac, sada blaženi, koji je u Dubrovniku boravio pet dana, od 1. do 5. veljače 1941., a sve četiri noći spavao je u Nadbiskupskoj palači.

U salonu parobroda Zagreb, na putu za Dubrovnik: nadbiskup Alojzije Stepinac, ban Ivan Šubašić, odjelni predstojnik ing. Z. Pavešić i dr. Jozo Poduje.

Naime, Dubrovačka biskupija tada je, kao i sada, bila bez biskupa, pa je Stolni kaptol zamolio msgr. Stepinca da predvodi Festu, a ta je Festa bila prigoda i za svečanu, javnu, pučku proslavu uspostave Banovine Hrvatske i sjedinjenja Dubrovnika s hrvatskom maticom.

Alojzije Viktor Stepinac rođen je u Krašiću 8. svibnja 1898. Kao hrvatski domobran, u srpnju 1918. godine, ranjen je u nogu i pao u talijansko zarobljeništvo. Nakon rata, u jesen 1919. počinje studirati agronomiju u Zagrebu. Konačno 1924. odlučuje postati svećenik i odlazi na studij u Rim gdje je 1931. doktorirao teologiju. Po povratku u Domovinu postaje bliski suradnik zagrebačkog nadbiskupa dr. Antuna Bauera i njegov nasljednik 1937. Tijekom Drugoga

U Bondinu kazalištu 1. veljače 1941. na Ekvinciju i Dubravci: nadbiskup Stepinac u lijevoj, ban Šubašić u središnjoj, a zagrebački gradonačelnik Mato Starčević u desnoj loži.

Procesija ispred Vrata od Peskarije, kanonici, nadbiskup Stepinac, ban Šubašić, mostarski biskup Alojzije Mišić...

svjetskog rata istaknuo se branjenjem dostojanstva ljudske osobe, protiv rasne, vjerske ili nacionalne diskriminacije i spašavanjem života brojnih ugroženih. Komunistički ga je režim u montiranom sudskom postupku 1946. osudio na 16 godina zatvora. Umro je u kućnom pritvoru u Krašiću 10. veljače 1960. Proglašen je blaženim 1998.

Kanonik Dušan Mičić i nadbiskup Stepinac u Ulici od puča 3. veljače 1941.

mostarskim biskupom fr. Alojzijem Mišićem i korčulanskim opatom msgr. don Pero Kalogjerom.

U ime Biskupije bez biskupa i Stolnoga kaptola Svete Marije, Nadbiskupa su 1. veljače u gruškoj luci pozdravili

Djeca ljube moći sv. Vlaha iz ruku nadbiskupa Stepinca na Placi 3. veljače 1941.

Don Dušan Mičić, msgr. dr. Alojzije Stepinac i don Niko Gjivanović na Placi 3. veljače 1941.

msgr. don Frano Vučetić i don Niko Gjivanović, a na Pilama: trubači sv. Vlaha, trombunjeri, 21 pluton s Minčete, gradska zvona te u ime svjetovnih vlasti dubrovački gradonačelnik dr. Josip Baljkas koji je rekao: „Dubrovnik, vjekovna tvrđava katoličanstva, osobiti miljenik papa, koji su ga štitali i pomagali i kojima Dubrovnik zahvaljuje svoju sigurnost primit će Vas s neizmjernim poštovanjem gledajući u Vama našega prvoga biskupa, svoga metropolita. Naša je želja da zajedničkim naporima očuvamo velike moralne tekovine katoličkoga i klasičnog Dubrovnika. Zajedno s Vama vjerujemo u moć, snagu i napredak hrvatskoga naroda jedino ako ostane vjeran vjeri svojih otaca.“

Nadbiskup Stepinac na ulazu u crkvu Sv. Vlaha. Desno bogoslov Nikša Memunić.

Na ulazu u Katedralu, Nadbiskupa, Bana i ostale hodočasnike dočekao je prepozit Stolnoga kaptola dum Ivo Božić. Uz brujanje orgulja i slavljenje zvona otpjevana je zahvalnica Tebe Boga hvalimo. Nakon antifone Majci Božjoj, Nadbiskup je podijelio blagoslov, a potom je odsjeo u Nadbiskupskoj palači. Navečer je u gradskom kazalištu u čast visokih gostiju priređena predstava: treći čin Vojnovićeva Ekvinocija i suita Gundulićeve Dubravke s Gotovčevom Himnom slobodi.

Na Svijećnicu 2. veljače Nadbiskup je proputovao kroz Župu i Konavle, pohodio Boku kotorsku (Herceg-Novi, Perast, Gospu od Škrpjela, Dobrotu, Kotor, Muo i Prčanj). U hercegnovskoj crkvi Sv. Jeronima slavio je nedjeljnu

Stepinac je u Dubrovniku osudio komunizam, fašizam i nacizam

U katoličkoj nauci, u Kristovom evanđelju, za koje je položio život sveti Vlaho,

- primali su nadahnuće veliki pjesnici, učenjaci, umjetnici i pisci ovoga Grada;
- nalazili su državničku mudrost veliki državnici starodrevne Dubrovačke Republike;
- crpili su snagu vrli pomorci i junaci minulih vjekova;
- nalazili su svoju utjehu i zadovoljstvo duše marni poljodjelci i obrtnici.

Ta se istina ne da oboriti praznim frazama sadašnjice ni nadoknaditi mizernim ljudskim reformama. To je potrebno istaknuti baš danas, kad se umjesto simbola Kristova križa, simbola ljubavi, pregaranja i žrtve, nastoji postaviti simbol srpa i čekića koji je stvarno danas simbol mržnje, simbol krutog materijalizma. To je potrebno istaknuti baš danas, kad se jedinoga istinitog Učitelja čovječanstva, Isusa Krista, nastoji nadomjestiti učiteljima i vođama koji su smrtnici od danas do sutra i koji ni sami često ne znaju što zapravo hoće, a kamo li da druge vode k sreći i miru. To je potrebno istaknuti baš danas, kad najdublji socijalni zakon, sadržan u Dekalogu i Evanđelju, nastoje nadomjestiti parolama koje lijepo zvuče, ali gorki plod donose.

U dubrovačkoj katedrali 3. veljače 1941.

blaženi Alojzije Stepinac

misu, a zatim pohodio Katolički Dom, samostan Sv. Antuna trećoredaca-glagoljaša i Djevojački zavod časnih sestara sv. Križa.

U Kotoru je pohodio stolnu crkvu Sv. Tripuna i njezin Relikvijar, muzej Bokeljske mornarice, ručao s biskupom Pavlom Butorcem i obišao je crkve Sv. Josipa i Sv. Klare te zbornu crkvu Sv. Marije u kojoj se pomolio pred neraspadnutim tijelom dominikanske isposnice blažene Ozane Kotorke.

Središnji događaj pohoda Dubrovniku bio je ponedjeljak 3. veljače 1941. kad je ujutro dočekivao barjake pred crkvom Sv. Vlaha, u 11 sati predvodio procesiju po Gradu, a prije toga, u 10 sati, pontifikal u Gospi gdje je izrekao

Nadbiskup s kanonicima u Sv. Vlaha pjeva Tebe Boga hvalimo, desno ban Šubašić.

Stepinac i pratnja ispred Općine.

čuvenu propovijed o tome kako je svetkovanje Dana svetoga Vlaha za Dubrovčane: postulat katoličke istine, postulat pravde, postulat časti i ponosa. Popodne u 16.30 s prozora Nadbiskupske palače pozdravljao je barjake na odlasku s Feste.

Ivo Dulčić, vitraj nad zapadnim vratima zborne crkve: Procesija sv. Vlaha s nadbiskupom Stepincom koji nosi Parčevu glavu. Snimio Božo Gjukici.

U Gradu je 4. veljače hrvatski metropolit posjetio Dominikanski i Franjevački samostan te gradonačelnika, a zatim je u Nadbiskupskoj palači primio časne sestre i štíćenike Dječjega zakloništa. Svakoga je mališana obdario sličicama i molitvenikom te predao Zakloništu tisuću dinara na dar.

U srijedu, 5. veljače, nadbiskup i ban su otputovali brodom do Splita i dalje vlakom u Zagreb.

Milozvučje o dubrovačkome genomu

Genom je izraz koji je 1920. skovao njemački botaničar Hans Winkler od riječi *gen* i *kromosom* (od grčkog *chrôma* boja + *soma* tijelo: struktura u staničnoj jezgri koja „daje boju” /nasljedna svojstva/), a označava sve nasljedne podatke organizma kodirane u deoksiribonukleinskoj kiselini (DNK) ili, kod nekih virusa, u ribonukleinskoj kiselini; sveukupnost gena jedne stanične jezgre. Prenosi se kao cjelina od roditelja na potomstvo.

Na čast svoga nebeskog zaštitnika Vlaha od Sebaste, Parca od Grada, u naselju slavne glazbene prošlosti smještenom pod obroncima Srđa objavljena je vrsna pjesmarica, 2,2 kilograma teška knjiga sa zbirkom kajdi *In honorem sancti Blasii – Svetom Vlahu u čast*. Skladbe su namijenjene zboru, orguljama, orkestrima, solistima, vjerničkom puku, ali i pjevušenju uz dječju kolijevku jer ljubav prema svetome Vlahu Dubrovčani usišu s majčinim mlijekom, a privrženost Parcu poveznica je duhovne i boravišne pripadnosti Gradu, DNK čijega srodstva s Dubrovnikom, dubrovački genom.

Nakladnici knjige su Gradska župa Gospe Velike i Zborna crkva svetoga Vlaha. Njezine popijevke razložno će se čuti i uz bolesničku postelju, na zapovjedničkome mostu broda, hodočasničkoj stazi po Placi ili uz Goricu, u čempresatama uz greblja, na balaturima i u škabelima tolikih crkava po svijetu, po saločama, taracama, predvorjima javnih građevina i na radijskim valovima, a odzvanjale su po skloništimu u doba rata, srčano i srdačno, iako ne možda glazbeno savršeno kao što to danas čine na večernjoj molitvi, misi ili koncertu.

Prvi je put glazbeno gradivo na čast svetoga Vlaha okupljeno i tiskano u tolikom broju (73 „pjesme” premda će

Knjiga *In honorem sancti Blasii* predstavljena je u Gospi 30. siječnja 2010.

glazbenjaci reći da je unutra samo 48 skladbi od kojih neke s više stavaka), takvom opsegu (494 stranice formata 30x22 cm) i rasponu nastanka (1900.-2006.). Neke od njih poznate su većini dubrovačkih vjernika, a neke su desetljećima bile zaboravljene, čak smatrane izgubljenima. Većina objavljenih skladbi očuvana je u rukopisu u pismohrani Crkvenoga pjevačkog zbora na tavanu dubrovačke Prvostolne crkve Gospe Velike, a ostale su nađene u Zagrebu i Ljubljani, ili su skladane za ovu knjigu.

Pjesme se mogu podijeliti na one na latinskom (25) i hrvatskom (49 – jedna je dvojezična pa je pribrojena u obje skupine), a moguće ih je podijeliti na one (35) koje pjevaju o svetome Vlahu ili su molitvene upućene njemu te na one (38) koje su sastavni dio bogoslužja u čast svetoga Vlaha (večernja i misa). Takvih je 14 na latinskom i 24 na hrvatskom.

Na osnovi objavljenih skladbi, moguće je izvesti mise o blagdanu svetoga Vlaha i to po dvije na latinskom (fr. Jordan Kuničić, don Kosto Selak) i na hrvatskom (fr. Jordan Kuničić, mo. Josip degl'Ivellio) te jednu večernju na hrvatskom (Margita Cetinić).

Svetome Vlahu pak naslovljene su pjesme na tekstove:

Salutis aram Blasius (8) – Svoj oltar Vlaha podiže (2)
– Vlaha svoj oltar podiže (4),

Blasi sacerdos inclyte (3) – Vlaha o sveče preslavni
(1) – O svećeniče preslavni (1),

Sad razvijmo barjak (5),

Blaženi Kristov mučeniče (3),

Zdravo sveti Vlaha (3),

Koji god grlom boluje (1),

Sveti Vlaha od Gorice (1),

Jasni grade od nebesa (1),

Molitva vruća tebi se vije (1),

Sveti Vlaha naš (1) i

O sveti Vlaha mučeniče (1).

Brojevi u zagradi ukazuju da su neki tekstovi priređeni u više skladbi, za više načina izvođenja, i za različite vrste instrumentalne pratnje.

U knjizi je zastupljeno 26 skladatelja, dva su pisca predgovora i tri recenzenta, prilog o moćnicima svetoga Vlaha te iscrpan opis nastanka ovoga ostvarenja, s poviješću Crk-

venoga pjevačkog zbora (1926.–1947.) koji je u Katedrali okupljao instrumentaliste i vokaliste, domaće i strane skladatelje i prikazima zastupljenih skladbi i skladatelja iz pera vrijednoga prireditelja monografije, maestra Josipa degl'Ivellija. On je ovim marljivim glazbeno-povijesnim istraživanjem okrunio četrdeset godina svoga hoda ovom Zemljom s blagoslovom svetog Armenca.

Ključ za uvrštenje vokalnih glazbenih oblika u ovu antologiju bio je njihova glazbena vrijednost i crkvenost (prikladnost za bogoslužje), pa u knjizi nisu zastupljene svjetovne skladbe, čak ni kad imaju molitveni sadržaj (primjerice *Kad zazvone dubrovačka zvona*).

Ovdje uglazbljeni tekstovi pokazuju sklad vjerničkoga nadahnuća i umjetničke tvorevine. Njihovi pjesnici i skladatelji, prema riječima pape Pavla VI., grabe s neba duhovno blago i zaodijevaju ga glazbom; sastavni su, a ne dodatni (izvanjski) dio bogoslužja.

Recenzent Josip Jerković dobro je uočio da ovo djelo „ima opću vrijednosnu poruku prema svima koji olako preskaču povijesne i već kvalitetno učinjene korake. Iz posvete i naslova knjige proistječu poruke, pa i apel današnjem Dubrovniku, da svoje glazbeničke snage što više ujedini, kako bi se bogato uključile i na velike slavljeničke dane svetoga Vlaha izvođenjem vrijednih partitura.” (str. 490)

Uz divljenje, zahvalnost i poštovanje prireditelju za sav trud uložen u nastanak ovoga spomenika, te Danijelu Iveti za grafičko oblikovanje kao pravi likovni doživljaj, valja spomenuti da je na omotu i str. 3 pogrešno naveden Zagreb kao mjesto izdavanja jer su sunakladnici dvije crkvene pravne osobe iz Dubrovnika.

Na omotu i unutarnjoj naslovnici jasno je označen prireditelj, a onda nedosljedno tome on sam o sebi (str. 479) i recenzenti o njemu govore kao autoru knjige (str. 489, 490, 491, 492, 493) premda su unutra skladbe i drugih 25 skladatelja te vrijedan prilog iz povijesti umjetnosti o moćnicima svetoga Vlaha u Dubrovniku dr. Vinicija B. Lupisa.

Na str. 494 stoji da je na naslovnici knjige mitra dubrovačkoga biskupa Josipa Marčelića (1894.-1928.). Međutim, na vrpcama te mitre izvezen je nadbiskupski grb s palijem, a Josip Marčelić nije bio ni nadbiskup ni metropolit. Nadbiskupski se grb od biskupskoga razlikuje po tome što ima po deset zelenih kita na svakoj strani (u četiri reda), a biskupski ima po šest zelenih kita (u tri reda) – usp. članak *Crkvena heraldika danas* u Našoj Gospi br. 42, str. 74 i crteže na str. 83. Drugo, ispod zelenoga klobuka, nadbiskup u grbu ima dvogredni križ, a ispod istoga takvog klobuka, biskup ima običan, jednogredni latinski križ. Treće, biskupi nemaju pravo na palij, čak ni svi nadbiskupi, nego samo metropoliti. Osim toga, na prostoru grbnoga štita na ovoj mitri izvezeni su inicijali G L, a oni jasno ukazuju na dum Grgura Lazzarija koji je bio dubrovački nadbiskup 1777.-1792., a ne na Josipa Marčelića.

Izvješćujući o predavljanju knjige u Gospi 30. siječnja 2010., *bilten Ika* (br. 5/2010, 3. veljače 2010., str. 15), *Dubrovački list* (4. veljače 2010.), *Glas Koncila* (14. veljače 2010.) i *Obavijesti Dubrovačke biskupije* (br. 1/2010, str. 48) objavili su da je „pokraj knjige bila izložena i mitra

Grb nadbiskupa (dvogredi križ i ukupno 20 kita) i metropolita (palij) s inicijalima G L na vrpcama mitre koja je napravljena za dubrovačkoga nadbiskupa i metropolita dum Grgura Lazzarija (1777.-1792.), a čuva se u dubrovačkoj Katedrali. Snimio Božo Gjukić 30. ožujka 1991.

dubrovačkog biskupa Josipa Marčelića koja je nađena u još neuređenom arhivu na tavanu dubrovačke Katedrale, u ostavštini (među notama) poznatog dubrovačkog glazbenika i dirigenta Crkvenoga pjevačkog zbora Antuna Gjivanovića”. Kao što je već rečeno, to nije mitra biskupa Marčelića, nego nadbiskupa Lazzarija, i nije novopronađena nego je uredno zavedena u popisima umjetničkih predmeta. Tako dum Pavo Poša u *Inventaru Stolne crkve* (Dubrovnik, 1951., str. 158) o toj mitri piše: „4. Mitra pretiosa /bijela/. Na svilenoj podlozi, protkanoj srebrnim nitima, na mitri i trakovima, bogato je izvezena obilna ornamentika od zlatnih niti i od brokata. Usred svake zlatom izvezena figure nalaze se veća ili manja crvena, plava i žuta zrna kristala uokvirena brokatom. U sve ima 74 komada kristalnih zrna. Pri kraju trakova izvezen je nadbiskupski grb s monogramom G L u sredini. Mitra je stara, ali dobro sačuvana.” Slično, Marin Lučić u *Inventaru Stolne crkve u Dubrovniku* u kolovozu 2007., str. 53: „Mitra bijela, visina 42 cm, slika br. 4, tavan”. Ovaj slučaj upozorava da blago dubrovačke Prvostolnice treba objavom inventara što prije učiniti dostupnim cjelokupnoj javnosti, a za to je nužan prethodni skupni rad liturgičara, povjesničara umjetnosti i arhivista.

Knjizi nedostaju kazala pjesama po naslovima, autorima i skladateljima te metodičko-didaktički savjeti ravnateljima zborova i orkestara u kojoj prigodi posegnuti za pripremom

i izvođenjem kojega djela. Prireditelj je, s obzirom na svoje iskustvo i proživljenost svih skladbi, bio najpozzvaniji sugerirati manje iskusnim glazbenim pedagogima koju skladbu preporučuje kao pijevniju, lakše odnosno teže izvodljivu i zašto (nedostatak pojedinih glasova ili instrumenata, zahtjevnost...).

Šteta što uz knjigu nije objavljen i nosač zvuka s izvedbom svih ili barem nekoliko u njoj objavljenih skladbi.

No, ove primjedbe nipošto ne umanjuju iznimnu vrijednost tiskanoga djela.

Knjiga se može kupiti u Gradskome župnom uredu u Dubrovniku, Damjana Jude 1, po cijeni od 200 kuna, ili naručiti pouzecom (katedrala.dubrovnik@gmail.com).

Naša Župa dobila povelju Unescoa

Himnom u Parčevu čast koju je na orguljama izvela prof. Margit Cetinić, ravnateljica Katedralnoga mješovitog zbora, 11. kolovoza 2010. u zbornoj crkvi Sv. Vlaha započela je svečanost dodjele Povelja o upisu Feste svetoga Vlaha na Unescov popis nematerijalne baštine.

Nazočne je pozdravio rektor Svetoga Vlaha msgr. Toma Lučić, a zahvalu za taj dar i čast izrekao je festanjuo kapetan Ivica Ljuban (v. niže).

Državna tajnica u Ministarstvu kulture Nina Obuljen uručila je povelje predstavnicima pravnih osoba koje izravno sudjeluju u svečanosti i podupiru njezino održavanje. U ime Gradske župe povelju je primio katedralni župnik i dubrovački dekan dr. don Stanko Lasić, u ime zborne crkve Sv. Vlaha njezin rektor msgr. don Toma Lučić, u ime Bratovštine festanjula njezin predsjednik Antun Bašić, u ime zavjetne crkvice Sv. Vlaha na Gorici kapelan u Lapadu don Mario Karatović, u ime Dubrovačke biskupije kancelar msgr. don Ivan Šimić, a u ime Grada Dubrovnika gradonačelnik dr. Andro Vlahušić koji je podsjetio da su duhovne vrijednosti temelj života i očuvanja Feste svetoga Vlaha i samoga Grada kroz stoljeća.

Svečanost je završila pjesmom Svoj oltar Vlaho podiže.

O uvrštenju Feste u Popis primjera neopipljive kulturne baštine čovječanstva više u *Našoj Gospi* br. 41, str. 19-20 i 22-25.

Povelja pripada svim Parčevim štovateljima

Ono što vrijedi nikad ne blijedi! U punom smislu to vrijedi za našu Festu sv. Vlaha. Redovito nas ova Festa razveseljuje jedanput u godini. Ovoga puta, u nepunu godinu dana, izvanredno nas je razveselila više puta: 30. rujna 2009. viješću da je naša draga Festa upisana na Unescov popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva, pa 8. listopada 2009. kad smo to proslavili u ovome hramu, pa redovito za Festu od 2. do 7. veljače ove godine i danas kad primamo povelju kao ispravu, pisani spomenik sakralne i kulturne vrijednosti. Želio bih pozdraviti sve kojima je povelja namijenjena, izraziti čestitke i sa svima podijeliti radost ovog događaja.

Posebna nam je čast (a nije to bez intervencije sv. Vlaha) pozdraviti državnu tajnicu u Ministarstvu kulture Republike Hrvatske mr. sc. Ninu Obuljen koja nam dodjeljuje Povelje, a i sama je kao izdanak ovoga Grada rasla i odgajana u sjeni čašćenja svetoga Vlaha i ljepoti njegove Feste.

Pozdravljam predstavnika Dubrovačke biskupije msgr. Ivana Šimića, gradonačelnika dr. Andra Vlahušića, upravitelja Katedrale dr. don Stanka Lasića, župnoga vikara župe Sv. Mihajla don Maria Karatovića i sve nazočne festanjule s predsjednikom Bratovštine festanjula Antunom Bašićem.

Pozdrav predstavnicima kulturnih institucija ovoga Grada koji svojom ljubavlju, znanjem i radom čuvaju i podupiru vrijednost Feste sv. Vlaha: Konzervatorskom odjelu u Dubrovniku, Zavodu za obnovu Grada, Društvu prijatelja dubrovačke starine, Dubrovačkim ljetnim igrama i pojedincima koji su i osobno zaslužili povelju, ali su pravila takva da se dodjeljuje samo ustanovama.

Vjernim štovateljima sv. Vlaha posebna hvala jer su oni kroz stoljeća bili najbolji čuvari i promicatelji njegove Feste. Povelja dodijeljena zbornoj crkvi Sv. Vlaha pripada njima i želim da im bude na ponos.

U Dubrovniku 11. kolovoza 2010.

msgr. don Toma Lučić,
rektor zborne crkve Sv. Vlaha

Usađivati ljubav prema Gradu i Festi

Nema prikladnijeg mjesta od crkve Svete Vlaha da iz ruku naše sugrađanke, državne tajnice u Ministarstvu kulture Republike Hrvatske, magistrici Nine Obuljen, primimo i službenu povelju UNESCO-a o proglašenju Feste sv. Vlaha nematerijalnom baštinom čovječanstva.

Mi se danas ne možemo ne sjetiti naših predaka koji su prije puno stoljeća dali svoju vjeru Bogu i uzeli svetoga Vlaha za zaštitnika, zagovornika i nebeskog poklisara. Oni su nam svojom mudrošću te tvrdom i nepokolebljivom vjerom kao i ljubavlju za svoj kraj, koje su prenosili s koljena na koljeno, omogućili da smo danas ovdje, među ovim mirima, sretni što je velik i takav svijet prepoznao naše kulturne i tradicijske vrijednosti.

Festa ne bi bila to što jest, bez naroda i svih onih barjaktara od Lastova do Prevlake, hodočasnika iz bliže

Otvaranje Feste 2. veljače 1991., prve u demokratskoj Hrvatskoj. Snimio Božo Gjukić.

i dalje okolice koji ne žale truda pohoditi Parčevu crkvu, bez trombunjera, glazbi te svih koji u njoj sudjeluju, hodeći u procesiji, stojeći u špaliru na Stradunu ili gledajući s prozora okićenih stratama.

Posebna hvala svima koji su tijekom povijesti svoje živote položili da bismo mi bili svoji na svome, da bi opstali na ovoj hrvatskoj hridi i dalje nesmetani, po svojoj volji i predaji slavili svoga Parca.

Tijekom turbulentne povijesti dolazile su razne sile i u svojoj moći pokušavale zatrti barjak i festu sv. Vlaha kao i svu njihovu simboliku. Sile su prošle, neke se ugasile same od sebe, neke otjerane velikim srcem i požrtvovnošću naroda, uz pomoć Boga i sv. Vlaha.

Osvajači su u svojoj pohlepi uspjeli sa sobom odnijeti mnoga materijalna dobra, ostaviti zgarišta i ubijenu čeljad, ali nisu uspjeli pokolebati vjeru, ljubav i tradiciju duboko usađenu u srcima ovog puka kao u najtvrdem kamenu.

Mi danas ovdje primamo potvrdu da kao mali narod ipak zauzimamo veliko mjesto na kulturnoj karti svijeta. Mjesto koje nam zasluženno i od davnina pripada.

Dužnosti festanjula su svima poznate, pa čak i u pjesmama opjevane: treba voditi računa da festa prođe u redu i da sve bude kako je davno zapisano. Međutim, malo se javno i izrijeком spominje da je jedna od temeljnih zadaća članova ove Bratovštine prenositi i na nove naraštaje usađivati ljubav prema ovome Gradu i njegovoj Festi.

Danas, kad su mnogi prozori na Stradunu tijekom Feste zatvoreni i s njih ne vire glave niti čeljadi niti male djece, kad s većine njih više ne vise strate, mi festanjuli pozivamo sve zajedno da se ne žali truda nadolazećim naraštajima usađiti ljubav, poštovanje i vjeru, kako ne samo Festa, nego duh, tradicija, ove fortece i miri, te sve što smo naslijedili od naših starih, nikad ne bi došli u pitanje.

Još jednom hvala ministarstvu hrvatske kulture i svima koji su se trudili da festa našeg Parca bude uvrštena na kulturnu kartu svijeta.

Živio sveto Vlaho!

U Dubrovniku, u zbornoj crkvi Sv. Vlaha, 11. kolovoza 2010.

kapetan Ivica Ljuban
festanjuo; iljuban@inet.hr

Učitelju, gdje stanuješ?

Odgovor je bio jasan: „Dođite i vidite” (*Ivan 1, 39*). I mi smo to shvatili kao poziv i krenuli. Festanjuli sv. Vlaha sa suprugama, prijateljima i znancima, u organizaciji festanjula Zvonimira Skansija i uz duhovnu asistenciju rektora crkve Sv. Vlaha kreću na hodočašće u Svetu Zemlju od 21. do 28. listopada 2010. Ranim jutrom autobusom iz Dubrovnika do Sarajeva, pa turskim zrakoplovom preko Carigrada do Tel Aviva. Ne noćimo u skupom Tel Avivu nego u susjednom gradiću Netanyi. Ujutro put sjevera uz sredozemnu obalu. Zaustavljamo se na ruševinama rimskog grada Cezareje. Dobro očuvana i obnovljena arena. I sad služi za koncerte i dramska skazanja. Sačuvan je dio poznatoga Herodova vodovoda. Ruševine brojnih palača među kojima ostatci jedne s natpisom Pontius Pilatus. Tu je sv. Pavao bio u zatočeništvu prije odlaska u Rim. Najpoznatija rimska, a i križarska luka na tom djelu Sredozemnoga mora.

Don Toma je na Brdu blaženstava slavio misu za hodočasnike pod vedrim nebom.

Nastavljamo put sjevera do najveće židovske luke i njihova najljepšeg grada Haife. Poviše Haife je brdo Karmel. Uz boravište starozavjetnoga proroka Ilije podignuta je crkva Marija Zvijezda mora (Stella maris). Tu slavimo našu prvu misu. Molitve i hodočasničke nakane stavljamo Gospi u krilo.

Na putu prema Genezaretskom jezeru posjećujemo draga mjesta naše vjere: Kanu Galilejsku i Nazaret. Devet bračnih parova u Kani obnavlja svoja bračna obećanja:

Na rijeci Jordanu, na mjestu gdje je Ivan krštavao.

Kapetan Niko Baće ganut moli, a festanjuli nose križ na Osmoj postaji Križnoga puta u Jeruzalemu.

„Blagoslovljen si, Gospodine, jer si u dobru i zlu našega života bio dobrohotno s nama. Pomozi nam, molimo, da uzajamnu ljubav vjerno čuvamo, da budemo dobri svjedoci Saveza što si ga sklopio s ljudima.” Svećenik blagoslivlje stare ili nove vere i govori blagoslovnju molitvu bračnim parovima. Slikanje, čestitanje mladencima i njihovo obećanje da će se svadbeni ručak slaviti u Dubrovniku (i bio je pravi svadbeni ručak 21. studenog 2010.).

U Nazaretu smo se divili prekrasnoj bazilici Navještenja. U kripti ostatci skromne Marijine kućice. Crkva je na kat sa staklenom kupolom kroz koju svjetlost pada na mjesto Anđelova navještenja Mariji. Unutrašnjost ispunjena remekdjelima Marijinih likova, raznih materijala i stilova, počevši od platnenih do onih od suhoga zlata. U predvorju crkve u mozaiku je lik Majke Božje Bistričke.

U Tiberiji, na Genezaretskom jezeru večera u hotelu Astoria. Uz čudno pucketanje u ušima spuštali smo se jezeru kojemu je razina 200 metara ispod razine mora. Nakon doručka 23. listopada željno čekamo doći k moru po kojem su apostoli plovili, a Isus hodao po vodi. Jezero ima oblik lutnje dugačko je 21, a široko 11 kilometara. Obala pristupačna, ali ne baš lijepa jer se razina vode u zadnjih desetak godina spustila sedam metara. Posjećujemo Tabghu, mjesto na kojem je Petru povjereno da pase Isusove ovce i janjce i mjesto Isusova umnoženja kruha. U maloj, lijepoj crkvi mozaik iz četvrtog stoljeća prikazuje košaricu s četiri kruha i dvije ribe. Spontano se postavlja pitanje, što je s petim kruhom, dok se ne doumimo da je graditelj dobro poznao Isusovu nauku, pa je u košarici ostavio mjesto za Isusa koji je rekao: „Ja sam kruh živi...” (*Ivan 6, 51*) – peti kruh u košarici.

Poseban je doživljaj voziti se po jezeru. Posadi broda život ovisi o ulovu turista kao nekad apostolima o ulovu riba. Ipak im je standard bolji. Ne vesla se. Motori pogone brod, u zraku se vije zastava (za nas hrvatska trobojnica) i pjesma Marjane, Marjane... Nakon toga ozbiljna i duboka meditacija po Isusovu nalogu Petru: „Izvezi na pučinu” (*Luka 5, 4*) pa pjesma, ples, veselje, kao da smo svi nešto ulovili... Zar nismo?!

Iskrecavamo se u Kafarnaumu. Mrtvi grad. Ruševine negdašnjih palača, kuća, sinagoge i Petrove kuće. Lijepa crkva na stupovima poviše ostataka Petrove kuće. U crkvi čudesan reljef „Isus ozdravlja Petrovu punicu”.

Misu slavimo na Brdu blaženstava. To je mjesto na kojem se svaki propovjednik osjeti manjim od makova zrna. Tu

Vrata poniznosti – mali pravokutni ulaz u Baziliku Isusova Rođenja u Betlehemu nastao je smanjivanjem izvornih vrata u osmansko doba kako bi se spriječilo pljačkaše da u kolima odvoze plijen i da se sve namjernike prisili da sjašu kako bi ušli u sveto mjesto. Vrata poniznosti ujedno podsjećaju da se utjelovljenjem i rođenjem Božji Sin spustio iz božanske svemoći u ljudsku krhkost i malenost.

je Isus izrekao zanosni Govor na Gori. Blago vama... Vi ste sol zemlje, vi ste svjetlost svijeta... Vama zapovijedam ljubite i neprijatelje svoje! Sutradan 24. listopada krećemo put Jeruzalema.

Osvanula je nedjelja. Najprije idemo na Brdo preobraženja. Autobusom se može samo do podnožja brda. Čeka se red i vozi kombijima na vrh, gdje je crkva s velebnim mozaikom Preobraženja. Sve je lijepo. Nama ipak oči zapinju za drveni strop od slavonske hrastovine. Tu smo k'o doma, kao na svome. Slavimo misu Preobraženja. U molitvi vjernika svi sudjeluju. Nižu se zazivi i molitve, sve ljepša od ljepše. Požalio sam što to nije i doma i svake nedjelje tako. Pričest pod obje prilike unosi ozbiljnost i poseban osjećaj zajedništva. Svi jedemo od jednoga kruha i pijemo iz jedne čaše. Veličanstven je pogled s Brda: kao da vidiš čitavu Palestinu. Nedaleko je malo selo Naim u kojem je Isus uskrisio mrtvoga sina majke udovice. Ondje smo objedovali i krenuli prema Jeruzalemu i Betlehemu. Samo smo prošli rubom Jeruzalema. S jedne strane grad, a s druge Judejska pustinja. Stižemo u Betlehem; tu smo na Palestinskom području koje je od onog Izraelskog odvojeno zidom visokim sedam metara.

Svanuo je peti dan našega hodočašća i 25. dan mjeseca listopada (još da je i prosinac) kad ćemo slaviti misu u

Dubrovački hodočasnici na Brdu blaženstava gdje je Isus izrekao Govor na Gori (Matej 5-7), srž svoga učenja i navijestio evanđeosku logiku.

Betlehemske špilji. No, prijepodne posjećujemo svetu Maslinsku goru, opjevanu i oplakanu. Kako se s Gore gleda Jeruzalem kao na dlanu, Isus se tu često zadržavao, molio i učio moliti učenike. Tu je crkva Očenaša i u njoj Očenaš i na hrvatskom jeziku. Malo niže crkva je Isusova plača nad Jeruzalemom sagrađena u obliku suze. Još niže uz Cedronski potok mjesto je Isusova krvavog znoja i crkva Svih naroda. Na samom vrhu je crkva Isusova Uzašašća na nebo. Iako je četvrtina Maslinske gore pokrivena židovskim grobljem, još uvijek je na njoj toliko maslina da se i danas s pravom može zvati Maslinskom. Poslije podne misa u Betlehemu u špilji sv. Josipa koja je najbliža špilji Isusova rođenja. Pravi božićni ugođaj. U pocrnjeloj špilji, blagoj svjetlosti, uz molitvu i božićne pjesme i nehotec poteče suza – radosnica.

Sljedeći je dan posvećen gradu Jeruzalemu. Posjetili smo crkvu Marijina usnuća (dormitio), Petrova zatajenja, dvoranu Zadnje večere i Zid plača.

Molitva koju nas je Krist Gospodin naučio, na hrvatskom, u klasturu crkve Očenaša u Jeruzalemu ispisana je na 62 jezika, pa i na hrvatskom.

Poslije podne krenuli smo od crkve Sv. Ane, Ecce Homo, Isusova bičevanja i ponijeli križ Isusovim stopama. Mijenjali smo se noseći križ, na svakoj postaji razmatrali, molili i pjevali. Oko 3 sata bili smo pred bazilikom Isusova groba. Četiri su zadnje postaje (Isusa pribijaju na križ, Isus umire na križu, Isusa skidaju s križa i Isusa polažu u grob) pod krovom goleme bazilike Božjega groba. Slavili smo misu Uskrsnuća Gospodinova i onda u dugom redu čekali ulazak u Božji grob. Potreseni doživljenim i viđenim tiho smo se vraćali autobusu, a onda i počinku u Betlehemu.

Svanuo je 27. listopada, naš posljednji dan u Svetoj Zemlji. Posjećujemo Betaniju, mjesto u kojem je Isus oživio prijatelja Lazara. U crkvi Sv. Lazara koju opslužuju franjevci iz Poljske slavimo sv. Misu i divimo se Isusovu čudesnom djelu: Isus oživljava i ono što se raspada.

Od Betanije putujemo za Jerihon. S obje strane pustinja. Jednoličnost razbija po koje beduinsko naselje ili zbijeno

Oltar u crkvi Umnažanja kruha i ribe u Tabghi na sjeverozapadnoj obali Genezaretskoga jezera; ispod oltara je kamen (vapnenac, 100x60x14 cm) na koji je Gospodin Isus stavio kruh kad se pomolio, umnožio ga i njime nahranio pet tisuća ljudi (Marko 6, 30-44).

stado ovaca. Iz pustinje se naglo prelazi u plodnu, zelenilom bujnu Jerihonsku dolinu. Razgledamo iskopine najdrevnijega grada na svijetu, starog oko 8000 godina. Visoko poviše Jerihona brdo je Isusova četrdesetdnevnoga posta i kušnje. Na putu od Jeruzalema do Jerihona nismo sreli nijednog unesrećenika da se pokažemo milosrdnim Samarijcima, no svako malo imali smo prigodu pružiti dolar onima što prose.

Napuštajući Jerihon, naš vodič Palestinac Nidal, kulturni i uljudan gospodin, zagrebački student, rekao je: „Sad idemo na kupanje na Mrtvom moru. Tamo niste više hodočasnici nego turisti.“ Okupali smo se ili bolje šporkali u glibu Mrtvog mora, popili kavu i krenuli natrag. Spavanja nema. U ranim satima 28. listopada letimo natrag. U Carigradu smo popili čaj (oni se slabo razumiju u kavu), u Sarajevu pravu tursku „kahvu“ i večerali doma.

Bogu hvala, svi smo živi i zdravi došli doma i svojim obiteljima. Jedino što je tkogod malo zakašljao, ali to nije bilo zabranjeno. Zvonimiru hvala na organizaciji. Suputnicima čast na držanju i hvala na razumijevanju. Kolikogod bilo lijepo i čarobno, nijedno drugo putovanje ne može se usporediti s hodočašćem u Svetu Zemlju.

don Toma Lučić

Festanjuli pred Zidom plača, mjestom molitve i sabranosti na otvorenom. Zid je ostatak Hrama koji je podigao kralj Herod 20. godine prije Krista.

Ima li riječ svoje dostojanstvo?

Kažu da je sveti Franjo Asiški skupljao odbačene ceduljice – bilo gdje da ih je našao – na kojima su bila ispisana slova... Činio je to iz strahopoštovanja, zato što što se tim slovima može ispisati i Božje ime. Zamislite s čim bi se sve sveti Franjo suočio da danas živi?

Riječi mogu roditi, preporoditi. I ubiti. Ubijati polako. Mogu stvoriti novi – stvarni ili izmišljeni – svijet.

Međutim, sve smo manje svjesni vrijednosti riječi. Prema njima se sve više odnosimo kao prema potrošnoj robi. Riječ zapisana danas već sutra više nema nikakvo značenje.

Na što je svedeno čudo riječi? Kad djeca uče govoriti, riječi su čudo. Zašto u neko vrijeme prestanu biti čudo? Zašto ih ugrabi ispraznost? Ili povodljivost za tzv. odraslima?

Imao sam sreće ne jednom doživjeti čudo riječi. Jednom zgodom – prije nekih trideset i pet godina, u vrijeme kad sam bio na početku studija – bio sam kod prijatelja u Krku. Otišli smo u krčku katedralu na večernju misu i svećenik nam je povjerio čitati biblijska misna čitanja. Mene je dopalo čitati ulomak iz Knjige propovjednikove: „Sve ima svoje doba i svaki posao pod nebom svoje vrijeme. Vrijeme rađanja i vrijeme umiranja; vrijeme sađenja i vrijeme čupanja posađenog...“ Te su me se riječi silno dojmile i ja sam usred teksta prestao čitati. Gledao sam bezglasno tekst ispisan na listovima knjige misnih čitanja preda mnom sve dok mi prijatelj, na svećenikov znak, nije prišao i upozorio me da nastavim čitati. Nisam se nimalo uznemirio zbog toga iznenadnog doživljaja. Nije me nimalo zanimalo tko će što reći. Tolika je bila silina doživljaja tih svetih riječi.

Svatko tko piše odgovoran je za riječ. Jer riječi mogu svijet učiniti prohodnijim, ali njima je moguće i zakrčiti putove. Nema smisla utrošiti vrijeme, utrošiti život na zapisivanje onoga što je manje od čovjeka, od onoga tko zapisuje. Vrijeme i život valja utrošiti na ono što je više, na ono što je veće od čovjeka, od onoga tko zapisuje. A ako je više, ako je veće, jasno je da nije od njega – da je od Duha Božjega, da je plod njegova nadahnuća. U tom smislu, samo na ono što je manje od mene, polažem „autorsko pravo“.

Temeljno ishodište svakoga mog pisanja je Evandjelje. U tom Duhu sebe doživljam poslužiteljem Riječi. I to one Riječi kojom nas Bog vuče k sebi, k ljudima. Kojom nas upućuje na smisao. Kao što prorok Hošea piše: „Užetima za ljude privlačio sam ih (k sebi), konopcima ljubavi.“

Pišem – svi mi koji pišemo, slikamo, skladamo – činimo to jer je to nama potrebno, jer u tome na neki način prepoznajemo svoju životnu službu. To je svojevrstni razgovor sa svojom dušom. Sve je to poput šifriranog dnevnika koji do kraja tek rijetki umiju iščitati. To nam pomaže da prepoznamo tko smo, gdje smo, kamo nam valja ići.

Ako nas naše pisanje, naše stvaranje čini življima, vjerodostojnijima, usmjerenijima na životne vrijednosti, odgovornijima – onda naše pisanje, naše stvaranje ima smisla. Inače se sve to lako premetne u izbjegavanje života, optuživanje i obezvrjeđivanje drugih i drugačijih, podsmjeh lišen sadržaja, podsmjeh koji je sam sebi svrhom.

Kad čovjek zapiše riječ, ne zna koju povijest time otpočinja. Iskusio sam to ne jednom. Spomenut ću ovdje dvije zgode povezane s mojim pisanjem. Negdje u doba potkraj srednjoškolskog obrazovanja – ili nedugo potom – zapisao sam jednostavnu pjesmu. Zapisujem je prema sjećanju:

Odletjele su moje ptice

*Sjeo sam na obalu
i čekao
čekao njihov povratak*

*I došle su
došle neke ptice*

*Ali nisu
nisu to one bile*

Nikada nigdje nisam objavio tu pjesmu. No nekim slijedom okolnosti ona je izišla iz mojih ladica... Prošlo je dosta vremena kad mi je jedan čovjek pokazao tu pjesmu i rekao mi je da ga je spasila, pomogla mu da se odluči kako živjeti dalje...

Svojedobno sam zapisao priču Cipele. Navodim je ovdje:

*Kada je umro neki čovjek, htjedose iskušati mudra starca.
– Znadeš li nam reći kamo će on sada poći – u raj ili u pakao? – upitaše ga.*

– Donesite mi njegove cipele pa ću vam znati odgovoriti – reče im.

Donesoše mu cipele. Starac ih pažljivo promotri. Bijahu vrlo blatne.

– Ovaj će čovjek poći u raj – reče im.

– Po čemu to znaš? – upitaše ga.

– Oni koji hodaju po prostranim i ravnim putovima ne mogu uprljati svoje cipele. Oni pak koji hode po uskim i strmim putovima, nužno će ih uprljati. A poznato vam je koji od tih dvaju putova vodi u raj. Nadalje, ni oni koji ne priskaču braći u nevolji, ne dolaze u priliku da uprljaju svoje cipele. Naprotiv, oni koji su zbog drugih spremni mnogo pretrpjeti, morat će poći mnogim blatnim putovima. I, naposljetku, Gospodin, u kojem svi živimo, prošao je našim putovima i upoznao naš hod. Dođe li mu tko u čistim cipelama, znat će da ga želi obmanuti. A, kažem vam, manji je grijeh uprljati se, nego svoju prljavštinu nastojati sakriti pred Gospodinom.

Pričali su mi kako je jedna žena, kad je pročitala tu priču, otišla do groba svoga djeda, ondje je glasno pročitala i rekla: „Htjela sam da to znaš.“

Ovakva iskustva, s jedne strane, okrepljuju dušu. No, s druge strane, uče skromnosti. Osobito uče skromnosti. Nitko od nas nije gospodar riječi. Ima riječi oko kojih sam se mnogo trudio, a nisu se pokazale životnima. Riječ za koju

mislimo da je „prava“ promaši, a riječ koju doživljavam u usputnom nađe put u središte.

U umjetnosti – u službi – Riječi, čovjek osjeti potrebu da ušuti. Zapisao sam tolike riječi, a sve one jedva su i sjena Riječi o kojoj kušam pisati. No, to me ne obeshrabruje. Znam da sam činio – da činim – najbolje što umijem; najbolje što – ako smijem tako reći – oslušujem.

I meni je to dovoljno. Volio bih da vama nije previše.

U Dubrovniku, u Svetoj Klari, 21. listopada 2010.

Stjepan Lice

hrvatski književnik, pravnik, suprug i otac troje djece;
stjepanlice@yahoo.com

Molitva za povratak riječi

Tko će nam povratiti
u iskonskom ruhu
riječi ove svagdašnje naše,
koje mnogima ništa ne znače
kao ni sve rođeno u duhu?

Stvori, o Bože, ponovno čovjeka
da stvarima nadjene ime
koje će trajati do vijeka,
i da u izrazima
riječi budu prozirne kao voda
i ožive s njima
mir, pravda, ljubav i sloboda!

Rajmund Kupareo, 1973.

Riječi moja budi široka

U škrinji hrvatskih narodnih mudroslovnica poput: *Ispeci pa reci*, *Drži vodu za zubima*, *Skoči pa reci hop*, *Tko muči dva uči*, ne potiče nas se na šutnju, već na promišljeno i mudro kazivanje riječi jer pogrješno izrečena ili napisana riječ može zaboljeti, poniziti, uvrijediti pa i na zlo navesti.

Učiteljski rad temelji se na blagoslovu riječi. Učitelj, kao i roditelj, mora govoriti, stalno govoriti i ne smije se nikada govoreći umoriti. Njegova riječ mora biti blaga i poticajna, ali i prijekorna, upozoravajuća. Kao učiteljici i aktivnoj promatračici života čini mi se da smo postali negovoreća nacija, dakle i nemisleća, a to je zlo koje ne smijemo sebi dopustiti. Čini mi se i da smo upali u zamku europskog i globalnog svjetskog pedocentrizma (dijete je u centru pažnje na način da ga volimo nekritički mu udovoljavajući svim željama) koji djeci nudi lažna prava s kojima se ona nisu sposobna nositi. Riječi nam naročito nedostaju pri analizi uzroka različitih oblika svakodnevnog nasilja djece nad djecom. Teško su mi pale riječi majke na smrt pretučenog Luke Ritza (nakon nedavne tragedije u blizini Županje kada je smrtno stradao mladić kojeg je pretukla skupina vršnjaka jer im se nije sviđala njegova frizura) da je umorna i da joj ponestaje snage u borbi protiv mladenačkog nasilja. Posustaje i majka kojoj se svi divimo jer je uspjela bol nasilnog gubitka voljenoga sina usmjeriti na borbu za sprječavanje nasilja?! Njezine riječi – vapaj

njezina upozoravanja očito ne pada na plodno tlo, osjeća se usamljena u svojoj borbi jer Zakon kaže da se imena počinitelja smiju samo inicijalima nazvati, njih se simbolično osuđuje, pušta na slobodu i time budućim nasilnicima šalje pogrdnu poruku. U izvješćivanju o nasilju prevladavaju senzacionalističke riječi kojima se nastoji ostvariti što veći profit. Izostaje traženje uzroka, a naročito pravi način preodgoja nasilnika, kao da ne znamo da je zadaća društva i svakog pojedinca naučiti djecu i mladež da poštuju život i da shvate vrijednost svakog ljudskog života, bez obzira na različitosti. Moramo ih **učiti misliti!** Moramo ih naučiti govoriti i razgovarati. Samo tako istrgnut ćemo ih iz zamke besciljnosti.

Djeca traže našu pomoć, svakodnevno nam se obraćaju, mi ih slušamo ali čujemo li ih, razumijemo li što nam to žele reći? U nedavno provedenoj anketi u mom razredu, o nasilju i općenito neprimjerenom ponašanju učenika, većina anketiranih upitala je mene i sve odgovorne: Zašto ih ne kaznite? Riječ kazna kao da je nestala iz stvarnoga života, kao da se bojimo te riječi ne shvaćajući da uz riječ kazna ide i riječ pravedna. U jednom članku Zakona kazna se predviđa, a u drugom već piše ono čuveno suprotno ali... Silno odgojno bogatstvo krije se u izreci Batina je iz raja izašla. Naravno, da batina ima metaforično snažno preneseno značenje i da u doslovnom značenju imenuje: razgovor – upozorenje - savjet, - prijekor - kaznu. Ne znam zašto su i gdje nestale riječi Očenaša, Vjerovanja, Kajanja, gdje je nestao miris odgojnih riječi naših baka i majki. Mnogi od nas spomenut će se načina na koji smo odgajani i zapitati se gdje smo i kako izgubili naš nacionalni hrvatski katolički pristup odgoju.

Rado ću se spomenuti poučnog primjera pravedne kazne i pravedne zabrane koji nam je ispričala gospođa Ružica Lice na nedavnom književnom susretu koji je bio osmišljen i kao duhovna obnova za roditelje krizmanika. Kada joj je njezin sin bio rekao da će slaviti prijateljjev rođendan u kafiću koji je bio na lošem glasu, usprotivila se tome, a sin ju je odbijao poslušati uporno ponavljajući da će tamo biti svi pa želi biti i on. Osjetivši njegovu upornost ostala je dosljedna sebi i svojoj roditeljskoj odgovornosti, ali na drukčiji način. Rekla je da su mu vrata otvorena, da ga ona neće na silu sprječavati, ali da svoje mišljenje nije promijenila. Nije otišao, danima je bio ljut, ali je zato danas sretan čovjek koji će ubrzo na isti način braniti svoje dijete od zla koje im današnji ljudi nahvao nude. Majka Ružica snagom riječi izborila se za svoje dijete i stekla njegovo povjerenje. Potvrdila se još jednom istinitost narodnih mudrosti: *Lijepa riječ i željezna (čelična) vrata otvara, i: Gdje te nije, ni mane ti nije.* Ovaj susret s književnicima i roditeljima obradovao je i oplemenio sve prisutne koji su zahvalni don Stanku na strpljivim i upornim oblicima pomoći kako djeci i mladeži tako i roditeljima. Jer riječ pomoći danas je i te kako dobrodošla roditeljima koji se teško nose i snalaze u gordijskim čvorovima odgoja. Ako se udružimo: roditelji, učitelji i vjeroučitelji – svećenici sigurno ćemo lakše rješavati brojne odgojne dvoumne situacije kojima smo svakodnevno izloženi. Zajedno smo jači i ako zajedništvom spasimo samo jedan mladi život

Djeca u Ulici od rupa 7. V. 2010. Snimio Božo Gjukić.

učinili smo puno, nismo maleni hodali pod zvijezdama.

Moramo se vratiti iskonu – našim katoličkim biblijskim korijenima jer oni su nas i održali. Bili smo i moramo ostati civilizacija riječi – civilizacija u kojoj je riječ duhovno bogatstvo. Moramo učiti od naših otaca, a povijest nam je toliko mudrosti nesebično poklonila. Stari Latini u nasljeđe su nam ostavili mudrost pisanja riječi upozorivši nas da riječi lete, a napisano ostaje.

U ovo božićno vrijeme poručila sam sebi, svojim učenicima i roditeljima, a ovim tekstom svima vama koji ćete ga pročitati: napišimo pismo ili čestitku našim dragima, obradujmo ih lijepim riječima koje će, kao nekad staviti pod bor i pročitati jednom kad im bude teško. Napišimo poticajnu poruku vjere, ufanja i ljubavi svima koje volimo. Napišite pismo i svome djetetu, zašto ne?! Otvorite mu svoje srce i napišite koliko ga volite i što mu sve želite kako bi napisano mogao nositi uvijek sa sobom. Odustanite od mobitela i čestitki SMS porukama i e-mailovima. Riječ napisana našom rukom izniknula iz našega srca ima trajnu vrijednost. Obradujmo naše drage izgovorenim i napisanom riječju. Dopustimo sebi da riječ naša bude široka i da padne na plodno tlo. Poklonite sebi i svojoj djeci tekst Stjepana Licea *Poštuj dijete.* Učimo jedni od drugih. Govorimo, pišimo i pjevajmo umilne, iskrene i poticajne riječi. Božićno vrijeme traži od nas baš to. Želim Vam svima sretan Božić okićen riječima dobrote, praštanja, razumijevanja, vjere, ufanja i ljubavi.

Mirjana Kaznačić

Poštuj dijete

U ono vrijeme Bog je moćnim prstom, u kamenu ploču, u ljudsko srce, upisao nalog, poticaj: „Poštuj oca i majku da dugo živiš i dobro ti bude na zemlji” (*Ponovljeni zakon* 5, 16). Otada se čovjek često spominje tih riječi, spominje ih svojim bližnjima, spominje naraštajima koji odrastaju. Spominje ih da vrijeme ne učini nečitkim zapis u kamenu, u srcu. Da Božja riječ postojano živi i oživljuje.

Mnogo vremena potom, betlehemska je Djetešće, dok su anđeli pjesmom naviještali da su slava Božja i mir čovjekov jedno, svojim nježnim djetinjim prstom u povijest čovjekovu, u ljudsku dušu, upisalo riječi bezazlene od siline povjerenja: „Poštuj dijete da bude života i dobro bude na zemlji”. Te riječi, u koje je sažeto toliko toga što dotiče čovjeka, i ne samo u njegovim zemaljskim danima, odveć tihe da bi ljudsku pozornost vazda zaticale budnom, stoje pred nama kao zalag nade koja ne zamire.

Poštuj dijete!

Poštuj njegovu bezazlenost!

Nemoj ga smesti svojim riječima i postupcima.

Nikakvom grubošću.

Nemoj ga zaplašiti u njegovoj krhkosti i uzdrhtalosti.

Nemoj izigravati njegovo povjerenje.

Budi obziran prema njegovoj duši, prema nježnosti od koje je otkano čitavo njegovo biće.

Poštuj dijete!

Nemoj ga opterećivati onim što ne može ponijeti.

Ne traži od njega da živi umjesto tebe.

Dopusti mu da proživi svoje djetinjstvo.

Dopusti mu njegove igre.

Podupri njegove snove.

Barem katkada i ti budi dijete s njim.

Poštuj dijete!

Poštedi ga, koliko ti je moguće, svoga umora i svoje obeshrabrenosti.

Očuvaj ga od svoje ravnodušnosti.

Očuvaj nadu i vedrinu u njemu.

Ne dopusti da išta polomi krila njegovih ushita i zanosa.

Skrbi o tome da krila njegove duše jačaju za sve zahtjevniji, za sve teži let.

Poštuj dijete!

Pouči ga odgovornosti za ono što je do njega.

Pomogni mu da osjeti da nije izdvojen iz svijeta u kojemu živi.

Obzirno ga uvodi u svijet dužnosti.

Pruži mu priliku da osjeti da se uvijek i u svemu može osloniti na tebe, pouzdati u tebe.

Pruži mu priliku da iskusi da i ono tebi može biti oslonac.

Poštuj dijete!

Omogućući mu da uvijek može disati sreću i zahvalnost.

Daruj mu nezaboravno djetinjstvo.

Unatoč oskudici, unatoč obilju, smireno se izbori za njega.

Pomogni mu da iskusi da je od Boga i od tebe ljubljeno i željeno dijete.

Da živjeti znači ići Božjim putem, putem srčanosti i srdačnosti.

Poštuj dijete!

Podaj mu u baštinu sve ono najbolje od sebe, ali mu pritom nemoj zatajiti ni svoju slabost.

Pomogni mu da shvati da i ono ima pravo na nesavršenost i da odrastanje nikada ne dovršava.

Pouči ga da poštuje život.

Uputi ga da samo odabere svoj put.

I ohrabri ga da nikada ne odustane od dobra na koje se odlučilo.

Poštuj dijete!

Poštuj njegovu osobnost, njegovu osobitost.

Ne traži od njega da ikome bude nalik osim svojoj duši.

Neka tvoja ljubav uvijek bude zauzeta za njega, ma što bilo, neka uvijek bdije nad njim.

I nikada ne zaboravi: ono, kao i ti, ima pravo na svoj život, na sebe.

Ali nastoj da to ne naudi vašoj bliskosti i srodnosti.

Poštuj dijete!

Stjepan Lice

Jezični savjeti

Jezični savjeti

Brojne sintagme u svakodnevnom govoru nisu suglasne s Drugom zapovijedi koju je Mojsije primio na Sinaju: „Ne uzimaj uzalud imena Gospodina, Boga svoga, jer Gospodin ne oprašta onome koji uzalud izgovara ime njegovo” (*Ponovljeni zakon* 5, 11). U katekizmu je to skraćeno u: „Ne izusti ime Gospodina, Boga svoga uzalud.” Nasuprot tomu, Bog se nepotrebno pojavljuje na ustima mnogih kršćana kad kao poštapalice ponavljaju ili svjesno govore: **bògme, bòme, bògami, bòrami** (Boga mi), **bògati, bòrati** (Boga ti).

Sadržajno je još gore **bògmati se** (često i pretjerano se kleti Bogom i uzimati Boga za svjedoka, zaklinjati koga, moleći što od drugoga; pozivati se stalno na Boga), **bogàrati** (svaki čas spominjati Boga u kletvama, psovati Boga) i **bogètati** (suvišno spominjati Boga u razgovoru kao poštapalicu ili u psovkama).

Dakako, najstrašnije je psovati Boga, Isusa u Hostiji, Gospu, svetce.

Sveti Filip Neri (1515.-1595.) poznat je po zgodi koja je kasnije postala poslovična kao „čudotvorna vodica sv. Filipa Nerija”. Nekoč svadljivoj ženi dao je „liječ” protiv svađe, vodu koju je trebala što dulje mućkati u ustima kad god bi poželjela mužu sve stresti u lice. Nema boljega puta ni za poštovanje Druge zapovijedi nego držati vodu za zubima, to jest jezik na uzdi.

697 umorstava i ubojstava bez kazne

Primjer katynizma i početak Bleiburga

Umorstvo je ubojstvo s prednamjerom, iz bezobzirne osvete; rasnih, nacionalnih, vjerskih ili ideoloških pobuda; na osobito okrutan ili krajnje podmukao način. To je vrsta kaznenoga djela protiv života, oblik teškoga ubojstva, nasuprot prouzročenju smrti iz nehaja i „običnom“ ubojstvu (koje se sastoji „samo“ u namjernom usmrćivanju).

Bleiburg [čita se: *Blajburg*] je naselje u Koruškoj u Austriji, u čijoj je okolini glavna postrojba Nezavisne Države Hrvatske skupa s mnoštvom civila 14./15. svibnja 1945. položila oružje britanskoj vojsci koja ih je predala Jugoslavenskoj armiji. Zbog surovoga postupanja Titove vojske sa zarobljenicima, Bleiburg je postao pojam svih progona, nestanka, izručenja, marša smrti, Križnoga puta, mučenja i pokolja Hrvata u završnom košmaru Drugoga svjetskog rata i neposredno nakon njega. U takav okvir bleiburške tragedije spada i pokolj na Daksi kao prethodnica krvavoga svibnja 1945., Kočevskoga roga, Teznoga, Jazovke, Maclja... i sinonim katynizma u Dubrovniku. Povjesničar Stjepan Antoljak smatra da je u Drugom svjetskom ratu ubijeno ili poginulo oko 200.000 Hrvata, od čega u bleiburškoj tragediji oko 50.000.

Katynizam je sustavni pokolj svih aktivnih i borbenih elemenata koji su pružali ili bi mogli pružati otpor sovjetskoj ekspanziji. Pojam je skovan prema nazivu šume Katyn (u blizini Smolenska, sada u Rusiji) u kojoj je N.K.V.D. (ruska Udba) 1940. pobila 21.768 poljskih

Prozvan po kršćanskome mučeniku Lovru (†258.), Lovrjenac je tvrđava koja očituje duh Dubrovnika, slobodoljubivosti, prirodne i izgrađene ljepote; podsjeća kako je sveti Vlaho 971. godine uzeo Grad pod svoje okrilje, poučava na sebi uklesanu poruku da se sloboda ne prodaje ni za sve blago svijeta i smatra se najboljom pozornicom za Hamleta na svijetu. No, Lovrjenac je u listopadu 1944. bio i jedan od zatvora iz kojeg su partizani bez suđenja odvodili Dubrovčane na smaknuće.
Snimio Igor Brautović.

Zapadno od Dubrovnika skupina je otoka koji se nazivaju Jelenskima (Elafiti) jer položajem i oblikom čine, kako je to zapazio rimski pisac Plinije, lik sličan tijelu jelena. Jakljan i krakovi Šipanske luke su rogovi, ostatak Šipana glava, Ruda vrat, Lopud prsa, Koločep preostali dio tijela, a Daksa s Grebenima – rep. Hodeći u pohod Daksi, pristat ćemo barkom u mandrač. On je bio posljednja luka mnogim žrtvama poraća u Dubrovniku koje su iz Karmena i Labirinta u Gradu po noći doveli do Stanice Lapad, a onda ispred Prvog dalmatinskog ukrcali u barke do Dakse. Snimio Božo Gjukić.

časnika nakon što su Hitler i Staljin sporazumno podijelili Poljsku. Većina tih časnika bili su akademski obrazovani ili studenti, pa nije pobijeno samo vojno vodstvo nego i vodeći intelektualci poljskoga društva. Njihove su masovne grobnice pronađene 1943., a Moskva je sve do 1990. potpuno nijekala odgovornost te i danas smatra da to nije bio čin genocida. Poljski predsjednik Lech Kaczyński koji se išao tamo pokloniti žrtvama, poginuo je u zrakoplovnoj nesreći 10. travnja 2010. U opisanu definiciju katynizma uklapa se masakr na Daksi i drugim mjestima u razdoblju komunističkog preuzimanja vlasti na hrvatskome jugu. Čestitost i ugled mnogih žrtava te jeseni u Dubrovniku i nedostatak ikakvih suvislih spisa o njihovoj tobožnjoj krivnji, jasan su znak da su umoreni samo zato da ne bi mislili, bili glas razuma i predvodnici svoga naroda. Cvijet pak dubrovačke mladosti poubijan je „iz opreza“, samo zato da ne bi bili mogući neposlušnici krvavoga režima.

Orsula, Vranina, Boninovo, Gospino polje...

Šuma je ušla u Grad. Partizani su bez otpora zauzeli Dubrovnik u srijedu 18. listopada 1944. navečer u 21 sat. Iste noći počela su uhićenja. Uhićenici su bili utamničeni u sudskom zatvoru u Karmenu, policijskom zatvoru kod kule Sv. Dominika („Labirint“), u tvrđavi Lovrjenac, hotelima Central i Gradac, kućama Birimiša na Pločama i Sudja kod hotela Bellevue, vilama Rašica u Lapadu i Škočibuha.

U noći od četvrtka na petak, 19./20. listopada na Orsuli je pogubljeno i bačeno niza strmu stijenu u provaliju deset mladića: Ivo Đuka (20), Antun Kovač (26), Antun Španjua

Na raskrižju Omble, Gruža i Lapada, Daksa je nenastanjeno plosnati otočić, površine 58.757 m², udaljena 3 km od Luke Dubrovnik. Prirodno štiti ulaz u Rijeku dubrovačku i Valu od Gruža. Leži u pravcu zapad-sjeverozapad. Ima oblik polumjeseca pružena okrajcima prema pučini i Koločepu. Duga je oko 500 metara, široka od 90 do 200 metara. Pogled iz zraka, iz smjera Koločepa.

Snimio Božo Gjukić.

(22), Vlaho Španjuo (25), Andro Trojanović (21), Niko Trtoman (19), Niko Vatrić (24), Ivo Vlahutin (19), Marko Vlahutin (18), svi iz Konavala, i Antun Zubčević (33) iz Grada, a sljedeći dan na Orsuli je zaklan i Baro Barović (37) s Brgata. Jedan pripadnik konavoske skupine Marko Trtoman spasio se oslobodivši ruku privezanu žicom i pobjegao prema šumovitom predjelu. On je svjedočio da je pokolj počinjen bez ikakva sudskog postupka ili ispitivanja, čak ih nisu pitali ni kako se zovu.

Masovna pogubljenja obavljena su potkraj listopada na groblju Boninovo, u jami Vranini blizu Vele Luke u listopadu i studenome 1944. (ali ekshumacija tamo još nije započela), a u prosincu 1944. na Montovjerni i na vojnom groblju Gospe od milosrđa (danas dio pod hotelom Libertas).

Paradigma, sinonim ili simbol svih tih gubilišta je Daksa, jedna od ključnih postaja na križnom putu zločina, najmasovnije boljševičko stratište na hrvatskom jugu; primjer katynizma i početak Bleiburga; znak stradanja, patnje i izgradnje jugoslavenske komunističke vlasti na nevinnoj krvi, „stalna opomena, vazda živa uspomena“ (Mario Nardelli). Zato, **s pijetetom kojim se obilaze grobovi nevinih po raznim logorima i stratištima, treba**

Daksa iz ptičje perspektive. Pogled iz smjera Srđa. Lijevo, među borovima nazire se crkva Sv. Sabina pokraj koje su komunistička stratišta, na trećini desno je mandrač, a posve desno svjetionik. Snimio Božo Gjukić.

obilježiti i Memorijalni centar na Daksi da čuva spomen ne samo na one koji su na njoj ubijeni, nego i na one čiji grobovi nisu pronađeni ili im kostima nije dano da otpočinu. Dakle, spomen na svih 697 Dubrovčana za čiju su likvidaciju u ratu i poraću odgovorni jugoslavenski komunisti. Takva obveza prema svim žrtvama katynizma na hrvatskome jugu postoji zbog poštovanja ljudskoga dostojanstva, ugleda i časti, prava na dobar glas i prava na grob, zbog cjelovite i povijesno utemeljene istine o Drugome svjetskom ratu i antifašizmu (budući da su mnogi ubijeni i sami bili uvjereni antifašisti) i kao zalag mira, da se takvi zločini nikada ne ponove.

Pravnik Joško Radica u knjizi *Sve naše Dakse* (Dubrovnik, 2003.) poimence je utvrdio ubojstvo 688 osoba, od toga 361 civila i 327 ratnih zarobljenika, svih rodom ili prebivalištem sa širega dubrovačkog područja (prostora Dubrovačke biskupije bez otoka Korčule) koje su jugoslavenski komunisti ubili od travnja 1941. do 1974., ne računajući poginule. Tomu valja pribrojiti još najmanje devet crkvenih službenika: bivšega dubrovačkog biskupa Josipa Mariju Carevića, svećenike Dubrovačke biskupije: Ivana Raguža, Miha Lajoša i Stjepan Tomaševa, đakona Nikšu Memunića te bogoslove: Metilda Trojanovića, Eduarda Frankovića Otona Kupeka i Hinka Paladina. Oni

Svjetionik navodi brodove da plove sjeverno od otoka; viši, desno, bio je podignut 1873., visok je 19 metara, ali posao mu je preuzeo niži, lijevi, koji radi na sunčevu energiju.

nisu popisani u knjizi *Sve naše Dakse*, a s njima se broj dubrovačkih žrtava komunizma penje na 697. Najmanje! Vojni sud Osmoga korpusa Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije, koji im je, prema partizanskom zakonodavstvu trebao suditi, 1945. izvješćuje: „U prvim danima oslobođenja Dubrovnika likvidirano je oko 100 ljudi. Za oko polovinu od tih izvješeni su oglasili s potpisom ‘Vojni sud’ što je u Dubrovniku ostavilo mučan utisak i osjećaj pravne nesigurnosti.“

U zborniku *Dubrovnik u NOB i socijalističkoj revoluciji* (Split, 1985.) ističe se da je „u borbama za oslobođenje Dubrovnika zarobljeno [i ubijeno] oko 550 neprijateljskih vojnika“ (str. 641), a ne spominje se ni da im se sudilo, ni da su bili internirani, razmijenjeni ili možda pomilovani ili unovačeni u partizane. Također se tvrdi da su OZN-a (komunistička tajna policija) i bataljun Narodne obrane pohvatali „neprijatelje koji su ostali u gradu i okolini“ od kojih je ‘osuđeno’ na smrt „oko pedesetak“ (str. 486). Tih 50-ak su oni koji su otisnuti u spomenutim oglasima. U čast

Oaza neuništene prirodne ljepote. Snimio Božo Gjukić.

„oslobođenja“, u prvim mjesecima provedbe „diktature proletarijata“, bez ikakva suđenja na području Dubrovačke biskupije ubijen je najmanje 71 civil, 28 razvojačenih pripadnika Oružanih snaga N.D.H., sedam pripadnika partizanskih jedinica i pet osoba neutvrđenoga statusa (*Sve naše Dakse*, str. 423).

Neprepuštanje Dakse zaboravu dug je prema istini i povijesti. Zapad je Drugi svjetski rat prikazao, i u velikoj mjeri još uvijek prikazuje, kao sukob dobra i zla, s konačnom i bezuvjetnom pobjedom dobra. Prava istina je da je tada **porażeno zlo, a nije pobijedilo dobro**. Za toga rata provodilo se nepoštovanje zarobljenika, okrutno nasilje protiv civila, razaranje naselja sve do nemilosrdnog bombardiranja. Po završetku rata, pobjednici nisu dopustili suditi za agresiju niti zločine protiv mira. Zločine protiv čovječnosti počinile su sve strane u ratu, ali u Nürnbergu je suđeno samo Nijemcima (dr. Slobodan Lang).

Daksa je spomen krvoprolića. „Zlo može postati banalno, mogu ga činiti obični ljudi, ako zavedeni propagandom i nedovoljnim vlastitim promišljanjem ne nauče razlikovati dobro i zlo.“ (Hannah Arendt)

Daksa je brodovima svjetionik kad uplovljavaju u Dubrovnik, a njegovim stanovnicima lumin savjesti: „Čovjek može prolići vlastitu krv za ostvarenje onog što smatra svojim ‘pravom’, ali pri tom ne smije prolići tuđu krv.“ (Mahatma Gandhi)

Naknadni oglas u ime nepostojećega suda

Ulaskom partizanskih jedinica u Dubrovnik, zatvoreni su istaknuti Dubrovčani, mahom intelektualci, te su na

nenaseljenom otoku Daksi bez suđenja smaknuti, uglavnom metkom u zatiljak, 25. listopada 1944. i idućih dana. Forenzičko ispitivanje provedeno u rujnu 2009. pokazalo je da su leševi zatim posloženi, veći dio u suteran bivše gospodarske zgrade (južno ispred sadašnjeg spomenika), a manji dio u tri škrabe 20 koraka od crkve prema Babinu kuku, svi zatrpani kamenjem i zasuti tankim slojem zemlje (manje od pola metra).

U nedjelju 29. listopada 1944. po Gradu je osvanuo plakat kojim je objavljena „presuda“ „Vojnoga suda Komande južnodalmatinskog područja“ od 26. listopada 1944. prema kojoj se 36 Dubrovčana, civila, osuđuje „na smrtnu kaznu strijeljanjem“ jer da je „nakon svestrane istrage i iskaza svjedoka i održanog suđenja“ utvrđeno kako su počinili „djelo izdaje Narodnooslobodilačke borbe naroda Jugoslavije“. Međutim, nikakvo suđenje nije održano, nikakvi svjedoci, čak ni sami zatvorenici nisu saslušani, čak ni optuženi. Prema svjedočenju Vinka Filičića, koji je bio s njima utamničen, nitko od zatvorenika nije bio ispitivan, niti su bili pozivani da izlaze iz ćelije. To proizlazi i iz pisama fr. Marijana Blažića koja su dostavljena tadašnjem gvardijanu Male braće fr. Kvirinu Orliću. Nisu bili saslušavani nikakvi svjedoci, niti su pribavljeni bilo kakvi dokazi. Nikakve sudske radnje nisu bile obavljene ili barem pokrenute.

Prigodu za obranu ili odvjetnika nisu imali. Sud koji je potpisan na oglasu nikad nije osnovan, niti su njegovi članovi imenovani, sud uopće nije postojao. Formacijski nije ni mogao spadati u kategoriju prijekih sudova iz Uredbe o partizanskim vojnim sudovima od 22. svibnja 1944. tj. nije imao formalnu ovlast provesti postupak bez prava na žalbu. Nije postojala ni Komanda južnodalmatinskog vojnog područja jer je 20. listopada 1944. bila preimenovana u Komandu dubrovačkoga vojnog područja.

„Presuda“ je donesena nakon što su ubijeni barem neki od muškaraca navedenih u njoj. Na spomenutoj „presudi“ nakon tiskanja i objave prekrizičeno je ime Aleksandra Ćorovića (1923.) koji je pošteđen i pušten, a usprkos pravomoćnoj i ovršnoj ‘smrtnoj osudi’, nije pogubljen niti mu je imovina konfiscirana.

Pogled na Daksu s Babina kuka. Na Daksi je, pred gotičkim raspehom (sada u Pridvorju) Ivan Gundulić jedne korizme u XVII. st. spjevao Suze sina razmetnoga, a u listopadu 1944. Komunistička partija i Ozna (tajna policija) „Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije“ oslobodile se nepoćudnih. Smetali su im civili: gradonačelnik, svećenici, odvjetnici, trgovci, obrtnici, studenti, profesori, podvornici... Snimio Božo Gjukić.

Ovako je 25. listopada 1990. izgledala Lokacija 1 skrivajući tada neutvrđeni broj kostura. Snimio Božo Gjukić.

Ekshumacija i vještačenja posmrtnih ostataka, provedena od rujna 2009. do lipnja 2010., pokazali su da „presuda“ nije obavljena strijeljanjem (puščanim metcima iz strijeljačkoga voda) nego likvidacijom, metkom u zatiljak, s leđa, iz neposredne blizine. Na 22 lubanje utvrđene su strijelne rane na zatiljku, a neke su lubanje probušene i s tri metka. Metak za egzekuciju bio je pištoljsko zrno promjera 9 mm. Zbog prostrijelnih rana na zatiljku moguće je da su žrtve u trenutku pogubljenja klečale.

Sve su žrtve prije smaknuća bile svučene u donje rublje i ubijene boscima. Od žrtava iskopanih pokraj sadašnjeg spomenika, tri su nađene s rukama vezanih žicom na leđa, a tri druge s krunicom u rukama. Ekshumacijom su pronađene kosti najmanje 53 osobe. S kostima gradonačelnika dr. Nika Koprivice koji je ranije ekshumiran, broj do sada utvrđenih žrtava Dakse dostiže 54. Sumnja se da je još sedam žrtava pokopano na drugom kraju otoka, gdje još nije obavljena ekshumacija.

O uhićenjima i pogubljenjima građana na Daksi odlučio je Okružni komitet Komunističke partije Hrvatske za Dubrovnik zajedno s predstavnicima Oblasnoga komiteta

Crkvice posvećena Gospi. U XIX. stoljeću austrijska vojska je koristila kao mrtvačnicu. 25. listopada 1990. u njoj su gorjele svijeće za žrtve Dakse. Snimio Božo Gjukić.

KPH za Dalmaciju te dužnosnicima OZN-e za Dubrovnik i Dalmaciju. Engleski književnik Evelyn Waugh (1903.-1966.), tada satnik i obavještajac, javlja iz Dubrovnika svom Ministarstvu vanjskih poslova u London: „Profinjena arhitektura teško podnosi teret zvijezda i partizanskih natpisa... Standardna je procedura da suđenje potajno obavi OZNA. Ta je organizacija slična Gestapou, a stječe se dojam da se žrtve ne biraju toliko zbog krivnje (druženja s neprijateljem) koliko zbog njihova osobnog prestiža u puku.“ Povjesničar Trpimir Macan zaključuje: „Antifašizam je postao paravan za likvidaciju svjesnih i aktivnih nacionalnih snaga, a ratovanje na strani Saveznika upotrebljiva međunarodna iskaznica i alibi za diktatorsku samovolju i uzurpirano tumačenje povijesti.“

Sastavljač žalosnoga zločinačkog teksta „presude“ nije

Pogled prema nebu kroz krošnje borova. Snimio B. Gjukić.

uopće znao što u Dalmaciji i Dubrovniku znači riječ „padre“ pa je, pretpostavivši da je riječ o prezimenu osuđenoga isusovca, napisao „po krivici... Padre Perica Petrova“. Pri tome je krivo naveo i ime njegova oca, koje nije bilo Petar nego Stipe.

Prema izreci presude, pogubljenje je povjereno nepostojećoj „Komandi mjesta Dubrovnik“. Naime, prema povjesničarima NOB-a, Komanda mjesta Dubrovnik postojala je kao stožer samo do ulaska partizana u Dubrovnik, kad je ustrojena „Komanda grada Dubrovnika“. Za vojnoga zapovjednika grada postavljen je major Đuro Četnik-Jovanović, a kao njegov zamjenik kapetan Stevan Pečanac. Đura Četnika je 23. prosinca 1944. zamijenio Bogdan Pecotić. Prema jugoslavenskoj historiografiji zauzimanje Dubrovnika osobno je 8. listopada 1944. naložio Josip Broz Tito.

Nedvojbjeni dokazi o ratnom zločinu

Provodeći kazneni postupak KN-DO-2/04 protiv nepoznatog počinitelja, dopunjen prijavom Udruge Daksa 1944/45 od 21. studenoga 2007., zbog ratnoga zločina protiv civilnog pučanstva (kazneno djelo protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom za koje je zapriječena kazna zatvora od pet do 40 godina), Županijski sud u Dubrovniku po sucu Zlatku Vranješuu naložio je 22. rujna 2009. da se na Daksi prekopaju mjesta za koja se sumnjalo da kriju tijela ubijenih. Iskapanja su obavljena od 24. do

Drvodred i staza prema stratištu. Snimio Božo Gjukić.

29. rujna 2009. Na Daksi su pronađene dvije masovne grobnice. U spisu predmeta označene su kao lokacije 1

Franjevački samostan od XIII. do XIX. stoljeća bio je jednokatnik, u obliku potkove s dvorištem u sredini u pravcu jugoistoka. Očuvano je samo sjeverno krilo, dugo je 27 metara. Snimio Božo Gjukić.

i 2. Lokacija 1, na kojoj su otkopane 32 žrtve, nalazi se neposredno južno od sadašnjega spomenika, a Lokacija 2, na kojoj su nađeni kosturi 21 žrtve, jesu tri škrape petnaest metara jugozapadno od južnoga transepta crkve Sv. Sabina (poprečne crkvene lađe tj. kapelice sv. Jakova Markijskog). To grobište je bilo isprepletano žilama borova koji su u međuvremenu nad njim izrasli.

Ljudski se kostur sastoji od pojedinačnih ili udruženih kostiju (kao što je lubanja). Prosječni kostur ima 208 kostiju; 31 u svakoj nozi, 32 u svakoj ruci, 29 u lubanji, 26 u kralježnici i 25 u prsnoj koži. Pojedine su kosti međusobno srasle, primjerice kosti lubanje, trtica i kosti zdjelice. Ukupno je ekshumacijom na Daksi nađeno više od deset tisuća kostiju i ulomaka kostiju, među njima 53 lubanje, koje starošću odgovaraju kraju Drugoga svjetskoga rata. Sve njih je sa suradnicima razvrstao dr. Igor Borić, specijalist sudske medicine, patolog dubrovačke bolnice i sudski vještak. Međutim, zbog položaja tijela, kako su pokojnici ubijani i leševi im bačeni, bilo je teško, gotovo nemoguće sastaviti sve kosti pojedinoga kostura jer su ispremišane. Sa sigurnošću su identificirane lubanje, a ostale kosti posložene su u ljesove tako da „po svojoj prilici“ pripadaju dotičnoj lubanji. Osim toga, identifikacija svake od deset tisuća kostiju bila bi preskupa i nesvrhovita jer su sve žrtve, ekshumanirane iz masovne grobnice, osim o. Petra Perice i Frana Vojvodića, ponovno ondje pokopane.

Nakon čišćenja i razvrstavanja kostiju, rodbina ljudi za koje se pretpostavljalo da su smaknuti na Daksi pozvana je da dâ uzorak krvi. On je poslužio za usporedbu s uzorcima koštanoga tkiva (mahom iz korijena zuba) leševa pronađenih na Daksi. Od 53 lubanje, za njih 18 utvrđeno je komu pripadaju. Analizu je vodila docentica dr. Davorka Sutlović iz Splita sa svojim suradnicama. Za analizu DNK nakon dugo vremena više vrijedi jedan zub nego praktički sve ostale kosti jer zub najduže ostaje očuvan.

Pokopani 23.978 dana nakon smaknuća

Posmrtni ostatci 51 osobe ubijene na Daksi pokopani su 19. lipnja 2010. u 11 sati uz suglasnost vlasnika otoka pokraj masovne grobnice (Lokacije 1) u koju je većina od njih bila bačena 25. listopada 1944.

Na uzvišici u samostanskom dvorištu ispred crkve veliki je bunar, obujma oko 200 prostornih metara vode s krunom. Četverokutna kula zatvara ulaz i pročelje crkve Sv. Sabina. Podignuta je zbog obrane od gusara. Služila je i kao zvonik, a Francuzi su je skrtili do razine novopodignuta krova središnje lađe. Ulaz je podignut šest skalina od tla. Jedino se kroz zvonik može ući u crkvu, silazeći ponovno šest skalina. Crkva Svetoga Sabina potkraj listopada 1944. bila je tamnica odakle su žrtve odvodili u smrt. Snimio Božo Gjukić.

Među pokopanima su kosturi 35 žrtava još neutvrđena identiteta te njih 16 za koje je, analizom deoksiribonukleinske kiseline utvrđeno čiji su. To su: svećenik don Mato Milić Kalafatović (34), te Dubrovčani: Marijan Vokić (29), Ivo Knežević (31), Ante Brešković (32), Martin Tomić (37), Ante Tasovac (37), Vid Regjo (38), Mato Račević (39), Ivo Peko (41), Antun Mostarčić (41), Baldo Crnjak (43), Baldo Poković (47), Jure Matić (49), Stijepo Barbieri (52), Maksimilijan Milošević (57) i Niko Obradović (41). Zadnja identifikacija pomalo zbunjuje i možda nije konačna riječ forenzike. Naime, prema povijesnim podacima koje je prikupio Joško Radica, Niko Obradović Miradžija, otac šestero djece, „osuđen“ je kasnije, 19. studenoga 1944. i odveden na Korčulu gdje je 21. studenoga bačen u jamu Vranina (*Sve naše Dakse*, str. 335 i 773), a nitko drugi iz njegove skupine nije identificiran na Daksi da bi se tako dovele u pitanje do sada poznate povijesne činjenice.

Isusovac Petar Perica (63), koji je također identificiran među žrtvama Dakse, pokopan je 26. lipnja 2010. na

Boninovu, a Frano Vojvodić (47) na Brgatu. Gradonačelnik dr. Niko Koprivica (55), također žrtva Dakse, ranije je (18. listopada 2008.) pokopan na Boninovu.

Ekumenska suradnja

Sve žrtve Dakse bile su kršćani. Nekoliko njih pravoslavni (među njima i jedan svećenik), a većina katolici (među njima najmanje sedam svećenika). Prvu javnu komemoraciju (simbolični ispraćaj) 25. listopada 1990. i sprovod 19. lipnja 2010. vodili su katolički i pravoslavni svećenici, tako da su ti događaji bili primjeri ekumenske suradnje dviju Crkvi. Uz rodbinu, prijatelje i poštovatelje obredu je s katoličke strane asistirao izaslanik apostolskog upravitelja msgr. don Mirko Maslač, a s pravoslavne dubrovački paroh protojerej Goran Spajić.

Istaknuvši kako nikad nije bio na sprovodu tolikog broja pokojnika, msgr. Maslač je rekao: „Neki ovdje smaknuti su identificirani, neki nisu, ali svi pred Bogom imaju identitet i bit će nagrađeni po pravdi. A i zločinci koji su to napravili bit će pred Bogom identificirani i pozvani na odgovornost.“ Ustvrdio je da se zločin ne može zaboraviti, ali da vrijedi pamtiti i kako su pokojnici tu umirali s molitvom na usnama. Zato je potaknuo okupljene da s Dakse ne odlaze s mržnjom u srcu. Predsjednik Udruge Daksa 1944./1945. Mato Račević rekao je kako su svi ubijeni bili civili, muškarci od 20 do 65 godina starosti, smaknuti metkom iz vatrenog oružja.

Zemni ostatci u dvostrukim, zalemljenim limenim i drvenim ljesovima, s imenom i prezimenom ili s brojem i oznakom N.N. položeni su jedan do drugog u zajedničku grobnicu. Na završetku obreda udruge i obitelji položili su vijence i cvijeće uz križ na spomen-obilježju.

Don Mato Milić Kalafatović iz Janjine, župnik Orašca, identificiran je pomoću krvi nećaka od pokojnoga brata.

U donjem desnom kutu Lokacija 2 na kojoj je nađen 21 kostur. Posmrtni ostatci bili su skriveni i neobilježeni 65 godina. Lijevo je Gospina crkvice. Po sredini crkva sv. Sabina u obliku rimskoga križa. Isprva je bio sagrađen samo njezin brod (dug 15, širok pet metara), a kasnije su dograđene krilne kapelice (svaka je iznutra 4,8 x 3 m).

Snimio Božo Gjukić.

Zadušnica u Katedrali

Budući da je na Daksi ubijeno nekoliko franjevac, uobičajilo se da i većina rodbine ubijenih i poštovatelji njihove žrtve dolaze na godišnju zadušnicu u Malu braću. No, prigodom prve komemoracije, 25. listopada 1990., prvu svečanu euharistiju za pokoj njihovih duša u Katedrali je predvodio biskup Ivo Gugić, a sada, nakon sprovoda žrtava, 19. lipnja 2010. navečer u 19 sati u prepunoj Gospi slavljena je i sprovodna misa za žrtve Dakse. U suslavlju 10 svećenika iz Dubrovnika i Kotora, predvodio ju je izaslanik apostolskoga upravitelja msgr. don Mirko Maslač koji je u propovijedi istaknuo:

„Slavimo ovu euharistiju i kao zahvalu Bogu za njihov život, mučeničku smrt, koja bi trebala svima nama biti poticaj u neprestanom zauzimanju za istinu i za pobjedu dobra.

Tvrđnja „Duši je mojoj oduzet mir!“ (*Tužaljke* 3, 17) iz današnjega čitanja Božje riječi odražava nutarnji osjećaj svih onih koji su u listopadu 1944. godine zatvarani i

Pogled na lokaciju 1. Snimio Božo Gjukić 25. listopada 1990. Tu su u rujnu 2009. otkopana 32 kostura, a 19. lipnja 2010. tu su položeni ljesovi 51 kostura (još dva su pokopana na Boninovu, a jedan na Brgatu).

bez sudskoga postupka pogubljeni. Kao ugledni građani, svećenici, redovnici, obiteljski ljudi, uzorni mladići – svi su se suočili sa stvarnošću ideologije koja je htjela društvo bez Boga, društvo bez moralnih načela, utemeljeno na prividima istine, lažnoj jednakosti, umjetnim parolama, iz kojih se *bratstvo* pretvorilo u okrutni ples smrti i iza čega ostade krv nevinih, što vapi u nebo, a iza *jedinstva* toliki narušeni međusobni odnosi, razorene obitelji, porušeni gradovi i mjesta. U društvu i životu gdje za Boga nema mjesta, gdje nema poštovanja moralnih načela i vrjednota, nesavršeni čovjek postaje apsolutno mjerilo, a njegovi čini i postupci, pa makar oni bili i zli, jedina istina, za koje je uvijek moguće pronaći opravdanje.

Od te kobne listopadske noći 1944. godine mnogi su se tješili riječima Boga pravednoga. „Dobrota Gospodinova nije nestala, milosrđe njegovo nije presušilo!“ (*Tužaljke* 3, 17). Grobni muk i šutnju o tragediji koja je obavijala

Život iz kamena. Snimio Božo Gjukić.

naš Grad i naše živote, koja je prekrivala i samu Daksu, prekidali su jedino valovi koji su milovali Daksu i ustrajne vjerničke molitve tolikih pobožnika da će Gospodin svoju dobrotu iskazati i nad nama. A Božja dobrota se prema čovjeku najočitije pokazala ponajprije u utjelovljenju Božjega Sina, u Isusovoj mucij, smrti i uskrsnuću, koji su zalag i jamac i našeg uskrsnuća. Ona se očituje u pobjedi života nad smrću, svjetla nad tamom, istine nad lažju, pravde nad nepravdom. Tome smo svi svjedoci.

Kolikogod bila duboka jama u koju se želi zakopati istinu i teška zemlja kojom je se želi prekriti, ipak zrake „Sunca pravde“ (*Malahija* 3, 20) – a to je Krist Gospodin – obasjavaju svaki trenutak našega života i povijesti. Vjerujemo i molimo da je duboko pouzdanje u Boga naše braće i sestara, koji su stradali na Daksi, urodilo njihovim spasenjem, koje im je Gospodin darovao. Današnjim

Puškarнице koje je podigla Austrija. Na jednom kamenu uklesano je 1848. Snimio Božo Gjukić.

pokopom, molitvom i ovom euharistijom želimo odati počast i poštovanje ne samo žrtvama koje su stradale na Daksi, nego i svim žrtvama na svim križnim putovima našega hrvatskoga naroda.

Životna svjedočanstva i mučenička smrt svih nevino pobijenih na Daksi ostaju svima nama, živućim građanima Dubrovnika, primjer, poticaj i opomena. Primjer ustrajnosti i vjernosti idealima, poticaj u nastojanju svjedočkoga življenja pripadnosti Crkvi i narodu te opomena da u životu, osobnom i društvenom, ne smijemo zaboraviti Boga i njegove zakone i zapovijedi.

U poznatoj pjesmi *Do nebesa nek se ori* o. Petar Perica, također jedan od stradalnika na Daksi, pjeva: „*Isukrste, Srcu tvom, s nama naš se kune dom, dušom tijelom vijek sam tvoj, za krst časni bijući boj.*“ Boj se za krst časni ne bije oružjem nego životom, iskrenim vjerničkim življenjem evanđeoskih vrjednota, nastojanjem oko dobra, istine, pravednosti, čestitosti i poštenja. To su i konačne težnje koje su mučenici s Dakse živjeli i radi kojih su dali živote.“

Neobilježeni svećenički grobovi

Na području Dubrovačke biskupije 1944.-1945. komunističke su vlasti bez sudskoga postupka ubile 16 katoličkih svećenika:

- devet svećenika Dubrovačke biskupije: don Nika Fantelu srednjeg (64) iz Lastova, don Mata Dobuda (61) iz Luke Šipanske, don Gjura Krečka (61) iz Dubrovnika, don

Kamen cvijet iznad mandrača. Snimio Božo Gjukić.

Antu Bačića (52) iz Vele Luke, don Dragutina Kissa (35) iz Bačke, don Mata Kalafatovića Milića (33) iz Janjine, don Josipa Schmidta (30) iz Vukovara, don Iva Jelinovića (25) s Grude i don Luku Grkovića (24) iz Trstenoga;

- četiri svećenika Provincije sv. Jeronima Reda manje braće opservanata: fr. Tomu Tomašića (63), fr. Bernardina Sokola (56), fr. Marijana Blažića (47) i fr. Gerarda Barbira (33);

- jednoga svećenika Kotorske biskupije: don Iva Brajnovića (30);

- jednoga svećenika Mostarsko-duvanjske biskupije: don Antu Zrna (36);

i jednoga svećenika-isusovca (o. Petra Pericu, 63).

U Gradu je uhićen i na smrt osuđen, ali izvan Biskupije, u Trogiru, strijeljan jedan dominikanski svećenik i sociolog (dr. fr. Dominik Barač iz Slanoga, 33).

Izvan područja Biskupije, također bez suđenja, ubijeni su bivši *biskup* dr. Josip Marija Carević (62) i *četiri svećenika* Dubrovačke biskupije: don Ivan Raguž (68), don Miho Lajoš (34), don Andrija Falatar (28) i don Stjepan Tomašev (32), *jedan đakon* Nikša Memunić (23) iz Maloga Stona, kao i *šest bogoslova*: dva klerika Dubrovačke biskupije: Miho Katušić (20) iz Vojskoga Dola i Metildo Trojanović (22) iz Trstenoga, dva franjevačka klerika: fr. Otona Kupeka (22) i fr. Alberta Karamarka (22) i dva dominikanska klerika s prebivalištem u Dubrovniku: fr. Eduard Franković (24) i fr. Hinko Paladin (23).

Prvi kat preostalog samostanskog krila u derutnom stanju. Samostan je 1281. sagradio dubrovački vlastelin Sabin Getaldić sa ženom Dražom, na njemu je 1291. živjelo šest fratara, a dubrovački su franjevci ovdje imali godinu kušnje za mladu braću. Snimio Božo Gjukić.

Prosječna dob tih žrtava „socijalističke revolucije“ bila je 39 godina, najmlađi je imao 20, a najstariji 68 godina.

Od tih 29 umorenih ili ubijenih dubrovačkih vjerskih službenika, do danas samo četiri imaju obilježen grob. Treba li veći dokaz o nemaru i samozaboravu za koji nije kriv nitko sa strane?

Spomen nemaju ni tri četničke žrtave: don Josip Braenović (40), fr. Baldo Beato (21) i don Rudolf Brnobić (58) kao ni jedna talijanskih fašista (don Josip Bagi, 32).

Za razliku od nekih drugih sredina i crkvenih ustanova, premda desetljećima postoji glas o njihovoj svetosti i svjedočanstva o kreposti i mučeništvu, još uvijek nije pokrenut istražni prvostupanjski postupak za proglašenje blaženim tih stradalnika mržnje protiv vjere, a živućih je svjedoka sve manje.

Stabla polegla ponavljajući posljednju kretnju u blizini pokošених mučenika – borovi uz puškarnice oko crkve Sv. Sabina. Snimio Božo Gjukić.

Kukavica i kalkulanata ima i u Crkvi. Prema zlu i patnji koje se očitovale na Daksi i drugdje kršćanski mislioci, biskupi i propovjednici, pa ni na dubrovačkom području, nisu imali dosljedan, nedvosmislen, glasan i beskompromisan stav osude, isticanja Božjih zapovijedi i obrane ljudskih prava u odnosu na sve tadašnje totalitarne režime (fašizam, nacionalsocijalizam i komunizam), poput blaženoga Alojzija Stepinca koji je primjerice 18. kolovoza 1945. pisao Vladimiru Bakariću, predsjedniku Vlade Federalne Hrvatske: „Stižu mi vijesti da se po nečijem nalogu niveliraju grobovi ustaša i Nijemaca, uklanjaju križevi s njihovih grobova. Kao predstavnik Katoličke Crkve energično protestiram proti ovoga divljanja. Na grobljima nema više prijatelja ni neprijatelja, partizana ni ustaša, ni Nijemaca ni Slavena. Na grobljima su samo mrtvi, koji čekaju zadnji pravorijek vječnoga Suca koji će ih suditi samo po tome kakvi su bili ljudi, jesu li vršili Njegove zapovijedi ili ne, a ne po stranačkim ili nacionalnim pripadnostima.“

Koga zanima više

Vicko Lisičar, *Tri dubrovačka otočiča: Daksa, Sveti Andrija i Ruda*, Dubrovnik, 1935.; *Religioni et bonis artibus*, prir. Krešimir Vukić, Dubrovnik, 1996.; Josip Sopta, *Daksa : povijest Franjevačkog samostana*, Dubrovnik, 1998.; *Crveni teror u Dubrovniku : listopad 1944.*, ur. Vlaho Benković, Dubrovnik, 1998.; *Mučenik s Dakse – fra Marijan Blažić*, ur. Goran Crnković, Volosko, 1998.; Joško Radica, *Sve naše Dakse : hrvatski jug u vrtlogu Drugog svjetskog rata i jugokomunističke strahovlade : doprinosi istini*, Dubrovnik, 2003.; Augustin Franić, *Niko Koprivica – gradonačelnik Dubrovnika, žrtva i mučenik Dakse*, Dubrovnik, 2008.; Hrvoje Kačić, *Dubrovačke žrtve*, Zagreb, 2009.

Umirali su pjevajući Tebe Boga hvalimo

Već su prvog dana partizani, stigli iz Crne Gore, uhitili brojne ugleadne građane. Ninajuporniji protivnici komunizma nisu predviđali ono što su pročitali na zidnim oglasima 26. listopada. Javljalo se da je 35 istaknutih ličnosti, kojih popis je bio dat, bilo suđeno i strijeljano zbog navodne suradnje s okupatorom. Bila je javna tajna da suđenja nije bilo i da su uhićeni prema unaprijed sastavljenim listama sa svrhom da budu eliminirane sve vodeće ličnosti, i to iz svih društveni slojeva: intelektualci, privrednici, sindikalisti, crkveni ljudi, vođe mladenačkih organizacija itd. Spasili su se jedino oni koji nisu povjerovali komunističkoj propagandi da se oni koji nisu počinili zločine ni izdali nemaju ničesa bojati.

Kako su među prvim žrtvama komunističkog pokolja bila tri franjevca, ubrzo smo saznali sve pojedinosti iz usta jednoga Hrvata, mobiliziranog od partizana, koji je bio prisutan kod strijeljanja. Ispričao nam je da su ubijeni na otočiću Daksa, na ulazu u Luku Gruž. Svukli su ih i morali su iskopati vlastite grobove. Otac Marijan Blažić, glasoviti propovjednik, jedna od žrtava, izgovorio je nekoliko riječi utjehe i podijelio im odrješenje prije nego su ih pokosile strojnice. U času strijeljanja zapjevali su: Tebe Boga hvalimo...

Dobro se sjećam mnogih čija imena navodim: dr. Niko Koprivica: načelnik Dubrovnika, odvjetnik i prvak Hrvatske seljačke stranke; dr. Baldo Poković, odvjetnik; kapetan duge plovidbe Željko Milić, profesor Makso Milošević, ravnatelj mjesne gimnazije; Ivo Peko, ravnatelj radiopostaje Dubrovnik i novinar te Boris Berković, svi istaknuti kulturni radnici.

Strijeljani su također sljedeći svećenici, vrlo istaknuti po pastirskom i kulturnom radu: velečasni Marijan Blažić, profesor prirodnih znanosti, protivnik fašizma i nacizma, pisac djela *Evolucija i postanak čovjeka*; franjevac Toma Tomašić, ravnatelj franjevačke gimnazije, profesor vjeronauka; mladi franjevac Gerard Barbir, poznati duhovni ravnatelj katoličkih organizacija mladeži. Osobito bolan dojam prouzročilo je umorstvo isusovca Petra Perice, organizatora katoličke mladeži, vrlo poznata po asketskom životu. Ubili su i popularnog župnika Gjura Krečka, propovjednika, pisca povijesnog djela i istaknutog radnika na kulturnom polju; velečasnoga Mata Milića i umirovljenoga župnika Mata Dobuda koji je postao žrtva političke osvete zbog stava kojeg je bio zauzeo protiv ubojica nasljednika prijestolja u predvečerje Prvoga svjetskog rata. Poslije je bio ubijen i mladi dominikanac dr. Dominik Barač, autor knjige *Socijalna filozofija boljševizma*.

Nijedan od ubijenih svećenika nije vršio službene dužnosti [u vlasti ili u vojsci N.D.H.], niti sudjelovao u političkim organizacijama. Smaknuli su ih zbog njihova moralna upliva na vjernike.

No, komunisti se nisu ograničili samo na ubijanje istaknutih svećenika i intelektualaca. Strijeljali su također sindikalista Blaškovića, tipografa Petra Barbira, obrtnike Balda Crnjaka i Frana Vojvodića, predsjednika Mješovitog hrvatskog zbora Gundulić te članove hrvatskih omladinskih organizacija: Miha Kubeša, Nika Baću, Josipa Tutu i Slavka Barbira.

Bilo je opće mišljenje da su sve ove časne i neokaljane osobe bile poubijane jer su ih komunisti smatrali opasnim protivnicima. Njihova nasilna smrt izazvala je bolan dojam čak među članovima Narodnooslobodilačkog odbora imenovanog po komunistima. Njegov predsjednik dr. Ivo Nikšić prihvatio je to mjesto vjerujući da će moći zaštititi sugrađane od komunističkih zloupotreba i izgređa. U ime Odbora oštro je prosvjedovao protiv strašnog pokolja. Komunisti su raspustili taj Odbor navodeći da je nepodoban i nesposoban. Kasnije, da bi ublažili ovaj dojam, nastojali su skrenuti pozornost publike organizirajući masovne sastanke, predavanja, svečanosti, plesove, razuzdane zabave ne bi li privukli mladež.

Ovaj pokolj bio je početak tolikih drugih, uvijek po istom kriteriju: ostaviti narod bez istaknutih ličnosti na svim društvenim razinama.

Ti su događaji imali veliki odjek također izvan Grada. Kako su komunisti zauzimali druge hrvatske krajeve i gradove, poznate ličnosti su znale što ih čeka. Mnogi se nisu uspjeli spasiti jer su pali kao žrtve u kolektivnim pokoljima.

Kako su slične vijesti pristizale iz sjeverne Hrvatske, pozornice ogorčenih borba, nije bilo nikakve sumnje da komunisti iskaljuju poseban bijes protiv istaknutih pojedinaca, optužujući ih zbog kolaboracionizma jer su se bojali njihova utjecaja u krajevima gdje su se eventualno mogle iskrcati i intervenirati angloameričke snage. Ove su osobe bile neokaljane prošlosti i pristaše individualne i narodne slobode i demokratskog poretka.

Svjedočit ću o gornjem pred bilo kojim organizmom koji bi se pozabavio ovim strašnim zločinima.

José Ingenieros, Buenos Aires, 28. svibnja 1962.

fr. Lino Pedišić (1918.-1989.)

iz Tkona na Pašmanu, franjevac od 1937., svećenik u Male braće od 1944., emigrant, karitativni djelatnik, misionar u Argentini

Otok bumerang

Sve što je čudovišno, bogato je značenjima. Od davnog trenutka kad mi je ćaća objasnio zašto se nikad nitko ne kupa na Daksi, vrtjela se u mojoj svijesti prizma u kojoj bi nesigurne plohe da sklope značenja oko noćnih rafala što ih sablasno osvjetljava otočki svjetionik.

Jedna iskra ove, čizmama zapretene vatre, oprljala me 1982. kad je, kroz tekst koji sam pisao, probila istina da na otočiću Daksi ima mrtvih ljudi, pobijenih ljudi. I da je način na koji je tim ljudima presuđeno onespokojavajuće problematičan, barem onoliko koliko i njihova krivica.

U to su vrijeme Dubrovnikom gospodarile ekspoziture poznatih korporacija SUBNOR, Soc-Savez, Komitet... Njihova efikasnost, garnirana lakim mafijaškim šarmom, bila je odista zadivljujuća. Njihovi su bili sud i tužilaštvo, Pravda i Istina, mediji i medijatori. A njihova cinička poruka nama bila je: „Samo slobodom mjeri se sloboda.“ Kruha sam mogao imati koliko su oni dopuštali da padne s njihove trpeze. Povijest je bila napredna. Traženje značenja nije se toleriralo.

Nekoliko godina kasnije, kad se još činilo da je njihova vlast svemoćna i zauvijek, vraćao sam se avionom u Dubrovnik. Bio je dan, bilo je more. I bili su otoci.

Otok „bumerang“. Snimio Božo Gjukić.

Odozgor, sve onako čisto i svečano, kao onoga dana kad je dovršen taj posao. Pribijajući čelo uz staklo, s uzburkanim talogom čuvstva, gledao sam Daksu kao dio svoje stečene sudbine. I onda odjedanput, u prosvjetljenju, shvatio sam oblik toga otoka kao izravnu poruku. Vidio sam da je Daksa, iz nebeske perspektive, precizno iscrtan bumerang! Bumerang, srpoliko urođeničko oružje, pogodno za lov i metaforu. Ovo možete provjeriti prvom prilikom kad budete letjeli, kad se nađete gore, odakle se naše zemaljske stvari drukčije vide.

Fijuk toga bumeranga kroz vrijeme miješao se s bukom avionskih motora. Njegova prividna nepomičnost bila je izbrisana u dubokom plavetnilu. Bilo mi je dano znati da se kreće i shvatio sam da je prošao najdalju točku svoje putanje. Vraćao se.

Bio sam, nakon mučnih godina, nagrađen i potresen ovim saznanjem, mada nisam znao da će se taj bumerang vratiti brže nego što sam se u tom trenutku usuđivao poželjeti. Pred nama je, evo, danas da skupimo imena puna gluhog bahatog olova, i da se ta imena „u ime naroda“, ispišu još jedanput jedno do drugoga. Ovaj put bez ponižavajuće mržnje.

Ne znamo tko je od njih odista bio kakav. Niti ima izgleda da ćemo to saznati prije onog Suda. Tko je u duši bio potkazivač? Tko ribalad [*nevaljalac, lupež*]? Tko loše informiran, a tko zaslijepljen ideološkom refrakcijom [*lomom*]? Tko tek javno pošten, a tko meka srca? Tko i sam ubojica, a tko ucijenjeni, zastrašeni, dvostruka žrtva? Ali naša je sreća što smo dočekali trenutak da možemo javno reći: mi to ne znamo. Znamo da je netko bio odvjetnik, netko svećenik, netko direktor, netko policijski agent, netko trgovac, netko vozač, netko student, a netko profesor, netko činovnik, a netko major, netko bifedžija, a netko podvornik – ljudi.

U tom sarkastičnom naličju pravde vrlo su mali izgledi da je među noćnim putnicima na Daksu bio bilo tko od nalogodavaca klanja iz '41. A ako ga i ima, mogao bi se rukovati s onim tko je napravio ovaj popis.

Vratio se bumerang.

Neka Bog dâ da za svu našu djecu, za mile fačice što sjede s nama za trpezom, otklanjaju zbunjeno oči i s nejasnom tjeskobom slušaju razgovore što ih mi vodimo. Neka Bog dâ da za njih jednom završi ovaj rat! I čudovišno postane znak svetoga

Pročitano na I. programu Hrvatskoga radija 10. VIII. 1990. u 21.30

Milan Milišić (1941.-1991.)

Identifikacija pogubljenih na Daksi analizom DNK

Tijekom ekshumacije u rujnu 2009. na Daksi je pronađeno više kostura nego što se očekivalo jer je s poznatoga javnog popisa „osuđenih“ od 26. listopada 1944. ubijeno 35 osoba, od toga pet svećenika, a sa sljedećeg oglasa, objavljenog 19. studenoga 1944., 12 osoba, od toga osam ubijenih na Daksi, a među njima dva svećenika.

No, budući da je bilo odvedenih Dubrovčana čija imena nisu stavljena na oglase, pretpostavlja se da su partizani još neke od njih prebacili na Daksu i tamo smaknuli. Na nekoliko lokacija otočića na kojima su se obavljali iskopi, pronađeni su posmrtni ostatci ubijenih te ponešto njihovih osobnih predmeta, poput dvaju svećeničkih ovratnika (kolara), krunice, raspela, dvije vere (vjenčana prstena), zlatne ogrlice, zubi i pištoljske čahure.

IDENTIFIKACIJA (utvrđenje istovjetnosti, poistovjećivanje) je utvrđivanje istinitosti osoba, dijelova tijela, tragova i predmeta u cilju otkrivanja pojedinih obilježja koja omogućuju nesumnjivo i nesporno prepoznavanje. Kad je riječ o identifikaciji poginulih u masovnim nesrećama, posebice u ratu, zadatak sudskoga medicinara još je složeniji. Dva su osnovna cilja: pronaći i otkopati ljudske ostatke (u kontekstu kriminalističke istrage, primjerice utvrđivanja uzroka i načina smrti), te ih identificirati i po mogućnosti vratiti rodbini. Ovisno o okolnostima slučaja i stanju poslijesmrtnih promjena tijela, koriste se različite metode identifikacija. Analiza DNK predstavlja potencijalno vrlo korisnu i svakako jednu od točnijih metoda identifikacije.

Identifikacija ljudskih ostataka metodom analize DNK

Od pamtivijeka čovjek postavlja pitanje o biti svojega postojanja, o tajni života koju nosi. Čežnja za spoznajom samoga sebe tjera ga na stalno istraživanje, filozofske i religijske rasprave te znanstvenu objektivizaciju makro i mikro svijeta. Veliki korak čovječanstvo je napravilo otkrićem molekule koja u sebi krije „poruku života“. Molekulu sposobnu da se umnaža i stvara proteine, gradi beskrajno prilagođene organizme kaotičnim, a ipak gotovo savršeno kontroliranim procesom, nama i danas samo dijelom poznatim. Molekula deoksiribonukleinske kiseline (DNK) naš je jedinstveni otisak, biljeg svake pojedine stanice organizma.

Korak dalje bilo je revolucionarno mapiranje ljudskog genoma. Genotip, ukupna genetička građa živog organizma, jest jedinstveno obilježje pojedinca, njegov „mikroskopski potpis“. Očitavajući nepoznati genotip, tj. analizirajući DNK molekulu iz raznovrsnog biološkog materijala, u mogućnosti smo jednoznačno odrediti podrijetlo uzorka. Iz te činjenice očitava se puna vrijednost DNK metode u identifikaciji osoba, živih ili preminulih. Posebno se to odnosi na identifikaciju pomoću uzoraka kosti ili zuba osoba stradalih u masovnim nesrećama ili ekshumiranih tijela koje se ne mogu obaviti drugim, klasičnim metodama.

S obzirom na činjenicu da svaka osoba naslijedi polovicu genetičkog materijala od oca, a polovicu od

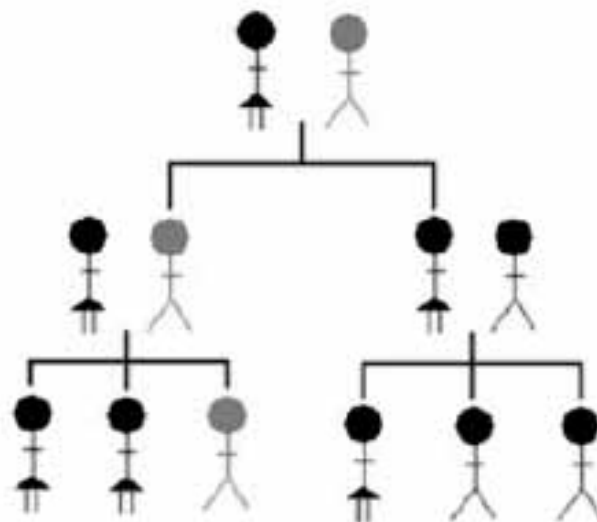
majke, testiranjem DNK može se utvrditi povezanost između ispitivanih osoba. Slijedeća važna osobina DNK jest da je stabilna i da se tijekom vremena ne mijenja, pa se pravilno pohranjeni uzorak može usporediti s nekim drugim uzorkom uzetim i nakon nekoliko godina. Osnova analize je uspoređivanje DNK. Uspoređuje se humana DNK, izolirana iz skeletnih uzoraka (kosti ili zuba), s DNK izoliranom iz uzoraka krvi, brisa iz usta, dlake i slično, pretpostavljene najuže rodbine.

Građa DNK

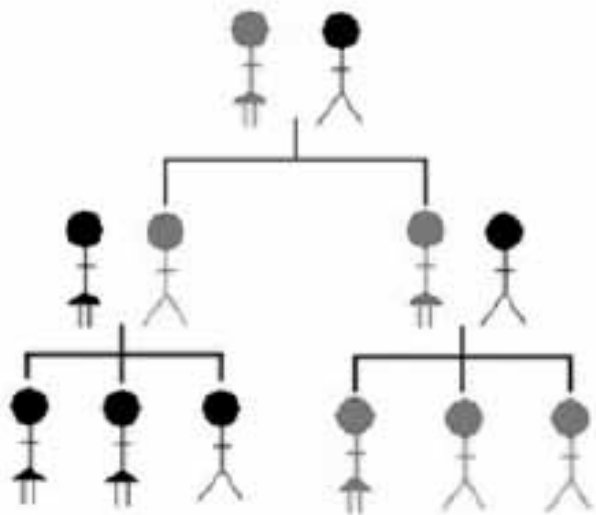
Sva živa bića, pa tako i čovjek, građena su od stanica, koje istodobno predstavljaju najmanje strukturne i funkcijske jedinice našeg organizma. Stanica je građena od jezgre, u kojoj je smještena **jezgrina DNK** i koja se naslijeđuje podjednako od oba roditelja, te citoplazme, u kojoj su smješteni mitohondriji, nosioci mitohondrijske DNK (**mtDNK**), koja se naslijeđuje izravno putem majčinske linije (slika 2). Genetički kod koji nosi jezgrina DNK zapisan je u **genima**. Drugim riječima, geni su aktivni segmenti koji se nalaze na točno određenim mjestima lanca DNK. Ukupna jezgrina DNK smještena je u strukturama koje se zovu **kromosomi**. Svaki čovjek posjeduje 23 para odnosno 46 kromosoma, 23 naslijeđeno od majke, a 23 od oca. Jedan od parova je spolni, koji može biti XX te označava ženski i XY koji označava muški spol.

Molekula DNK građena je u obliku dvostruke uzvojnice i smještena je u svih 46 kromosoma. DNK sačinjavaju jedinice zvane **nukleotidi** koji su sastavljeni od šećera deoksiriboze, fosfata i četiri različite dušične baze. Purinske su adenin (A) i gvanin (G), a pirimidinske timin (T) i citozin (C). Izmjena slijeda navedenih parova baza (A-T i C-G) ili razlika u broju ponavljanja parova baza određenog redoslijeda, predstavljaju osnovu utvrđivanja identiteta osobe. Svaki pojedinačni kontakt između navedenih jedinica naziva se **par baza**.

Ukupna genetička građa jedne osobe naziva se **genotip**. Budući da je on jedinstven i svojstven samo jednoj jedinki

Obiteljsko stablo u tri naraštaja. Osobe muškoga spola iz sva tri naraštaja, označene sivom bojom, imaju istovjetan genotip naslijeđen Y-kromosomom (muškom linijom).

Obiteljsko stablo u tri naraštaja. Osobe označene sivo imaju istovjetan genotip naslijeđen mitohondrijskom DNK, ali samo su osobe ženskoga spola prenijele mitohondrijsku DNK na svoje potomke.

(izuzmu li se jednojajčani blizanci), uviđa se puna vrijednost DNK u identifikaciji osoba.

Analizom spolnih kromosoma određuje se spol. Kromosom Y može pružiti važne informacije ako je u pitanju određivanje nasljednih crta muškarca jer se on **nasljeđuje samo muškom** linijom. Također, vrlo je važan u dokazivanju očinstva kada su djeca muškog spola ili prilikom utvrđivanja identiteta u nedostatku DNK od najuže rodbine, prvenstveno oba roditelja.

Mitohondrijska DNK **nasljeđuje se isključivo ženskom linijom**. Braća i sestre posjeduju istu mtDNK, ali je samo ženska djeca prenose na svoje potomke (slika 3). U sudskoj medicini ima visoku primjenu kod utvrđivanja identiteta osoba u slučajevima kad je raspoloživ genetički materijal samo od majke, odnosno braće ili sestara.

Što se radi?

Uzorak kosti ili zuba očisti se od ostataka tkiva, zemlje i ostalih nečistoća. Dobro se opere i osuši. Brusilicom se izrežu dijelovi kosti. Uzorak se potom opere i osuši, a nakon toga samelje u fini prah.

Mogućnost identifikacije osoba metodom analize DNK značajno je olakšana otkrićem **lančane reakcije polimeraze (PCR)**. Metoda PCR zasniva se na umnažanju (amplifikaciji) ciljnih sljedova DNK, a pogodna je za analizu razgrađenih fragmentiranih dijelova DNK (koji su često iz koštanih ostataka), jer je moguće iz jednog primjerka DNK proizvesti milijarde kopija koje su potpuno istovjetne početnom slijedu. Tehnologija PCR-a čini temelj analize DNK u sudskoj medicini.

Praćenjem učestalosti pojavljivanja pojedinih alela (gena koji zauzimaju isto mjesto na kromosomima) u nekoj populaciji (populacijske studije) određuju značajke DNK određene populacije. Korištenjem tih podataka moguće je statistički izraziti kolika je vjerojatnost da je osoba čiji je ispitivani genotip dobiven iz uzorka kosti ili zuba, nečiji krvni srodnik. Isto tako, korištenjem statističkih parametara

moguće je odrediti kolika je vjerojatnost nalaženja neke druge osobe u određenoj populaciji koja ima isti genotip.

Identifikacija ljudskih koštanih ostataka dugotrajan je i složen postupak. Samo strogim pridržavanjem svih navedenih faza i određenog redoslijeda tijekom procesa ekshumacije i identifikacije omogućit će se uspješnije pozitivno prepoznavanje.

Iz opisa postupanja u slučaju koštanih ostataka pronađenih na Daksi, vidljivo je da se radilo po pravilima struke, no unatoč tome svi ekshumirani koštani ostatci nisu identificirani. Ključni razlog je taj što za sve pretpostavljene nestale osobe nemamo biološki uzorak potreban za usporedbu. Isto tako neki izuzeti uzorci krvi, pretpostavljene rodbine, nisu dali pozitivne identifikacije jer podaci o ekshumiranim osobama nisu apsolutno točni, odnosno o pokopanim osobama na Daksi još uvijek nedostaju informacije.

U daljnjem tekstu prikazan je postupak rada identifikacije koštanih ostataka pronađenih u žrtava Drugoga svjetskog rata pogubljenih na Daksi.

Postupak ekshumacije

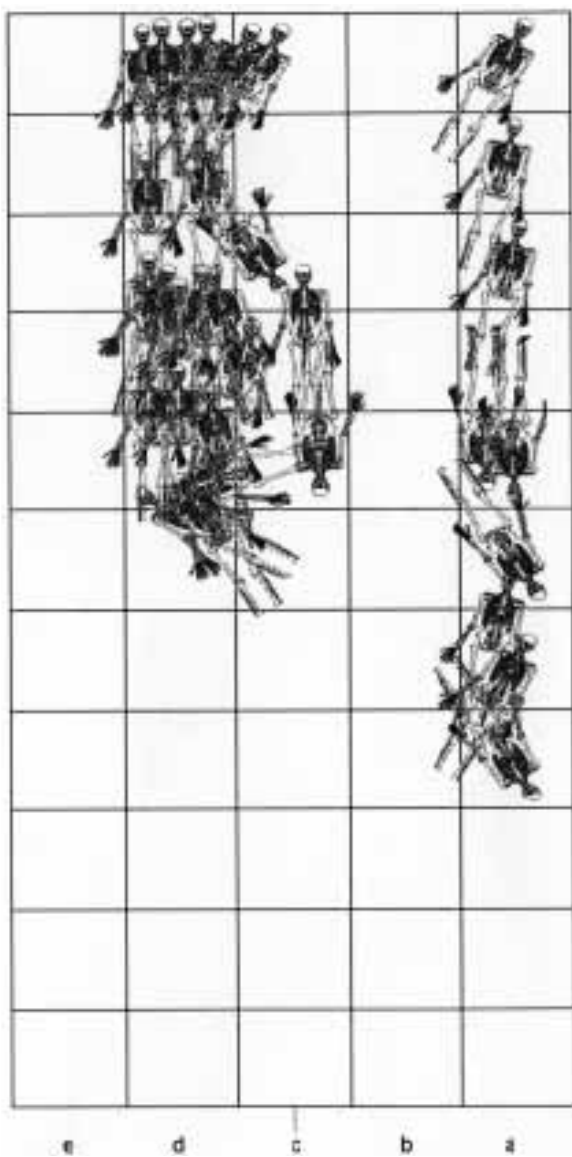
Postupak identifikacije vrlo je složen proces u kojem sudjeluje čitav niz stručnjaka.

Ekshumaciju na Daksi, anatomsko sortiranje i pripremu uzoraka u Dubrovniku napravio je sudski vještak dr. Igor Borić, a suradnici su mu bili Mario Šljuka i Senad Šabanović.

Dana 24. rujna 2009. u 9 sati započeta je ekshumacija posmrtnih ostataka na otoku Daksi, nastavila se kroz sljedeće dane te završena dana 29. rujna 2009. u 13.45 sati. Potom su posmrtni ostatci preneseni na Odjel patologije Opće bolnice u Dubrovniku. Posmrtni ostatci nađeni su na dvije lokacije označene kao Lokacija 1 i Lokacija 2.

Uspjeh bilo koje identifikacije ovisi o opsegu i usčuvanosti materijala. I vrlo mali komadići koštanih ostataka mogu biti presudni kako za pozitivnu identifikaciju osobe, tako za utvrđivanje uzroka i okolnosti smrti. Upravo zbog toga svako nalazište treba osigurati i detaljno istražiti. Nalazište treba podijeliti na kvadrante te označiti površinske nalaze, obris grobnice, položaj i orijentaciju tijela i sve osobitosti. Tek kada je nalazište detaljno opisano i označeno može se započeti s prikupljanjem materijalnih tragova i koštanog materijala. Potom se kosti pohranjuju za prijevoz u kutijama označenim tako da je vidljiva lokalizacija nalaza i sadržaj. Kasnijim radom u dvorani slijedi daljnja obrada koštanih ostataka. Kost se operu, osuše i sortiraju pa se postavljaju u anatomske položaje gdje je to moguće. Na temelju tako priređenog materijala radi se daljnje utvrđivanje broja i porijekla koštanih ostataka, utvrđivanja životne dobi, spola, visine. Utvrđuju se i opisuju ozljede i oštećenja kostiju razlikujući pri tome zaživotne i poslijesmrtne promjene te utvrđuje uzrok smrti. **Ukupno je nađeno više od 10.000 kostiju** te koštanih fragmenata.

Također su nađeni i razni predmeti i to: brojne čahure i zrna, dugmad i kopče, dijelovi svećeničkih ovratnika, nekoliko ostataka obuće, nekoliko krunica i križevi te nekoliko ogrlica i prstena.

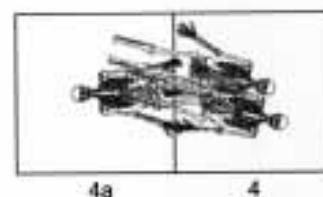
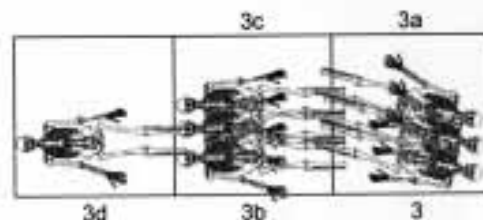
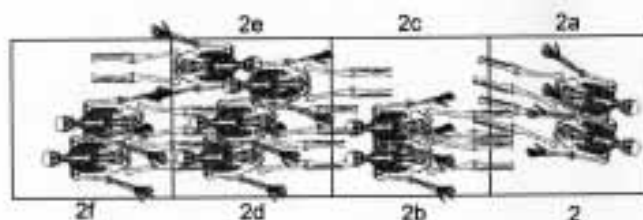

Lokacija 1 - shematski prikaz položaja kostura prema mjestu nalaska. Nacrtao Igor Borić.

Sve pronađene kosti na Lokaciji 1 odgovaraju koštanim ostatcima najmanje 32 osobe, dok pronađeni koštani ostatci na području Lokacije 2 odgovaraju koštanim ostatcima najmanje 21 osobe. Sveukupno pronađene kosti na područjima označenim kao Lokacija 1 i Lokacija 2 odgovaraju koštanim ostatcima **najmanje 53 osobe**.

Za sve navedene kosti sa sigurnošću se može ustvrditi da je riječ o ljudskim kostima, koje svojom starosti odgovaraju vremenu Drugoga svjetskog rata. Svi koštani ostatci imaju izražene antropomorfološke osobitosti muškog roda. Dob osoba kojima pripadaju analizirane kosti u širokom je rasponu godina od mlađe do starije životne dobi. Izračunate su i visine osoba i opisane karakteristike kostiju kao i stanje zubala, gdje je to bilo moguće. Kod 22 osobe utvrđene su strijelne rane. Praktički sve utvrđene ulazne strijelne rane lokalizirane su zatiljno. Kod 15 osoba radi se o jednoj, pet osoba imaju po dvije, a dvije osobe tri strijelne rane zatiljno. Nađena je samo jedna strijelna rana na drugom području osim na lubanji i to na području zglobne čašice kuka. Brojne druge lubanje nađene su u brojnim fragmentima te nisu utvrđene strijelne rane, ali su nađeni zaživotni prijelomi kostiju lubanje koji upućuju na isti uzrok smrti.

K
J
I
H
G
F
E
D
C
B
A

Lokacija 2 - shematski prikaz položaja kostura prema mjestu nalaska.
Nacrtao Igor Borić.

Tijekom iskapanja nađene su nadlaktične kosti vezane žicom na dva mjesta te podlaktične kosti vezane žicom na jednom mjestu, što ukazuje da su najmanje tri osobe bile vezanih ruku u trenutku smrti. Na temelju materijalnih tragova može se zaključiti da se radi o masovnoj grobnici, a način ukopa, posebice lokalizacija i karakteristike strijelnih rana upućuju na egzekuciju. Na isto ukazuje lokalizacija ulaznih strijelnih rana na zatiljku promjera oko 9 mm te nalaz praktički isključivo pištoljskih zrna promjera 9 mm i odgovarajućih čahura. Sve navedeno snažno ukazuje da je egzekucija vršena pucanjem pištoljem u zatiljak, vjerojatno klečećih osoba.

Masovna grobnica prilikom iskapanja.
Snimio Mato Račević.

Nađeni predmeti ukazuju da se radilo o uglavnom civilnim osobama, od kojih je bilo više, a najmanje tri svećenika, dok je moglo biti i nekoliko vojnika.

Masovna grobnica prilikom iskapanja precizno vađenje koštanih ostataka. Snimio Mato Račević.

Lubanja s vidljivim prostrijelnim ranama. Snimio Mato Račević.

Rad u laboratoriju za DNK

Prema nalogu istražnog suca Županijskog suda u Dubrovniku u kaznenom predmetu protiv nepoznatog počinitelja, zbog kaznenog djela iz članka 158. stavka 1. *Kaznenog zakona*, po prijedlogu Županijskog državnog odvjetništva u Dubrovniku od 8. travnja 2009., dana 28. prosinca 2009. godine naloženo je vještačenje DNK, u svrhu utvrđivanja identiteta posmrtnih ostataka osoba čiji su posmrtni ostatci pronađeni ekshumacijom na otoku Daksi u vremenu od 24.-29. rujna 2009.

Krunica pronađena uz kosturne ostatke.

Dana 5. veljače 2010. na Odjelu patologije Opće bolnice u Dubrovniku napravljen je detaljan pregled i slaganje (rekonstrukcija tijela) **posmrtnih koštanih ostataka** osoba čiji su ostatci pronađeni ekshumacijom na Daksi. Nakon toga, uzorci su sortirani prema već označenim lokacijama i poljima, izuzeti su dijelovi koštanih ostataka za analizu DNK.

U tu svrhu 5. veljače 2010. na Odjelu patologije Opće bolnice u Dubrovniku uzimani su uzorci **krvi** pretpostavljene rodbine mogućih žrtava, a zbog usporedbe s uzorcima ekshumiranih kostiju.

Uzorak krvi nećaka pokojnog o. Petra Perice uzet je 26. veljače 2010. u Australiji u Viktorijskom zavodu sudske medicine (*Victorian Institute of Forensic Medicine*) i u Splitu je zaprimljen putem pošte.

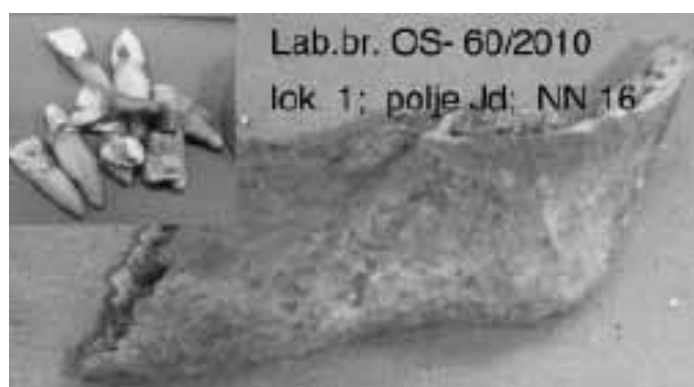
Identifikaciju DNK u Splitu je obavila docentica dr. sc. Davorka Sutlović, dipl. ing., a suradnice su joj bile Jelena Ljubković, dipl. ing., i Boja Režić, laboratorijska tehničarka.

Svi uzorci koštanih ostataka obrađeni su naprijed iznesenim metodama. Analiza je obuhvatila ukupno 77 uzoraka od kojih su 52 uzorka koštanih ostataka (zuba i kosti) te 25 uzorka krvi pretpostavljene rodbine. Nakon provedene obrade, do danas, iz ove masovne grobnice uspješno je identificirano 18 osoba, dok se identitet ostalih 35 osoba nije mogao utvrditi.

Positivne identifikacije

Među identificiranima su dva svećenika: poznati Makaranin i cijenjeni dubrovački padre Perica, pisac poznatih vjerskih pjesama *Do nebesa* i *Zdravo Djevo*, don Mato Milić Kalafatović, te Dubrovčani: Antun Mostarčić, Martin Tomić, Maksimilijan Milošević, Vid Regjo, Stjepo Barbieri, Jure Matić, Ante Tasovac, Marijan Vokić, Baldo Poković, Ante Brešković, Ivo Knežević, Baldo Crnjak, Frano Vojvodić, Ivo Peko, Mato Račević i Niko Obradović.

Primjer pozitivne identifikacije

Koštani ostatci pronađeni na lokalitetu 1, polje Jd.

Pokojni o. Perica identificiran je putem biološkog uzorka praunuka svoga pokojnog brata, koji živi u Australiji (shema obiteljskog stabla prikazana je na slici). Uzorak krvi uzet je u Australiji, tekličkom poštom dostavljen u DNK laboratorij u Splitu te analiziran. Identifikacija o. Petra Perice predstavlja rijetki primjer identifikacije preko rodbine, putem Y-kromosoma naslijeđenog muškom linijom, u četvrtom naraštaju.

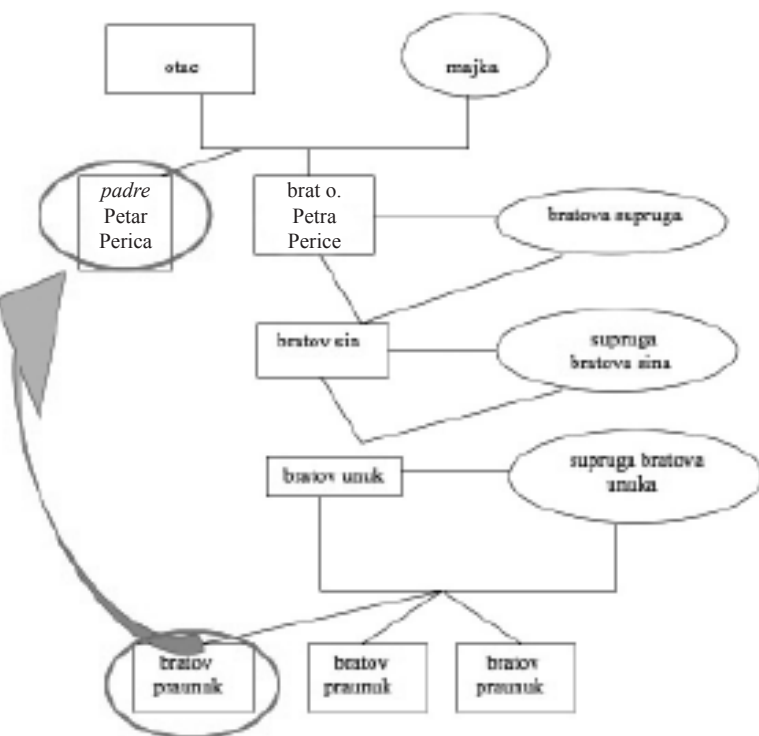
Ukop oca Petra Perice

U isusovačku grobnicu na gradskom groblju Sv. križa na Boninovu 26. lipnja 2010., dan uoči 119. rođendana i 23.985 dana ili 65 godina i osam mjeseci nakon umorstva na Daksi, pokopan je kršćanski mučenik i katolički svećenik isusovac Petar Perica. Identitet je utvrđen zahvaljujući uzorku krvi koju je u Sidneyju dao praunuk njegova brata Ante, Mark Perica. DNK analiza u KBC Split pokazala je podudaranje uzorka s posmrtnih ostacima jedne od žrtava na Daksi iz čega je zaključeno da su to posmrtni ostatci padra Perice.

Misu i sprovodne obrede predvodio je o. Petar Nikolić, predstojnik isusovačke zajednice u Dubrovniku. S njim su koncelebrirali isusovci Marijan Bešlić (Rijeka), Vladimir Vasilj (Split), Roko Prkačin i Jerko Šimić; dominikanac Ivo Plenković; kapucin Nikola Novak, te dubrovački svećenici: Stanko Lasić, Jozo Njavro, Željko Kovačević, Ivica Pervan i Jerko Suton. Na sprovodu su osim klera i rodbine bili brojni dubrovački vjernici koji se još uvijek sjećaju duhovnika katoličke mladeži i karitativnog djelatnika Petra Perice. Neki su vjernici primijetili da sprovodu nije nazočio nijedan biskup, provincijal ni drugi crkveni dostojanstvenici iz Rima, Zagreba, Makarske, Travnika, Velehrada, Karlsburga, Sankt Andre, Bratislave, Innsbrucka ili Šibenika, gdje je sve, osim Splita i Dubrovnika, ovaj kandidat za oltar živio i djelovao.

Petar Perica rođen je u Kotišini povrh Makaske 27. lipnja 1881. u obitelji Kačić-Perica, od oca Stipe, poljodjelca, i majke Antice rođene Srzić. Imao je dvije sestre, Mariju i Matiju, i brata Antu. Njihovi potomci koji žive u Makarskoj, drugdje u Hrvatskoj i u Australiji, poduprli su želju isusovaca u Dubrovniku da o. Perica bude pokopan u redovničku grobnicu na Boninovu gdje uskrsnuće tijela već čekaju njegova subraća: Josip Adelasio, Maksimilijan Budinić, Dominik Fantini, Ivan Folatelli, Vicko Michieli, Petar Božić, Franjo Mrak, Ivan Mort, Ivan Glavaš i Blaž Čavec. Inače, isusovci su se u XIX. stoljeću pokapali na Dančama (Stjepan Bononi, Ivan Krstitelj Marabello, Lujo Moiraghi i Ilar Odakowski), a u XVII. i XVIII. stoljeću u kriptu crkve Sv. Ignacija (Orsat Ranjina, Nikola Perić, Vinko Balač, Frano Gndulić, Marin Gundulić, Luka Kordić, Đuro Bašić, Pavo Betondić, Vlaho Bolić, Antun Branković, Šimun Capitozzi, Henrik Drost, Ivan Krstitelj Ferrante, Josip Findella, Ivan Krstitelj Mavilio, Rafo Tudišić, Evandus Matti, Ivan Dominik Marchioni i Valeriano Valeriani).

Okupljeni na sprovodu pozdravili su inicijativu konzultora Dubrovačke biskupije, dubrovačkoga dekana i katedralnoga župnika dr. Stanka Lasića da mjerodavne crkvene vlasti otvore kanonski postupak u svrhu Peričine beatifikacije. Olakšavajuća je okolnost za to: 1. što je rukopisna ostavština oca Petra Perice očuvana, nalazi se u Znanstvenoj knjižnici Jurja Habelića u Zagrebu (kod isusovaca na Jordanovcu, u četiri arhivske kutije); 2. što je podnio mučeništvo o čemu postoje povijesni i sada materijalni (koštani) dokazi; 3. što je glas svetosti kontinuirano (u doba komunizma skrovito, a zadnja dva desetljeća otvoreno) uživao među Dubrovčanima kojima je bio duhovnik i u Biskupskome sjemeništu u kojem je djelovao; 4. što je po pjesmama *Do nebesa* i *Zdravo Djevo* poznat svakom hrvatskom katoliku.

Izvadak iz rodoslovlja obitelji Perica

Proces identifikacije posmrtnih ostataka ekshumiranih žrtava nastavit će se i dalje.

doc. dr. sc. Davorka Sutlović
Zavod za patologiju, sudsku medicinu i citologiju KBC-a Split /
Medicinski fakultet u Splitu; dsutlov@kbsplit.hr

i
dr. Igor Borić
Odjel za patologiju Opće bolnice u Dubrovniku;
igor.boric@du.t-com.hr

Svjedok riječju, življenjem i krvlju

Stojimo pred posmrtnim ostacima oca Petra Perice koji je prije 65 godina i osam mjeseci mučki likvidiran na Daksi. Na ovaj sprovod čekalo se sve te godine. I hvala Bogu da ga možemo kršćanski obaviti.

ROĐENI PJESNIK. Rođen je 27. lipnja 1881. u Kotišini, iznad Makarske, u uzornoj kršćanskoj obitelji. Po obitelji je baštiniio pjesnički talent. Već je u osnovnoj školi u Makarskoj slagao stihove i zaželio biti svećenik. I kao đak petoga razreda [*što bi danas bilo u prvom srednje*] u Travničkom sjemeništu spjevao je pjesmu *Do nebesa nek se ori* (1900.). Bila je to pjesma posvetnica hrvatske mladeži Srcu Isusovu. Osvojila je hrvatsku dušu, a i danas je osvaja *za krst časni i slobodu zlatnu*.

Godine 1901. stupio je u Družbu Isusovu. Kao mladi isusovac i odgojitelj u Travničkom sjemeništu ispjevao je pjesmu *Zdravo Djevo svih milosti puna* (1904.). Ona je najpjevnija Gospina pjesma katoličkoga puka. Po te dvije pjesme, a ima i drugih, o. Petar stalno je prisutan na svim našim svečanostima i crkvenim procesijama. Već i po njima zaslužuje da ga nikako ne zaboravimo.

SVEĆENIK PO SRCU ISUSOVU. Od malih nogu želio je biti Kristov svećenik. Za svećenika je zaređen 1914. godine. Na mladomisničku je sliku kao program svoga svećeništva napisao: *Sve veća slava Srca Isusova*. Njegovo svećeništvo i pjesnički talent težilo je služiti većoj slavi Srca Isusova i spasenju duša. Kroz desetljeća je djelovao kao duhovni vođa katoličkih organizacija mladih u Splitu. Duhovnim vježbama i misijama, nagovorima i propovijedima, pjesmama i ispovijedima, nije bio samo vjerski informator nego srcem i dušom formator u vjeri i ljubavi prema Bogu i narodu. U Šibeniku je četiri godine duhovnik u Biskupskom sjemeništu duhovno oblikujući buduće svećenike u evanđeoskim vrednotama i ljubavi prema svome narodu.

SVJEDOK VJERE. U Dubrovnik dolazi 1937. godine. Postaje poglavar isusovačke zajednice i duhovnik u Biskupskom sjemeništu. Uz to je duhovno vodio crkvene udruge križara i križarica te Marijine kongregacije. Djelovao je i socijalno, pomagao potrebnim, osobito mladima. Skromnim i uzornim svećeničkim životom, osobito kod mladih, oživljavao je i budio vjeru, nadu i ljubav prema Bogu, bližnjem i narodu.

U noći 22. listopada 1944. dvojica vojnika su došla po njega u Biskupsko sjemenište. Ljetopisac je zabilježio da je sa sobom ponio nešto rublja, redovničko raspelo, slike Srca Isusova i Marijina i sv. Josipa, te da je rekao: *Srce Isusovo, ako je to žrtva za tebe, neka bude, rado je primam*. A zatim se, zamolvivši sve za oprostjenje, oprostio sa subraćom. Uputio se zatim u svom isusovačkom talaru, s velikom krunicom o pasu, koju je uvijek nosio, u prizemlje sjemenišne zgrade, gdje su vojnici čekali. Izlazeći iz zgrade svima je doviknuo: *Ne zaboravite na me*.

Naoružani vojnici su ga odveli u Karmen gdje su bili i drugi zatvorenici. Nitko od njih nije znao zašto je zatvoren. Nije bilo nikakva ispitivanja ni suđenja. Iz Karmena je zadnji glas o ocu Petru Perici. U pismu koje je ujutro 24. listopada 1944. Ante Brešković napisao i skriveno poslao obitelji po

Pročelje najbaroknijega kutka Dalmacije, crkve Sv. Ignacija u kojoj je padre Petar Perica često propovijedao. Snimio Boris Jakešević.

zatvorskom čuvaru Vladu Skejiću, uz ostale zatvorenike u ćeliji spominje se i *padre Perica*, kako su ga Dubrovčani zvali. Jedini preživjeli iz ćelije broj 5 u Karmenu, Vinko Filičić, je 16. svibnja 1991. posvjedočio da im nije bilo rečeno kamo ih vode i da je u toj neizvjesnosti i strepnji o. Petar Perica dao svima odrješenje koje su primili klečeći u ćeliji na kamenom podu. A nakon toga je don Gjuro Krečak, župnik Sv. Mihajla na Lapadu, dao odrješenje ocu Perici (Joško Radica, *Sve naše Dakse*, str. 229). To su svjedoci vjere koji na nepravdu i mržnju odgovaraju molitvom i pouzdanjem u Boga. To su mučenici XX. stoljeća koji se ne smiju zaboraviti.

U noći 24. na 25. listopada s drugim zatvorenicima otac Perica je prevežen na Daksu. Ubijen je metkom u zatiljak, bačen i zatrpan kamenjem. Sve je to pokazala ekshumacija i identifikacija posmrtnih ostataka.

Život i mučenička smrt o. Petra Perice za nas je primjer svjedočenja za vjeru i svećeništvo. On je uistinu svjedok vjere, što će mu i Crkva, nadamo se, jednog dana priznati. Ne zaboravima padra Petra Pericu u molitvama za njega, ali se i njegovu zagovoru preporučujemo u svojim potrebama. Znajmo da u njemu imamo pred Bogom jednog zagovornika više.

Na Boninovu 26. lipnja 2010.

otac Roko Prkačin, isusovac

Pokrenuti postupak za proglašenje blaženim

Gradska župa Gospe Velike ponosi se tolikim crkvama i samostanima, sakralnim i kulturnim spomenicima, a ponajviše duhovnim velikanima među koje ubrajamo mučenike s Dakse. Jedan od njih isusovac Petar Perica duboko je svojim imenom i djelom urastao u noviju povijest našega Grada, zaorao duboke brazde u njezinu duhovnost i njezin nacionalni ponos. Sedam najplodnijih godina života i apostolskoga rada poklonio je Dubrovniku kao duhovnik sjemeništara, đaka, križara i drugih vjerskih društava. Na blagdan Neoskvrnjene, 8. prosinca 1939. đaci su u Sjemeništu izveli njegovu dramu „Pobjeda Nepobjedive“. Među glumcima su bili Ivo Padovan i Rafo Bogišić.

Petar Perica imao je veliko srce za sve ljude i za sve potrebe. To bjelodano dokazuje i njegov poziv 13. ožujka 1941. na utemeljiteljsku skupštinu dobrotvornog društva Socijalno djelo, koje počinje ovako: „Dok barometar socijalnog tlaka sve to niže pada, ne smije se dopustiti da padne i sva srčanost pučanstva u našem Gradu.“ O. Perica uspio je okupiti lijep broj suradnika raznih struka oko ideja koja je uobličio u pravila te udruge.

Dubrovčani su oca Pericu izvanredno cijenili pa su tzv. jugocrveni osloboditelji četvrti dan nakon ulaska u Grad, tek kad je nastupio policijski sat, oko 10 sati uhitili o. Pericu i odveli ga u tamnicu. Pokrivač mu je ponio tadašnji đak, a sada hrvatski akademik Milan Meštrov. Kućni ljetopisac o. Franjo Mrak zapisao je kako je pater Perica na odlasku molio: „Srce Isusovo, ako je žrtva za te, neka bude, rado je primam. Smiluj mi se!“ Dum Ivo Gugić koji je sedam dubrovačkih godina bio uz oca Pericu ovako je doživio i čuo: „Kad su vjernici na službenom javnom oglasu strijeljanih uz ostala imena pročitali i ime oca Perice, svi su ga šaptom sažalijevali a mnogi i javno zaplakali. Govorili su: ‘Umro je svetac kao mučenik. On će za nas moliti, a mi njemu’.“

Čini se da je to svjedočanstvo u ovom trenutku kad svečano i dostojanstveno polažemo u grob njegove zemne ostatke najbolja poruka nama u Dubrovniku da započnemo gorljivije i ustrajnije promicati crkveni postupak priznanja njegova mučeništva i svetosti.

Treba pročitati kratki životopis oca Perice i vidjeti kako je jedan nadareni dječak iz Kotišine povrh Makarske, od trenutka kad je u trećem razredu godine 1895. stihovima pozdravio splitskoga i makarskoga biskupa Filipa Franu Nakića kojemu se pjesma toliko dopala da mu je ponudio da pođe u sjemenište u Travnik, malo-pomalo školujući se na najpoznatijim europskim učilištima, rastao u znanju, duhovnosti i rodoljublju, razvijajući pjesnički talent do vrhunca, postao najpoznatiji duhovni vođa svoga vremena u Zagrebu, Splitu i Dubrovniku i oduševljeni prijatelj i vjeroučitelj mladih. Njegove su pjesme postale nacionalne himne, a njegovo rodoljublje imalo je uvijek duhovni okvir i vjernički pečat.

Otac Petar Perica (1881.-1944.), mučenik s Dakse.

Hrvatski Dubrovnik danas s ponosom kliče Peričinim stihovima: „Stijeg Hrvata, Srce Krista, tu nam rudi sreća, spas; tu sloboda zlatna blista, tu se ori slavski glas“.

Ovo je trenutak zahvalnosti mučenicima Dakse koji su u najtežim danima opsade Dubrovnika 1991. svojim zagovorom i molitvom pomogli da nas Bog očuva još jednoga stradanja koje bi se dogodilo da je jugovojska opet ušla u Dubrovnik, pa se 1991. nije ponovila jesen 1944. kad je bez suda okrutno pobijena duhovna i intelektualna elita našega Grada. Zahvalni smo i svima koji su pomogli da se zemni ostatci jednog dijela onih koji su stradali na Daksi identificiraju i časno polože u grob: udruzi Daksa, Gradu Dubrovniku, medicinskom i drugom stručnom osoblju.

Na nama je da učinimo sve da se što prije pokrene kanonski postupak utvrđivanja kreposti i mučeništva stradalih na Daksi.

Slobodni Dubrovnik u svoje krilo prima zaslužnoga sina s kojim se zajedno s njegovom rodbinom, subraćom, hrvatskim narodom u domovini i svijetu, ponosi što njegovo izmučeno i blaženo tijelo od danas dostojno počiva na dubrovačkoj grudi!

U Dubrovniku, na Boninovu, 26. VI. 2010.

don Stanko Lasić, gradski župnik.

Sustavno iznošenje katoličke nauke i mnoštvo činjenica

Pravo na rođenje temeljno je pravo svakog čovjeka. Čak i za one koji se ne nadahnjuju ni Svetim Pismom ni naukom Crkve, pobačaj, manipulacija začecem i slične bioetičke dvojbe, mučna su pitanja. Tako je primjerice ilustrativno da na Ustavnome sudu Republike Hrvatske još od 1991. (str. 615) stoje neriješeni prijedlozi za ocjenu ustavnosti zakona kojim se u Hrvatskoj dopušta prekid trudnoće.

Crkva o ovom pitanju ne može šutjeti. To je temeljna svrha ove knjige. Knjiga ima deset poglavlja, pet dodataka, popis literature i znatan broj natuknica vezanih uz ovu temu. Ilustrirana je fotografijama, drvorezima, bakropisima, crtežima i grafikonima. Jezgru (uvod, četvrto do sedmog poglavlja i zaključak) čini skraćeni prijevod doktorskog rada Stanka Lasića *Poštovanje života prije rođenja prema papinskom učenju od Pija XII. do Pavla VI. (1939.-1978.)* obranjenog u Rimu 1984.

Prvo, drugo i treće poglavlje (od Pavla do Grgura IX.; Toma Akvinski; od Antonina Perozija do Pija XI.) priredio je Petar Marija Radelj prema bilješkama koje je Stanko Lasić načinio za svoja predavanja iz moralne teologije. U osmom i devetom poglavlju priređivač u vlastitom izboru donosi prijevode dokumenata Ivana Pavla II. i Benedikta XVI. vezane uz ovu temu. Isti je priređivač knjigu obogatio dodatcima, popisom literature i pojmovnikom.

Drugi vatikanski sabor potiče građansko društvo da učini sve ono što je potrebno da se čuva ljudski život, dostojanstvo ljudske osobe te obitelj kao primarna zajednica, a na brak, obitelj i rađanje gleda kao na velebn način sudjelovanja supružnika u djelu stvaranja. Upravo iz toga proizlazi i njihova odgovornost. Pavao VI. uči da je apsolutno nedopustiv prekid već započetoga procesa rađanja (s time da se jasno razlučuju slučajevi dvostrukog učinka). U tom je smislu Crkva pozvana braniti život, dostojanstvo čovjeka te biti u službi „civilizacije ljubavi“. U *Izjavi o izazvanom pobačaju* iz 1974. sažima se i jasno izlaže katoličko učenje o tom pitanju.

Ovo je djelo rijetko opsežno i bogato. S jedne strane donosi sustavan prikaz nauke Crkve od početaka sve do, uključivo, Pavla VI. o pravu na život svakog, pa i nerođenog čovjeka; a s druge strane, donosi se mnoštvo izabranih dokumenata, koji se posebno ne komentiraju, nego stavljaju na uvid čitatelju. To su govori, okružnice i nputci pape Ivana Pavla II. i Benedikta XVI., kao i dokumenti Zbora za učenje vjere koji nose odobrenje te dvojice papa. Osobito je vrijedno objavljivanje prvih cjelovitih prijevoda dokumenata Dubrovačke Republike iz XV. stoljeća u promicanju ljudskih prava. Priređivač je pokazao zadivljujući trud u prikupljanju statističkih podataka o (ne)poštovanju prava na život nerođene djece iz čak 57 zemalja. Za čitatelja je također vrlo koristan iscrpan pojmovnik. To je iznimno bogata zbirka izvorne i korisne građe.

Tako se u ovoj knjizi ističu dvije vrednote: sustavno iznošenje katoličke nauke i mnoštvo činjenica. Površnom čitatelju ta gomila podataka može otežati čitanje, ali će upravo ti podatci biti nužno i nezaobilazno polazište za sve koji se žele baviti ovim pitanjima. Odlika vrijednih djela jest upravo u tome da daju jasnu i zaokruženu misao, a u isto vrijeme otvaraju mogućnost daljnjem proučavanju. Ova knjiga jedna je od takvih djela, jedinstvena na hrvatskom govornom području. Uvjeren sam da će još dugo biti bitna referenca za sve koji se budu bavili ovim pitanjima.

U Osijeku 12. ožujka 2010.

dr. don Zvonko Pažin
zvonko.pazin@os.t-com.hr

Izvor kvalitetnih argumenata i poziv na zalaganje

Na području civilnoga društva, dakle građanskih udruga i organizacija često se vode dosta žestoke polemike o pitanju prava na život odnosno o pobačaju. S obzirom da je i udruga Glas roditelja za djecu izravno ili neizravno sudjelovala u tim raspravama, pokušat ću prikazati važnost i značenje ove knjige za građanski segment društva. Iako je taj društveni kontekst u kojem je nastala ova knjiga iscrpno opisan i u njoj samoj, opisat ću ga kroz nekoliko crtica iz osobnoga iskustva:

Na jednom predavanju postavljeno mi je pitanje o homoseksualnim odnosima. Između ostalog, rekao sam da heteroseksualni odnos ima vrijednost koju homoseksualni nema, a to je da se iz heteroseksualnog odnosa može roditi dijete. Tada su me slušatelji, na moje iznenađenje, pitali zašto mislim da je dijete vrijednost. – Zato jer su djeca nužna za opstanak ljudske vrste, odgovorio sam. No, to nije bilo dovoljno. Rekli su da ja to gledam iz svoje, europske perspektive, gdje nedostaje djece, dok je sasvim drukčije stanje u Kini, Indiji ili Indoneziji, pa se sukladno tome, prema njihovom mišljenju, o djeci ne može jednoznačno govoriti kao o vrijednosti. Počeo sam tada govoriti o brazilskoj prašumi koja je izvor kisika za cijeli planet Zemlju i o tome kako to neki ljudi koji tamo žive ne razumiju. Oni imaju puno drveća, po njihovom mišljenju i previše, pa ne mogu shvatiti apsolutnu vrijednost tih šuma za cijeli svijet. Taj su razlog slušatelji mogli shvatiti i složili su se da su te šume vrijednost bez obzira što neki Brazilci tako ne misle. Tek su tada prihvatili (ili bar nisu imali drugih proturazloga koje bi iznijeli...) tvrdnju da su djeca vrijednost, bez obzira iz koje perspektive gledamo. Dakle, ima ljudi koji su vrlo, vrlo nesvjesni vrijednosti ljudskog života. Ipak – osnovni problem kod njih su jako filtrirane informacije. Većina njih jednostavno ne poznaje razloge. I zato je knjiga *Pravo na rođenje u učenju Crkve* jako važna.

Slušatelji su na spomenutom predavanju, strastveno, navijački, slijepo, s osjećajem ugroženosti branili svoja „prava“. Mislim da je jako važno da mi, s naše strane, ne nastupamo jednako kao oni, nego mirno i argumentirano.

I tu je don Stankova knjiga od velike koristi – ona stvarno iscrpno daje brojne razloge, od onih čisto razumskih do onih koji uključuju i vjerske istine, od medicinskih do pravnih i ekonomskih itd.

Na sve te argumente nitko se ne može lako oglušiti. Jasno je da ovu knjigu ne će čitati puno radikalnih zagovornika pobačaja, no ta je knjiga dobra za nas. Ako ćemo znati na pravi način iznijeti te argumente, stvari se mogu mijenjati. Primjerice, na kraju tih mojih predavanja homoseksualcima, oni redovito izražavaju iznenađenje mojim izlaganjem. Očekivali su ratobornog katolika koji će doći s mačevima i odsjeći glave svim homoseksualcima, očekivali su da ću ignorirati znanost, da ću biti isključiv (tako oni percipiraju katolike...), a na kraju su iznenađeni – jedan mi je rekao da sam predočio više znanstvenih referenci nego predavač prije mene koji je svoje izlaganje nazvao znanstveno utemeljenim, dok su moje nazvali vrijednosno utemeljenim. Dakle, može se prikazati da vjera i znanost idu skupa, da su i ono razumno i ono vrijednosno sastavnice vrlina, kako piše u knjizi.

I još jedan primjer: nekada su zagovornici pobačaja tvrdili da do 12. tjedna trudnoće nije riječ o djetetu, o živom biću, nego o zametku, hrpi stanica. Prije otprilike godinu dana u jednoj su me televizijskoj emisiji iznenadile moje suparnice, dvije zagovornice pobačaja, koje su rekly da je do osmog tjedna trudnoće riječ o zametku koji da „tek” onda oživi. Dakle, i one su tu granicu pomaknule s dvanaestoga na osmi tjedan trudnoće. Očito je da se ni one ne mogu oduprijeti novim znanstvenim spoznajama do kojih je u području medicine došlo u proteklih desetak godina.

Ono što stoji na nekoliko mjesta u knjizi, a što je temelj i onog čime se mi u udruzi bavimo, jest odgoj. Kaže se u knjizi da je pobačaj posljedica zdravstvene i etičke neobrazovanosti na području ljudske spolnosti (str. 25). Naš program spolnog odgoja Teen STAR ili zdravstveni program udruge GROZD djeluje upravo na to: mi želimo pomoći u izgradnji osobe koja će odgovorno živjeti cjelovitost svoje spolnosti. Kod takve osobe pobačaj nikad ne će biti opcija. On jednostavno ne će doći u obzir.

I kad se zapitamo: „Što nam je činiti?“ (smatram da je to ključno pitanje), reći ću: odgoj je pravi odgovor. Dakle, borba za život, ne borba protiv pobačaja. Knjiga navodi da osnovna preokupacija „Izjave o izazvanom pobačaju“ iz 1974. nije osuditi pobačaj nego unaprijediti i štititi ljudski život (str. 199). U knjizi me se dojmio navod iz govora Ivana Pavla II: „Borba za zaštitu života može se dobiti samo ako se oduševljenju i hrabrosti onih koji je vode pridodaju vrstoznačan odgoj i obrazovanje.“ (str. 315). Naime, kad krenete u rasprave o pobačaju, pogotovo o zakonskom uređenju pitanja pobačaja, imate uvijek dvije suprotne strane s već izgrađenim i teško promjenjivim mentalitetom. Odgojem pak stvarate mentalitet. Zato je odgoj, pa tako i spolni odgoj jako važan.

Na jednom susretu Europskoga foruma za ljudska prava i obitelj jedan je sudac Međunarodnog suda za ljudska prava u Strasbourgu rekao: „Godine 1948. donesena je Opća deklaracija o pravima čovjeka čiji treći članak proglašava da svatko ima pravo na život. U to vrijeme gotovo sve europske države imale su ozakonjenu smrtnu kaznu. Dakle, Opća deklaracija o pravima čovjeka bila je suprotna zakonodavstvu svih europskih država. No, kako se Drugi svjetski rat sve više vremenski udaljavao, sve više zemalja je ukidalo smrtnu kaznu. Dakle, promjenom mentaliteta mijenjaju se zakoni.“ Rekao bih čak i to – samo promjenom mentaliteta. Možemo mi dati sve argumente, no političari ne će promijeniti zakon ako će se trebati suprotstaviti mentalitetu ljudi, ako ne će dobiti popularnost. Zato trebamo raditi na promjeni mentaliteta i to upravo odgojem, a naravno i obrazovanjem, a u tome svemu ova knjiga može puno pomoći.

Zaključno, pitanje pobačaja svakako je jedno od ključnih za izgled društva. Ipak, riječ je o životu. Ili kako knjiga navodi još jedan citat pape Ivana Pavla II: „Ozakonjenjem pobačaja ne ubija se samo nedužnoga čovjeka nego i savjest“ (str. 207). Dakle, žena i muškarac koji su napravili pobačaj, zadali su težak udarac svojem životu s Bogom, životu u Dobru. Ili pak, kako kaže Majka Terezija: „Ako majka može ubiti vlastito dijete, što će spriječiti tebe i mene da se ne poubijamo?“ (str. 319).

Dakako, mirnoća u pristupu nikako ne bi smjela značiti ravnodušnost u borbi protiv pobačaja, odnosno u borbi za prevladavanje „Kulture života“. Knjiga ističe i da „ne može biti istinske demokracije ako se ne priznaje dostojanstvo svake osobe i ako se ne osiguravaju njezina prava“ (str. 311). Dakle, opstanak i razina civilizacije društva uvelike su povezani s pitanjem pobačaja. Stoga ova knjiga don Stanka Lasića nije samo izvor kvalitetnih argumenata nego i poziv svima nama da se zajedno angažiramo u obrani i promicanju kulture života.

U Varaždinu 3. svibnja 2010.

Ladislav Ilčić, prof.
predsjednik udruge Glas roditelja za djecu – GROZD,
predsjednik@udruga-grozd.hr

Knjiga se može naručiti od Nakladničke kuće Tonimir za 200 kuna (poštarina uključena): mob. 098 446 190, tel. 042 633 430; faks 042 633 480; e-mail: info@tonimir.hr

KRŠTENI

Vjeruj u Gospodina Isusa i spasit ćeš se.
(Djela apostolska 16, 31)

Krštenik ... je primio prvi i osnovni sakrament dana...;
roditelji mu se zovu...

Marin Brautović 16. V. 2010. Mato i Ivana r. Dragojević
Paula Petrinjak 22. V. 2010. Ivan i Nikolina r. Vlašica
Nea Katarina Rilović 23. V. 2010. Mark i Luči r. Bilić
Sari Marija Bulić 23. V. 2010. Dalibor i Marianne r. Hoffman
Petra Divčić 30. V. 2010. Dalibor i Ivana r. Šimunović
Andrea Đurović 30. V. 2010. Davor i Vjera r. Prohaska
Sara Antonia Medo 13. VI. 2010. Antun i Ana r. Čeranić
Marta Tia Gajzer 13. VI. 2010. Marko i Sandra r. Kovačić
Fia Luce Sretenović 20. VI. 2010. Siniša i Marijela r. Bajurin
Marijan Herceg 26. VI. 2010. Hrvoje i Ivona r. Kraljević
Bruno Božidar Pavo Banac 27. VI. 2010. Pavo i Perina r. Kuran
Nika Napica 4. VII. 2010. Darijo i Nikica r. Vlašić
Jakov Rokolj 35. VII. 2010. Perica i Gordana r. Samlan
Borna Ivan Klečak 25. VII. 2010. Nino i Andrea r. Banović
Antun Roko Abjanić 15. VIII. 2010. Dragan i Nevena r. Živković
Nikola Žustra 29. VIII. 2010. Srđan i Magdalena r. Klobučar
Karlo Greguš 29. VIII. 2010. Vincenzo i Maris r. Perak
Rocky Peter Baerken 1. IX. 2010. Brian Douglas i Sonja Stefani r. Surjan
Lucija Carić 18. IX. 2010. Marijo i Slavica r. Bubalo
Marin Domijan 21. IX. 2010. Marko i Vedrana r. Isufi
Ivo Ban 26. IX. 2010. Antonio i Tanja r. Zvjerković
Ante Ban 26. IX. 2010. Antonio i Tanja r. Zvjerković
Mara Koncul 2. X. 2010. Mihael i Kornelija r. Labaš
Noel Tonia Lucija
Šerka Rudenjak 3. X. 2010. Andrea Šerka Rudenjak
Luka Petar Nanić 23. X. 2010. Marin i Ines r. Prešečan

VJENČANI

Što Bog združi, čovjek neka ne rastavlja. (Matej 19, 6)
 22. V. 2010. Michael Buholov i Sandra Horeuf
 22. V. 2010. Josip Menalo i Nadine Meisinger
 22. V. 2010. Marijan Bošković i Elisa Martinez Ortiz de Lotievro
 28. V. 2010. Richard John Fennessy i Rita Marie Mullaney
 29. V. 2010. Niall Aidan Cosgrave i Angela Maria Walsh
 29. V. 2010. Žarko Dadić i Viktorija Delaš
 29. V. 2010. Srđan Lakić i Antonia Radić
 2. VI. 2010. Alan Marla Lane i Olive Josephine O'Donovan
 5. VI. 2010. Marijo Stjepović i Vanja Jelić
 5. VI. 2010. Ivica Šimunović i Nikolina Matković
 5. VI. 2010. Pero Mišetić i Katija Jović
 8. VI. 2010. Donal Cormac Castelo i Christina Margaret Quinslik
 9. VI. 2010. Nigel John Aherne i Aoife Quinn
 12. VI. 2010. Bjorn Hurten i Anita Krmek
 12. VI. 2010. Tonći Bujak i Antonela Đurđević
 12. VI. 2010. Jonathan Melvyn Booth i Sanja Ivana Katić
 18. VI. 2010. Pascal Thomas McCrumlish i Helen Mary Gallagher
 19. VI. 2010. Ante Vranješ i Martina Dumančić
 21. VI. 2010. Kanil Szymon Ninonski i Milena Dorota Kleidysz
 23. VI. 2010. Leonard Joseph McBride i Deborah Louise Whelan
 24. VI. 2010. Barry John Maguire i Lucy Ellen McGillion
 26. VI. 2010. Martin John Elliot i Lynn Mary Mason
 26. VI. 2010. Marko Glavić i Dajana Ličanin
 3. VII. 2010. Michael Leo Forkin i Catherin Teresa Higgins
 3. VII. 2010. Tomislav Čavara i Laura Pasković
 7. VII. 2010. Garry Martin Coughlan i Sabrina Mary O'Connor
 9. VII. 2010. Francis Kelly Daley i Sharon McIlwraith
 13. VII. 2010. Hugh Francis Kirk i Jacqueline Ann McCloskey
 17. VII. 2010. Boris Rabušić i Andrijana Jukas
 23. VII. 2010. Ivica Delač i Meike Jacobs
 24. VII. 2010. Stefan Leuger i Suzana Vrdoljak
 24. VII. 2010. Filip Naranča i Maja Škutor
 24. VII. 2010. Nikša Puljizević i Dubravka Bratičević
 24. VII. 2010. Christian Thomas Bader i Marija Vardić
 30. VII. 2010. Patrick John O'Brien i Elizabeth Ann Graham
 4. VIII. 2010. Alan Thompson i Esther Doyle
 5. VIII. 2010. Ciaran Patrick Kelly i Julie Marie Gallagher
 5. VIII. 2010. Anthony Peter Williams i Carly Marie Broadhurst
 10. VIII. 2010. David Anthony Curmins i Joanne Laura Hackett
 14. VIII. 2010. Holger Schwarz i Andrea Delić
 17. VIII. 2010. Damian Gerard McGrogan i Triona Jennifer Walsh
 19. VIII. 2010. Barry John Doyle i Emma Elizabeth Griffin
 21. VIII. 2010. James Duffy i Niamh Corrigan
 21. VIII. 2010. Roberto Memunić i Sandra Lazimbat
 28. VIII. 2010. Wayne Weddington i Gabrijele Peić
 3. IX. 2010. Richard Steven Pelling i Claire Elizabeth Suff
 4. IX. 2010. Mark Daniel Sievers i Nikolina Pave Čumbelić
 4. IX. 2010. Zrinko Pavlović i Ana Mirković
 4. IX. 2010. Kevin McPhilemy i Aine Mary Bergin
 4. IX. 2010. John Francis Shields i Ana Katarina Hajduka
 5. IX. 2010. Leroyson William Figueira Frances Ann O'Shea
 10. IX. 2010. Cianan Seamus Black i Aine Farrelly
 10. IX. 2010. John Joseph Reilly i Kate McGlory
 15. IX. 2010. Colm Loughnane i Lorna Mary Doorley
 18. IX. 2010. Mario Carić i Slavica Bubalo
 18. IX. 2010. Marijo Šimunović i Zrinka Njirić
 18. IX. 2010. Periša Pavlović i Marija Bošković
 18. IX. 2010. Cvijeto Čikato i Klara Babić

18. IX. 2010. Draško Kureš i Anamari Čupić
 18. IX. 2010. Ivica Penić i Marina Đurović
 18. IX. 2010. Steve Policky i Sinead Murphy
 19. IX. 2010. Aengus John McCarthy i Elizabeth Ann Dwyer
 21. IX. 2010. Ciaran William Farrell i Christina Eileen O'Rourke
 22. IX. 2010. John Paul O'Callaghan i Elaine Ann O'Driscoll
 25. IX. 2010. Ivica Obradović i Anita Bonačić
 26. IX. 2010. Božidar Džono i Vinka Radelj
 30. IX. 2010. Thomas Michael Buckley i Nora Patricia Kelly
 2. X. 2010. Joško Čavlina i Ani Stjepanović
 2. X. 2010. Leo Šabadin i Marija Seifert
 9. X. 2010. Kornelius Stjepan Klobučar i Maria Felicitas Arranz
 9. X. 2010. Domagoj Vuković i Pere Kolendić
 14. X. 2010. Vincent Declan Coffey i Christine Anne Collender
 16. X-2010. Moritz Friso Chrambach i Nikolina Ščrbačić
 16. X. 2010. Kosta Vukota i Ana Bačić
 20. X. 2010. Sanjin Zoretić i Doris Kučić
 23. X. 2010. Joseph Anthony McCormack i Andrijana Potrebića
 23. X. 2010. Denis Rakigija i Manuela Radić
 30. X. 2010. Branimir Bajlo i Ivana Pavlinović
 30. X. 2010. Kristijan Jusić i Ana Matić
 31. X. 2010. Luini Luka Banovac i Jele Pilato
 6. XI. 2010. Antonio Klaić i Daniela Marić
 6. XI. 2010. Hrvoje Čikato i Ana Sambrailo
 6. XI. 2010. Baldo Alamat i Eleonora Mirković
 13. XI. 2010. Danijel Begić i Ivana Medić
 4. XII. 2010. Antonio Šimunović i Yuliya Demyanova

POKOPANI

Ne oplakujte mrtvoga, ne jadikujte za njim.
(Jeremija 22, 10)

- Nada Živalj** (7. VIII. 1941. – 10. VI. 2010.)
Mladen Cvjetanović (24. III. 1957. – 10. VI. 2010.)
Marija Smilović (27. V. 1924. – 15. VI. 2010.)
otac Petar Perica (27. VI. 1886. – 25. X. 1944.)
Ika Čupić (4. X. 1931. – 2. VII. 2010.)
Tereza Križ (12. V. 1929. – 12. VII. 2010.)
Blaženko Korunić (10. I. 1947. – 18. VIII. 2010.)
Jele Lujak (9. IX. 1922. – 6. VIII. 2010.)
Marko Brešković (18. III. 1942. – 29. VIII. 2010.)
Vesna Colić (16. XI. 1935. – 22. IX. 2010.)
Kate Muhoberac (30. III. 1929. – 23. IX. 2010.)
Anka Vukmanov (3. IV. 1919. – 2. XI. 2010.)
Ante Smilović (11. VI. 1930. – 8. XI. 2010.)
Adelina Moretti (16. IV. 1922. – 15. XI. 2010.)

Naši pokojnici

Ivana Prohaska

Pjevajte Gospodinu jer je dobar... jer je vječna ljubav njegova.

Uistinu tu je ljubav naša Ivana davno upila u dušu, nastojeći je iz dana u dan u svoj svojoj ljudskoj slabosti oko sebe širiti i dokazivati. U njezinoj blizini vjetar nije lomio grane; valovi nisu bezglavo rušili morske stijene; gasila se svaka zloba, psovka i nemir...

Božji su putovi nedokučivi, a nama vjernicima ostaje samo sklopiti ruke i zahvaliti Gospodinu na daru što je bila dobar duh našeg Zbora.

Duboko uvjereni da si u zagrljaju svoga Pápē nadamo se jednom svi skupa opet zapjevati gledajući Ga oči u oči.

Tvoji katedralni pjevači

Ivana Prohaska (20. IX. 1950. – 16. VIII. 2010.)

Otišla je k Tati

Zlato se kuša u vatri, a čovjek u nevolji.

Životni su nam putovi različiti. Različite želje i planovi. Različite prepreke na putu do cilja. Svaki novi dan nosi nove izazove i traži odgovore na nova pitanja. Pitanja se izvlače kao na maturalnom ispitu, uvijek uz onaj varljivi dojam da je drugi dobio lakša pitanja. Na kraju, na zadnjem ispitu ne izvlačimo nego dobivamo svi jednaka i ista pitanja. Nema protekcije, nema povlaštenih, nema povjerenstva. Samo jedan, Nepogrješivi, daje ocjenu. Pitanje glasi: „Bio sam gladan, bio sam žedan, gol, bolestan i u tamnici” (usp. *Matej 25, 35-36*); što si učinio?

Ti si, draga Ivana, na ovo pitanje životom odlično odgovorila. U obiteljskim potrebama i problemima zauzeta do kraja. Izreka koja kaže da žena drži tri kantuna kuće ne vrijedi za Tebe. Žena pomorca, kapetana koji na moru živi, a doma je kao gost, drži sva četiri kantuna. Ne povremena nego stalna pomoć starijima, bolesnima, siromasima. Potpora rodbini, prijateljima i znancima. Poslije obitelji, crkva Ti je bila druga ljubav: katedrala, Gospa od Milosrđa, Sv. Vlaha. To su bili izvori na kojima si uzimala nadahnuća i snagu. Tu si naučila odgovor na Isusovo pitanje onim najbližima i najdražima: „Tko želi biti moj učenik, neka se odreče sebe, uzme svoj križ i ide za mnom” (*Marko 8, 34*). Na ovom si pitanju diplomirala i doktorirala. Kušnje su bile velike. Uz Božju pomoć i svojih najbližih nisi klonula. Ne znam kako se ocjene dobivaju gore u Nebu. Ako su kao kod nas od jedan od pet, Ti si zaslužila deset. Čudesno je kako si se nosila sa svojim teškoćama i teškim bolovima u zadnje vrijeme. Nikoga nisi opterećivala, niti dopuštala da Te se sažaljeva. Štoviše, često si Ti utješila one koji su dolazili s namjerom tješiti Tebe. Svi su Te voljeli i do zadnjega rado imali u svom društvu, jer si bila dobar duh u svakom

druženju. Primjerna je bila Tvoja vjera. S Bogom si bila na Ti, s beskrajnim povjerenjem u Njegovu providnost. Na uobičajeno pitanje, „Ivana, kako ste?“, Tvoj je odgovor bio: „Spremna kad god TATA pozove.“

TATA Te je pozvao i čeka Te s neraspadljivim vijencem slave.

Na sprovodnoj misi u crkvi Velike Gospe u Rožatu 18. VIII. 2010.
don Toma Lučić

Vjernik i trubadur

Naš je Grad prostorno malen, svi se poznajemo, često susrećemo pa nam je svaka smrt bolnija jer odnosi one koje smo poznavali, s njima prijateljevali. A ovih dana smrt je uzela čovjeka koji nam je bio blizak i drag, najednom ga istrigla iz naše sredine u kojoj je bio svakodnevno nazočan.

Marko Brešković rodio se i odrastao u ovome Gradu na predjelu Jezuiti. Zarana je postao poznat i drag u svojoj sredini pojavom vedroga i raspjevanog mladića, a s Dubrovačkim trubadurima malo-pomalo osvajao je simpatije diljem zemlje i svijeta. Trubaduri, što u prenesenom značenju znači pjevači zaljubljeni u pjesmu šezdesetih i sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća, postali su najpopularnija glazbena skupina koja je u ovom dijelu Europe, diljem Staroga Kontinenta, ali i preko „bare“ pred-stavila raspjevanu dubrovačku rene-sansnu dušu. Ono što su u vrijeme Republike bili poklisari na dvorovima europskih vladara, to su u naše vrijeme dvadesetak godina bili Trubaduri.

Zračio je Marko životnim optimizmom koji nije silazio s njegova lica i očiju. Iako je u najnježnijoj dobi ostao bez oca koji je mučen i pogubljen na Daksi, te zbog toga u onom sustavu bio trajno obilježen negativnim predznakom, nije se pokolebao u svojem vedrom duševnom raspoloženju i vjeri u budućnost. U teškim vremenima olovnoga komunističkog režima čuvao je i očuvao katolički, hrvatski i dubrovački identitet zahvalan Crkvi koja je njegovoj obitelji pomogla u najtežim godinama odrastanja troje nejake djece s junačkom majkom Katicom. Rijetko je tko kao on pri pozdravu svećenicima i časnim sestrama isticao ono: „Hvaljen Isus, Padre / Časna!“

Kad su 1974. godine Dubrovački trubaduri nastupili u hotelu „Feral“ u Brni na Korčuli pred velikim mnoštvom Smokvičana i Korčulana, kao ondašnji župnik Smokvice bio sam u dvorani. Kad me je Marko opazio s pozornice je naočigled mnoštva prišao i pozdravio me: „Hvaljen Isus, Padre!“. Zbog toga pozdrava trubaduri su odmah nakon nastupa morali pakirati stvari i prvim jutarnjim trajektom napustiti Korčulu. Taj postupak našega Marka protumačen je kao vjerska propaganda.

Ljubav prema svom gradu Marko je zajedno s Đelom, Lučijem i ostalim domoljubnim ljudima pokazao tijekom Domovinskoga rata uključivši se u kulturne programe kojima se branio Grad i Jug Hrvatske. Bili su to dani ponosa i junaštva, dani zajedništva, vjere i nade da će dobro pobijediti zlo koje nam je došlo s Istoka.

Marko je bio i ostao trubadur do konca života. Redovito je nedjeljom s malim zakašnjenjem stizao na večernju Misu u Katedrali i u zadnjoj klupi pobožno molio. U Dubrovačkoj bolnici u teškoj bolesti više puta je primio sakramente ispovijedi i pričesti i svoju plemenitu dušu očistio od grijeha, ljudskih slabosti i propusta.

Dubrovnik od danas ostaje bez još jednoga vrijednog i zaslužnog građanina zaljubljenog u svoj Grad i puk u njemu, u njegovu tradiciju, kulturu, vjeru. Ostat će zauvijek u našim ušima i srcima pjesma *Jedan Grad* da nas podsjeti na Markovo mjesto u njemu, ostat će njegov glas i u pjesmi *Moja Domovina* da nas trajno podsjeća na ljubav prema njoj, ostat će jedan dragi lik, nasmijan, razigran i raspjevan, a zvao se Marko Brešković.

I na koncu, Marko, Generaciji, u ime ovog mnoštva kličem ti: Hvala za sve! Počivaj u miru Božjem, na svojoj dubrovačkoj i hrvatskoj grud!

U Dubrovniku na Boninovu 1. rujna 2010.

don Stanko Lasić, župnik

Rade Petrić

Katedralni pjevački zbor izgubio je još jednoga zaslužna člana, izvrsna pjevača i dobroga čovjeka. Nakon kraće teške bolesti 21. listopada u Općoj bolnici u Dubrovniku umro je Rade Petrić. Rođen je 16. lipnja 1931. Cijeli radni vijek bio je zubotehničar pa je to postala obiteljska tradicija jer su mu sin Maro i unuk Marko liječnici stomatolozi.

Na sprovodu 23. listopada na groblju Boninovo okupio se velik broj Dubrovčana i članovi Katedralnog zbora koji su ga ispratili s nekoliko napjeva, a sprovod je vodio katedralni župnik don Stanko Lasić i s nekoliko zahvalnih riječi oprostio se od pokojnika. Don Stanko je istaknuo kako je pokojnik uživao ugled i poštovanje u obitelji, na poslu i u društvu, a u Pjevačkom zboru bio je posebno cijenjen zbog životne vedrine, društvenosti, humora i čovječnosti. O svakom je dobro mislio i govorio i prihvaćao samo ono što je dobro i pozitivno. Osobito je bio omiljen na kraćim i dugim putovanjima i hodočašćima na kojima je svojim mirom i šalama stvarao ugodno ozračje i ublažavao napore putovanja.

Osmi dan nakon smrti Katedralni zbor u punom je sastavu pjevao u katedrali Misu zadušnicu što je najbolja zahvala za sve što je Pokojnik dobro učinio. Bila je to i molitva da Rade nastavi pjevati s anđelima u nebeskome zboru.

Marko Brešković
(Dubrovnik, 18. ožujka
1942. – Zagreb, 29.
kolovoza 2010.)

Na sprovodu Ivane Obad

Još jedna prometna nesreća na hrvatskim cestama sa smrtnim ishodom. Daleko od zavičaja, ali preblizu srcu. Imala je dvadeset godina. Dubrovnik je još jednom utonuo u dolinu suza. Suzama spontano izražavamo bol i tugu, ali ima takvih boli u kojima suze za neko vrijeme ne mogu poteći roditeljima, braći i sestrama jer su sve emocije potisnute u podsvijest i treba vremena da odatle iziđu. Ali zato suze teku poput bujice niz obraze svima nama koji smo Ivanu poznavali, cijenili i voljeli. Jedan sam od takvih, mnogih. Bio sam joj vjeroučitelj kroz četiri godine Gimnazije, u kojoj je bila uzorna vladanjem i učenjem, draga svima, društvena i skromna, zainteresirana za vjerske teme i crkvenu nauku.

Isus je ostavio poruku o otiranju suza koja nas u ovom prebolnom trenutku rastanka s njom može ohrabriti. Sveti Ivan u Otkrivenju pokazuje prepuno nebo. Mnoštvo pobjednika, slavodobitnika koje nitko ne može izbrojiti. Stoje pred Prijestoljem i pred Janjetom. Pred Bogom koji ih je stvorio i pred Janjetom koje ih je otkupilo. Obučeni u bijele haljine što je znak njihove pobjede i uspomene na bijelu krsnu haljinu. S palmama u rukama da bi mogli slaviti pobjedonosno slavlje. Vjerujemo da je i naša Ivana pobjednica u tom nebeskom zboru. I ona je pobjednica mnogih životnih iskušenja. Kad je zbog svoje ljepote proglašena pobjednicom skromno je priznala da ima puno drugih djevojaka koje zaslužuju taj naslov. Ali više od te ljepote ona je bila duhovno privlačna jer je bila Bogu zahvalna za svaki dobar dar u rastu u učenju i sazrijevanju. Gradila je osobnost na zdravim kršćanskim temeljima i zanosila se mladenačkim kršćanskim idealima.

Budući da je njezina tragična smrt navukla suze na oči nama mnogima, smijemo se nadati da će Bog otrti svaku suzu s naših očiju.

Jednog dana kada se s njom sretnemo vidjet ćemo njezinu najtješnju blizinu s Bogom i s Isusom, dobrim pastišrom, koji sve spašene vodi na izvore žive vode, koji vječno teku, osvježuju i oživljuju.

Ali danas je dan suza. Treba nam živjeti u nadi, u očekivanju onog dana kada će Bog nježno otrti suze s naših očiju. Ovu Božju nježnost u ovom bolnom trenutku ne osjećamo, jer nam ovaj trenutak izgleda čak okrutan. Ali ćemo je jednom okusiti u punini, osjetit ćemo iznad svih očekivanja kako je Bog ljubav.

Ovaj nježni i netom procvali cvijet ne će uvenuti jer smo ga odmah presadili u ovu pitomu hercegovačku zemlju u kojoj njezin rod ima duboke korijene i on će se primiti jer ćemo ga danas zaliti suzama, a sutra i ubuduće posjećivanjem, molitvama i svetim misama za njezinu plemenitu dušu.

Tješi nas još jedna nada. Ivana je odrasla u pravoj kršćanskoj obitelji i sigurno je u trenucima stravične nesreće

imala bar toliko vremena koliko je dovoljno da izreče onu Isusovu posljednju molitvu: „Oče, u ruke Tvoje predajem duh svoj.“ (Luka 23, 46).

No, ona je, svako jutro i svaku večer molila pouzdano i ustrajno: „Tvoja sam i Tvoja želim biti i ostati.“

Ivana, hvala Ti za Tvoj plemeniti lik kojim si nas sve voljela i poštivala, za Tvoj vedri pogled i osmijeh kojima si nas susretala i obogaćivala, za Tvoju ljubav koja nam je puno značila. Mnoštvo, i ovdje, i na ispraćaju u Lapadu, najbolji je znak koliko si nam značila i koliko ćeš nam nedostajati. Ne ćeš nam više biti tako blizu kao nekada, ali ovu daljinu skratit ćemo ljubavlju jer „ljubav je velikodušna... svemu se nada... nikad ne prestaje“ (Prva Korinćanima 13, 4.7.8). Ostani u našoj ljubavi i počivaj mirno dok se ponovo ne sastanemo onamo gdje su prave životne radosti. Ivana, Ti živiš u Bogu. Živi i dalje i u svima nama!

U Prapratnici 7. studenoga 2010.

don Stanko Lasić, vjeroučitelj

Na rastanku s Ninom Obradovićem

Najveće bogatstvo Grada su ljudi urešeni vrlinama dobrote, poštenja, skromnosti, stručnosti i nadasve optimizma i vjere. Oni su u isto vrijeme obiteljski ljudi i društveni djelatnici koji uspješno spajaju ta dva važna područja života i postižu u svojoj struci vrhunske rezultate. Uspravno koračaju naprijed bez afera ostajući trajno povezani i prihvaćeni od drugih.

Naš je Nino pripadao toj skupini Dubrovčana po otmjenoj i izgrađenoj osobnosti, po visokoj glazbenoj stručnosti, po izvrsnim pedagoškim standardima, čudorednim i kršćanskim načelima i po neizmjerne ljubavi prema svakom čovjeku. Uživao je ugled i poštovanje u obitelji, u školi, u Crkvi i društvu.

U ime Katedralne župe u kojoj je stanovao dobar dio života i proveo cijeli radni vijek, u ime Katedralnoga zbora s kojim je godinama uspješno surađivao, želim izreći nekoliko zahvalnih riječi ovom plemenitom i dobrom čovjeku koji je ostavio trag u kulturi ovoga Grada i u srcima svih nas koji smo ga poznavali, s njim prijateljevali i surađivali.

Rijetki su oni koji svoj posao obavljaju s tolikim entuzijazmom kako je to činio naš Nino. Upornost je zasigurno bila njegov glavni adut s kojim se probijao kroz život težeći njegovu potpunom ostvarenju. Već od

rane mladosti bio je izložen neimaštini zbog koje u početku i nije ostvario svoju najveću mladenačku želju, a to je upis na Glazbenu akademiju. Ljubav prema trubi u koju se zaljubio preko filma, ipak je bila najveća i u potpunosti nepobjediva, ona ga je vodila i tako je dobio pravo biti jedinim izvanrednim studentom. Od tada mu nije bilo teško postati svjesnim činjenice kako je njegov najveći zadatak

učiniti „velikima“ mlade „male“ glazbenike i izvesti ih na pravi put. Nije nepoznato da su ga njegovi učenici smatrali drugim ocem. Mnogi njegovi trubači završili su akademije i dobili sjajna namještenja.

Nino Obradović nije bio ustrajan i uporan samo u glazbenom usavršavanju nego i u ostalim poslovima oko gradnje obiteljske kuće koju je podizao od sviranja po noći što mu je sve godinama trošilo energiju. Imao je potporu u obitelji u kojoj je uvijek nalazio toplinu doma i srca svoje supruge i djece. Njegovo plemenito i široko srce malo-pomalo je popuštalo i slabilo dok nije konačno prestalo. Umro je potihom u Općoj bolnici nakon što je toga jutra šalama ohrabrivao druge bolesnike. Tako je najpoznatiji dubrovački trubač umjesto omiljenoga instrumenta s kojim se cijeli život družio i u školi i u orkestru i doma kad je pošao u mirovinu, odjednom osluhnuo zvuke nebeske trube. Vjerujemo da su ga oni, kad je usnuo ovom životu, probudili u vječnom.

Otišao je još jedan dragi i dobri dubrovački gospodar koji je pojavom ulijevao povjerenje; blagim i spontanom osmjehom budio u svima vjeru u život i poticao na dobro; imao lijepu riječ za svakoga i svakome iskazivao iskrenu pažnju i poštovanje. Ostaje nam nada da je sve ono što je u životu stvorio i učinio prenio i na svoje učenike i na sve koji su ga doživljavali kao uzor koji treba nasljedovati. Njegova je životna poruka mladim naraštajima: budite svjesni činjenice kako je Dubrovnik rasadnik brojnih talenata iz svih područja, ne samo glazbene umjetnosti! Iskoristite svoj talent i mislite na budućnost. Imajte u sebi samodisciplinu koju ćete usmjeriti na završetak škole. Ta poruka ostaje sada naša zadaća.

Hvala, Nino, na svemu, a najveća hvala Bogu koji te je obdario tolikim darovima i uz čiju si pomoć napredovao i nama se velikodušno darivao. Tvojoj obitelji ne ćemo samo izraziti sućut nego joj biti bliski i ubuduće onako kako si ti bio blizak svima nama.

U Dubrovniku 9. studenoga 2010.

don Stanko Lasić, župnik

Stvaralaštvo mladih

Što sam naučio u Zagrebu

METROPOLA. Što se tiče života ovdje, to nije usporedivo s Gradom. Ipak je to glavni grad Hrvatske, s najvećom površinom i brojem stanovnika. Čovjek bi rekao – veći grad, veći nered. Ipak, statistika tvrdi suprotno. To najveće hrvatsko naselje očaralo me kad sam mu stigao. Ima prirodni štit sa sjevera, Sljeme, kao i Dubrovnik Srđ, a osim tog orijentira gotovo odasvud se mogu vidjeti stometarski tornjevi zagrebačke Katedrale. Dolazeći prvo s područja Velike Gorice, čovjek ne može prestati zuriti u stotine automobila koji marljivo prolaze u nekoliko traka. Taj mi je prizor bio prvi dodir s velegradom. Križanja su golema, vožnja pod točno određenim pravilima jer u promet ulaze i tramvaji. Nisam se mogao načuditi tolikim zelenim površinama. Prvi dojam je glasio: velik i lijepo uređen grad. Pomalo sam se navikavao na život u Zagrebu i pritom

stjecao neke navike Zagrepčana. Uostalom, teče druga godina da sam na studiju medicine.

IMENA. Veliki gradovi mogu se dičiti inačicama svoga imena na raznim jezicima, a ne jednoobraznošću. Tako, znamo, Dubrovnik je bio ili jest: Epidaurum novum, Labuseum, Ragusium, Rhacusium (latinski), Rausa (dalmatski), Raguse (francuski), Ragusa (talijanski), Dubrownik (poljski). A Zagreb je bio ili jest: Zagrabia (latinski), Zagabria (talijanski), Agram (njemački), Záhřeb (mađarski), Záhřeb (češki), Záhřeb (slovački), Zagrzeb (poljski).

ZABADANJE NOSA. Svidjelo mi se što ljudi nisu toliko znatiželjni i svi sa svima bliski. To je jasno i logično, ipak je riječ o velegradu, a meni je to stanovito olakšanje. Vjerojatno se pitate zašto. Tijekom godina života u našem Gradu, bio sam se pomirio s činjenicom da svatko svakoga zna. Samim time zna se sve o svakom čovjeku, od njegove obitelji, posla, dodatnih aktivnosti. U Zagrebu toga nema. Poštuje se pravo na privatnost. Jednostavno je, živiš svoj život, imaš svoju obitelj i prijatelje. Sa znancima se samo uljudno pozdravljaš. Kraj ostalih prolaziš i oni kraj tebe. Ali će ti ipak svatko ljubazno odgovoriti koliko je sati, ili kojim tramvajem možeš stići do nekog odredišta. A u nas: nemalo puta mi se u Dubrovniku dogodilo da bi koja starija gospođa u redu u banci ili pak u autobusu iz čista mira počela razgovor sa mnom. I kad idem putem ljudi često pitaju: „A čiji si ti?“. Nekad zna biti jako naporno. To u Zagrebu ne ćete doživjeti ili hoćete, ali vrlo rijetko.

Kad već spominjem stajanje u redu, bode oči razlika u mentalitetu ljudi u Zagrebu i Dubrovniku. Kad se dogodi da u Gradu u nekoj trgovini radi samo jedna blagajna, već drugi u redu dahće za vratom onome prvome i blagajnici. Ne smije se dogoditi da tko čeka u redu dulje od par minuta. U banci također. Možda je tako gdje i u Zagrebu, ali ja na to još nisam naišao. U butizi, banci, na socijalnom, pa i u ZET-ovim blagajnama ljudi stoje mirno u redu, bez ikakvih komentara, prigovora. Jednostavno kažemo da čekaju svoj red.

Život se u Zagrebu odvija brže nego u Dubrovniku. Kad sam prijateljima s fakulteta rodnom iz Zagreba rekao da mi znamo sjedati na kavi po sat i pol, samo su me začuđeno pogledali. Naime, na kavi se ovdje ne sjedi duže od pola sata, nekakav maksimum bio bi 45 minuta.

POHVALE URBANIZMU. Istina je da je Dubrovnik ipak ranije građen, da je Grad neponovljiva cjelina i da se Zagreb ne može uspoređivati s tim skladom i ljepotom unutar Zidina. No, negdje od kraja XIX. stoljeća Zagreb se krenuo razvijati. Promišljeno. Urbanistički, a ne stihijski. Nikad nisu dopustili da im se dogodi zakrčenje poput Montovjerne, Šipčina, a pogotovo ne Nuncijate.

Imaju i oni svoju spavaonicu, Novu Mokošicu, zove se Novi Zagreb, ali u njoj je Velesajam, Hipodrom, Bundek, nekoliko modernih crkvenih građevina, puno igrališta i parkirališta. I sada čuveni Remetinec.

Novije industrijske zone su brižljivo planirane, a zgrade su stvarno prava zdanja. Svidjelo mi se više zgrada koje su cijele u staklu. Takav je i moj faks. Nekako sam navikao na stare kuće, kamen, persijane. Ali, opet to je Dubrovnik, davno sagrađen.

Ono što Zagreb nema jest more. Miris, svježina, širina plavetnila. Istina, ima Jarun, ali to jezero ne može parirati Jadranskom moru.

ARHITEKTONSKE PREPREKE. Vrijedno spomena je prilagođavanje Zagreba ljudima s posebnim potrebama. Nerijetko ćemo vidjeti ljude u kolicima koji se preko skalina u našem Gradu uspinju uz pomoć drugih. A gdje god stali u Zagrebu, primijetiti ćete sređeni prilaz koji pomaže osobama s invalidnošću da se popnu. Zato je u Gradu invalid još uvijek doista jadnik, sakat, a u Zagrebu ni on ni ljudi oko njega često ne moraju osjećati posljedice takvog tjelesnog stanja.

U Zagrebu čeljad nije ni toliko nestrpljiva. Nemalo puta sam se čudio kako uvijek najprije daju prednost starima i invalidnim osobama. Ne ću rijet da mi u Gradu nismo takvi, ali osjeća se ta preša, želja da budem prvi i da brzo obavim što imam, a da se pravim da trudnicu ili osobu s invalidnošću nisam primijetio, a kamoli pustio naprijed ili joj izašao ususret. Puno puta sam u rodnom gradu doživio da se ne samo djeca i mladi, nego osobe starije životne dobi (dapače pretežno one) naguravaju u autobusu i na šalterima, a ne daju osobama s invalidnošću da prođu. Ne ću generalizirati, ali tako nekako sam ja to doživio.

Slična je stvar i s mjestima za parkiranje. U Zagrebu ih stalno krče i provode propise koliko ih posto mora biti pridržano za invalide, a ne đe-đe. Pauk će vas gotovo sigurno pokupiti ako se pokušate prošvercati na invalidsko mjesto, osim na parkiralištima velikih trgovačkih centara kamo pauci uglavnom ne zalaze.

Tek nakon više od godinu dana života u Zagrebu prvi sam put vidio jedan auto parkiran „đe bilo“. Inače toga u Zagrebu jednostavno nema. Kad se sjetim onoga našega parkiranja posred ulice, „samo da uzmem kruh“.

Ovdje ne ću ni pisati o golemoj ponudi kulturnih zbivanja, kazalištima, kinima Cinestar, veličanstvenim zgradama na Kaptolu... Palac gore i za veliko ulaganje u studente: besplatne vožnje tramvajem, olakšice u knjižarama, muzejima, trgovinama. Istina, popusti nisu veliki, ali ipak postoje i opipljivi su za nekoga tko dolazi iz drugog grada na studij u Zagreb. Ne želim ulaziti u usporedbe sa studiranjem u Dubrovniku, ali moram pohvaliti itekako vrijedne projekte poput studentske zlatne iskaznice gdje je čak i sladoled jeftiniji. Tu je i NSK, velika klimatizirana građevina za učenje u kojoj svaki dan uči po nekoliko stotina studenata.

MLADI PJEVAČI. Ono što mi je jako bitno, kako doma tako i u Zagrebu, i što me u mnogo navrata održalo snažnim jest upravo vjera. Živim gotovo u središtu grada i na mise idem na Jordanovac, u župu Bezgrješnoga srca Marijina. Rado idem na večernju misu koju je donedavno slavio o. Niko Bilić, svećenik koji je ove godine u nas vodio glavnu misu na blagdan Velike Gospe i koji mi je dobro poznat jer je vjenčao puno stranaca u našem Gradu.

Na početku sam odlazio u Katedralu, ali mi se u mojoj lijenosti učinilo daleko pješačiti dvadesetak minuta do Kaptola, a kad sam išao na fakultet ugledao sam ovu crkvu. Posebno fascinantni su mladi koji uvijek veseli i raspoloženi sviraju i pjevaju večernju misu. I to sve

„poznate pjesme“, čije se riječi mogu vidjeti u projekciji na platnu. Prva godina medicine priuštila mi je više teških trenutaka kad su me znali čekati ispiti od po nekoliko stotina stranica, ali utjehu sam kao i uvijek mogao pronaći u crkvi. I baš to njihovo mlado, bezbrižno pjevanje često me dovodilo do ganuća. Sa smiješkom na licima sviraju nekoliko instrumenata i pjevaju, često dvoglasno. Ponekad poželim ostati poslije mise i zapljeskati im, pohvaliti ih za izvrsnu interpretaciju. Divim se tim mladim ljudima na njihovu zalaganju za uveličavanje misnoga slavlja. Ni u jednoj župi u Dubrovniku nisam primijetio toliko zalaganje mladih za pun župni život. Ti mladi imaju svoje sastanke dvaput tjedno koje sami vode. Tu su i nekoliko termina za vjeronauk, česti izleti, druženja. Možda se učlanim u njihovu „družinu“.

BOLNIČKO PRIHVATIŠTE. Onda sam se počeo zanimati za Župu. Oduševilo me otvaranje bolničkoga prihvatilišta Marijin dom. Naime, ta je župa u dijelu Zagreba gdje se nalaze velike bolnice kao Rebro, Plućna bolnica, Zajčeva/Merkur i Vuk Vrhovec. Župnik je pozvao vjernike koji su pristali uložiti u to prihvatilište za siromašne ljude iz cijele Hrvatske koji ne mogu izdvojiti mnogo iz svog proračuna da negdje stanuju dok su njihovi najmiliji u bolnici.

SUSTANARI U DOMU. Kako živim u studentskom domu, u čestom sam doticaju s mladima iz cijele Hrvatske. Druženjem s nekima od njih uvidio sam da im vjera ne znači baš puno u životu. Znanac mi je rekao da se s tim problemom susretao još sveti Pavao i da je u *Drugoj Solunjanima* 3, 2 napisao da „nemaju svi vjere“, a što neki hrabrije prevode: „Nije vjera za svakoga!“ Iz tuge što se slobodna ljudska srca ne otvaraju tom oslobađajućem daru.

Bojim se da ni studentski kapelan (kojeg nemamo, a prije je postojao!) ne bi pomogao u nekom većem zbližavanju ljudi u domu. Često se neke docimere samo pozdravi bez neke velike priče. Po odlasku u crkvu ne može se suditi o čijoj vjeri, ali na misi i nema baš puno mladih ljudi.

VJERA OBLIKUJE OPREDJELJENJE. U granicama kućnoga odgoja, pristojnosti i poštovanja privatnosti (premda vjera jest osobna, ali nije privatna stvar!) neugodno mi je, a možda bi bilo čak i bezobrazno ispitivati koga o njegovoj vjeroispovijesti ili njegovu pridržavanju Božje riječi. U svakom slučaju, prije nisam primjećivao da je zbilja moguće toliko naučiti o čovjeku gledajući ga kroz aspekt vjere i njegova ponašanja.

Jednom sam s nekoliko kolega razgovarao o dvojbi – skinuti ili ne s aparata osobu koja se već godinama muči. Istina, to je etičko pitanje, ali zaprepastilo me kad je jedan rekao, onako zaozbiljno, da je to samo ionako čovjek manje, ne će se puno toga promijeniti. I sâm sam znao pomisliti da bi tom bolesniku možda bilo lakše da ne pati, ali mi se nemamo prava uplitati u Božje odluke! Pa poznati su slučajevi dizanja iz kome nakon više godina. Odluka o nekim etičkim pitanjima nesumnjivo pada na moje buduće zvanje. I uvijek se iznova, kad vidim neke nedoumice pitam kako bih postupio. Jer nije lako, uvijek te na meti imaju ili mediji ili obitelj ili kolege. Ali medicinsko znanje tu mi ne će biti dovoljno. Treba imati savjest, biti čovjek, a ne samo medicinski stručnjak.

Pitao me jedan kolega kako bih postupio ako bih kao liječnik morao raditi abortuse. Naljutio sam se što me to uopće pitao. Rekao sam da to ne bih radio, prvo da mi se ta profesija ne sviđa, a drugo da se to protivi mojim vjerskom uvjerenjima. I tu je nastala rasprava jer on smatra da se neka medicinska načela kose s vjerskim zasadama. Naravno, nismo se razili, jer smo ipak međusobno dobri, ali iskreno se nadam da će ovakvih dvojbi ili situacija biti jako malo u životu.

O POLAZIŠNOJ ZNATIŽELJI. I za kraj, mogu pokušati sažeto odgovoriti na pitanje postavljeno u naslovu. Naučio sam da se Dubrovnik i Zagreb ne mogu uspoređivati, jer su to dvije doista zasebne cjeline, bogate poviješću i sadašnjošću. Ono u što sam svakim danom sve upućeniji jest drukčiji mentalitet ljudi, drukčija kultura. Uvidio sam važnost organiziranja strašno velike cjeline kakva je Zagreb, jer bez dobroga ustroja teško bi moglo funkcionirati toliko sustava koliko ih djeluje u glavnom gradu. Upoznao sam mnoge mlade ljude, slušao o njihovim načinima života u sredinama iz kojih dolaze, a iz toga sam uspio izvući pouku – uvijek biti svoj, osjećati pripadnost svome gradu i biti ponosan na to. Lijepo je upoznavati druge, a upoznavajući drukčije i bolje možemo promijeniti što kod nas samih ne valja. Jer svaki grad ima svoje jedinstvo s ljudima, svoju kulturu, umjetnost – i to treba njegovati. Upravo ta raznolikost Hrvatsku čini posebnom. I završit ću ovaj tekst poznatom izrekom: „Svugdje je lijepo, ali najljepše je ipak – doma.“

Tonči Batinić
tnbtn2@gmail.com

Putovanje kroz povijest

Završila evo još jedna školska godina. Kao nagradu za odličan uspjeh kroz cijelo četverogodišnje razdoblje, mama me povela na putovanje po Istri. Silno sam se obradovala, ne znajući kakva me iznenađenja tamo čekaju.

Baza nam je bila u Rovinju, prelijepom, malom gradiću, sličnom Dubrovniku, posebno po staroj gradskoj jezgri. Stanovali smo kod mamine bivše profesorice francuskog jezika, tete Ane, koja je ujedno bila i naš vodič kroz Istru. Koliko znanja i volje je kod nje bilo, vremena nam je uvijek nedostajalo, ali ono vrijeme koje smo proveli iskoristili smo na najbolji mogući način. Posjetili smo Pulu, Pazin, Poreč, Kanfanar, Rijeku, Medulin... koje li ljepote na vrh samog brda. Svaki od njih ima svoju priču, ljepotu, ali me se ipak najviše dojmila priča o svetoj Eufemiji, zaštitnici Rovinja. Stoga sam je odlučila podijeliti s vama. Sama crkva nalazi se na najvišoj točki stare gradske jezgre i da bi se popeli do nje treba napraviti stotine skalina, ali isplati se. Prepun trg pred crkvom odmah je dao naslutiti da je posjećenost velika. Ušle smo unutra, umorne, preznojene, ali istog trena kako smo zakoračile na sve smo zaboravile, jedino je bila važna priča o svetoj Eufemiji koju nam je teta Ana pričala dok smo koračale kroz crkvu.

Sveta Eufemija rodila se u Kalcedonu. Za vrijeme cara Dioklecijana, podnijela je mučeništvo zbog kršćanske vjere. Umrla je 16. rujna 304.g. kao mlada djevojka. Tijelo svete mučenice nalazi se u drevnom mramornom sarkofagu koji

se čuvao u Kalcedonu, zatim u Carigradu do 800.g. kad su na vlast došli ikonoborci, pa je prijetila pogibao da tjelesni ostatci svetice i mučenice, Eufemije, budu obeščašćeni. Stara legenda kaže da je sarkofag nestao iz Carigrada i dospjeo do Rovinja 13. srpnja 800. godine i od tada se čuva u crkvi Sv. Eufemije, koja je ujedno proglašena zaštitnicom župe i grada Rovinja. U Istri mnoge žene nose njezino ime (Eufemija, Fuma, Fumica), a 16. rujna je hodočašće i molitva na grobu svete mučenice.

Tužna priča o mladoj Eufemiji skriva mnoge tajne, zato ako ikad budete imali priliku posjetiti Rovinj, obavezno pođite u Crkvu sv. Fume jer možda baš vi otkrijete njenu tajnu staru stoljećima.

Ana Prebisić

Baština

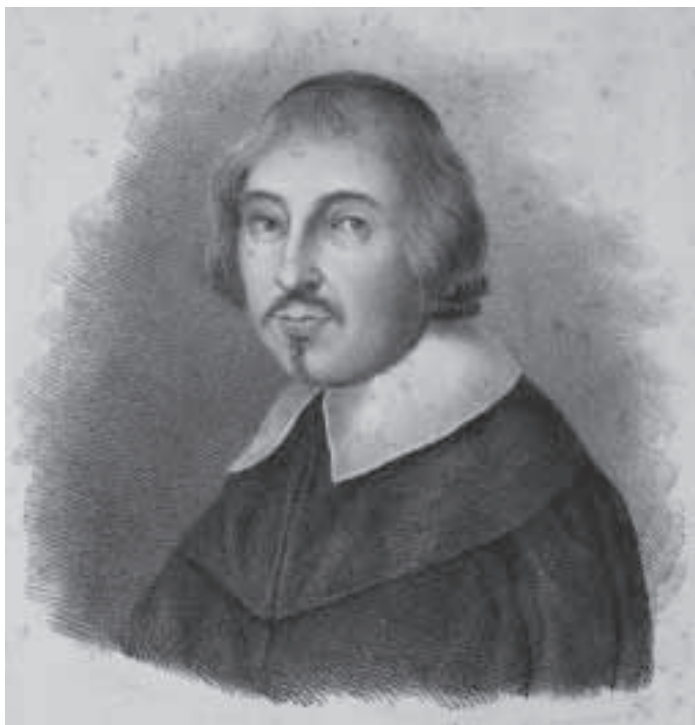
Dum Stijepo Gradić

Uskoro će se (2013.) navršiti tristo godina od dovršetka Gospe, današnje, barokne dubrovačke Katedrale, kao i četiristo godina od rođenja najzaslužnijeg čovjeka za njezinu gradnju, dum Stjepana Gradića, dubrovačkoga plemeniša i kanonika, a hrvatskog filozofa i znanstvenika. Naš sugrađanin dominikanac Stjepan Krasić podsjeća nas tko je bio taj dubrovački svećenik i rimski prelat, „obnovitelj našega Grada i slobode“.

Opat Stjepan Gradić, diplomat i polihistor, sin državnika i humanista Miha Gradića i Marije rođene Beneša, rođen je u Dubrovniku 6. ožujka 1613., a umro je u Rimu 2. svibnja 1683. Prvu izobrazbu stekao u rodnom gradu u privatnoj isusovačkoj školi. Godine 1629. na poziv ujaka dum Petra Beneše (1580.-1642.), visokoga službenika Rimske kurije (privremenog državnog tajnika Svete Stolice 1632.-1634.), pošao je u Rim, gdje je do 1634. na isusovačkom sveučilištu *Collegium Romanum* pohađao humanistički razred i tri godine filozofije. Građansko i crkveno pravo studirao je na sveučilištima u Fermu 1634.-36. i Bologni 1636.-38., postignuvši doktorat obaju prava. Vrativši se u Rim, četiri godine pohađao je teologiju i tu, čini se, bio zaređen za svećenika. U Bolonji je izvanredno slušao matematička predavanja u Galileijeva prijatelja i suradnika Bonaventure Cavalierija (1598.-1647.), a u Rimu u Galileijeva učenika Benedetta Castellija (1577.-1644.).

Godine 1643. vratio se doma te uskoro postao prebendarni opat benediktinske opatije Sv. Kuzme i Damjana na otoku Pašmanu, kanonik Prvostolnoga kaptola Svete Marije u Dubrovniku i zamjenik dubrovačkoga nadbiskupa.

Nakon privatnog putovanja u Rim 1653., ondje je do smrti bio službeni diplomatski predstavnik Dubrovačke Republike pri Svetoj Stolici. U Rimu je uspostavio bliske odnose s mnogim Hrvatima, kojima je osobito pomagao kao predsjednik hrvatskog Zbora sv. Jeronima (1659.-63., 1665.-67., 1674.-76. i 1680.-83.). Napose je bio na usluzi povjesničaru Ivanu Lučiću, kojemu je više godina pružao gostoprimstvo u svojoj iznajmljenoj kući, pomagao u znanstvenom radu i kao kustos Vatikanske knjižnice

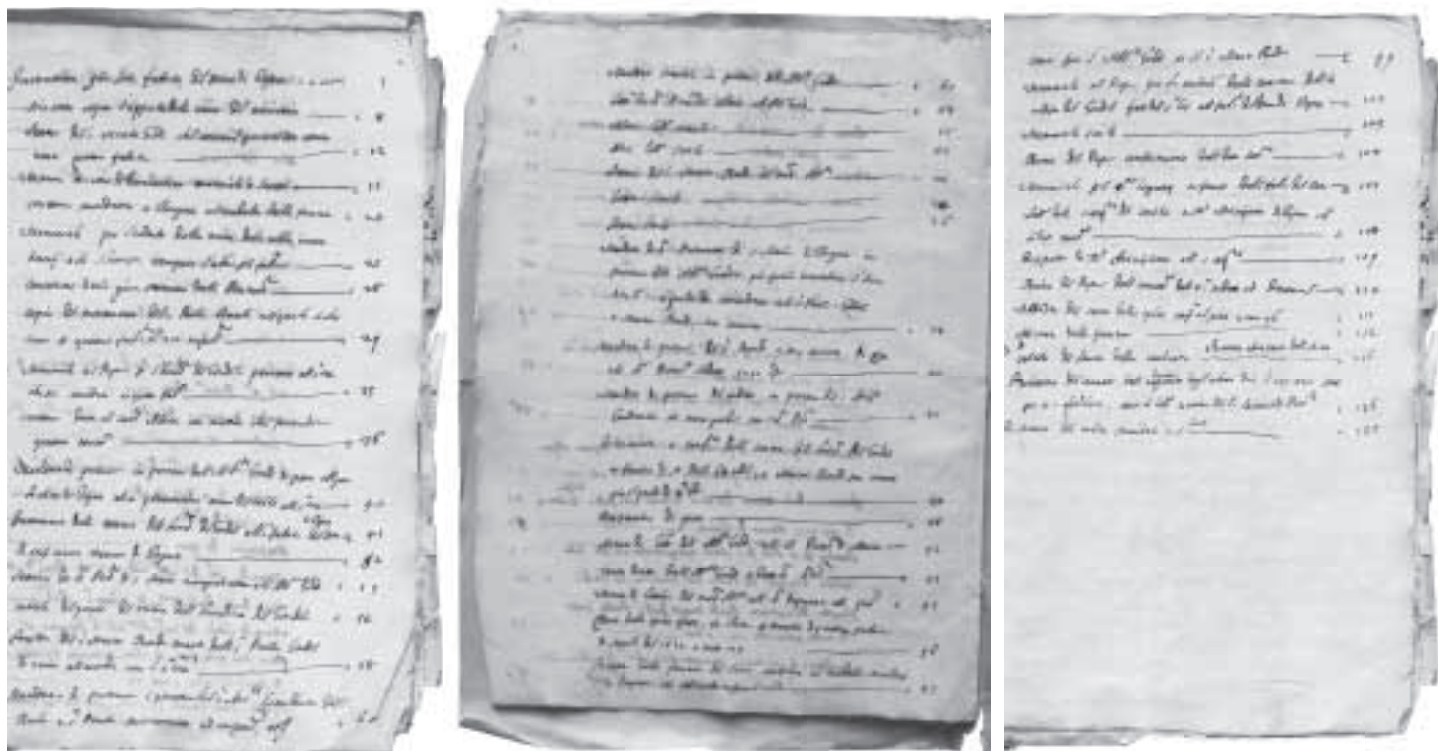

Stepan Gradić, Galleria di Ragusei illustri, Dubrovnik, 1841.

stavljao na raspolaganje njezine bogate fondove. S njim je također uspješno branio čast i ugled rodnoga kraja od nepravednih napadaja nekih talijanskih i francuskih pisaca.

Najveće je zasluge Gradić stekao u službi vlastite domovine. Ponajviše njegovu zauzimanju treba zahvaliti što su 1658. isusovci u Dubrovniku otvorili srednjoškolski zavod *Collegium Ragusinum*. Zdušno se zalagao da na vodeća mjesta u maloj, ali važnoj benediktinskoj Mljetskoj kongregaciji dolaze domaći sinovi. Vodio je upornu

diplomatsku i političku borbu protiv urotnika, koji su otok Lastovo htjeli izručiti Mletačkoj Republici. Uložio je mnogo truda i diplomatske vještine u obrani dubrovačke pomorske i kopnene trgovine, koju su Mlečani nastojali onemogućiti, zbog čega je 1674./1675. iz Rima putovao u Mletke. Osobite zasluge stekao je nakon katastrofalnog potresa (1667.), tražeći na svim stranama materijalnu, stručnu i vojnu pomoć. Slao je u Dubrovnik stručnjake, novac, hranu, strojeve pa i oružje, izvlačio dubrovačke kapitale iz talijanskih banaka i osigurao međunarodnu političku i diplomatsku potporu Dubrovniku protiv turskih i mletačkih pritisaka i ucjena. S rimskim arhitektima izradio je plan o obnovi Grada te predložio čitav niz dalekovidnih političkih, društvenih, gospodarskih, kulturnih i vjerskih reforma, koje su imale svrstati Dubrovačku Republiku u red najnaprednijih država. Živo se zalagao za promjenu dubrovačke vanjske politike, za njezin oslon na Francusku, tada vodeću silu u Europi, umjesto dotadašnjeg oslanjanja na Španjolsku i Tursku, koje su već bile prešle zenit svoje moći. Odlučno se borio da talijanske kneževine i republike priznaju punu suverenost Dubrovačke Republike kojoj je osigurao međunarodnu političku i diplomatsku potporu u njezinu najtežem sukobu s Turcima, kada su oni 1670-ih – u ime imovine u potresu poginulih građana i navodne štete koju su im nanijele dubrovačke oblasti za Kandijškoga rata (1645.-69.) naplaćivanjem povišenih carina – tražili da im isplati 2,150.000 talira, zaprijetivši da će učiniti kraj njezinoj nezavisnosti. Godine 1679. u Parizu je od Luja XIV. tražio diplomatsku i materijalnu pomoć. Za njegove zasluge Senat ga je 1680. htio imenovati dubrovačkim nadbiskupom, ali je on to odlučno odbio s obrazloženjem da kao običan svećenik u Rimu može bolje služiti domovini nego kao nadbiskup u Dubrovniku.

U Državnom arhivu u Dubrovniku, pod oznakom *Diplomata et acta*, XVII. stoljeće, br. 802, čuva se rukopis *Stefano abate Gradi, Atti relativi all'edificazione della Cattedrale di Ragusa 1667-1685* koji započinje Gradićevim Napatkom za gradnju dubrovačke Katedrale. O 300-oj obljetnici dovršetka te izgradnje (2013.) vrijedilo bi objaviti cijeli zbornik. Kako bismo potaknuli znalce talijanskoga jezika i povjesničare da prionu poslu, objavljujemo ovdje sadržaj rukopisa. Snimio Božo Gjučki.

Gradić je također bio u službi Svete Stolice, i to najprije kao službenik Tajništva za dopisivanje s kršćanskim vladarima na latinskom jeziku, zatim kao stručni savjetnik Zbora indeksa za cenzuru knjiga 1658. te kao drugi kustos od 1661. i 1682. kao glavni upravitelj Vatikanske knjižnice, istaknuvši se i u katalogiziranju postojećih i nabavi novih vrijednih fondova i knjiga. Kao iskusan diplomat bio je 1662. jedan od dvojice predstavnika pape Aleksandra VII., koji su u San Quiricu kraj Sijene vodili službene pregovore s francuskim poklisarom o mirnom rješenju sukoba Papinske Države s Francuskom, a nakon dvije godine putovao je u Pariz kao tajnik papinskog izaslanstva na svečano potpisivanje Pizanskog mira. U papinskom Državnom tajništvu uživao je glas stručnjaka za slavenske narode te pitanje Turaka, zauzimajući se za njihovo istjerivanje iz Europe s pomoću saveza europskih država. U diplomaciji se uspješno služio pjesničkim i govorničkim talentom. Više je puta kao odličan govornik nastupao u svečanim zgodama pred papom i kardinalima, na sprovodima poznatih ljudi, za svečanog ulaska u Rim izbjegle švedske kraljice Kristine (1655.). Kao vrstan pjesnik i nadaren književnik uživao je velik ugled u pape Aleksandra VII. (1655.-1667.) i njegova nećaka kardinala Flavija Chigija (1631.-1693.), kojima je sastavljao latinska pisma i pisao govore. Govorio je i razumio više jezika (talijanski, latinski, grčki, francuski, španjolski, portugalski, ruski i turski), što mu je olakšavalo komunikaciju i bavljenje znanošću.

Kao izrazit polihistor, čitav se život bavio kulturnim i znanstvenim radom. Prvi njegov književni rad bila je drama u stihovima na latinskom jeziku, koju je napisao kao student prve godine filozofije u Rimu. Potom je pisao pjesme, pjesničke poslanice, satire, govore i znanstvene rasprave te prevodio s grčkog na latinski, što mu je među učenjacima okupljenim oko pape Aleksandra VII. i švedske kraljice Kristine pribavilo velik ugled. Pokazivao je zanimanje za književnost, teologiju, filozofiju, pravo, povijest, matematiku, fiziku, meteorologiju. Eksperimentirao je i bavio se praktičnom primjenom teorijskih spoznaja u optici, brodarstvu, nautici i hidromehnici, ostavivši iza sebe više knjiga, rasprava i članaka. Posebnu brigu posvetio je proučavanju povijesti Dubrovnika te napisao opsežne životopise poznatijih suvremenika (Džono Palmotić, Petar Beneša, Leo Allacci i kardinal Cesare Maria Antonio Rasponi) i nekih starijih grčkih matematičara, po čemu je jedan od prvih biografa Dubrovčana. Bio je član književne akademije Dei Ricovrati u Padovi i Kraljevske književno-znanstvene akademije kraljice Kristine u Rimu te uspješno surađivao sa znanstvenom akademijom Del Cimento u Firenci. Suradivao je i održavao veze s brojnim književnicima i učenjacima ne samo u Rimu i Italiji nego i u Francuskoj, Njemačkoj, Belgiji, Nizozemskoj i Danskoj (Vincenzo Viviani, Michelangelo Ricci, Benedetto Castelli, Bonaventura Cavalieri, Giovanni Alfonso Borelli, Lorenzo Magalotti, Ismaël Boulliau, Adrien Auzout, Henri de Valois, Adrien de Valois, Pierre Corneille, E. Bigor, Gilles Ménage, Jacques-Bénigne Bossuet, Niels Stensen, Christiaan Huygens, Daniel Papebroch), a isto tako i s onima u Dubrovniku, Splitu, Trogiru i Zadru. Koliko su

bile žive veze s tim i ostalim ljudima, posebno s njegovim sugrađanima i s dubrovačkim Senatom, pokazuje i činjenica da se samo u Dubrovniku do polovine XVIII. stoljeća čuvalo više od dvije tisuće njegovih pisama. Iako ih se očuvalo manje od četvrtine, ona su i danas znamenit izvor za poznavanje političkih, kulturnih, gospodarskih i vjerskih prilika u Dubrovniku u XVII. stoljeću.

Ostavio je iza sebe devedesetak tiskanih i rukopisnih djela, od kojih su se neka izgubila. U rukopisu su se sačuvala (na latinskom): *Život Petra Beneše, O sadašnjem stanju Otomanskoga Carstva*; (na talijanskom): *Naputak za gradnju dubrovačke Katedrale, O Mljetskoj kongregaciji monaha sv. Benedikta, O lateranskoj bazilici, O gradnji gradskih utvrda, O povećanju dubrovačkih javnih prihoda, O carskom naslovu koje treba dati velikom knezu Moskve, O mletačkim dragama, O priključenju dubrovačkoj vlasteli u Veliko Vijeće Republike* i druga.

prof. dr. fr. Stjepan Krsić
dominikanac, krsic@hotmail.it

O gradnji četvrte prvostolne crkve Sv. Marije Velike (1667.-1713.)

Na Veliku srijedu 6. travnja 1667., malo prije devet sati ujutro, Dubrovnikom se prolomio iznenadni tutanj pa strašni udarac koji je u 4-5 sekundi pretvorio Grad u ruševinu. U velikoj trešnji poginuli su: knez, cijela Vlada (Malo vijeće), pola članova Senata, devet kanonika, 35 biskupijskih svećenika, 60 fratara, 121 dumna i oko tri tisuće drugih stanovnika. Uz štropot se srušila i romanička katedrala Gospe Velike pokopavši pod sobom stotinjak osoba koje su sudjelovale u obredima Velike srijede.

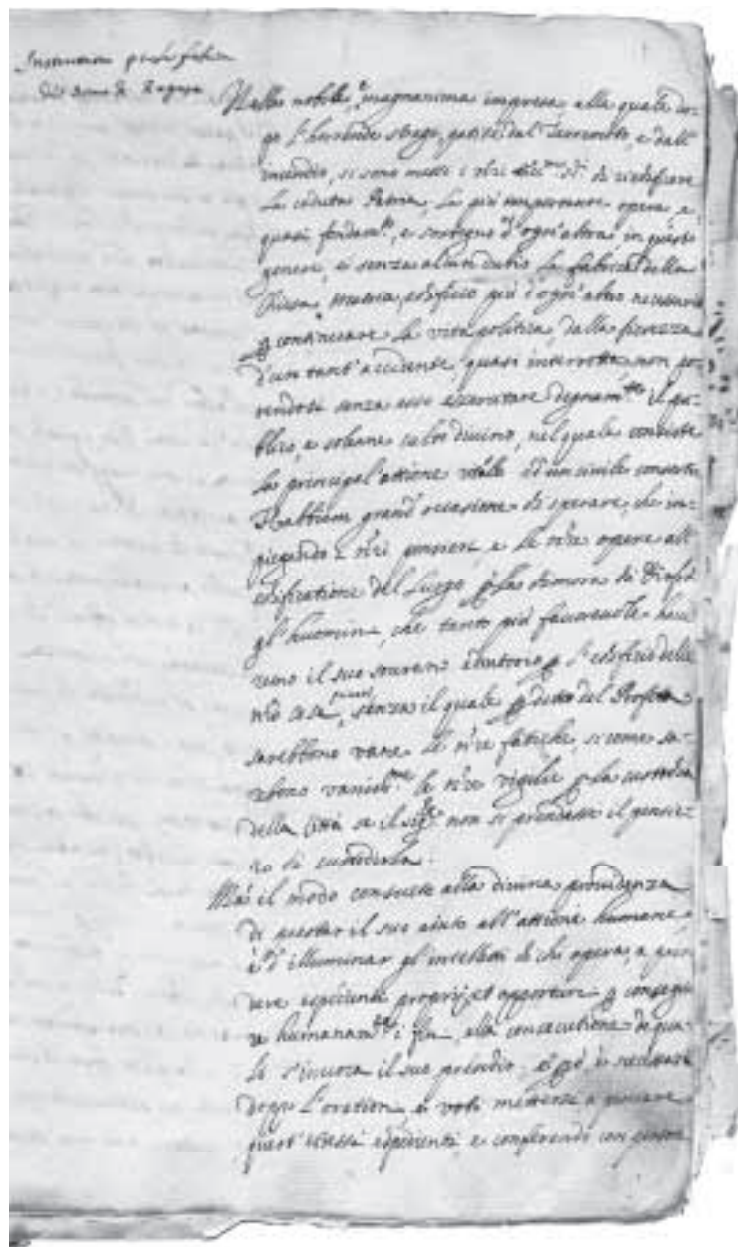
Najvažniji pojedinačni građevinski pothvat nakon potresa u Dubrovniku bila je ponovna gradnja u potresu srušene prvostolne crkve Svete Marije koja je svojom starinom, vjerskim, kulturnim i političkim značenjem na neki način simbolizirala dubrovački grad, pa nije nikakvo čudo da je preživjelim građanima bilo toliko stalo do toga da je što prije obnove. Dubrovački veleposlanik pri Svetoj Stolici opat Stjepan Gradić već u jesen 1667., samo nekoliko mjeseci nakon razornog potresa, u prijedlogu opće obnove Dubrovačke Republike tražio je da se Gospi, uz Knežev dvor i neke druge javne zgrade, dâ prednost kao simbolu obnovljenoga Grada.

Vijeće umoljenih je 18. lipnja 1667. odlučilo da se pristupi raščišćavanju njezinih ruševina, a 2. ožujka 1669. imenovala je plemiće Iva Gučetića Nikova, Nikolu Bunića Ivanova i Iva Đurđevića Pavova za nadziratelje (prokurore) njezine buduće gradnje. U pismu Senatu 9. siječnja 1672. Gradić izjavljuje da se posve stavlja u službu toga uzvišenog cilja i da mu nikakav napor ne će biti težak da bi se ostvarila ta misao. Uzeto pojedinačno, upravo je on najviše pridonio njezinoj obnovi. Još u ožujku 1670. zatražio je od Senata nacrt njezinih starih temelja kako bi s graditeljima u Rimu mogao izraditi nacrt nove crkve. Izlazeći u susret njegovoj želji, Senat izražava zadovoljstvo zbog njegove inicijative i 1. lipnja 1671. ga upozorava da vodi računa o tomu da nova

crkva ne smije biti veća od stare. Gradić je izradu njezina plana povjerio rimskom graditelju Andriji Bufaliniju iz Urbina. Nacrt i model u obliku reljefa bili su gotovi u drugoj polovini 1671. pa ih je Gradić odmah poslao u Dubrovnik. Uz njih je ujedno poslao posebnu uputu o tome na što sve treba obratiti pozornost prilikom gradnje, dajući joj naslov *Istruzione per la fabrica del duomo di Ragusa* (tiskano u: *Tkalčićev zbornik*, II, Zagreb, 1958., str. 133-139). Iz tog se spisa vidi njegova golema uloga u čitavom pothvatu koja nimalo ne zaostaje za ulogom glavnog arhitekta.

U uvodu pedesetosmogodišnji Gradić navodi razloge koji su ga naveli da se posebno pozabavi obnovom dubrovačke Prvostolnice: „U plemenitom i velikodušnom pothvatu na koji su se – nakon strašnih pokolja prouzročenih potresom i požarom – stavila naša preuzvišena gospoda [senatori] da ponovno izgrade porušenu domovinu, najvažnije djelo, gotovo temelj i potpora svakom drugom djelu ove vrste, bez ikakve sumnje jest gradnja matične crkve, zgrade važnije od bilo koje druge za nastavljanje političkoga života, ponosa gotovo prekinuta takvom nesrećom jer se bez nje ne može obavljati svečano i javno bogoslužje u kojem se sastoji prvotno životno djelovanje civiliziranog društva. Imamo veliku priliku nadati se da ćemo, založivši misli i djela u gradnju mjesta u kojem prebiva Bog među ljudima, lakše postići njegovu neograničenu pomoć za gradnju privatnih kuća. Bez Njegove potpore bi, po riječima proroka, bili uzaludni naši naponi jednako kao što bi bila uzaludna naša bdijenja u čuvanju Grada ako se Gospodin ne bude brinuo za to da ga čuva. [...] **Budući da je riječ o stvari za koju je zainteresiran svaki građanin, bez razlike, nitko se ne smije smatrati oslobođenim od sudjelovanja u njoj, kako savjetom, tako i djelom. Posebno moraju imati mogućnost iznijeti mišljenje, barem sa strane kao i ostali narod, i svećenici određeni da u njoj služe Bogu i zato jer postoji vjerojatnost da će se prema njoj, kao prema vlastitoj kući, odnositi s većom ljubavlju i umijećem.** Između njih, usudujem se staviti na raspolaganje svoju skromnu sposobnost kao onaj koga ne samo služba kanonika i arhiprezbitera te valjani razlozi sile na to da misli ozbiljno i brižno traži načina promicati interese toga časnog svetišta, nego i posebna dobročinstva koja sam primio od te dobrotive majke za vrijeme gotovo cijelog tijeka svog života jer sam hraneći se njezinim prihodima gotovo kao mlijekom (dok mi je nedostajala svaka druga hrana za uzdržavanje izvan domovinskog gnijezda) mogao pohadati razna sveučilišta; na njima i posvuda učio književnost i lijepa umijeća, [stjecao] plemenita prijateljstva i [uspostavljao] dopisivanje. Njihovo posjedovanje usrećuje moju već staračku dob u vrijeme kad više nego išta drugo želim svojoj svetoj dobročiniteljici, sada uništenoj i srušenoj, na najkorisniji način učiniti onu uslugu od koje sam se mlad i jak, dok je ona bila snažna i cijela, toliko puta izmaknuo i udaljio.

Vrlo je važno da svaka gradnja bude prije dobro promišljena nego izvedena, prije izrađena na nacrtu nego u stvarnosti i da dugo šeta na stolu prije nego se konačno zaustavi na papiru. Kad bude gotov cijeli nacrt, bit će lakše i jeftinije ispraviti pogreške koje se potkrađu i uskladiti da jedan dio savršeno odgovara drugom. Zbog toga šaljem uzorak cijele građevine

Početak Naputka za gradnju dubrovačke Katedrale opata Stjepana Gradića iz 1667. Snimio Božo Gjukić.

napravljen u reljefu, izrađen s osobitom pozornošću da odgovara planu stare crkve, tako da temelji staroga zdanja i njegovi ostatci što je više moguće posluže novoj zgradi i da ona u svakom slučaju bude lijepa i usklađena sa zakonima dobrog graditeljstva koje je bilo nepoznato kad je prije bila izgrađena ova crkva i kad svijet nije poznao ovo umijeće, zaboravljeno prije mnogo stoljeća, a ponovno uvedeno u upotrebu od ljudi oštromna duha kao što su Bramante, Rafaelli i Buonarroti koji su ga iskopali iz ostataka starih građevina i spisa starih grčkih i rimskih pisaca.“

O modelu crkve koju je Gradić dostavio, Senat je raspravljao na sjednici 14. siječnja 1672. i u potpunosti ga prihvatio. U pismu Luki Džamanjiću 10. veljače 1672. Gradić se nada da ne će zatvoriti oči na ovoj zemlji prije nego vidi dovršenu prvostolnu crkvu. A u pismu Senatu 19. ožujka 1672. kaže da mu je teško naći riječi da izrazi veliko veselje zbog odluke da se pristupi obnovi Katedrale koja je „temelj našeg budućeg spasa“ te se ufa da će buduća slava njegove domovine biti veća od prijašnje.

Spomen ploča dum Stijepu Gradiću

Imajući u vidu skorašnju gradnju prvostolnice, Senat je 11. ožujka 1672. zabranio bilo kakvu gradnju na mjestu koje je bilo određeno za nju, a 2. travnja naložio je spomenutim nadzirateljima da brižno izvide buduće gradilište i – ako sve bude u redu – odmah počnu s gradnjom s tim da pročelje bude s istočne umjesto sa zapadne strane, obratno od onoga kako je bilo na prijašnjoj crkvi. Budući da je mjesto na kojem se metropolijaska crkva počela graditi bilo prilično tijesno, Senat je 3. srpnja 1673. odredio da se ono proširi na jedan dio porušene nadbiskupske palače s južne strane i na okolni prostor. Da bi se što više pospješila gradnja Gospe, 23. kolovoza 1672. bili su obustavljeni svi drugi radovi osim na samostanu Svete Marije i na Vijećnici.

Gradić se brinuo i za pribavljanje novčanih sredstava potrebnih za njezinu gradnju. Zahvaljujući spremnosti Vlade Dubrovačke Republike da za to upotrijebi dio državnoga novca, on je sa svoje strane preuzeo obvezu da pronade drugi dio. Pala mu je na pamet sretna misao da bi se za to moglo upotrijebiti četiri tisuće škuda koje je dubrovački trgovac Marin Gundulić, ostavši bez djece, prije smrti oporučio Bazilici u Loretu. Dubrovačko izaslanstvo na čelu s Božom Boždarom, u znak zahvalnosti, uručilo je 15. kolovoza 1673. zlatni kalež upravi loretskog svetišta. Uskoro je Dubrovnik dobio ne samo te četiri tisuće škuda, nego je i papa Klement X. za gradnju dubrovačke Prvostolnice posebnim pismom (breveom) dodijelio četvrti dio pobožnih zaklada dubrovačkih građana. Malo iza toga Gradić je po nalogu Senata isposlovaio od pape i to da se 800 škuda, koje je nakon potresa Klement IX. bio dodijelio dubrovačkom nadbiskupu za izvanrednu pomoć, utroši u istu svrhu, jednako kao i 30.000 škuda kamata podignutih za deset godina unaprijed na glavnice iz rimske banke Sinibaldi. Gradnja se financirala i iz drugih izvora, i to prije svega iz Državne riznice, zatim prodaje u Mletcima u potresu oštećenoga crkvenog srebrnog i zlatnog posuđa, prodajom kaftana (vrste dugih kaputa) koje su dubrovački poslanici na Porti (u Carigradu) dobivali prilikom predaje godišnjeg harača. Godine 1672. podignut je i zajam od rimske banke Sinibaldi. Gradnju su pomagali i mnogi građani dobrovoljnim doprinosima, a bilo je i slučajeva da su i neki kažnjenici dio svoje kazne izdržavali radeći na Katedrali. Vijeće umoljenih je 9. svibnja 1675., u ime radne dozvole strancima, odredilo da hercegovački zidari i nadničari koji su radili na obnovi Grada godišnje moraju tri dana raditi na Katedrali, a isto toliko i na popravku Kneževa dvora.

Sama gradnja je prilično sporo napredovala ne samo zbog nedostatka novca nego i zbog loše organizacije posla. Radove je godine 1672. započeo arhitekt Paolo Andreotti, a povremeno su ih vodili i svi drugi arhitekti koji su sedamdesetih godina XVII. stoljeća boravili u Dubrovniku. Privremeno su prekinuti 1678. nakon odlaska inženjera Bazzija zbog neprilika izazvanih ucjenama Karamustafe, nastavljeni početkom XVIII. stoljeća, a potpuno dovršeni godine 1713.

prof. dr. fr. Stjepan Krsić

Spomen ploča dum Stijepu Gradiću, na pročelju Katedrale prema Nadbiskupskoj palači. Snimio Božo Gjukić.

Na golem Gradićev doprinos gradnji Katedrale podsjeća kamena ploča koju je 1713. na njezino pročelje dalo postaviti Vijeće umoljenih Dubrovačke Republike, a na kojoj se lijevo od glavnog ulaza u Gospu i danas čita:

*Templum hoc
Deiparae Assumptae
sacrum
adsidua cura
insignis abbatis Stephani Gradii
Senatus Ragusinus de publico
anno Domini millesimo sexcentesimo septuagesimo quarto
aedificare coepit
atque anno millesimo septingentesimo tertio decimo
perfecit.*

U hrvatskome prijevodu:

Hram ovaj
Bogorodici uznesenoj [na nebo]
posvećen
neumornom brigom
slavnoga opata Stjepana Gradića
Dubrovački Senat od javnih prihoda
godine Gospodnje 1674.
počeo je graditi
a godine 1713.
dovršio je.

Pedeset godina pjevanja u Katedralnome zboru

Pjesma najzornije oslikava stanje ljudske duše, a gospođa Marija Gverović, rođena Mateša, već 50 godina neumorno pjeva u zboru dubrovačke Katedrale: Bogu na slavu, a ljudima na korist. U prigodama se pridružuje zboru Marija u Svetoga Igancija na poziv nezaboravnog o. Mirka Vladovića, tako da cijeli život pjeva u dva crkvena zbora. Rođena je 28. srpnja 1939. u Osojniku. U braku s Ivom Gverovićem odgojila je dvoje djece. Po struci i zanimanju je krojačica.

Katedralni pjevački zbor u Svetoga Vlaha 2. veljače 1960.

Krepak glas i nakon pedeset godina pjevanja: gospođa Marija Gverović 11. srpnja 2010. Snimila Berta Kopic.

blagdanima među Hrvatima u Bosni i Hercegovini. U inozemstvu smo nastupali u Italiji, Poljskoj, Mađarskoj i Austriji. Sve zahvaljujući našem neumornom don Stanku i umjetničkom, radnom i organizacijskom vodstvu prof. Margite Cetinić.

Pedeset godina pjevanja u zboru je vrlo zahtjevno, kako ste uspjeli uskladiti sve obveze?

Nije uvijek bilo lako, djeca su bila mala, kućne obveze, kasnije bolest mog muža, ali kad se nešto voli onda srce nađe načina da se sve uskladi. Mada su probe bile dva puta tjedno, nastojala sam biti što redovitija.

Iz tako bogatog iskustva možete li neku pjesmu izdvojiti kao posebno dragu?

To je vrlo teško pitanje. Sve su te pjesme na svoj način lijepe pa je iz lijepog najteže izdvojiti najljepše. Možda mi je ipak najdraža Kozinovićeve Ave Maria jer sam je pjevala na vjenčanju svojega sina.

Jeste li ljubav prema glazbi prenijeli na svoju djecu?

Nastojala sam. Kći mi je pjevala u Madrigalistima, ali danas je tempo puno brži nego ranije, djeca imaju svoj život i obveze.

Nadete li se sa starim društvom iz Vaših glazbenih početaka?

Nažalost, od nas koji smo pjevali u Sv. Ignacija samo nas je još dvoje živih, više se nemam s kim naći. Mi stariji polako odlazimo, a dolaze neke nove generacije, mi se umanjujemo, a oni rastu.

razgovarala Sanja Kordić

O kalendaru 2011. godine

Pepelnica je 9. ožujka, Cvjetnica 17. travnja, Veliki petak 22. travnja, Uskrs 24. travnja, Spasovo 2. lipnja, Duhovi 12. lipnja, Korosante 23. lipnja, a Došašće počinje 27. studenoga.

Nova Godina je u subotu, Vodokršte u četvrtak, Kandelora u srijedu, Sveti Vlaha u četvrtak, Gospa od Snijega u petak, Velika Gospa u ponedjeljak, Svisvete u utorak, Božić u nedjelju.

Sjećate li se kada ste počeli pjevati?

Pjevam vjerojatno od kad i govorim. Kad mi je bilo 11 godina zbog teške bolesti roditelja s Osojnika sam se preselila u Grad pokojnoj teti, gospođi Anki Radičević, a ona me odmah po dolasku uključila u zbor u Svetoga Ignacija. Tu nam je bilo najbliže, a u to su se vrijeme sva djeca iz Grada skupljala u toj crkvi.

Kako su izgledali Vaši prvi glazbeni koraci?

Teta Anka je bila vrlo stroga i pobožna žena pa se na probe i na misu moralo ići redovito. Na oltaru Sv. Terezije pjevala su djeca, zavjesom odijeljena od ostaloga puka, a slušali su nas i sjemeništarcari, jer su i oni dolazili na misu u Sv. Ignacija.

Tko je vodio zbor?

Pokojni padre Frano Ivanušec [1916.-1989.] osnovao je taj zbor, a veliku pomoć i potporu imali smo od časnih sestara s Pila. Zbog toga i takvog odnosa sva su djeca rado dolazila i na mise i na probe.

Kada ste počeli pjevati u Katedralnom zboru?

Po nagovoru gospođa Rine i Franice Storelli 1960. godine došla sam pjevati u Katedralni zbor i od tada sam aktivna članica ovoga Zbora. Nekako je bila tradicija da djeca koja su pjevala u Sv. Ignacija kad postanu mladići i djevojke pođu pjevati u Katedralni zbor.

Gdje ste sve nastupali s Katedralnim zborom?

Bogu i ljudima pjevali smo po cijeloj Lijepoj Našoj, od Vukovara do Krka, vrlo često po župama i o velikim

Blagoslov kuća i obitelji u Gradskoj župi 2010.

obavljat će tri svećenika

Ponedjeljak 27. XII. 2010.

Od 9 do 13 sati:

- I. Kneza Damjana Jude, Za Karmenom, Stajeva, Od Pustijerne, Bandureva, Braće Andrijića
- II. Stulina, Gradićeva, Kneza Hrvaša, Uz jezuite, Poljana Ruđera Boškovića, Strossmayerova
- III. Zvezdićeva, Svete Marije, Od Kaštela

Od 15 do 19 sati:

- I. Đura Baljivi, Restićeva, Pobijana, Ispod mira, Ilije Sarake
- II. Crijevićeva, Poljana Mrtvo zvono, Ivana Rabljanina, Svetoga Šimuna, Grbava, Hranjca
- III. Od Rupa, Za Rupama, Od šorte, Na Andriji, Bunićeva poljana, Gundulićeva poljana, Dinka Ranjine

Utorak 28. XII. 2010.

Od 9 do 13 sati:

- I. Od Puča, Marojice Kaboge, Uska, Miha Pracata, Kaznačićeva
- II. Pečarica, Gučetićeva, Tmušasta, Puzljiva, Od Domina, Za Rokom, Ferićeva
- III. Đorđićeva, Široka, Vara, Između Polača

Od 15 do 19 sati:

- I. Nikole Božidarevića, Svetoga Josipa, Hliđina
- II. Garište, Zlatarićeva, Getaldićeva, Čubranovićeva
- III. Placa, Ribarnica, Lučarica, Zeljarica, Cvijete Zuzorić

Srijeda 29. XII. 2010.

Od 9 do 13 sati:

- I. Zlatarska, Kovačka, Žudioska
- II. Zamanjina, Vetranićeva, Petilovrijenci
- III. Antuninska, Palmotićeva, Od Sigurate

Od 15 do 19 sati:

- I. Boškovićeva, Peline, Dropčeva, Hanibala Lucića
- II. Kunićeva, Nalješkovićeva, Mala
- III. Ispod Minčete, Plovani skalini, Celestina Medovića, Prijeko

Četvrtak 30. XII. 2010.

Od 9 do 13 sati: uredi i poslovni prostori

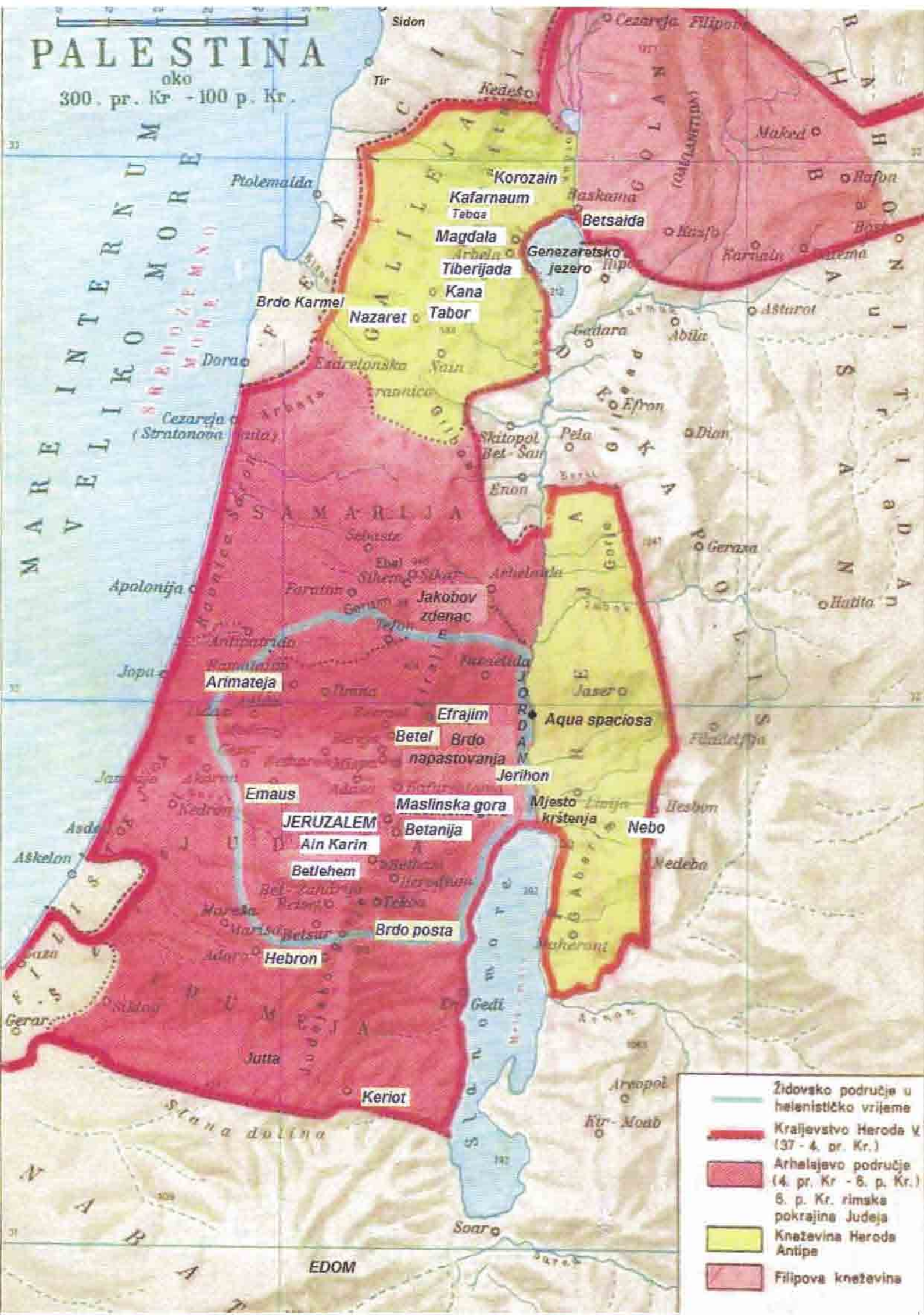
Bože, ponizno te molimo za ovu kuću, njezine stanovnike i stvari: blagoslovi ih, posveti i obaspi svim dobrima. Daj im, Oče svemogući, izobilje od rose nebeske i hranu za život od rada njihovih ruku, ispuni po svom milosrđu njihove želje. Obdari ih darom svoga Duha da u njihovu srcu uvijek vlada: ljubav, radost, mir, velikodušnost, uslužnost, dobrota, vjernost, blagost, uzdržljivost i uzajamno poštovanje. To te molimo po Kristu, Gospodinu našem.

Autori

Batinić, Tonći	74-76
Baule, Pero	10
Benedikt XVI.	11
Bjelokosić, Ivo	9-10
Borić, Igor	61-65
Brautović, Igor	51
Gjukić, Božo	1, 6, 20, 39, 42, 44, 49, 51-59
Grazio, Ileana	35-36
Ilčić, Ladislav	68-69
Jakešević, Boris	66
Jovanović, Marta	21
Kaznačić, Mirjana	48-49
Komarica, Franjo	26
Kopić, Berta	2, 6, 25, 26, 27, 28, 29, 33, 81
Kordić, Sanja	81
Koš, Julija	37-38
Krasić, Stjepan	76-80
Krilić, Jelena	26
Kupareo, Rajmund	5, 10, 11, 48
Lasić, Stanko	24-33, 67, 72-74
Lice, Stjepan	47-48, 50
Lučić, Toma	36-37, 44-47, 71-72
Lukšić, Lenka	46
Ljuban, Ivica	44
Marlais, Ivo	20, 21, 22, 29, 84
Milišić, Milan	60
Orlović, Darko	12, 15
Pavao, sveti	17
Pažin, Zvonko	68
Pedišić, Lino	59-60
Perić, Ratko	12-17
Prebisalić, Ana	76
Prkačin, Roko	66
Račević, Mato	63-64
Raič, Katica	18-19
Stepinac, Alojzije	41
Sutlović, Davorka	61-65
Tadić, Angelina	22-23

PALESTINA

oko
300. pr. Kr. - 100 p. Kr.

- Židovsko područje u helenističko vrijeme
- Kraljevstvo Heroda V (37 - 4. pr. Kr.)
- Arhelajevo područje (4. pr. Kr. - 6. p. Kr.)
- 6. p. Kr. rimska pokrajina Judeja
- Kneževina Heroda Antipe
- Filipova kneževina

